

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Небојша П. Кљајић

**ФУНКЦИЈЕ СТИЛОВА КОМУНИКАЦИЈЕ
У ВОЈСЦИ СРБИЈЕ**

докторска дисертација

Београд, 2025.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

Nebojša P. Kljajić

**THE FUNCTIONS OF COMMUNICATION
STYLES IN THE SERBIAN ARMED FORCES**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2025

Ментор:

Проф. др Добривоје Станојевић, редовни професор, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

Чланови комисије:

1. Проф. др Лидија Мирков, ванредни професор, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду
2. Др Владан Јовановић, научни саветник, Институт за српски језик САНУ
3. Пуковник проф. др Слободан Ђукић, ванредни професор, Војна академија, Универзитет одбране у Београду

Датум одбране докторске дисертације:

Изјава захвалности

Неизмерну захвалност дугујем својој породици без чије подршке не бих могао да започнем и окончавам вишегодишње истраживање. На изузетној професионалној и људској помоћи најсрдачније се захваљујем проф. др Добривоју Станојевићу, који је прихватио улогу ментора и с којим ми је било посебно задовољство и част да сарађујем дужи низ година. Такође, захваљујем се ванр. проф. др Лидији Мирков, пуковнику ванр. проф. др Слободану Ђукићу и др Владану Јовановићу, научном саветнику, на свим корисним саветима и великој подршци коју су ми пружили у току писања докторске дисертације.

ФУНКЦИЈЕ СТИЛОВА КОМУНИКАЦИЈЕ У ВОЈСЦИ СРБИЈЕ

САЖЕТАК

Предмет истраживања у овој докторској дисертацији јесу функције стилова комуникације припадника Војске Србије у служби њихове комуникативне ефикасности. Језик и стил чине два кључна ресурса људске комуникације – језик као неопходна комуникативна супстанца и стил као мера њене продуктивне вредности. Свака комуникација је врста стила – доброг или лошег. Потреба функционалног раслојавања језичких стилова комуникације на прави начин осветљава комплексност природе војне језичке делатности. Зато се у раду истражују стилска обележја усменог и писаног војног дискурса у различитим комуникативним ситуацијама припадника Војске Србије, чија се прагматична вредност огледа у делотворној комуникацији као насушној потреби војноорганизационих система на свим нивоима командовања и руковођења. У вези са тим у овој дисертацији биће указано на значај примереног коришћења језичких ресурса, али и на разоран потенцијал негативних реперкусија стилског огрешења у савременој војној пракси.

Полазиште овог истраживања јесте теза да језик у војној комуникативној пракси није хомоген, већ да се раслојава у складу с циљем и контекстом комуникације. Војна професија је мултидисциплинарна. Припадници Војске Србије налазе се у разноликим професионалним улогама. Они: командују, руководе, мотивишу, подносе извештаје и састављају молбе, изјаве, дописе у изградњи војних колектива, представљају Војску Србије у медијима масовног комуницирања. Зато је у дисертацији представљен веома разуђен репертоар потребних стилских компетенција војника и војних руководилаца. Истраживање је недвосмислено потврдило да комуникација у војној организацији не сме бити монолитна стилска формација, те да је нужна и примена различитих језичких средстава и стилских поступака у зависности од циља и контекста комуникације.

Културу усмене и писане комуникације потребно је перманентно неговати и развијати с посебним акцентом на улози институција војног школства у којима се изграђују темељи изображеног и углађености језика и стила будућих војних руководилаца. У војном дискурсу употребљавају се речи и искази који често пролазе испод истраживачког радара научне стилистичке мисли. Рад има за циљ да допринесе новим сазнањима о језичким механизмима делотворне војне комуникације, посебно имајући у виду да су истраживања о војном стилском комплексу недовољно описана и публикована у савременој научној и стручној литератури.

Кључне речи: Војска Србије, језик, стил, стилистика, комуникација, комуникативна ситуација, припадници Војске Србије.

Научна област: Политичке науке

Ужа научна област: Медијске студије и новинарство

УДК број: 316.772:355.1(497.11)(043.3)

THE FUNCTIONS OF COMMUNICATION STYLES IN THE SERBIAN ARMED FORCES

ABSTRACT

The subject of research in this doctoral dissertation is the functions of communication styles used by the Serbian Armed Forces members aimed at the effectiveness of communication. Language and style are two key resources in human communication – language as the essential substance of communication, and style as the measure of its productive value. Every act of communication is a form of style, either good or bad. The need for the functional stratification of verbal communication styles clearly shows the complexity of language use in the military. Therefore, this dissertation explores the stylistic features of spoken and written military discourse in various communicative situations involving members of the Serbian Armed Forces. The pragmatic value of these styles is reflected in effective communication as an essential necessity in the military organizational systems at all levels of command and leadership. In this regard, the dissertation will highlight the importance of appropriate use of linguistic devices, as well as the highly damaging potential for the negative consequences of style violation in present-day military practice.

The starting point of this research is the thesis that language in military communication is not homogeneous but layered, according to the purpose and context of communication. The military profession is multidisciplinary. Members of the Serbian Armed Forces occupy diverse professional roles. They command, manage, motivate; they file reports, compose requests, statements, and official correspondence in shaping military collectives; they represent the Serbian Armed Forces in mass media communication. Therefore, the dissertation presents a highly differentiated repertoire of stylistic competences required of soldiers and military leaders. The research has unequivocally confirmed that communication within the military organisation must not be a monolithic stylistic formation, and that the use of various linguistic devices and stylistic approaches is necessary, depending on the purpose and context of the communication.

The culture of spoken and written communication must be continuously nurtured and developed, with special emphasis on the role of military educational institutions, where the foundations of refined, cultivated language and style are formed in future military leaders. Military discourse employs words and utterances that often fly under the research radar, escaping the focus of scholarly stylistic thought. This dissertation aspires to contribute new insights into the linguistic mechanisms of effective military communication, especially since the research on the military stylistic complex remains insufficiently described and published in contemporary academic and professional literature.

Keywords: Serbian Armed Forces, language, style, stylistics, communication, communicative situation, members of the Serbian Armed Forces

Field of study: Political science

Subfield: Media studies and journalism

UDC number: 316.772:355.1(497.11)(043.3)

САДРЖАЈ

1. УВОД	1
1.1. Проблем истраживања	3
1.2. Предмет, циљ и значај истраживања	4
1.3. Научна и друштвена оправданост истраживања	5
1.4. Хипотетички оквир	5
1.5. Методе рада	6
1.6. Чиниоци садржаја предмета истраживања	7
1.7. Временско одређење предмета истраживања	7
1.8. Просторно одређење предмета истраживања	7
1.9. Правци и значајни аспекти истраживања теме	7
1.10. Преглед досадашњих истраживања	9
2. ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД РАЗВОЈА СТИЛИСТИКЕ МИСЛИ И ОДРЕЂЕЊЕ ПОЈМА СТИЛ	16
2.1. Функционална стилистика	21
2.2. Развој стилистичке мисли у српској војсци	26
3. КОМУНИКАЦИЈА И СТИЛИСТИКА	34
4. ИНТЕРНА КОМУНИКАЦИЈА У ВОЈНООРГАНИЗАЦИОНИМ СИСТЕМИМА	39
4.1. Језик и стил војних команди	40
4.1.1. Команде стројевих радњи	43
4.1.2. Команде командира одељења у борбеним дејствима	51
4.2. Невербални језички код у језику и стилу војних команди	56
4.3. Команде и извештавање приликом извршење гађања минобацачима 120 мм	58
4.4. Команде у току реализације припремних и јединачних бојних гађања из пешадијског наоружања	62
4.5. Команде у Речним јединицама Војске Србије	65
4.6. Команде приликом пресретања ваздухоплова	69
4.7. Стилкови комуникације у периоду прилагођавања војника	77
4.8. Језик и стил рапорта	90
4.9. Језик и стил саветовања	100
4.10. Језик и стил састанака војног колектива	105

4.11. Језик и стил војних правила и упутстава	107
4.12. Језик и стил војне службене преписке.....	115
4.13. Језик и стил писаних борбених наређења	121
4.14. Језик и стил војне науке.....	122
4.15. Језик и стил војних свечаности	125
4.16. Говори након реализованих војних вежби.....	141
4.17. Језик и стил у служби мотивисања војника током НАТО агресије 1999. године на Савезну Републику Југославију.....	146
5. СТИЛОВИ КОМУНИКАЦИЈЕ У СЛУЖБИ ПРОМОЦИЈЕ ВОЈНОГ ПОЗИВА	159
6. РЕКЛАМНИ СТИЛ	168
7. САОПШТЕЊА ЗА ЈАВНОСТ МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ	176
8. ЕТИКА И ВОЈНА КОМУНИКАЦИЈА	180
9. ВОЈНЕ ШКОЛЕ КАО ИЗВОР ДОБРОГ СТИЛА.....	182
10. ЗАКЉУЧАК	185
Литература.....	192
Биографија аутора.....	203
Изјава о ауторству.....	204
Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада.....	205
Изјава о коришћењу.....	206

1. УВОД

У докторској дисертацији биће речи о широком распону функција стилова комуникације у Војсци Србије. Начин коришћења разуђеног језичког инвентара има своје снажне импликације на ефекте комуникације у војноорганизационим системима. Имајући у виду да Војска Србије спада у ред институција од највишег друштвеног значаја, који се потврђује у извршавању веома сложених мисија¹ и задатка у мирнодопским и ратним условима, драгоцен је сваки нови искорак у проучавању језика и стила војног дискурса као важног чиниоца комуникативне продуктивности.

Истраживачко надахнуће за избор ове теме сазревало је током професионалне војне каријере аутора ове докторске дисертације, чиме се само потврђивала моћ сврховитог избора језичке грађе која се креће у свим правцима живота и рада припадника војноорганизационих система. Радом се аргументовано оповргава уврежено мишљење да су потребе војске искључиво обележја шаблонизоване комуникативне праксе и наглашава потребу примене разноврсног језичко-стилског комплекса који као императив поставља савремена војна пракса. У њој војничка реч треба да представља парадигму највиших етичких вредности и стилске делотворности. Биће истражене бројне комуникативне ситуације припадника Војске Србије, које захтевају разноврстан стилски репертоар у комуникацији на релацији претпостављени–потчињени.

Оперативна и функционална способност Војске Србије скопчана је с бројним материјално-техничким факторима, али не треба заборавити да је људски фактор један од кључних детерминанти у изградњи ефикасних војних колектива. Смисао сваком војном маневру, тактичкој и ватреној радњи, употреби оружја и оруђа, дају управо припадници војске. Човек, као најдрагоценији војни ресурс, и резултати његовог прегалаштва инхерентно су у спрези с ефектима војне комуникације на свим нивоима командовања и руковођења. Платформу одређења предзнака њене квалитативне вредности конституишу језик и стил као два кључна потпорна стуба војног дискурса. С обзиром на то да не можемо очекивати да сви борбени системи и средства ратне технике наше војске буду *последња реч* планетарног технолошког развоја, за чију експлоатацију имају ексклузивно право само армије великих сила, оно што се може учинити јесте надограђивање комуникативних, а тиме и стилских компетенција војника и војних руководиоца, чиме се унапређује њихова ефикасност.

Језик и стил су моћно оружје којим треба вешто и пажљиво руковати, посебно у војној организацији у којој само једна погрешно написана или изговорена реч може бити разорна и убитачна за њене припаднике. Осим стила командовања као прве асоцијације на обележја језика

¹ Према Доктрини Војске Србије „мисије и задатке Војске Србије дефинише Народна скупштина Републике Србије у складу са Уставом и на основу неотуђивог права Републике Србије на индивидуалну и колективну одбрану, сагласно члану 51. Повеље Уједињених нација и основним принципима међународног права који регулишу употребу силе.

Мисије Војске Србије су:

- одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља;
- учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету;
- подршка цивилним властима у супростављању претњама безбедности.” (*Доктрина Војске Србије*, Медија центар „Одбрана”, 2010, стр. 24-25).

војне струке, старешине у свом свакодневном раду непрекидно преносе знања и вештине, образују и васпитавају своје потчињене. Свако образовање и васпитање подупиру речи. Такође, речи разумевања, емпатије, похвале, речи наде и надахнућа недвосмислено припадају корпусу војног функционално-стилског комплекса и захтевају употребу језичких средстава која нису у ешалону бирократских стилских обележја. Све наведене комуникативне ситуације нису коначне, те само додатно потцртавају чињеницу да је веома широк спектар језичких средстава савремене војне стилистике. Оптималан избор речи и њихова језичко-стилска усмереност функционалној намени комуникације, мера су успеха у издавању, али и реализацији свакодневних војних задатака. У научној и стручној литератури постоје само рудиментарни трагови изучавања функција стилова комуникације у служби ефикасности савремених војноорганизационих система. Зато је нужно подробније истраживање језичко-стилске физиономије војног дискурса у контексту прилагођавања војне комуникације динамичним и поливалентним савременим армијским потребама.

У жижи пажње овог истраживања су основна обележја и функције стилова комуникације у веома шароликом језичком саобраћају припадника Војске Србије. Такође, сумирани су досадашњи резултати истраживања војног језика и стилова комуникације, при чему је утврђено да војни језик и његово функционално-стилско раслојавање још увек немају довољно релевантних научних извора. Уведени су и основни појмови из опште стилистике и теорије комуникације са тежиштем на варијацијама језичког израза и њихове импликације на комуникативну продуктивност. Може се закључити да мали број аутора проблематизује језик и стил војне праксе у служби делотворне комуникације. Нужност функционално-стилског раслојавања језика биће истражена у оквиру интерне комуникације и комуникације у медијима масовног комуницирања указујући на све врлине, али и недостатке војне комуникативне праксе. У свакој од ових језичко-стилских формација биће испитана језичка средства у говорним и писаним остварењима припадника војске. У теоријском делу фокус ће бити на дијахронијској равни развоја војне стилистичке мисли. Истраживачки део рада посвећен је проматрању стилистике савременог војног дискурса у служби њене комуникативне продуктивности. Као инструмент испитивања комуникативне функционалности користиће се методе стилске анализе и дискурзивне анализе примењене на конкретним примерима из савремене војне праксе. Веома разуђен језички рељеф комуникације у Војсци Србије биће истражен на фонолошком, морфолошком, лексичком, синтаксичком и семантичком плану.

Један од важних задатака војних руководилаца јесте да брижљиво сагледавају, непрестано преиспитују и промишљају како праву реч ставити на право место и у право време како би она постала ефикасна. Осим језика и стила војних команди за које у војним уџбеницима, правилима и прописима постоје конкретне одредбе њене практичне језичко-стилске реализације, бројне су комуникативне ситуације за које војна литература дефинише само циљ, али не и начин делотворног коришћења језичких ресурса. Ефекти уравнотежене и сврховите примене стилова комуникације, као мерила вредности исказане речи, значајно трасирају пут у конструисању војничке ствараности у миру и рату. Имајући у виду значај и осетљивост војне професије за друштво у целини, као и чињеницу да Војска Србије већ традиционално представља институцију у коју грађани Србије имају највеће поверење², са правом се очекује да

² Бројна истраживања јавног мњења у последњих десет година потврђују да Војска Србије представља институцију у коју грађани Србије имају највеће поверење. Једно од њих је и истраживање *Безбедносног центра за безбедносну политику* 2020. године чији су резултати потврдили да Војска Србије као институција ужива највеће поверење грађана Републике Србије. Доступно на: <<https://bezbednost.org/publikacija/poverenje-gradjana-srbije-u-bezbednosne-i-pravosudne-institucije-bezbednosni-barometar-na-zapadnom-balkanu/>>14.01.2025.

су војне старешине парадигма највише одговорности, али и вредности изговорене и написане речи чије су импликације често биле одлучујуће за исход борбених дејстава, па тако и судбоносне по војску и државу.

1.1. Проблем истраживања

Тема докторске дисертације је истраживање језика и функција стилова војне комуникације. Језик и стил у овој дисертацији биће разматрани са становишта научних сазнања из области стилистике и теорије комуникације. Друштвена област у којој ће се спровести истраживање је Војска Србије као институција. Може се рећи да војни језик и његово функционално раслојавање још увек немају довољно научних извора.

Потребан замајац научном приступу у проучавању српског војног језика и стила дали су утемељивачи војне стилистичке мисли – Јован Драгашевић и Јован Мишковић – истакнути официри српске војске и знаменити представници академске заједнице од средине 19. и почетка 20. века. Од тада, па до данас, истраживања војног језика и стила више су плод ентузијазма појединаца, него што су израз системског приступа којим би се учинио значајнији искорак у проучавању практичне употребе војног језика и стила, као важног војног феномена. Сагледавајући временски оквир у последњих тридесет година, стиче се утисак да се истраживачки полет круни и капитал нових научних сазнања о војном језику и стилу не остварује значајнији допринос на пољу ове научне дисциплине. С друге стране, нова сазнања немају значајан продор у практичној писаној и усменој комуникацији, тамо где су ова знања најпотребнија, а то је савремена војна пракса припадника Војске Србије. У контексту ових претежно песимистичких предикција, може се закључити да је научних узданица у проучавању војног језика и стила све мање. Зато је амбиција ове дисертације да се прикаже нови хоризонт истраживачке перспективе практичне стилистике која до сада није довољно истражена. Тиме би се дао додатни импулс и подстрек научним радницима из различитих области проучавања језика и комуникације о значају, улози и даметима овог разноврсног и сложеног стилског комплекса.

Приметно је да се војни руководиоци тешко ослобађају формализама и круте језичке форме. То их често чини неинвентивним и функционално сведеним у примени различитих стилова усменог и писаног изражавања. Доказаће се да војна комуникација не треба да буде само израз доминантне примене административног функционалног стила и стила командовања, као и да је потреба функционалног раслојавања језика од кључног значаја за остварење комуникативне ефикасности. Овом тезом не доводи се у питање нужност поштовања прописаних процедура у строго унифицираном језику и стилу војних команди, законско-административног и канцеларијско-административног подстила. У вези са тим, у овој докторској дисертацији биће дат посебан осврт на значај њихове доследне примене, усмерене на циљ и контекст војне комуникативне ситуације. С друге стране, с обзиром на разноврсност професионалних улога војних руководилаца, комуникација у војноорганизационим системима подразумева примену разноликих језичких средстава и стилских поступака. Пуковник Јован Драгашевић, питомац 3. класе Артиљеријске школе, истиче да војна стилистика има различите задатке, па тако она „час силази у сувопарност званичних послова, час се диже у историјска излагања, час узлеће на висину ратног беседника.”³ Ови Драгашевићеви редови записани у његовом капиталном делу *Војничка стилистика*, само потврђују потребу раслојавања језика и његову адекватну примену у свакодневној војној комуникативној пракси. У духу овог

³ Јован Драгашевић, *Војничка стилистика*, Државна печатница, Београд, 1871, стр. 5.

промишљања, када говори о функционалном раслојавању језика, Марина Катнић Бакаршић у својој књизи *Лингвистичка стилистика* бележи: „Сви који се баве стилистиком и стиловима, без обзира на термилошку разлику у одређењу појма стилистике, сагласни су да језички систем није монолитан, и да се у комуникацији, може и мора говорити о појави раслојавања језика или другом терминологијом, језичке варијативности.”⁴ Такође, разматрајући савремене стилистичке теорије, она наглашава њихову основну претпоставку према којој „између стилова и значења постоји еквиваленција, при чему, промена у форми исказа, нужно мења и његову садржину.”⁵ Према томе, проблем овог истраживања јесу модалитети стилова комуникације у Војсци Србије у контексту остваривања продуктивне војне комуникације коју је потребно подробније истражити у конкретној језичкој интеракцији у бројним професионалним комуникативним ситуацијама војника и војних руководиоца.

Биће указано и на потребу даљег унапређења стилских компетенција припадника Војске Србије, изобразених у сврховитом коришћењу језичких варијација. Биће предложене конкретне смернице за решавање проблема истраживања ове докторске дисертације, с амбицијом да се оне имплементирају у наставне планове и програме институција војног школства, и тако нађу своје место у свакодневной комуникативној пракси на свим нивоима командовања и руковођења у јединицама Војске Србије.

1.2. Предмет, циљ и значај истраживања

Предмет ове докторске дисертације јесу функције стилова комуникације припадника Војске Србије у служби њихове комуникативне ефикасности. Истражиће се функције коришћења различитих избора језичке грађе у писаном и говорном војном дискурсу. То значи да ће се анализирати какав све контекст добија језички израз, како се идентификује и како утиче на производњу значења. У раду се испитује веома разуђен војни функционално-стилски комплекс, језичке варијације и стилогеност језичких израза у различитим комуникативним ситуацијама припадника Војске Србије.

Циљ рада је да се подробније истраже ефекти интерне комуникације и комуникације припадника Војске Србије у медијима масовног комуницирања. Други циљ рада јесте да се анализом језика и стила војног дискурса покаже да функционални стилови, прилагођени комуникативној ситуацији, унапређују продуктивност комуникације у Војсци Србије.

Значај рада огледа се у потреби да се унапреди писана и говорна култура изражавања припадника Војске Србије. Писано и говорно изражавање војних руководиоца и војника значајно је и са аспекта успешне реализације додељених мисија и задатака⁶ Војске Србије. Резултати истраживања, добијени с аспекта комуникативне функционалности, поуздана су основа за утврђивање даљих праваца развоја језика и стилова комуникације у Војсци Србије.

⁴ Марина Катнић Бакаршић, *Лингвистичка стилистика*, Open Society institute, Budapest, 1999, стр. 11.

⁵ Исто, стр. 10.

⁶ Опширније у: *Доктрина Војске Србије*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2010, стр. 24-26.

1.3. Научна и друштвена оправданост истраживања

Научна оправданост овог истраживања огледа се у обезбеђивању додатних сазнања о језику и функцијама стилова комуникације у Војсци Србије. Овим истраживањем јасније се уочава да језик и стилови комуникације нису довољно истражени у војноорганизационим системима.

Друштвена оправданост истраживања огледа се у адекватној елаборацији која отклања било какву сумњу о значају унапређења културе писаног и говорног изражавања припадника Војске Србије и адекватне примене стилова комуникације у служби остваривања комуникативне ефикасности.

1.4. Хипотетички оквир

Опште истраживачко питање гласи:

Како су стилови комуникације припадника Војске Србије прилагођени комуникативним ситуацијама у којима се налазе?

Специфична истраживачка питања су следећа:

- 1.1. У каквом су односу функционални стилови и ефикасност војне комуникације?
- 1.2. Који су основни проблеми језика и стила у говорној и писаној комуникативној пракси припадника Војске Србије?

На основу наведених истраживачких питања, у раду се полази од следећих хипотеза:

Основна хипотеза гласи:

Применом различитих стилова, прилагођених функционалној намени, унапређује се ефикасност комуникације у Војсци Србије.

Прва посебна хипотеза:

Непримењивањем одговарајућег стила војних команди умањује се ефикасност извршавања стројевих радњи, тактичких и ватрених борбених задатака.

Друга посебна хипотеза:

Доминантна примена административног стила у медијима масовног комуницирања умањује ефективност комуникације припадника Војске Србије у промоцији војног позива.

Трећа посебна хипотеза:

Језик и стил војне литературе (војних правила и упутстава) функционалан је и усклађен са потребама војника и војних руководиоца.

Четврта посебна хипотеза:

Функционално прилагођен језик и стил има значајну улогу у мотивисању припадника војске у мирнодопским и ратним условима.

1.5. Методе рада

Методолошки оквир у истраживању теме је интердисциплинаран. У емпиријском истраживању биће коришћена метода стилске анализе. Као помоћна метода користиће се метода анализе дискурса као компатибилна метода у истраживању говорне и писане комуникације која се надопуњује у служби дубљег истраживачког обухвата ефеката стилова комуникације у Војсци Србије. У оквиру стилистике као одабране теоријске перспективе, истраживачки приступ је квалитативно-стилистички. Кључно епистемиолошко становиште у овој докторској дисертацији биће критички реализам, услед чињенице да ће се критички преиспитати језик и стил комуникације припадника Војске Србије у разноврсним комуникативним ситуацијама савремене војне праксе, трагајући за научним објашњењем овог феномена и давањем конкретних предлога за њено унапређење.

Тумачење стила у најопштијем смислу биће утемељено на одређењу које даје Марина Катнић Бакаршић. За њу стил представља „начин изражавања одређеног садржаја, тачније различити начини изражавања истог садржаја”⁷ и додаје да адекватан стилски одабир језичког израза „зависи од контекста, ситуације, циља и функције комуникације.”⁸ Приликом истраживања ослонићемо се на теорију функционалних стилова Бранка Тошовића који потцртава да „језик у конкретној реализацији није хомоген, већ да се раслојава, и да неједнако говоримо у различитим приликама и на различитим местима.”⁹

У дисертацији ће се као полазна основа у истраживању војног функционално-стилског комплекса користити типологија функционалних стилова Бранка Тошовића. Ова типологија биће полазна платформа за истраживање и одређење специфичних стилова комуникације војног дискурса. Стилском анализом биће утврђен репертоар језичко-стилских средстава у војној комуникацији. Анализом језичко-стилских карактеристика војног дискурса издвојиће се доминантна стилска обележја војне комуникације као процеса преношења информација на различитим нивоима језичке структуре. Према Тошовићу, „сваки функционални стил је посебна врста аутоинформације која долази из структуре функционалних стилова, из њихове фонетике, фонологије, лексике, морфологије и синтаксе.”¹⁰ Зато ће бити истражени сви слојеви језичког израза војне комуникације у служби комуникативне продуктивности припадника Војске Србије.

Значајно је да у истраживачком делу дисертације буде примењена и метода „анализе дискурса као највишег нивоа језичке анализе који се бави говорним или писаним дискурсом изнад нивоа реченице.”¹¹ Ово је драгоцено како би се утврдили начини конституисања значења језика и последице које комуникација производи за њене реципијенте. У вези са тим, Милош Бешић бележи: „анализа дискурса почиње оног тренутка када се почнемо бавити значењима речи и исказа, која су по логици самог дискурса уткана у стварност тако да дефинишу – конструишу, па тако и одређују перцепцију и понашање друштвених актера.”¹²

Применом ових научних метода, утврдиће се функције стилова комуникације који се користе у различитим комуникативним ситуацијама. То ће омогућити идентификацију проблема

⁷ Марина Катнић Бакаршић, *Лингвистичка стилистика*, Open Society institute, Budapest, 1999, стр. 9.

⁸ Исто.

⁹ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 21.

¹⁰ Исто, стр. 103.

¹¹ Игор Лакић, *Дискурс, медији, рат*, Универзитет Црне Горе, Институт за стране језике, Подгорица, 2011, стр. 3.

¹² Милош Бешић, *Методологија друштвених наука*, Академска књига, Нови Сад, 2019, стр. 356.

у савременој војној комуникативној пракси. У раду ће се дати и конкретни предлози за унапређење ефикасности комуникације у Војсци Србије.

Истраживање у овој дисертацији биће спроведено на корпусу одабраних писаних и говорних исказа припадника Војске Србије. Писана комуникација биће истражена у оквиру војне службене преписке, научне литературе, важећих *Правила* и *Унутстава* Војске Србије, као и саопштења објављених на сајту Министарства одбране. Приликом истраживања усмене комуникације користиће се говорни искази војних лица, забележени у научној и стручној литератури, као и аудио-визуелне записи, приказани на телевизији и објављени на домаћим веб порталима. Као извор језичке грађе, доминантно ће се користити Јутјуб (YouTube) канал и сајт Министарства одбране и Војске Србије, као и доступни аудио-визуелни записи Војнофилмског центра „Застава филм”. Такође, у раду ће бити примењена и искуства из комуникативне праксе, аутора ове дисертације, као припадника Војске Србије који се налазио на бројним командним, штабним и наставничким дужностима. Као основна јединица анализе посматрају се текст и говорни исказ.

1.6. Чиниоци садржаја предмета истраживања

У центру пажње ове докторске дисертације су некадашњи и садашњи припадници сталног састава Војске Србије. Стални састав Војске Србије чине професионални припадници Војске Србије и војници на служењу војног рока. Међу професионалним војним лицима у фокусу ће бити војни руководиоци (официри и подофицири) и професионални војници Војске Србије.

1.7. Временско одређење предмета истраживања

Временско одређење овог истраживања обухвата период од 1999. до 2024. године. Искуства из борбених дејстава разматраће се током 1999. године за време НАТО¹³ агресије на Савезну Републику Југославију. Остала писана и говорна дела војног дискурса анализираће се у периоду од 2006. до 2024. године.¹⁴

1.8. Просторно одређење предмета истраживања

Просторно одређење предмета истраживања обухвата интерну комуникацију у јединицама Војске Србије, као и комуникацију припадника Министарства одбране и Војске Србије у медијима масовног комуницирања у Републици Србији.

1.9. Правци и значајни аспекти истраживања теме

Истраживање војног језика и стила фокусира се на стилогеност језичког израза у остваривању продуктивне комуникације као фактора функционалне способности припадника Војске Србије у мирнодопским и ратним условима. У склопу теоријског оквира, биће осветљена историјска вертикала развоја стилистике као научне дисциплине и стила као централног појма предмета њеног проучавања. Језик и стил у овој докторској дисертацији третираће се са становишта научних сазнања из области стилистике и теорије комуникације.

¹³ НАТО – енглески: North Atlantic Treaty Organisation.

¹⁴ Уредбом Народне скупштине Републике Србије 8. јуна 2006. године званично је формирана Војске Србије, Доступно на: < https://www.vs.rs/sr_lat/istorijat-vojske-srbije > 15.09.2024.

Сагледаће се и функције стилова као носилаца информације у оквиру најзначајнијих сегмената интерне комуникације, као и комуникације припадника Војске Србије у медијима масовног комуницирања. Приликом одређења функција интерне комуникације ослонићемо се на теорију организационе комуникације Џералда Гринберга и Роберта Барона. Гринберг и Барон бележе да је за „комуникацију у организацији поред размене чињеница, њене информативне улоге, обучавања, разумевања инструкција, важна и њена функција изградње добрих међуљудских односа”¹⁵ и наглашавају да „интерна комуникација обухвата и развијање пријатељстава, као и стварање поверења и прихватања.”¹⁶ Такође, они наводе да „савремени научници често описују организациону комуникацију као друштвени лепак који држи све делове организације на окупу.”¹⁷

У оквиру истраживања интерне комуникације биће идентификована обележја војне лексике на прагматичном језичком нивоу војних команди, прописаних војним правилима и упутствима. Такође, биће представљен језик и стил војне службене преписке, војно-стручне литературе, (војних правила и упутстава) и борбених наређења. Са друге стране, на конкретним примерима представиће се и комуникативне ситуације из савремене војне праксе у којима језички изрази, оковани крутом формом, не доприносе комуникативној ефикасности и захтевају примену других стилова комуникације као посебних језичких подкова. Радомир Животић и Божидар Јововић у свом делу *Језик и стил ратне вештине* напомињу да се у војним институцијама „унутрашњи живот одвија по утврђеном реду, па се многа понашања често свode на форму и формалност”¹⁸, која се преносе и на говор који тако формализован често није примерен циљу и контексту комуникације. Андре Гаве у својој књизи *Вештина командовања* напомиње како се дешава да је војнички дух пригушен самим војним законима и правилима, те закључује да је командовање често претворено у вођење администрације која доводи до тога да официри не командују продуктивно, већ администрирају командовање.¹⁹ У дисертацији ће бити указано и на значај улоге сврховитог језика и стила у служби мотивисања припадника Војске Србије у мирнодопским и ратним условима. Посебан осврт ће бити на моћ и ефекте изговорене речи у мотивисању припадника војске у току НАТО агресије 1999. године на Савезну Републику Југославију.

Чувени кинески стратег, писац и мислилац Сун Цу у свом делу *Умеће ратовања* бележи да је „рат од суштинског значаја за државу као подручје смрти и живота, стаза опстанка и пропасти, и стога се мора што боље проучити.”²⁰ Зато је сваки истраживачки напор у области војне научне мисли драгоцен, а посебно у домену прагматичне војне комуникације која није подробније научно осветљена на конкретним примерима из живе језичке праксе. Стилска анализа комуникације припадника Војске Србије у медијима масовног комуницирања биће испитана у склопу активности Министарства одбране и Војске Србије на промоцији војног позива. Сагледаће се и употреба језичких средстава новинарског функционалног стила и њихова примереност у саопштењима за јавност Министарства одбране. У оквиру истраживања комуникације у јавном дискурсу посебно поглавље биће посвећено стилским обележјима рекламног стила као инструмента у функцији представљања војног позива. Поред усмене

¹⁵ Џералд Гринберг, Роберт А. Барон, *Понашање у организацијама*, Желинд, Београд, 1998, стр. 304.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Исто, стр. 301.

¹⁸ Радомир Животић, Божидар Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 25.

¹⁹ Андре Гаве, *Вештина командовања*, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1993, стр. 127.

²⁰ Сун Цу, *Умеће ратовања*, Global book, Нови Сад, 1995, стр. 13.

комуникације, разматраће се и особине узорног стила писаног изражавања припадника Војске Србије. На корпусу језичке грађе која се користи у званичној војно-стручној литератури и службеној преписци биће истражена стилска обележја писаног функционално-стилског комплекса. Доказаћемо да комуникација с аспекта квалитативне вредности не може бити израз само административног функционалног стила и стила војних команди, као и да је разуђеност језика и стилова, у зависности од ситуације, од кључног значаја за стварање комуникативне ефикасности. Речју, „ситуација као усмеравање даје дефинитивни импулс стилистичком изражају.”²¹

Биће указано и на значај нелингвистичких знаковних јединица у комуникативној пракси. То је изузетно важно за припаднике Војске Србије, јер се „језички израз у употреби комбинује са нејезичким знаковним структурама које припомажу, или га ометају у обављању комуникативне функције.”²² То је посебно изражено у пракси командовања и руковођења припадника Војске Србије током реализације задатака у борбеним дејствима и специфичним војним специјалностима. У раду ће бити наведени конкретни предлози за унапређење писане и говорне културе изражавања припадника Војске Србије. Рад има амбицију и да буде својеврсна збирка говорних дела припадника Војске Србије, јер је приметно да је мало војних хроничара и научних радника који их сакупљају, бележе и анализирају, као драгоцене изворе војне комуникативне праксе.

Биће наглашен и значај војног језичко-стилског образовања чији посебан допринос дају институције војног школства у којима се изграђује језичка моћ будућих војних руководиоца. Посебно поглавље посвећено је етици војне комуникације као суштини доброг војног стила са кључном поруком да се војнички ауторитет тешко стиче, а лако губи, те да је поред свих својстава примереног функционалног стила, етика кључна супстанца у сагледавању квалитативне вредности војне комуникације. Мотив за истраживање ове теме јесте и потреба да се обогати војна научна литература. Зато је допринос ове докторске дисертације примарно усмерен ка проширењу досадашњих научних сазнања широког фронта комуникативних потреба припадника Војске Србије. У дисертацији ће бити истражен веома разноврстан језички инвентар професионалних војних лица, неопходан у војној пракси, са акцентом на тези да је војна професија богата ризница језичких средстава и стилских поступака у свакодневной комуникацији војника и војних руководиоца.

1.10. Преглед досадашњих истраживања

Проучавање језика и прагматичне улоге стилистике у савременој војној пракси нема своје дубље трагове у до сада публикованим научним и стручним рукописима. Оно је у великој мери засновано на општепознатим лексичким фрагментима језика и стила војних команди, без довољно релевантних извора и експликације разноликих комуникативних ситуација у којима се налазе припадници војске. Објашњење за ове претежно једнобојне научне изворе у истраживању овог феномена свакако се може образложити чињеницом да је свака војска херметична заједница и тако прилично недоступна институција за комуникологе, стилистичаре, лингвисте и друге научне раднике, па се стога није ни могао очекивати дубљи продор научне мисли у свет стилског проматрања војне комуникације. Као додатни аргумент објективних истраживачких

²¹ Миливој Павловић, *Проблеми и принципи стилистике*, Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, Београд, 1969, стр. 25.

²² Радоје Симић, Јелена Јовановић, *Основи теорије функционалних стилова*, Јасен, Београд, 2002, стр. 7.

потешкоћа треба истаћи и чињеницу да војне организације нису показале интересовање да се јавно публикују критичка промишљања о аспектима ефикасности војне комуникације и проблемима у њеној практичној реализацији како због заштите отицања тајних војних података, тако и због очувања свог угледа у јавној сфери. Такође, није безначајно приметити да војноорганизациони системи у свом саставу немају довољно стручног кадра у домену потреба ових истраживања. У вези са тим, ангажовање стилистичара и лингвиста из сфере цивилног друштва само је потребан, али не и довољан услов, јер само онај научни радник који има непосредна искуства из живота и рада војних колектива као и његових комуникативних потреба, има извеснију и прозорнију перспективу у остваривању циљева истраживања војног дискурса. На трагу потребе надоградње досадашњих истраживачких напора и драгоценог доприноса у проучавању војног језика и стила посебно истичемо Владана Јовановића, аутора књиге *Српска војна лексика и терминологија* који бележи да „српска војска због своје ослободилачке и обновитељске улоге, већ одавно заслужује да буде ваљано истражена и описана, укључујући не само њену историографску и војноисторијску страну, већ и све друге појаве у којима се исказује њено деловање, међу којима значајно место припада њеном изражајном средству – српском језику.”²³ Како бисмо се кретали правилним курсом у освајању нових научних сазнања на пољу војне стилистичке мисли, указаћемо на најзначајније резултате досадашњих истраживања војног језика и стила.

Руски аутор Трифонов у свом чланку *Како побољшати културу изражавања војног језика* расправља о војном језику, војној лексици, терминологији и њеној ефикасној употреби у писаном и говорном изражавању. Он се залаже за побољшање културе писаног и говорног изражавања војних лица и истиче значај јасноће и недвосмислености војне лексике. Трифонов сматра да се терминологија из страних језика неадекватно употребљава у свакодневной војној комуникацији. Такође, бави се погрешним акцентовањем и неумереном употребом војних скраћеница, чиме се речима даје погрешан смисао. Јасност, концизност и правовременост језика командовања за Трифорова су од пресудног значаја у рату. Зато се он залаже да значење речи буде јасно, а мисли сажете, како би речи служиле да убеђују, а не да се морају објашњавати, што изискује перманентан развој културе писаног и усменог изражавања војних руководиоца.²⁴ Треба додати да су сви назначени проблеми у језику и стилу војне струке које маркира Трифонов присутни и у савременој интерној комуникацији у Војсци Србије, те да ће бити појединачно разматрани у овој дисертацији.

У истраживању војног језика и стила веома је инструктивна студија *Језик на војном радном месту – између хијерархије и учтивности* Доротее Халбе. Ауторка је проучавала језик и стилове интерне комуникације претпостављених и потчињених у америчком пешадијском батаљону у различитим говорним чиновима као што су свакодневне директиве и начини на који се изражава критика, као и моделе комуникације када надређени дају савете потчињенима. Резултати овог истраживања показали су да је за потчињене ефикасност интерне комуникације и мотивисаност у великој мери зависила од степена развијености културе усменог изражавања војних руководиоца и адекватне примене различитих стилова комуникације, што подразумева и потребу за одступањима од крутог нормативног језика у зависности од врсте, контекста и циља комуникативног чина. Са друге стране, истраживање је показало сагласност војника и војних руководиоца да у језику командовања у свакодневним стројевим, ватреним и тактичким

²³ Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр.11.

²⁴ Општирније у: Радомир Животић, Божидар Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 212.

радњама не сме бити одступања и да је поштовање правилских одредби важно у функцији недвосмисленог, прецизног и правовременог извршавања команди.²⁵ Сложићемо се да у наведеним ситуацијама језик командовања мора бити јасан, недвосмислен и саопштен у складу са одредбама војних правила и упутстава, што ћемо потврдити описом и анализом важећих војних команди у различитим родовима Војске Србије

На значај стилистике у војној професији још у 19. веку указује пуковник Јован Драгашевић, професор *Стилистике* на Војној академији, који у својој књизи *Војничка стилистика*, бележи да су „далеко иза нас остала времена када се мислило да је војник добар ако уме оружјем добро да ради, па за перо ма и не знао.”²⁶ Такође, он наглашава да је „војничка професија уплетена у различите науке, па да се зато и од војника хоће слог удесан и достојанствен, како у говору, тако и у писању.”²⁷ Војно образовање представља синкретизам природних и друштвених наука, психофизичких способности и војне теорије и праксе, а језичка култура треба да има запажено место у образовању и духовној надоградњи војника и официра. Истаћи ћемо да *Војничка стилистика* аутора Јована Драгашевића, као дело посебне научне вредности, представља први рукопис који се бави језиком и стилем за потребе војника и војних старешина. Драгашевић бележи како „војничка стилистика има различите задатке, обухвата све прилике ратног живота и све правце војничког реда.”²⁸ Посебно се апострофира значај *изображеног* војничког стила који се према Драгашевићевим наводима, „најбоље дотерује читањем и вежбањем”²⁹, што представља темељ тумачења и разумевања дискурса, као и надоградње усмене и писане комуникације кроз примерене стилске вежбе. Осим правилног и чистог језика, као одлике доброг стила, он истиче да стил треба да буде „прост и кратак, лак и уредан, јасан и тачан, истинит и пристојан, снажан и достојанствен, пун и стручан.”³⁰ Јован Драгашевић, као оштроуман официр посебног дара, 1876. године издаје и књигу *Војничка речитост* у којој бележи да је „војни беседник онај који са неколико речи, према људима и приликама добро удешених, своје другове, или своје млађе, за своју намеру распали и великом делу поведе.”³¹ Јасност, тачност, прецизност, делотворност и прикладност војничког исказа представљали су у Драгашевићево време, као и данас, кључну супстанцу војне комуникације, што је сагласно са претходно изнетим запажањима Доротеје Халбе. Треба напоменути да је Драгашевић уређивао први војни научни часопис *Војин*, који ће у току свог постојања (1864–1870), бити пример узорног писања војне литературе и научних радова: „У њему су многи будући војни теоретичари могли да нађу примере како смело, али и сврховито обликовати домаћу војну терминологију, али и не зазирући од употребе страних назива ако међу својима немамо примерених.”³²

У чланку објављеном у војном часопису *Ратник* 1925. године под називом *За писменост у војсци*, поручник Блажа Раосављевић бави се прикладним језиком и стилем старешина у

²⁵ Dorothea Halbe, Language in the military workplace – between hierarchy and politeness, *Text & Talk*, Germany, Volume 31, Issue 3, 2011, стр. 315-334.

²⁶ Јован Драгашевић, *Војничка стилистика*, Државна печатница, Београд, 1871, стр. 4.

²⁷ Исто, стр. 4.

²⁸ Исто, стр. 5.

²⁹ Исто, стр. 7.

Као најбоље вежбање за стил, Драгашевић препоручује писање писама и бележи: „Нема боље гимнастике за стил, да перо добије оне оне гипкости и течности, као кад пишемо писма, угледајући се на најлепше обрасце из различитог стања ствари и одношења лица”. Исто, стр. 7.

³⁰ Исто, стр. 12.

³¹ Јован Драгашевић, *Војничка речитост*, Државна штампарија, Београд, 1876, стр. 4.

³² Божидар Јововић, *Српски официри у националној култури*, Војноиздавачки завод, Београд, стр. 140.

служби описмењавања војника. Раосављевић потцртава да је у нашој војсци тога времена чак 75% војничког састава било неписмено и зато са разлогом упозорава: „С обзиром на техничка средства, па и врсту оруђа, са којима војник има да рукује, неписменост је један велики недостатак у нашој војсци што представља врло штетан утицај на општи успех наставе у стварању извежбаног појединца.”³³ Оваква неписменост последица је тадашње образовне политике Краљевине Југославије у којој није била обавезна основна школа, у то време у трајању од четири године, што је условило да већина регрута из нижих социјалних сталежа, руралних и приградских средина, није умела да чита и пише. Као млад официр, али значајног трупног искуства, Раосављевић формулише и конкретне предлоге како да старешине у што краћем времену описмене војника у елементарном усменом и писаном изражавању јер је према његовим речима „неписмен војник је у великој мери неупотребљив за велики број задатка у тактичкој и ватреној обуци.”³⁴ У чланку су дати драгоцени савети како официри треба да стилизују речи и реченице приликом описмењавања војника како би се оне урезале у трајно памћење младих регрута.

Оснивањем Артиљеријске школе 1850. године, као претече данашње Војне академије, *Стилистика* и *Реторика* су као обавезни предмети заузели своје место у наставним плановима и програмима школовања будућих официра. Бранислав Нушић у својој књизи *Реторика*, коју је написао 1933. године за потребе школовања питомаца Војне академије, посебну пажњу посвећује језику и стилу војних беседа за које сматра да се својим карактером одвајају од свих осталих, истичући да је њихова главна особина да су кратке, јасне и снажне.³⁵ Нушић, као истакнути професор *Реторике* на Војној академији, не заборавља и значај невербалне комуникације кроз гест, држање тела, интонацију, мимику које заговара као важне одлике доброг војног говорника. „Гест и израз лица су два врло важна услова беседника који служе да допуне и појачају мисао коју казује речима, стога као основно правило важи: гест и израз лица само су онда оправдани када су у потпуности у складу са беседниковом мишљу коју поткрепљују.”³⁶ Нушић је тиме указао на значај невербалне комуникације у војној служби, односно на снажну везу вербалног и невербалног кода и њиховог узајамног прожимања.

У домаћој научној литератури посебан допринос изучавању војне стилистике, дали су аутори Божидар Јововић и Радомир Животић, који су дуги низ година објављивали научне радове у вези са језиком и стилем војне струке. Богат материјал из праксе војног дискурса објединили су у књизи под насловом *Језик и стил ратне вештине*. Аутори анализирају језик и стил ратне вештине као науке, обрађујући њен терминолошки систем, форму и функционалне стилове. Мотиве свог истраживања виде у нужности подробније анализе адекватности језичких средстава, који су у употреби војног језика.³⁷ У овом веома драгоценом језичко-стилском прегледу дати су примери из војне праксе, као и конкретни предлози како језик и стил унапредити у усменом и писаном изражавању. У својим настојањима да укажу на значај стилских компетенција војних руководиоца неопходних савременим армијским потребама, аутори посебно апострофирају потребу унапређења културе писаног и усменог изражавања

³³ Блажа. Р. Раосављевић, За писменост у војсци, *Ратник*, Министарство војске и морнарице, Београд, свеска XI-XII, 1925, стр. 242.

³⁴ Исто.

³⁵ Бранислав Нушић, *Реторика*, Издавачко и књижарско предузеће „Геца Кон”, Београд, 1938, стр. 60.

³⁶ Исто, стр.126.

³⁷ Карина Авгајн, Критички осврт на досадашња истраживања језика војне струке, *Војно дело*, Београд, вол. 68, бр. 6, 2016, стр. 206

војних старешина. Тиме се указује на важност познавања језичко-стилских средстава, њихове адекватне примене и нужне компетенције њиховог тумачења.

У својој књизи *Реторика* Божидар Рогановић представља опште принципе узорног војног беседништва које сврстава у кључне премисе у изградњи ауторитета војног старешине. У књизи су пажљиво изабране и анализиране најзначајније беседе из бурне историје ратовања светских и наших војсковођа. Темељно и систематично представљена је хронологија развоја војног беседништва. Рогановић у сличном маниру као Нушић наглашава спољне факторе који обликују говорника – држање, став, изглед униформе – као важне предуслове ауторитета и значајан орнамент у служби ефикасних војних беседа. Језичку моћ апострофира као нужну компетенцију официра на свим нивоима командовања и руковођења у мирнодопским и ратним условима. Посебно истиче снагу живе војничке речи у одсудном тренутку и пред пресудне битке, које изграђују морал и унутрашњу чврстину неопходну сваком војнику,³⁸ односно снагу њиховог мотивационог дејства на потчињене посебно наглашену у критичним ратним околностима.

Душан Исаковић, старешина са богатим искуством официрске праксе у јединицама наше војске, у свом чланку *Познавање и употреба нашег и страних језика у Војсци Југославије* истраживао је импликације примерене употребе језика на ефикасност војне комуникације. Полазна теза ове докторске дисертације јесте да се „добро познавање језика и његова исправна употреба поставља као нужан услов за што исправније функционисање војне организације.”³⁹ Из пера овог веома плодног научног радника продуктивно коришћење језика у војсци пореди се са „значајем поседовања и ефикасног коришћења најсавременијег наоружања и војне опреме.”⁴⁰ Тиме се лингвистичке вештине припадника војске високо вреднују. У рату није довољно имати само добро оружје или бројно људство, већ и развијене духовне вештине, тактику, стратегију и војничку мудрост, које се вербално уобличавају у команде, наређења или војничке говоре.

Владан Јовановић у свом делу *Српска војна лексика и терминологија* разматра „лексикографска и лексиколошка питања везана за полисемију термина према неутралној, општеупотребној лексици, калкирање, питања везана за адаптацију и лексично нормирање (стандардизацију термина), питања творбе речи у војној терминологији.”⁴¹ Ово истраживање има своје делотворне и практично примењиве реперкусије на правилно разумевање језика и стила војних команди чије грешке могу имати разорне последице по војноорганизационе системе. У контексту језика као процеса конструисања војничке стварности, треба истаћи и инструктивно истраживање Михајла Копање који је анализирао узроке неуспеха аустроугарске војске у Првом светском рату. Према Копањи „језичке баријере створене као последица комплексне демографске и етничке војничке структуре биле су један од одлучујућих фактора неуспеха у борбеним дејствима.”⁴² Аутор истиче да без правилног разумевања упутстава од стране претпостављених старешина, материјални капацитети и поседовање војног потенцијала нису сами по себи довољни за остварење војних циљева.”⁴³ У том смислу, указује се на важност уједињеног, унифицираног и свим припадницима маневарских јединица јасног и

³⁸ Општинрије у: Божидар М. Рогановић, *Реторика – друго допуњено издање*, Војноиздавачки завод, Београд, 2001.

³⁹ Душан Исаковић, *Познавање и употреба нашег и страних језика у Војсци Југославије*, *Војно дело*, Београд, вол. 52, бр. 1, 2000, стр. 117.

⁴⁰ Исто.

⁴¹ Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 11.

⁴² Михајло Копања, *Језик као препрека тактичкој ефективности Аустроугарске војске у Првом светском рату*, *Годишњак факултета безбедности*, Београд, 2019, стр. 209-210.

⁴³ Исто.

недвосмисленог језика и стила војних команди како би се избегла погрешна примена радних налога услед неразумевања.

Када је реч о критичком промишљању језика војне науке као писаног облика изражавања, истакнути научни радник на пољу методологије, језика и стила војне науке, Момчило Сакан у својим истраживањима даје садржајну оцену језика и стила војне науке. Сакан сматра да се „основне слабости језика војних наука односе на велики број термина који немају логичан ослонац у нашем књижевном језику (преузети су из туђих наука одбране или су настали конвенцијом у пракси), релативну затвореност према језицима других наука, тежњу ка формализацији, велики број синтагми које су противне природи и духу нашег књижевног језика, неправилну конструкцију реченица и велики број скраћеница.”⁴⁴ О овим слабостима језика и стила, Сакан реферише и у свом раду *Израда писаних саопштења у војним наукама*, у којем бележи да „успешна израда научних саопштења, поред познавања предмета истраживања, логичког излагања и аргументације ставова, подразумева и уважавање основних захтева језика и стила.”⁴⁵ Као темељну одлику узорног научног стила он истиче познавање и уважавање граматичких и правописних норми, односно поштовање основних поставки књижевног језика. Такође, наводи и потребу примереног коришћења сличних речи чиме се појачава њихово значење и избегава бујица истих термина и реченичких структура. Сакан сматра да се употреба страних речи у научним саопштењима не може избећи, али примећује и њихову честу злоупотребу и непотребно гомилање у војним научним саопштењима.⁴⁶ На основу ових врло уверљивих научних запажања може се закључити да Момчило Сакан упућује на потребу да се језик и стил војне научне мисли у Војсци Србије додатно изгради, приближи духу српског књижевног језика и тако постане јаснији њеним припадницима.

Са Сакановим критичким промишљањем сагласан је и Радивој Нинић који упозорава да је код дела научних радника приметно да „не придају никакав значај јасности, прецизности и чистоти језика, чиме утичу на његово погрешно грађење у ратној вештини која представља окосницу научног и стручног истраживања у војсци.”⁴⁷ У контексту ових запажања Нинић напомиње да је „језик као основно средство људског споразумевања мерило важности и обима комуницирања, па зато мора да се одликује највишим нивоом разумљивости и изражајности, а то се постиже јасним разграничавањем и усмеравањем значења речи и исказа, економичношћу исказивања говорног садржаја, његовом варијантношћу, чистотом и суштином.”⁴⁸ На основу изнетих ставова у досадашњим истраживањима језика и стила војне науке можемо закључити да се обележја административног стила преливају и у научним радовима у којима је изражено непримерено коришћење језичког инвентара стила војних правила и упутстава. И у овом стилу војне писане комуникативне праксе потврђује се значај развијања језичке културе у војном образовању артикулисан кроз потребу да се језик војне науке уједначи и додатно изгради у сарадњи са научним радницима на пољу лингвистике и стилистике.

Бранко Тошовић у свом капиталном делу *Функционални стилови* идентификује стил командовања и позиционира га у оквиру своје типологије стилова, сврставајући га у законодавно-правни подстил административног стила. Према Тошовићу „стил командовања

⁴⁴ Момчило Сакан, Изграђеност конститутивних елемената науке одбране, *Војно дело*, Београд, вол. 63, бр. 2, 2011, стр. 37.

⁴⁵ Момчило Сакан, Израда писаних саопштења у војним наукама, *Војно дело*, Београд, вол. 50, бр. 2, 1998, стр. 97.

⁴⁶ Исто, стр. 98.

⁴⁷ Радивој Нинић, Језик ратне вештине и мишљење, *Војно дело*, Београд, вол. 48, бр. 4-5, 1996, стр. 147.

⁴⁸ Исто, стр. 158.

присутан је као званична форма војног израза у усменом облику изражавања војних команди у којој је снажно истакнута надређеност једног учесника говорног чина (претпостављеног старешине) и подређеност другог (потчињеног лица нижег по чину).⁴⁹ Осим ових општих одлика, у својим даљим промишљањима Тошовић није темељније операционализовао овај жанр административног функционалног стила. Сматрамо да би стилу командовања у будућим стилистичким истраживањима требало посветити више пажње, посебно у служби његове функционалне вредности у извршавању савремених борбених задатака.

Анализирајући ставове поменутих аутора, покушаћемо да позиционирамо сопствене аргументе о кључној улози примереног раслојавања језика у писаном и усменом изражавању припадника Војске Србије на свим нивоима командовања и руковођења. Резултати досадашњих истраживања не дају довољно доказа о комплексности и богатству војног функционално-стилског комплекса, што потврђује и Владан Јовановић када бележи да „језичка истраживања појединачних функционалних стилова у војној организацији нису била предмет опсежнијих студија, а поготову изостају компаративне анализе које би пратиле језички развој и перспективе у појединим стиливима.”⁵⁰ Дакле, можемо закључити да су бројни истраживачки напори доминантно фокусирани на уску област језика и стила војних команди и опште принципе језика и стила војне науке, без значајнијег напора да се дубље проникне у веома разноврстан језички инвентар савремене војне праксе. Из свега наведеног проистиче да је војна средина заправо организација у којој је разноврсност стилова комуникације нужна, јер је потребно дати одговоре на све оне потребе старешина и војника, које нису само војничке већ и људске. Урамити и оковати војнички живот у један функционални стил је свеприсутан стереотип који је у овој докторској дисертацији неопходно детронизовати.

⁴⁹ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 119.

⁵⁰ Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 38.

2. ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД РАЗВОЈА СТИЛИСТИКЕ МИСЛИ И ОДРЕЂЕЊЕ ПОЈМА СТИЛ

Проматрајући стилистику као посебну научну дисциплину кроз дијахронијску раван њеног развоја, бројни аутори стилистичке мисли сагласни су да појам *стил* као централни појам стилистике није круто и јасно омеђен, као и да његово веома разуђено термилошко одређење извире из историјског контекста и различитих приступа истраживању овог феномена. У контексту овог промишљања, које је постало општеприхваћено у савременој научној литератури, Јововић и Животић истичу да „појму стил припадају различита значења у различитим временима и околностима и да се у његовом дефинисању одражавају субјективна одређења у складу с различитим нивоима сазнања и посматрања из више углова.”⁵¹ На овом становишту је и Марина Катнић Бакаршић када тврди да је „стилистика као мало која научна дисциплина одувек била предмет многобројних субјективних, експресивних и фигуративних судова”⁵², што указује на несклад и неуједначеност у њеном одређењу из угла различитих аутора или лингвистичких школа. Пјер Гиро, истакнути француски стилистичар, још изричитије је става у оцени стила као поливалентног и прилично неконзистентног термина који непрестано отвара нове хоризонте свог предмета проучавања и тако „стално превазилази границе у које намеравају да га затворе”⁵³, што упућује да стил представља широк распон проучавања језика који се непрестано мења и варира. У вези са тим, можемо закључити да је различите концепте стилистике и њене теоријско-практичне домете, врло прецизно и веродостојно обликовао и надограђивао историјски контекст и карактер бројних школа реторике и лингвистике које су својим истраживањима давале допринос у трасирању пута развоја савремене стилистичке мисли. То не значи да је савремена стилистика данас достигла *зени*т свог сазнајног језгра и тако дотакла тачку која нема потенцијал за свој даљи развој, већ можемо рећи да њене координате данас представљају само веродостојну осматрачницу са које се јасно и прегледно читава путања њеног досадашњег развоја.

Аутори редова о стилу и стилистици, етаблирани као релевантни у научној и стручној литератури, сагласни су да „етимолошко одређење појма стил потиче од латинске речи (*stillus*) који је означавао штапић, писаљку од дрвета, кости или гвожђа. Назив за средство писања временом се почео употребљавати за начин индивидуалног рукописа. Касније се употреба термина *stilus* проширила и на садржај.”⁵⁴ Развој стилистике и њених фундаменталних принципа везују се за развој реторике као њене научне претходнице која је одшкринула врата концептуалног развоја стилистичке мисли. Дајући веома богату и прегледну хронологију еволуције стилистике као науке, Добривоје Станојевић у својој књизи *Овладати стил*ом издваја Сократовог ученика – филозофа Антистена – као зачетника најстарије познате класификације стила према којој стилско тројство чине: *високи*, *средњи* и *ниски* стил.⁵⁵ Према овом грчком филозофу, „ниски стил је погодан за говор о безначајним стварима, средњи за ствари које заокупирају дух, али га не узбуђују посебно и узвишени који је у служби описивања великих, јаким осећања и мисли.”⁵⁶ У духу овог функционалног одређења једне од првих класификација

⁵¹ Радомир Животић, Божидар Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 7.

⁵² Марина Катнић Бакаршић, *Стил, култура, семиотика*, University Press, Сарајево, 2019, стр. 11.

⁵³ Пјер Гиро, *Стилистика*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1964, стр. 34.

⁵⁴ Добривоје Станојевић, *Овладати стил*ом, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022, стр. 19.

⁵⁵ Исто, стр. 21.

⁵⁶ Исто.

стилова, недвосмислено је потврђено да продуктивна комуникација не може бити универзалан образац и егзактна математичка формула, већ да је она условљена природом комуникативне ситуације, њеним циљем и контекстом. Типологију стилова и потребу раслојавања језика помиње и Аристотел у својој књизи *Реторика* када одређује три кључне врсте говорништва: беседе које класификује као политичке, судске и епидеиктичке.⁵⁷ Оно што Аристотел идентификује као универзалне особине доброг стила, без обзира на врсту беседе јесу: *јасноћа*, *прикладност* и *узвишеност*.⁵⁸ Између узвишености као одраза тежње говорника ка необичном и оригиналном изразу и јасноће као општем принципу доброг стила, како тврди Аристотел, стоји склад „који пре свега значи да је текст или дискурс усаглашен у самом себи: да му је облик уравнотежен и да је у складу са садржајем.”⁵⁹ Дакле, функционалну намену беседе одређује рукопис стила којим ће бити обликована како би била примерена прилици и публици којој се изговара. Када говори о беседи као складној, живој, органској композицији, Аристотел успоставља својеврсну норму узорног стила према којој делови текста треба да буду у сагласју с њеном целином у коју је снажно утиснута етичка норма и црта беседничког достојанства. Када расправља о говорничкој вештини као механизму који има своју прагматичну улогу деловања, Цицерон „идентификује тријаду функција доброг говорника који у свом говору превасходно треба да доказује, забавља и управља вољом слушаца.”⁶⁰ И у овој формулацији кључних обележја беседничке вештине види се да речи имају моћ да управљају понашањем реципијената. Дакле, речи нису функционалне ако су сковане као празна тонска реализација, већ се могу употребити као моћан алат који делује, покреће и подстиче. Зато према Цицерону стил није нешто што заслужује да буде у категорији просечног, нечег што се вербално одрађује – „тезгари”, па зато „говорник мора да надиђе сваку просечност не само речју, него и стилем и лепотом говора.”⁶¹ Као посебно значајну одлику доброг стила, он истиче оно што се приписује Демостену када потцртава: „Извођење као важну активност која потврђује добро познату истину према којој у сваком говору није само ствар у томе шта се каже, већ и како се каже.”⁶² Говор мора да буде привлачан слушаоцима, да преноси важне поруке и да утиче на морал, расуђивање и ставове.

Етичка компонента језика и стила од изузетног је значаја и треба јој посветити посебну пажњу. Када говори о врлинама беседника, Аристотел сматра да „говор треба да буде такав да говорника чини достојним поверења које се најрадије и најспремније поклања честитим људима, што значајно доприноси снази његове уверљивости.”⁶³ На значај етичког кодекса као нужне одлике доброг стила, указује и Марко Тулије Цицерон, један од најзначајнијих представника античке реторике у Риму. Он апострофира значај личности *савршеног говорника*. Када је реч о етичким атрибутима као везивном ткиву сваке беседе, попут Аристотела и Цицерона, ову важну беседничку врлину заговара и чувени Римљанин Марко Фабије Квинтилијан, који доброг говорника одређује не само као неког ко добро влада законима беседништва већ као оног ко превасходно носи у себи карактер и онтолошку вредност, стављајући до знања да мора бити поштен и честит човек.⁶⁴ У том смислу моћ говора не сме бити злоупотребљена у правцу манипулације и давања лажних садржаја и вредности. Када

⁵⁷ Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Опита стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 15.

⁵⁸ Исто, стр. 18.

⁵⁹ Исто.

⁶⁰ Исто, стр. 15.

⁶¹ Љубомир Тадић, *Реторика*, Филип Вишњић, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 1995, стр. 39

⁶² Марко Тулије Цицерон, *Како однети победу у расправи*, МІВА books, Београд, 2021, стр. 114-115.

⁶³ Аристотел, *Реторика*, Штампар Макарије, Београд, 2017, стр. 38.

⁶⁴ Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Опита стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 15.

дефинише *идеалног говорника*, Квинтилијан бележи: „Мој је циљ да одгојим идеална говорника, а први и битни услов за то је да он мора бити поштен и честит човек. Зато ми од њега не тражимо само изузетне говорничке способности, него и све одлике добра карактера.”⁶⁵ Можемо рећи да се у бројним разматрањима одлика доброг стила промовише етичка квалификација као основна предиспозиција усмене и писане узорности. Вешто употребљене речи не могу се одвојити од части и хуманизма, а одступање од тога сматрало би се огрешењем о идеал доброг говорника.

Анализирајући даље кретање стилистичке мисли која је поникла у *Реторици*, можемо бити сагласни са стилистичарем Крешимиром Багићем који у својој књизи *Баците стил кроз врата, вратит ће се кроз прозор*, примећује да је „стилистика све до 19. века била нормативног карактера, а од тада па све до данас она непрестано осцилира између проучавања особитог говора, с једне, и књижевне интерпретације која своју анализу започиње анализом језичке особености и језичке организације текста, с друге стране.”⁶⁶ У даљем развоју стилистичке мисли, из којег се развила савремена стилистика, треба поменути и Жоржа Луја Бифона, чувеног француског математичара и космолога, који се бавио и питањима узорног писаног и говорног изражавања. Бифон као аутор веома цитиране сентенце да је *стил сам човек*, свој допринос на пољу стилистике излаже у делу *Расправа о стилу* дајући конкретне стилске инструкције које треба додатно да осветле одлике примереног говора и писања. У свом осврту на стил усменог изражавања, он посебно истиче ватрен и дирљив тон, изражајне и учестале покрете, брзе и звучне речи као нужан услов, потребан да се покрене и привуче маса. За добро писања Бифон сматра да је неопходно у потпуности владати својом темом, те истиче јасан поредак мисли као један непрекинути ланац чија свака тачка представља једну идеју, односно да говорник буде добро припремљен и да уме вешто композиционо да осмисли своје излагање. Бифон у рељефу добре језичке манифестације наводи и паралингвистичке аспекте невербалне комуникације као активне учеснике продуктивног стила говорника⁶⁷, о чему је писао и Нушић у својој *Реторици*.

Темеље савремене стилистике поставиле су идеје оснивача женевске лингвистичке школе Фердинанда де Сосира. У *Општој лингвистици*, коју су 1916. године објавили његови ученици језик тумаче као људску творевину која је производ друштва и која служи као инструмент комуникације, средство споразумевања и систем знакова за преношење мисли.⁶⁸ Де Сосир се бави „релацијом појам – акустичка слика што се заправо огледа у једној широј перспективи – мишљу и језиком.”⁶⁹ Де Сосирове идеје даље су разрадили и научно утемељили његови ученици, представници Женевске школе, међу којима се посебно истакао Шарл Бали. Према Чаркићу, „Бали у језику разликује две врсте елемената рационалне (или интелектуалне) и афективне (или емоционалне).”⁷⁰ У вези са овако постављеном језичко-стилском платформом, Бали сматра да „стилистика проучава чињенице језичког израза с гледишта његовог афективног садржаја, тј. деловање језичких чињеница на осећајност.”⁷¹ Може се закључити да је Балијево тумачење стилистике усмерено на истраживање експресивне стране деловања језичких средстава, док је смисао граматике да проучава појмовну страну језичког израза. Бранко Вулетић у својој књизи *Говорна стилистика* бележи да је „Бали вероватно први лингвиста који

⁶⁵ Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Општа стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 15.

⁶⁶ Крешимир Багић, *Баците стил кроз врата, вратит ће се кроз прозор*, Наклада МД, Загреб, 2006, стр. 7.

⁶⁷ Луј Жорж Бифон, *Расправа о стилу*, Градац, Београд, 2017, стр. 10-14.

⁶⁸ Зденко Лешић, *Језик и књижевно дело*, Службени гласник, Београд, 2011, стр. 59-60.

⁶⁹ Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Општа стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 35.

⁷⁰ Милослав Ж. Чаркић, *Увод у стилистику*, Научна књига, Београд, 2002, стр. 76.

⁷¹ Милош Ковачевић, *Српски стилистичари*, Књижевна мисао, Београд, 2021, стр. 44.

је проучавао живи говорни језик, истичући интонацију као нужни елемент људског израза.”⁷² Када говори о доприносу Шарла Балија на пољу истраживања говорне стилистике, Вулетић закључује: „Из Балијеве стилистике извире и нешто другачија дефиниција говора: говор је људска употреба језика; толико људска да у говору увек проналазимо човека. У говору, не у језику.”⁷³ Жива примена језика у говорној пракси, уз проучавање тоналитета, реченичког акцента, динамике и ритма додатно надограђују текст и његов садржај, што је суштина функционалне вредности стила у усменој комуникацији.

За даљи развој стилистике несумњиво треба истаћи и допринос представника Минхенске школе, међу којима се посебно истакао Карл Фослер. Он примећује интердисциплинарност стилистике и бележи да је „стил комплексан феномен који у себи сједињује чињенице са подручја низа дисциплина, и то не само филолошких, него и других (нпр. социологије, психологије, антропологије, итд.)”⁷⁴, односно да узоран говор није само последица доброг познавања језика, већ и продукт специфичних друштвених околности или психолошких стања говорника и публике, пре говора и у току говора. Не треба заборавити и резултате истраживања руских формалиста чија се промишљања могу објединити у ставу Виноградова који „налази да стилистика проучава најмање три области: стилистику језика, стилистику говора и стилистику књижевности”⁷⁵, што упућује на спрегу између науке о језику и науке о књижевности која се огледа у проучавању језика и стила. Када се говори о прагматичној страни језика и стила, треба поменути да је велики допринос дала Прашка лингвистичка школа која се сматра зачетником функционалне стилистике. Представници ове школе указивали су „на потребу да се језик проучава не само као иманентни затворени систем, него и као систем који функционише”⁷⁶, односно да има жив и применљив карактер.

Приступ стилу чија се суштина огледа у избору примерених језичких средстава у служби комуникативне ефикасности препознаје и Пјер Гиро, један од првих аутора академских уџбеника из области стилистике. Он у својој *Стилистици* даје дефиницију према којој је „стил аспект исказаног који произилази из избора средстава израза одређеног природом или интенцијом лица које говори или пише”⁷⁷ и додаје да „стилски ефекти представљају постојање стилистичких варијанти мноштва облика које могу да изразе један те исти појам, из чега произилази избор корисника и специјализација из које облик извлачи ефекат евокације.”⁷⁸ Ранко Бугарски у својој књизи *Увод у општу лингвистику* у најширем смислу одређује појам стил „као истраживање различитих избора које друштвене групе и појединци праве приликом употребе језика”⁷⁹, односно као селекцију доступних или познатих језичких средстава према тренутку, потреби, садржини или намени усмене или писане комуникације. Према Тихомиру Петровићу „стил је у ужем смислу, начин изражавања мисли и осећања помоћу језика и произилази из постојања безброј могућности да се једна мисао, суд или намера искаже”⁸⁰, што указује на низ језичких средстава из којих се врши одабир приликом говорења или писања.

⁷² Бранко Вулетић, *Говорна стилистика*, FF press, Загреб, 2006, стр. 8-9.

⁷³ Исто, стр. 9.

⁷⁴ Ново Вуковић, *Путеви стилистичке идеје*, Јасен, Никшић, 2000, стр. 25.

⁷⁵ Добривоје Станојевић, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022, стр. 49.

⁷⁶ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 16.

⁷⁷ Пјер Гиро, *Стилистика*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1964, стр. 83.

⁷⁸ Исто, стр. 50.

⁷⁹ Ранко Бугарски, *Увод у општу лингвистику*, Чигоја, Београд, 2009, стр. 234.

⁸⁰ Тихомир Петровић, *Реторика*, Универзитет у Новом Саду, Учитељски факултет у Сомбору, Сомбор, 2006, стр. 26.

Треба напоменути да је драгоцен допринос у систематизацији знања о развоју и основним принципима стилистичке идеје дао и Ново Вуковић, који у свом делу *Путеви стилистичке идеје* истиче нужност да се општи појам *стил* раздвоји на његово шире и уже значење. „Шире значење појма стил обухвата све људске делатности и садржаје и, уопштено говорећи, тиче се начина на који се нешто ради – од начина језичког изражавања па чак до начина понашања и живљења. Наравно, тако схваћен стил не припада само језику и књижевности, него и нејезичким или тачније невербалним областима.”⁸¹ У ужем значењу, Вуковић одређује стил као „начин изражавања мисли посредством језика.”⁸²

О стилу као градивној материји која представља цигле и малтер ефикасне комуникације сагласио се и Антица Антош, који у ужем смислу речи одређује стил као „начин говора и добар начин говора, начин писања и добар начин писања.”⁸³ Овде се указује да постоји добар, односно пожељан начин говора, који се учи, развија и надограђује, јер сваки начин говора и писања не мора задовољити категорију *доброг*. На трагу овог промишљања је и чувени хрватски филолог и лексикограф Томо Маретић који дефинише стил као „добар начин писменог изрицања мисли.”⁸⁴ У *Граматици и стилистици хрватског или српског књижевног језика* Маретић прави дистинкцију између граматичких и стилистичких вредности. Као обележја доброг стила истиче јасноћу (разумљивост), истинитост и лепоту⁸⁵, која су у складу са поменутим Аристотеловим начелима узорног говора. У књизи *Општа стилистика*, аутори Радоје Симић и Јелена Јовановић Симић расправљају о стилу чији је смисао усмерен на његову спрегу са прагматичном страном оптималне продуктивне комуникације. У вези са тим, стил дефинишу као „разумом усмерену, али духовним и телесним квалитетима људске јединке директно мотивасану ефицијентску моћ произведених форми.”⁸⁶

Разматрајући општеприхваћена одређења стилистике као посебне научне дисциплине, Милослав Чаркић бележи да је најпотпунију дефиницију стилистике, посматрану кроз њену функционалну улогу језичке праксе, дала Маргарита Николајева Кожина. Она сматра да је „стилистику могуће одредити као лингвистичку науку о средствима говорне изражајности и о законитостима функционисања језика условљених коришћењем језичких јединица у зависности од садржаја израза, циља, ситуације и сфере општења.”⁸⁷ Чаркић је указао и на корелацију између стила и комуникативне ефикасности када је нагласио да је „стилистика, као и сама суштина стила у тесној вези са комуникативним аспектом језика и са проблемима његове употребе.”⁸⁸ У контексту овог промишљања, треба напоменути и врло инструктивно запажање Марине Катнић Бакаршић која сматра да „између стила и значења постоји еквиваленција.”⁸⁹

На основу изнетих ставова наведених аутора, можемо закључити да је „стилистика слично осталим хуманистичким наукама, више хеуристичка, истраживачка, а мање егзактна наука попут физике и математике, где за већину тврдњи постоје критеријуми по којима су

⁸¹ Ново Вуковић, *Путеви стилистичке идеје*, Јасен, Никшић, 2000, стр. 28.

⁸² Исто, стр. 30.

⁸³ Антица Антош, *Основе лингвистичке стилистике*, Школска књига, Загреб, 1974, стр. 10.

⁸⁴ Томо Маретић, *Грамматика и стилистика књижевног хрватског или српског језика*, Наклада Југословенског наградног Д. Д. „Обнова”, Загреб, 1931, стр. 575.

⁸⁵ Исто, стр. 576.

⁸⁶ Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Општа стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 104.

⁸⁷ Милослав Ж. Чаркић, *Увод у стилистику*, Научна књига, Београд, 2002, стр. 12.

⁸⁸ Исто, стр. 13.

⁸⁹ Марина Катнић Бакаршић, *Лингвистичка стилистика*, Open Society institute, Budapest, 1999, стр. 10.

научна сазнања мерљива, и махом проверљива.”⁹⁰ Чињеница да стилистика нема своје јасно омеђене границе не умањује њену кључну вредност у откривању механизма делотворне комуникације. Њена досадашња истраживања су највише ослоњена на текст књижевно-уметничких дела, али се њени капацитети ту не завршавају. Правац њеног даљег развоја свакако треба проширити и на свакодневну комуникативну функцију и језик струке чија писана и говорна остварења могу значајно допринети подизању ефикасности у извршавању свакодневних задатака. У досадашњим научним истраживањима своје место и улогу проналазе и припадници војноорганизационих система чије стилске компетенције свакако имају далекосежне последице у извршавању веома осетљивих и одговорних мисија и задатака.

2.1. Функционална стилистика

Правци истраживања функционалне стилистике значајни су у откривању механизма делотворности језичког израза, прилагођеног разноврсним делатностима у којима се свакодневно налазе људи. Истражујући дијакхронијску раван функционалне стилистике, Мирослав Чаркић у својој књизи *Увод у стилистику* подсећа да „зачетке функционалне стилистике можемо тражити већ код Хумболта који говори о различитим функционалним манифестацијама језика.”⁹¹ Аутори научних радова стилистичке мисли једногласни су када кажу да се родоначелником функционалног приступа језику може сматрати Прашка лингвистичка школа. У *Тезама Прашког лингвистичког кружока* из 1929. године изричито се наглашава да сваки функционални стил има властити систем конвенција – властити језик. У том контексту значајно је истаћи Бохуслава Хавранека, једног од водећих представника Прашке школе. Он је у својим чланцима битно допринео афирмацији идеје о функционалним стиливима. Хавранек је истицао нужност језичког раслојавања, које уобличава кроз став да је „употреба и избор језичких средстава у конкретним језичким исказима условљена циљем изражавања.”⁹² Према Хавранеку, „стил је начин употребе (избор) језичких средстава у датим језичким исказима како у зависности од конкретног циља, форме и ситуација, тако и у зависности од индивидуалне оријентације говорног лица, односно писца (нпр. емоционалне, естетске и др.).”⁹³

Драгоцен допринос развоју функционалне стилистике дао је и Виктор Виноградов, представник совјетске школе функционалне стилистике, који одређује стил као изричито функционалну категорију, истичући да је „стил друштвено осмишљена и функционално условљена свеукупност поступака употребе, одабира и споја средстава говорне комуникације који служи да оствари циљеве у говорној пракси.”⁹⁴ Када говори о функционалном карактеру стила и потреби његовог иманентног прилагођавања природи друштвене активности, Маргарита Николајевна Кожина наводи да је „функционални стил особен карактер говора ове или оне социјалне врсте која одговара одређеној области друштвене активности и њој корелативном облику свести, коју стварају особености функционисања у тој области језичких средстава и специфична говорна организација, што даје одређену општу стилистичку обојеност.”⁹⁵ Говор тинејџера разликоваће се од говора старијих људи, говор правника битно је различит од говора лекара, економиста или официра, формално образованији људи другачије ће се изражавати од појединаца скромнијег образовања, говор урбаног центра може се разликовати од језика

⁹⁰ Добривоје Станојевић, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022, стр. 19.

⁹¹ Милослав Ж. Чаркић, *Увод у стилистику*, Научна књига, Београд, 2002 стр.81.

⁹² Радоје Симић, Јелена Јовановић, *Основи теорије функционалних стилова*, Јасен, Београд, стр. 22-23.

⁹³ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 47.

⁹⁴ Исто, стр. 43.

⁹⁵ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 44.

периферије. Такође, невербални код може бити другачији у разговорном стилу који је непосреднији и отворенији, од гестова и мимике у пословном окружењу, у ком се очекују професионализам и одмереност. Дакле, тип или вид социјалне активности условљавају језичка средства која ће бити употребљена, односно стил представља друштвено условљен језички механизам.

Као три основна конститутивна елемента функционалне стилистике, Тошовић издваја *језик, човека и друштво*.⁹⁶ Ова тријада појмова, који су непрекидно у међусобној интеракцији, изузетно је важна у разматрању простора језичких варијетета. Функционална стилистика се темељи на „познатој истини која претпоставља истраживање језика не као једног јединственог система, већ као система који се различито понаша у различитим сферама употребе.”⁹⁷ У вези са тим, сваки функционални стил има своју зону комуникативне одговорности коју обезбеђује особеностима свог језичког инвентара. Злоупотреба исходишта функционалних стилова доводи до стилске атрофије и неизвесне комуникативне виталности. Узорност стила као савршеног језичког материјала у једној комуникативној ситуацији, у истој мери је његово огрешење и комуникативна слабост у некој другој. Зато „треба имати у виду да сваки функционални стил има своју функционално-стилску норму, као и да норму једног стила не треба преносити на други, иначе оне немају никакав смисао.”⁹⁸ Ранко Бугарски у својој књизи *Увод у општу лингвистику* значајну пажњу посветио је разматрању практичне функционалне стилистике. Када говори о потреби функционалног диференцирања језика у служби изградње језичке културе, он бележи: „Учећи језик, не усвајамо само правила структуре, него и правила употребе. То значи да ми учимо и како да се служимо језиком у складу са сваком датом говорном ситуацијом, која обухвата лице које говори, лице којем се говори, друга присутна лица ако их има, предмет, место и време разговора, и посебну сврху која се говорном делатношћу жели постићи. Дакле, из свеукупности средстава која нам језик нуди, бирамо она која најбоље одговарају ситуацији у којој се одвија комуникација.”⁹⁹ Тошовић у својим истраживањима језичко-стилског комплекса мармира конкретна обележја функционалних стилова. У намери да их на прави начин представи и функционално разграничи, он наглашава битне опозиције међу стилима и диференцира их у њиховој међусобној компарацији. На овом становишту, које у свом фокусу има језичке варијације прилагођене сфери своје употребе, сагласна је и Лада Будуринка када полази од претпоставке да је „теорија функционалних стилова заснована на замисли о стандардном језику као јединству различитости.”¹⁰⁰ У мноштву стилских могућности појединац који говори или пише бира она језичка средства која су најприкладнија и најефектнија у друштвеној ситуацији у којој комуницира.

Проучавање функционално-стилских обележја комуникације у којој се заправо речима делује, захтева коришћење посебно селектованог корпуса стилских средстава и поступака усмерених према комуникативним захтевима теме и публике. Прикладним избором језичке грађе информација се кодира стилем са интенцијом да између *ознаке и означеног* нема семантичке дистинкције. Зато нећемо погрешити ако се ослонимо на Тошовићеву тврдњу да је *стил информација и информација стил*, у којој се огледа мисија функционалне стилистике,

⁹⁶ Исто, стр. 58.

⁹⁷ Милослав Ж. Чаркић, *Увод у стилистику*, Научна књига, Београд, 2002, стр. 143.

⁹⁸ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 167.

⁹⁹ Ранко Бугарски, *Увод у општу лингвистику*, Чигоја, Београд, 2009, стр. 250.

¹⁰⁰ Лада Будуринка, *Језичко раслојавање: критички осврт на поједина питања функционалне стилистике*, *Зборник радова: „Нестандардни хрватски језик према стандардном хрватском језику”*, Агенција за одгој и васпитање, Загреб, 2015, стр. 46.

засноване на врло прецизном инструменту испитивања прагматичне функције језика, али и потребе испоручивања конкретних предлога експлоатације језичких ресурса (комбинаторике речи) који доприносе правилном разумевању на релацији пошиљалац–прималац.¹⁰¹ То подразумева да функционалну стилистику не треба да занима само план садржаја, организације и дескрипције текста, јер би тако остала недоречена и закована у раму сувопарне теоријске дисциплине, већ се жижа њеног промишљања фокусира на испитивања која дају делотворна решења како на прави начин речима мисли оживети – како деловати усменим и писаним изражавањем. То је можда и кључна детерминанта која је одваја од других стилистичких дисциплина, што потврђује и Анера Рузнар када у свом чланку *Колико је данас функционална функционална стилистика* истиче да „за разлику од стилистике која се бави лингвостилистичким рашчлањивањем, односно описом стилема у књижевноуметничком тексту, функционална стилистика је усмерена на проучавање језика у свакодневници, у друштву и у ситуацијском контексту”¹⁰², односно њеном живом применом у говорној и писаној пракси.

Када говоримо о функционалној стилистици, не треба заборавити и улогу невербалних језичких кодова који значајно доприносе ефикасности усмене комуникације. Петар Губерина „у својој књизи *Звук и покрет у језику* дефинише вредност говорног језика као елементе језичког израза који имају своју језичну вредност на основу звука и покрета те саму стварност као елемент језичког израза.”¹⁰³ То су према његовим речима „ванлексичка (екстралингвистичка) средства израза, која нам омогућују да се изразимо краће или експресивније или истовремено и краће и експресивније.”¹⁰⁴ Према томе може се закључити да „Губерина вредности говорног језика дели на акустичке: интонација, интензитет, темпо и пауза, те визуелне: мимика, гест и стварни контекст”¹⁰⁵, који допуњавају, надограђују или тумаче изговорене или неизговорене речи.

Класификација стилова није унифицирана, већ је условљена бројним критеријумима. Према Марини Катнић Бакаршић, „ниједна класификација стилова није апсолутна и заувек дата, те развој стилова, мењање припадности неког жанра, појава нових стилова само потврђују да је функционално-стилска диференцијација процес који непрекидно траје и у међусобној је зависности са развојем и диференцијацијом људских активности.”¹⁰⁶ На овом становишту је и Добривоје Станојевић када потцртава да „ниједна типологија стилова не може бити довољно доследна јер „брзина којом се стилови међусобно прожимају, смењују и допуњују представља отежавајући чинилац за њено унифицирање и коначно одређење.”¹⁰⁷ Истражујући типологију функционалних стилова, Михаил Бахтин указује да је једна од главних слабости стилистике то што нема општеприхваћену класификацију стилова и истиче да су: „класификације изузетно сиромашне и неиздиференциране, што је директан резултат недовољног разумевања жанровске природе језичких стилова.”¹⁰⁸ Стога би било пожељно да се стилови подробније класификују и опишу, али у исто време треба рећи да бројне лингвистичке школе овај проблем посматрају на различите начине, па отуд потиче теоријска неуједначеност.

¹⁰¹ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 182.

¹⁰² Анера Рузнар, *Колико је данас функционална функционална стилистика*, Филозофски факултет Свеучилишта у Загребу, *Croatica*, Загреб, вол. 40, но. 60, 2016, стр. 101.

¹⁰³ Бранко Вулетић, *Говорна стилистика*, FF press, Загреб, 2006, стр. 41.

¹⁰⁴ Исто.

¹⁰⁵ Исто.

¹⁰⁶ Марина Катнић Бакаршић, *Лингвистичка стилистика*, Open Society institute, Budapest, 1999, стр. 24.

¹⁰⁷ Добривоје Станојевић, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022, стр. 50.

¹⁰⁸ Михаил Бахтин, *Естетика језичког стваралаштва*, ИК Зорана Стојановића, Београд, 2013, стр. 154.

Мирјана Поповић у својој књизи *Стандардни језик и стилови* истиче да „функционални стилови настају на основу посебног начина избора и комбинације језичких јединица које припадају свим нивоима језичке структуре.”¹⁰⁹ Ранко Бугарски „функционалне стилове класификује у зависности од а) појединих домена употребе језика (свакодневни саобраћај, масовни медији, политика, лекарство, правосуђе, лепа књижевност, наука, забава, спорт, итд); б) односа међу саговорницима, а резултат су различити стилови у смислу опхођења – формалног (као у званичним приликама), разговорног (као у групи познаника), или интимног (као у кругу породице); в) медијума језичког израза – говора или писања.”¹¹⁰ Веома је инструктивно и истраживање Милослава Чаркића, који примећује да су стилистичке разлике условљене следећим факторима:

- „циљем, који стоји пред саговорницима;
- условима под којима тече разговор;
- индивидуалним особеностима говорника;
- темом (у мањем степену);
- формом израза (усмена или писмена).”¹¹¹

Истражујући стилистику коју сматра науком о избору и начину употребе језичких, ванјезичких и уметничких средстава и поступака уобичајених у процесу комуникације, „Јозеф Мистрик издваја седам стилских типова: научни, административни, публицистички, беседнички, есејистички, разговорни и уметнички.”¹¹²

Као полазну основу у истраживању војног функционално-стилског комплекса у овој дисертацији користимо најшире прихваћену типологију стилова коју даје Бранко Тошовић у свом делу *Функционални стилови*. Тошовић идентификује следеће функционалне стилове:

- „књижевноуметнички;
- публицистички;
- научни;
- административни и
- разговорни.”¹¹³

Марина Катнић Бакаршић у својој књизи *Лингвостилистика* уводи још неке врсте стилова које надограђује на типологију функционалних стилова коју предлаже Бранко Тошовић и именује их као секундарне стилове у које убраја:

- „рекламни стил;
- стриповни стил;
- цртеж;
- сценаристички;
- есејистички;
- реторички стил.”¹¹⁴

¹⁰⁹ Мирјана Поповић, *Стандардни језик и стилови*, Академска штампа, Београд, 2007, стр. 123.

¹¹⁰ Душка Кликовац, *Језик и моћ*, Библиотека XX век, Београд, 2008, стр. 114.

¹¹¹ Милосав Ж. Чаркић, *Увод у стилистику*, Научна књига, Београд, 2002, стр. 172.

¹¹² Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Општа стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 33.

¹¹³ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 81.

¹¹⁴ Марина Катнић Бакаршић, *Лингвистичка стилистика*, Open Society institute, Budapest, 1999, стр. 71.

Функционална диференцијација језика је процес који непрекидно траје. Ако бисмо замислили да се језик у својој врло динамичној еволуцији на тренутак може зауставити, сигурно је да би још много времена протекло како би се његове тренутне координате ваљано читале кроз публикована научна и стручна истраживања. Језик и његови механизми деловања перманентно се развијају, па се стиче утисак да у досадашњим истраживањима имамо један ретровизорски поглед на језичко-стилску стварност. Када бисмо језику и стилу дали људске особине, могли бисмо закључити да се много брже крећу од брзине њених научних записа. Управо због тог великог убрзања језичко-стилске активности, а са друге стране, малог броја релевантних извора војне стилистичке мисли, амбиција ове дисертације јесте да се добијањем резултата овог истраживања, макар за корак приближимо прозорнијем сагледавању ефикасног коришћења језичке грађе припадника Војске Србије. Оно што можемо закључити на основу доступних истраживања опште стилистике јесте да досадашњи истраживачки напори нису довољно проблематизовали и дали потпуне одговоре, на широк распон комуникативних ситуација у којима се налази човек, па тако и човек у професионалној улози војног руководиоца.

Може се рећи да свака типологија функционалних стилова ствара одређени простор дилема, јер савремена пракса изискује велики број комуникативних ситуација као граничних случајева онога што научна теорија истражује, али и указује на ситуације у којима је потреба језичке продуктивности условљена комбиновањем различитих обележја више функционалних стилова. Не треба заборавити да савршенство језичког материјала у некој од војних језичко-стилских пракси, већ у другој добија свој негативан предзнак. Интензиван развој нових околности у којима се изводе савремене борбене операције намеће нове комуникативне ситуације, а у онима које су остале заједничке траже се делотворнија решења. Зато војне старешине морају добро да рукују језичко-стилским алатом. С друге стране, поставља се питање како да се адекватно примене разноврсна стилска обележја ако је језички инвентар код дела припадника војске скроман, што нас поново враћа на већ истакнут значај културе усменог и писаног изражавања као перманентног процеса који не престаје завршетком формалног образовања војних старешина. Идентификован је мали број научних и стручних извора који су кроз примере стилске анализе дали конкретне поруке и поуке младим старешинама. Зато ће у овој дисертацији фокус истраживања бити на практичној стилистици са војних терена, из кабинета, из писане језичке праксе, са свечаних догађаја, рапорта, саветовања, борбених ситуација.

Често је у практичној језичкој реализацији војника и војних руководиоца приметно да припадници војске знају шта треба да кажу или напишу, али тај квалитет попут *слике* мисаоног процеса не прате њена вербална реализација или отисак на папиру. Садржај мисаоног процеса постаје заробљен – окован – а оно што је смисао доброг стила јесте да се мисли попут математичке теорије скупова пресликавају из *један у један* на релацији претпостављени–потчињени. Посебно треба нагласити да добар стил тражи и узорност војног стручног знања и свих оних карактерних особина и врлина које човека чине човеком, па тако и официра – официром. Без испуњења овог услова као императива војне професије, адекватна примена језичког инвентара са аспекта њене дугорочне функционалне перспективе постаје празнословље. Ако се узме у обзир да је сваки човек носилац стила, поставља се питање да ли војном старешини војна организација одузима сваку његову креативност и самосвојност. Управо ову тезу која постаје уврежено мишљење за војну професију желимо да оповргнемо стилском анализом на конкретним примерима из живота и рада војних колектива.

У дисертацији ћемо истражити на који начин се војни језик у примени адаптира и пресликава у Тошовићеву типологију стилова и колико је она витална у савременој војној пракси. Ако је смисао стила да се језик функционално прилагоди циљу и контексту комуникације, онда се војна организација може схватити као широко пространство које нуди бројне комуникативне ситуације, ретке у другим професијама. Дакле, сагледаће се како Тошовићева најшире прихваћена типологија функционалних стилова, која ће у овом истраживању бити референтна, остварује своје ефекте и да ли заправо пракса тражи њено додатно уобличавање и надоградњу. Може се закључити да досадашња истраживања функционалних стилова недовољно третирају практичне – животне комуникативне ситуације. Не треба заборавити да је сваки човек носилац нечег што је урезано само у његову стилску рефлексiju, попут стилског пасоша или личне карте, па се може закључити да старешине не треба да губе своју самосвојност, јер и у ситуацијама где су стриктна одређења језичке норме, сваки старешина носи своју боју гласа, говор тела, спецификум начина изражавања, свој карактер. Зато међу старешинама као носиоцима војног језика и стила војници имају моћ да идентификују оне који су у свом језичком изразу не само довољно добри већ и примери за углед.

2.2. Развој стилистичке мисли у српској војсци

На развој војне стилистичке мисли у српској војсци недвосмислено је утицало оснивање *Артиљеријске школе*¹¹⁵ 1850. године, као високошколске војне институције у којој почиње да се ствара образовани официрски кадар за потребе српске војске. Јован Драгашевић, питомац 3. класе Војне академије, сматра се творцем теорије српске војне стилистике. Његово језичко стваралаштво, научни рукопис и педагошки рад као наставника *Војеног штила* или *Војне стилистике* са питомцима Војне академије, трајно је сведочанство просветитељске улоге коју је овај официр имао за српску војску. Драгашевићев утицај на изобраавање војног језика и стила често се пореди са реформаторском улогом Вука Стефановића Караџића¹¹⁶ у нашем друштву на изградњи српског књижевног језика. Своја промишљања о војном језику и стилу објављује у чланцима издатим у *Војину*, првом војном часопису на Балкану, који је излазио од 1864. до 1870. године, а чији је био оснивач и уредник. Драгашевић поставља фундаменталне принципе војне стилистике које уобличава у другој половини 19. века у књигама *Војничка стилистика* и *Војничка речитост*. Ова два капитална дела војне стилистичке мисли написана за потребе школовања питомаца Војне академије, указала су на то колико је стилистика дубоко уплетена у свакодневну војну комуникацију и колико је заправо нужна старешинама и војницима у обављању свакодневних дужности. С друге стране, Драгашевић је у *Војној стилистици* увео базичне стилске компетенције у служби опште културе српског официрског кора. Он то вешто представља следећим речима:

„Па и у приватним одношењима, каква мора бити срамота од официра кад не уме, што но реч, ни једно писмо да напише? Да ли он достојно заступа свој ред према осталом грађанству, када није кадар ни да говори, као што треба, ни да пише кô што ваља? Официр са својим положајем заиста се не запрема за најниже и најпростије место у друштву, општини и држави;

¹¹⁵ Указом кнеза Александра Карађорђевића, а на предлог Илије Гарашанина 1850. године основана је Артиљеријска школа као претеча данашње Војне академије. Војна академија данас чува и баштини традицију ове школе и као дан свог оснивања обележава 18. март 1850. године.

¹¹⁶ Вук Стефановић Караџић, српски филолог и лингвиста.

па је ли лепо и пристojно и није ли срамота, да буде, односно на стилистику, иза сваког другог реда у грађанству?”¹¹⁷

Као професор *Стилистике* на Војној академији посебну пажњу у својим истраживањима посветио је примереној употреби језичког израза који у војничкој пракси захтева *деобу стила*, усклађену са потребама комуникације. Истицао је да су „важне предности сваког предавача и васпитача примерен језик и стил који су слушаоцима блиски и схватљиви.”¹¹⁸ У вези са тим, Драгашевић поручује младим старешинама: „Мене су слушаоци разумели боље него другу господу. Није то била мудрост и наука висока, што их је на моје лекције прикупљало, није ваљда ни важност лекција, који они можда ни разумели не би, него простоћа, са којом сам им говорио, и њима разумљив језик.”¹¹⁹

У књизи *Војничка стилистика* (издата 1871. године) Јован Драгашевић даје научне поставке и објашњење својстава *углађеног* војног стила. „Сваки човек, али и струка има свој стил”, сматра Драгашевић и истиче да се „стил војнички облачи у особиту одећу.”¹²⁰ Први део књиге посвећен је теоријским поставкама стила као предмета проучавања стилистике и обележјима доброг војног стила, док су у другом делу анализирани примери административног стила из конкретне војне праксе: рапорти и извештаји, молбенице и жалбенице, захвалнице и похвалнице, изјашњења, однос млађег према старијем, старијег према млађем и раван равном. Његова просветитељска мисија утиснута је и у редове *Војничке стилистике* када говори о вежбању као нужном алату за унапређење војног стила. Том приликом Драгашевић саветује старешине и војнике речима: „Да се пак војник у стилистици вежбати мора, пре свега треба бити спреман из различитих војничких наука, јер писати можемо само о оној ствари, коју знамо, иначе би нам сав говор био као љуска без језгра.”¹²¹ Као најбоље вежбање за стил он препоручује писање писама, јер како каже „нема боље гимнастике за стил него да перо добије оне гипкости и течности, као кад пишемо писма, угледајући се на најлепше обрасце из различитог стања ствари и одношења лица.”¹²² Ови топли и добронамерни професорски савети оцртавају људски и научни опус Јована Драгашевића који је своју војничку каријеру посветио педагошком раду, науци и њеној практичној примени у војној пракси.

Друга Драгашевићева богата ризница промишљања о језику и стилу може се пронаћи у његовој књизи *Војничка речитост*, објављеној 1876. године. Књигу започиње реченицом која је заправо звезда водила ауторовог проницљивог стилског промишљања: „Умети војску водити говором – то је војничка речитост.”¹²³ У књизи су јасно назначене врлине војног беседништва и у том контексту Драгашевић истиче да „ни у једном другом сталежу као у војничком, не долазе такви тренуци, па били у миру или у рату, где се човек својим друговима или млађима мора показати онаквим, какав је и где извесни тренуци од беседника најпре човека траже.”¹²⁴ Аутор описује средства којима се војничка речитост послужује и као најзначајније наводи „веру, грамзивост, честољубље, славољубље, патриотизам, човечност, поштење, част.”¹²⁵ Јован Драгашевић је, поред осталог, у *Војничкој речитости* прибележио: „Најпослед, шта то помаже,

¹¹⁷ Јован Драгашевић, *Војничка стилистика*, Државна печатница, Београд, 1871, стр. 5.

¹¹⁸ Божидар Јововић, *Српски официри у националној култури*, Војноиздавачки завод, Београд, 1998, стр. 137.

¹¹⁹ Исто, стр. 137.

¹²⁰ Јован Драгашевић, *Војничка стилистика*, Државна печатница, Београд, 1871, стр. 3

¹²¹ Исто, стр. 7.

¹²² Исто.

¹²³ Јован Драгашевић, *Војничка речитост*, Државна штампарија, Београд, 1876, стр. 3.

¹²⁴ Исто.

¹²⁵ Исто, стр. 9.

кад какав официер врло добро схвати и оцени какав терен, ал' није кадар да нам га опише и представи тако, како је нужно. И не баци ли тај официер сву своју заслугу у сенку кад он врло добро уради какав посао, ал' извештајем својим потамани га. Нити може млађи да изврши заповест, ако није јасна, нити може старешина да се користи извештајем ако је побркан.”¹²⁶ Када говоримо о Драгашевићевом научном опусу, потребно је нагласити и његов веома драгоцен допринос у оснивању војног часописа *Војин*, чији су сарадници својим радовима значајно допринели развоју језика и стила војне науке. Према Јововићу, „аутори чланака у *Војину* значајно су обогатили не само српску војну терминологију већ и сам српски језик, јер многе речи које се налазе у *Војину* нису записане у Вуковом *Рјечнику*. Аутори су према свом образовању употребљавали и називе који су им били најближи. Неретко су они били страни, немачки и руски. Али, током даљег излагања часописа, све се више водило рачуна о језику и терминологији који су постепено уздигнути изнад народских назива, уз прихватање устаљених европеизама.”¹²⁷

Поред Јована Драгашевића, по својој војничкој узорности и узорном језику и стилу посебно се истицао генерал и академик Јован Мишковић, питомац 5. класе Артиљеријске школе, који је својим научним радовима посебно допринео изграђивању и сазревању војне научне мисли и лексике. Треба напоменути да је његов научни допринос препознала и Српска краљевска академија, чији је био члан, али и председник од 1900. до 1903. године. Традицију часописа *Војин* наставио је војни научни часопис *Ратник* који је излазио од 1879. до 1941. године, управо на предлог тадашњег министра војног генерала Јована Мишковића, који је дао нови импулс у изградњи језика војне научне мисли.

Божидар Јововић у свом чланку *Јован Мишковић – генерал и академик* наглашава његову заинтересованост за проучавање лексике и лексикографије. У вези са тим, Јововић запажа: „Јован Мишковић у свом раду често се заустављао на речима, бележио их и тумачио. Приликом једне шетње у селу Брђанима записао је називе целокупног склопа воденице, вероватно први запис такве врсте у Србији. Мишковић је упоређивао прикупљене речи са Вуковим лексиконом. Описујући Књажевачки округ, Мишковић је обратио пажњу на говор тог краја и записао је његове особине, поједине речи и нагласак, што је претеча каснијих учених истраживања. Истражујући Зајечарски округ, записао је обиље женских имена која није могуће наћи ни у једном крају у којем живе Срби.”¹²⁸

У строју најумнијих и најобразованијих официра тога времена истицао се и српски генерал и академик Живко Павловић, можда и први официер који је у језик командовања и руковођења уносио научно сазнање. „У једном чланку у *Политици* 29. априла 1938. године о Живку Павловићу из пера Милутина Лазаревића стоји да је диспозиције и директиве израђивао тако брижљиво и са таквим разумевањем да су све од реда биле логичне, јасне, прецизне и потпуне, те да у том погледу могу доцније нараштајима генералштабних официра и будућим војсковођама послужити за углед.”¹²⁹ Приликом пријема генерала Живка Павловића за члана Српске академије наука и уметности, њен председник Јован Цвијић одржао је пригодан говор у којем се каже: „Безброј је наших официра, и знаних и незнаних јунака који су показали војничког дара, иницијативе, смелости, јунаштва. Академија је наука желела указати своје

¹²⁶ Божидар Јововић, Радосав Шуљагић, *Јован Драгашевић*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2016, стр. 246.

¹²⁷ Божидар Јововић, Развој језика наше савремене војне науке, *Војно дело*, Београд, вол. 47, бр. 2., 1995, стр. 182.

¹²⁸ Божидар Јововић, Јован Мишковић-генерал и академик, *Војно дело*, Београд, вол. 48, бр. 1, 1996, стр. 178-179.

¹²⁹ Божидар Јововић, *Српски официри у националној култури*, Војноиздавачки завод, Београд, 1998, стр. 252.

признање целој српској војсци, награђујући оне њене врлине које спадају у домен Академије: научни дух и методе. Зауоставили смо се једноставно на вама.”¹³⁰

У књизи *Војничка читанка* Милоша Васића, објављеној 1893. године, на леп и поучан начин дата су правила о војним дужностима, манирима и правилном опхођењу између претпостављених и потчињених. Васић поручује свим младим људима који долазе у војску као својеврсну школу писмености, нових знања, изградње духа, љубави према отаџбини и физичке спреме: „Овде ће војници научити како да постану храбри, ваљани и срчани: те да своје превеликом и светом задатку сигурно могу одговорити.”¹³¹ На крају књиге налази се и неколико народних песама чиме се показује колико се посвећивало пажње књижевности у служби опште културе, али и неговању стила изражавања младих војника.

Српски официри од средине 19. века до почетка Другог светског рата посебну пажњу су посвећивали описмењавању војника. То је поверавано најугледнијим официрима који су своја искуства бележили у војним часописима *Војин* и *Ратник*. У њиховим делима посебна пажња посвећена је прикладном језику и стилу у преношењу знања, те се у овим делима потцртава да официри као наставници морају бити вешти са речима које је нужно оденути посебним језиком и стилем. Млади људи су поред војничких вештина стицали један широк корпус знања, значајних за њихов даљи живот и рад, драгоцен за наше друштво у целини.

Попут генерала Милоша Васића, и пуковник Коста Јокић, истакнути професор Војне академије, 1901. године објављује брошуру *Војнички буквар*, у ком указује на значај описмењавања српског војника као нужне компетенције неопходне за руковање војном техником и правилно разумевање савремених војних потреба. Као посебну вредност *Војничког буквара* треба истаћи конкретне језичко-стилске инструкције које Јокић даје, у циљу што ефикаснијег оспособљавања војника за војну службу. У свом критичком осврту на значај овог Јокићевог дела, представљеном у својеврсном предговору репринта овог издања, Милић Милићевић наводи: „Три деценије излагања, најпре у Краљевини Србији, потом кратко у Краљевини СХС, најбољи су показатељ вредности буквара. Несумњиво је да је у домену описмењавања као и стицања основних војничких знања ово штиво било незаменљиво.”¹³²

У ред наших најзначајнијих интелектуалаца средине 19. века сврстава се и официр Михаило Илић, питомац 6. класе Војне академије, који се посебно истицао сажетим и јасним стилем писања чланака из теорије ратне вештине и географских истраживања. Поред стручних и научних радова, посебну пажњу је посвећивао начину описмењавања српског војника са краја 19. века. Своја промишљања о овој тематици уобличио је у раду *За писменост у војсци*, објављеном у часопису *Војин* 1868. године. У овом делу Илић је „вештином искусног педагога изложио програм описмењавања војника, критикујући дотадашњу формалност у овом важном послу.”¹³³ Важност описмењавања у војсци, аутор је разматрао у ширем контексту њеног значаја за друштво, што потврђује следећим речима: „Овим се путем уноси у извесноме степену образовање у масу народа чиме осигуравамо будућност војника, јер од свију знања, која војник у војсци добије писменост је једини предмет који му и после службе доноси суштинске користи.”¹³⁴

¹³⁰ Божидар Јововић, *Српски официри у националној култури*, Војноиздавачки завод, Београд, 1998, стр. 265.

¹³¹ Милош Васић, *Војничка читанка*, *Ратник*, Главни Генералштаб, Београд, 1893, књига XXIX, стр. 158.

¹³² Коста Јокић, *Војнички буквар*, Историјски институт „Београд”, Београд, 2017, стр. 13-14.

¹³³ Божидар Јововић, *Српски официри у националној култури*, Војноиздавачки завод, Београд, стр. 110.

¹³⁴ Михаило Илић, *Писменост у нашој војсци*, *Војин*, Београд, бр. 2, 1868, стр. 17-18.

Важно је истаћи и то да се Павле Јуришић Штурм, знаменити српски официр, поред писања војних приповедака, родољубиве поезије, бавио и педагошким радом. „Да би обичном, једва писменом, а најчешће неписменом војнику помогао у савлађивању војничких знања написао је *Војничку читанку*. У њој је градиво распоређивао на васпитни и правилски део, наставу гађања, ратну службу, уредбу о војној дисциплини и одломке из војносудског закона. У првом делу нарочито је истакао потребу развијања родољубља и честољубља, те осталих војничких врлина.”¹³⁵ *Војничка читанка* Павла Јуришића Штурма даље трасира пут узорног језика и стила војних старешина у улози предавача, анализом конкретних примера из војничке праксе у служби описмењавања војника.

У периоду од оснивања Војне академије 1850. године, па све до почетка Другог светског рата, посвећивала се велика пажња развијању културе усменог и писаног изражавања будућих официра. О значају реторике и стилистике у школовању кадета Војне академије сведочи и податак да је Браниславу Нушићу поверена катедра Реторике на Војној академији од 1930. до 1931. године. У предговору своје књиге *Реторика*, Нушић бележи: „Године 1930/1931. поверена ми је била, у Војној академији катедра Реторике и ја сам је пуну годину дана држао све док нисам осетио да ми здравствено моје стање не дозвољава тако напорни рад. Тај је рад био утолико тежи што на нашем језику нисам имао никакав израђен уџбеник, којим бих се могао користити, а оно што су ми нудиле поједине теорије књижевности, било је тако оскудно, да сам се морао обратити страним литературама и спремати систематски лекције.”¹³⁶ У свом капиталном делу *Реторика*, као веома богатом извору систематизованог прегледа развоја реторике и војног беседништва, Нушић даје свеобухватну анализу доброг беседничког стила са акцентом на значај граматике, логике и естетике и бележи да „беседник мора водити рачуна о правилности, чистоти, јасности и лепоти израза.”¹³⁷ Нушић улази и у саму структуру и композицију беседе, састављену од увода, излагања и закључка, са веома садржајном анализом сваког њеног сегмента и са конкретним препорукама које су у служби узорног стила војне праксе. Посебно истражује језичко-стилска обележја ратничке беседе, истичући како се „ратничке беседе разликују од свих осталих и по том што се оне не склапају ни по каквим правилима говорничке вештине, јер морају представљати један усклик, један снажан изражај збијен у што мањи број реченица. Више него код осталих врста војничкога беседништва, код ратничке беседе се мора применити правило да она мора бити кратка, јасна и снажна.”¹³⁸ Ратничка беседа је по Нушићу „скоро увек импровизација, а ратнички беседник мора увек бити готов да у тренутку прибере мисли и осећања, јер врло често у рату један пропуштен тренутак може бити судбоносан.”¹³⁹

Након Другог светског рата о војном језику и стилу се није пуно казивало у научној литератури, осим појединих чланака, објављиваних у војном часопису *Војно дело*. Ипак, као посебну вредност треба истаћи монографију *Језик и стил ратне вештине* Радомира Животића и Божидара Јововића, у којој се истражује језик и стил војне струке и војне науке – идентификују проблеми и на конкретним примерима дају предлози у служби унапређења писаног и усменог изражавања војних руководилаца. „У овој књизи аутори прилазе језику војне струке као научном језику, обрађујући његов терминолошки систем, форму, стил и сл. Мотив овог

¹³⁵ Исто, стр. 314-315.

¹³⁶ Бранислав Нушић, *Реторика*, Издавачко и књижарско предузеће „Геца Кон”, Београд, 1938, стр. 1.

¹³⁷ Исто, стр. 88.

¹³⁸ Исто.

¹³⁹ Исто, стр. 62-63.

истраживања аутори виде у нужности анализе адекватности језичких средстава, који се користе у војном језику. Аутори полазе од практичних друштвених и научних циљева које систематизују, као утврђивање степена изучености стечених сазнања о употреби језика у војсци, која би се уградила у праксу војних дела. Језик и стил ратне вештине треба да буде прилагођен његовој функцији и да буде у складу са њеним потребама и могућностима.”¹⁴⁰ Значајан допринос у изградњи језика и стила војне науке дао је и професор Момчило Сакан. Он у свом чланку *Изграђеност конститутивних елемената наука одбране* истиче да језик наука одбране „посебно карактерише велики број специјалних графичких симбола и знакова који се користе у изради радних карти, затим за преношење порука (нарочито сигнала) и за шифровање одлука, наређења и других борбених докумената.”¹⁴¹ Према Сакану „основне слабости језика наука одбране се односе на недовољну развијеност метајезика, велики број термина који немају логичан ослонац у нашем књижевном језику (преузети из туђих наука одбране или су настали конвенцијом у пракси), релативну затвореност према језицима других наука, тежњу ка формализацији, велики број синтагми које су противне природи и духу нашег књижевног језика, неправилну конструкцију реченица и велики број скраћеница.”¹⁴²

Вредно је поменути и истраживачке напоре некадашњег професора *Реторике* на Војној академији Божицара Рогановића. У свом уџбенику *Реторика*, написаном за потребе школовања студената Војне академије, Рогановић даје веома исцрпан историјски преглед развоја беседништва и тако ствара једну богату ризницу говора из наше књижевности и војничког беседништва. Издава седам услова који чине доброг беседника: „мудрост, знање, стил, глас, дикцију, меморију и гест.”¹⁴³ Рогановићева надареност у избору правих речи и спознаја уникатних вредности војничког беседништва препознају се у његовим редовима о улози старешине беседника када бележи: „Место старешине је на поприштима свих подвига, па и подвига беседне речи; његово срце припада војнику, тој чистој снази несебичне младости што се вековима, без поговора жртвовала за отаџбину, народ и слободу.”¹⁴⁴ За сваког војног старешину посебно је инструктивна Рогановићева препорука коју истиче као императив правилног поступања војног руководиоца: „Старешина мора гинути у трагању за правом речју која ће војника сачувати од погибије.”¹⁴⁵

Можемо закључити да се у периоду од друге половине 19. века, па све до почетка Другог светског рата врло интензивно развијала војна стилистичка мисао коју су утемељили официри који су завршили Војну академију, а касније били и њени професори. Војска је тада била и својеврсна школа писмености у којој су се описмењавали њени регрути. Текстови, које су објављивале старешине у војним листовима *Војин* и *Ратник*, могу се сматрати првим подробнијим изворима промишљања о стилистици која су била драгоцене за целокупну нашу академску заједницу. Такође, „њихови научни, стручни и просветитељски садржаји имали су препознатљив утицај на буђење и стварање националне, друштвене и културно-просветне свести у српској војсци.”¹⁴⁶ Војни научни часописи оваквог научног реномеа били су ретки и

¹⁴⁰ Карина Авгајн, Критички осврт на досадашња истраживања језика војне струке, *Војно дело*, Београд, вол. 68, бр. 6, 2016, стр. 206.

¹⁴¹ Момчило Сакан, *Изграђеност конститутивних елемената наука одбране*, *Војно дело*, Београд, вол. 63, бр. 2, 2011, стр. 36.

¹⁴² Исто, стр. 37.

¹⁴³ Божицар Рогановић, *Реторика – друго допуњено издање*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2001, стр. 15.

¹⁴⁴ Исто, стр. 237.

¹⁴⁵ Исто.

¹⁴⁶ Милоје Пршић, *Ратник – тематска библиографија*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2017, стр. 11.

међу великим војним силама, а Србија их је имала и пре званичног конституисања своје државотворности. Зато треба истаћи да је војни часопис *Војин*, чији је први број изашао 1864. године – званично први војни научни часопис на Балкану. Када ретроспективно посматрају и истражују српску војну периодику, Косовка Петровић и Љиљана Брчић бележе: „У време када је слаба српска кнежевина сањала о великој држави и ослобођењу њеног народа, када је уједињена српска омладина позивала на ослободилачки поход против Турака, у време када су у градовима још господарили освајачи, у години када се није појавио ниједан лист у Србији, као врело нове снаге у настајању, изненада је искорачио у јавност *Војин*.”¹⁴⁷

Поред садржаја, груписаних око војних тема, у часописима *Војин* и *Ратник*, објављиване су и теме сврстане у рубрике из области: историје, географије, етике, морала, прегледа војне штампе, књижевности. „Говорило се да ће у војсци која нема свога гласила војни проналасци и успеси ратне вештине остати нечувени и неопажени, да ће војна знања остати својина и право само извесног броја људи и да због тога много корисни рад остане довека непознат, а да плодне мисли поједе прашина.”¹⁴⁸ Ови часописи бележили су и говоре најугледнијих војних руководилаца тога времена и тако су били драгоцен извор узорног стила војне језичке праксе. У њима су своје текстове поред најугледнијих српских официра објављивале и младе старешине, које су својим трупним искуством потхрањивали теоријски оквир војне науке. Старешине су се врло посвећено бавили и превођењем класика војне вештине, па су своја запажања бележили у војним часописима, што је представљало основу за изградњу фонда војно-стручне литературе.

Након Другог светског рата током седамдесетих и осамдесетих година 20. века, посебно треба истаћи напоре на изради војно-стручне литературе кроз прикладна, разумљива и недвосмислена војна правила и упутства, публиковање војног лексикона, војне енциклопедије и војних речника којима се у том периоду посвећује велика пажња. Може се приметити да су писани веома темељно и у складу са највишим критеријумима књижевно-језичке норме. У свакодневной комуникативној пракси припадника војске, али и у научним радовима запажа се доминантна примена административног стила, па он постаје опште место у усменој и писаној комуникацији припадника војске. Ово стилско обележје критички посматрају Радомир Животић и Божидар Јововић у својој књизи *Језик и стил ратне вештине* истичући да је језик постаје окован, и тако често неупотребљив, као и да се његов формализам преноси и у свакодневну језичку праксу, чак и онда када припадници војске нису на својим пословним задацима, што на неки начин формира стереотип о стилским компетенцијама припадника војске.

У 21. веку није дат дубљи научни продор војне стилистичке мисли у односу на оно што је написано у претходном периоду. Промене у војној организацији, доктринарним документима и услови које намећу савремене борбене операције, нису се значајније етаблирали у научним текстовима. Оно што свакако упозорава јесте и чињеница да у савременим војним часописима *Војно дело* и *Војнотехнички гласник* своје научне радове не објављује велики број младих старешина из трупне праксе чија су искуства драгоцен у сједињавању војне теорије и праксе. С друге стране, оно што је свакако велики допринос који треба истаћи у претходних неколико година јесте званично признавање војних наука у систему наука. Војне науке су дуго временски период лутале и тражиле свој пут. „Разлог томе није лежао у чињеници да је било ко са стране негирао потребу за њеним постојањем, већ непостојање унутрашњег консензуса војних

¹⁴⁷ Косовка Петровић, Љиљана Брчић, *Војин – библиографија прилога*, Војна књига, Београд, 2002, стр. 17.

¹⁴⁸ Милоје Пршић, *Ратник – тематска библиографија*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2017, стр. 11.

мислилаца о томе шта представља предмет војних наука.”¹⁴⁹ Тако се и њен категоријални појам у теорији, пракси и парадигми војних наука мењао од Ратне вештине, Општенародне одбране и друштвене самозаштите, Науке одбране, па све до данашње прихваћене класификације Војне науке.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Срђан Благојевић, Војне науке и визија развоја Војне академије, *Зборник радова: Научна конференција војних наука ВојНа 2023*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2024, стр. 15.

¹⁵⁰ Опширније у: Момчило Сакан, Промене парадигме војних наука, *Зборник радова: Научна конференција војних наука ВојНа 2023*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2024, стр. 15-32.

3. КОМУНИКАЦИЈА И СТИЛИСТИКА

У домаћој и страној литератури постоји велики број дефиниција комуникације. Мноштво веома разноликих одређења овог термина последица је примене различитих филозофских, научних, теоријских и методолошких приступа у истраживању овог феномена. Комуникација је реч латинског порекла и потиче од глагола *communicare*, што значи учинити нешто заједничким – саопштити.¹⁵¹ У етимолошком значењу овог појма огледа се оно што је заједничко за све истраживачке приступе, а то је потреба да комуникација буде уобличена како би се учинила разумљивом – *заједничком* – на релацији пошиљалац–прималац поруке. Овај захтев комуникације, прецизно саопштавајући њен смисао, заправо припада корпусу питања која проучава и проблематизује стилистика као наука о начину коришћења језичке грађе, па се не може погрешити ако се каже да су одлике доброг стила интегрални део обележја продуктивне комуникације. Између стила и комуникације постоје спрега, склад и равнотежа у којима је стил задужен да опише, али и пропише механизме њене делотворности. Стил је комуникативни алат који тражи начине како да се мисли оживе у складу са Де Сосировим прокламованим истраживачким напорима да спозна природу односа и ефеката говорних и писаних остварења на релацији између ознаке и означеног. Када при усменој и писаној комуникацији размишљамо како ознаку на прави начин означити, на располагању нам се налази богатство језичког инвентара које је потребно познавати, одабрати и прилагодити циљу и контексту комуникације. Интеракција између стила и комуникације је иманентна појава, јер стилске теме и њени научни доприноси верно служе комуникативној функционалности. Са овом тезом сагласан је и Ранко Бугарски који се у својој књизи *Примењена лингвистика* бави практичним и прагматичним обликовањем *више лица језика* у различитим сферама савремене комуникативне праксе.¹⁵²

Мирољуб Радојковић и Мирко Милетић дефинишу комуникацију као „људску интеракцију примарног друштвеног значења која се остварује разменом информација – порука – непосредно или посредством медија у просторно и временски одређеном психосоцијалном контексту, са одређеним тренутним ефектима и релативно трајним друштвеним последицама.”¹⁵³ Душан Ристић у својој књизи *Границе дискурса* комуникацију одређује као друштвени процес који отвара комплексна питања која се односе на улогу и значај језика и говора, симболичких кодова и говорних чинова, преношење и примање порука, разумевање, интерпретацију, значај средстава или канала комуникације, обичаје, конвенције и друге врсте норми на којима се она заснива.¹⁵⁴ Према Стјуарту Табсу: „Оно што чини људску комуникацију јединственом јесте наша супериорна способност да стварамо и користимо симболе”¹⁵⁵ и додаје да „људска комуникација представља процес стварања значења између двоје или више људи.”¹⁵⁶ Бранислав Костић и Радомир Животић комуникацију дефинишу као „социјалну активност преко које се врши преношење информативног садржаја међу људима посредством различитих средстава комуницирања, чиме се ствара утицај интеракција што представља основу регулисања

¹⁵¹ Ксенија Ђурић Атанасиевски, *Комуницирање и односи с јавношћу*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2017, стр. 35.

¹⁵² Ранко Бугарски, *Лингвистика у примени*, Чигоја, Београд, 1996, стр. 23.

¹⁵³ Мирољуб Радојковић, Мирко Милетић, *Комуницирање, медији и друштво*, Учитељски факултет, Београд, 2008, стр. 28.

¹⁵⁴ Душан Ристић, *Границе дискурса*, Mediterran Publishing, Нови Сад, 2018, стр. 17.

¹⁵⁵ Стјуарт Табс, *Комуникација – принципи и контексти*, Клио, Београд, 2012, стр. 35.

¹⁵⁶ Исто.

друштвених односа у различитим областима и различитим нивоима друштвене праксе.”¹⁵⁷ Ранко Бугарски сматра да је „чин комуникације могућ када учесници у њему располажу истим кодом, тј. системом знакова или симбола на основу кога се састављају поруке.”¹⁵⁸ Зато, не треба заборавити да је „објективни свет за људе разумљив само ако је исписан њиховим рукописом и исказан симболима које сами стварају.”¹⁵⁹ Заједничка нит која прожима наведена одређења појма комуникације представља њену активну улогу у конструисању значења којим се делује на реципијента поруке. Интенција пошиљаоца поруке није довољна, јер без адекватних језичко-стилских ресурса ефекти комуникације лебде у зони велике несигурности и оправдане сумње у своје крајње ефекте. Зато су јој потребне својеврсне гаранције које у својој практичној примени истражује стилистика. Сваки језички код, колико год да је у одређеној комуникативној ситуацији продуктиван, није универзална формула, јер већ у некој другој може бити флагрантан пример грубог стилског огрешења. Стога комуникација тражи непрестан рад на подешавању нијанси стилске маркираности и стилогености језичког израза у зависности од бројних фактора које намећу комуникативне ситуације.

Ако поједноставимо дефиниције комуникације које бележи научна литература и узмемо њену есенцијалну супстанцу, можемо бити сагласни да је смисао „процеса комуникације да разумемо друге и да други разумеју нас.”¹⁶⁰ На овом најопштијем становишту сврхе комуникације налази се и Гордана Добријевић када бележи да комуникација укључује „преношење идеја и разумевање идеја друге особе.”¹⁶¹ У вези са тим, можемо рећи да сваку комуникацију одређује процес енкодирања и декодирања информација између пошиљаоца поруке и реципијента. Енкодирање представља процес изналажења оптималних начина коришћења језичких средстава (стилова), у циљу правилног разумевања порука које примаоцу шаље пошиљалац, док је декодирање фокусирано на резултат, ефекат усмерен на пошиљаоца поруке који се артикулише у квалитативној мери разумевања садржаја енкодиране поруке. Као и процес енкодирања (паковања садржаја поруке), тако и процес декодирања (отпакивања порука) бива стилски релевантан појам, јер познавање језичких средстава и функција стилова комуникације отвара простор боље интерпретације садржаја послате поруке. Када говоримо о уплетености стила у свакодневной комуникацији, треба поменути и Бранка Тошовића који, разматрајући обележја функционалних стилова, полази од своје општеприхваћене тезе да је стил заправо информација, а да је комуникација заправо размењивање информација.¹⁶² Поставља се питање каква би комуникација била без адекватне стилске пратње као најпродуктивнијег избора језичке грађе и селекције у односу на све алтернативне које језички ресурси могу да понуде. Ако би комуникација била само произвољно (стихијско) низање гласова и гомилање речи, као некаква сирова и неизобличена звучна творевина у говору и збирка писаних трагова на папиру, онда она не би испуњавала своју примарну функцију, због које је човек комуникацију изнедрио и усавршавао током своје еволуције. Тај смисао је управо оно што разликује човека као *homo sapiens* у односу на друга жива бића. Зато треба истаћи да оно што добре комуникаторе издваја у односу на друге који само говоре или пишу, управо јесте та стилска супстанца као вредност која даје смисао комуникацији. У том контексту, ако се вратимо на њен основни смисао, а то је већ поменуто разумевање, можемо рећи да је то потребан, али не и довољан услов ефикасне

¹⁵⁷ Бранислав Костић, Радомир Животић, *Комуникација и култура*, Грађевинска књига, Београд, 1985, стр. 19.

¹⁵⁸ Ранко Бугарски, *Увод у општу лингвистику*, Чигоја, Београд, 2009, стр. 20.

¹⁵⁹ Сњежана Миливојевић, *Медији, идеологија и култура*, Фабрика књига, Београд, 2015, стр. 25.

¹⁶⁰ Драган Милинковић Фимон, Милојко Базић, *Комуникационе вештине и ефективно лидерство*, Чигоја, Београд, 2009, стр. 28.

¹⁶¹ Гордана Добријевић, *Пословно комуницирање и преговарање*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2021, стр. 5.

¹⁶² Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 97.

комуникације. Војни руководилац може издати правилно погрешну команду, она је у својој интерпретацији јасна, недвосмислена и разумљива примаоцу поруке, али она и даље остаје погрешна. Дакле, поред разумљивости, потребно је одабрати ону праву. Стварност је онаква како комуницирамо, а наша стилска лична карта нас непрестано прати и верно описује.

„Ако пођемо од тога да је живот изузетно садржајан у својим појавним облицима, да је комуникација веома разграната, да је информација коју човек прима и шаље невероватно разнолика, онда је јасно да и језик као основно средство споразумевања, мора бити у стању изграђивати богатство живота, покривати разгранатост комуникације и одржавати разнородност информације.”¹⁶³ Ова Тошовићева тврдња само потврђује узрочно-последичну везу између стила и продуктивности комуникације. Дакле, у свакој усменој комуникацији вербални и невербални језички кодови имају свој распоред, само је питање да ли њихова формација делује. Управо тај селектор који бира, распоређује, придодаје, прилагођава, искључује, наглашава, даје ритам, убризгава паузу, саопштава и начином говора тела јесте оно што зовемо стил.

Сви модели процеса комуникације, представљени у досадашњим комуниколошким истраживањима садрже неколико заједничких елемената који само потврђују да комуникација није само просто слање порука. Морају постојати њени конститутивни елементи: пошиљалац поруке, прималац и порука. Ова фундаментална тријада комуникативних елемената даље је операционализована кроз начин или средство, односно канал преко којег се преноси порука и на крају као круна овог комуникативног ланца налази се ефекат саме поруке на оног који је прима.¹⁶⁴ Сваки модел комуникације заправо сведочи о функционалној вредности језика и стила као мере њене квалитативне вредности. Као пример који потврђује архитектуру ланца процеса комуникације у којој се препознају и трагови стилистике послужиће Ласвелов модел комуникације.

Слика 1. Ласвелов модел комуникације¹⁶⁵

Приказаном моделу процеса комуникације поред наведених елемената потребно је додати и проблем контекста као један од кључних стилских одредница, који Ласвел у свом моделу комуникације не издваја као посебан елемент. Зорица Томић сматра да је „контекст од кључне важности за физиономију сваког комуникативног процеса, будући да детерминише не само начин емитовања неке поруке, њено разумевање, декодирање, њено значење, већ исто тако

¹⁶³ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 97.

¹⁶⁴ Јасна Јанићијевић, *Комуникација и култура са уводом у семиотичка истраживања*, ИК Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 2000, стр. 14.

¹⁶⁵ Ксенија Ђурић Атанасијевски, *Комуницирање и односи с јавношћу*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2017, стр. 26.

и намеру са којом је емитована, па према томе и ефекат који изазива.”¹⁶⁶ У овој комуниколошкој тези Томићеве утиснут је контекст као стилски релевантан оријентир. Утврђујући методолошке проблеме са којима се суочавају учесници комуникације, „Ласвел је формулисао своје чувено питање *Шта је ко коме рекао, на који начин и са којим резултатом.*”¹⁶⁷

Без ваљаног стила не може се успешно усмено и писано комуницирати. Језик и стил представљају језгро комуникације, њену важну градивну материју и неодојиве ентитете продуктивне комуникативне праксе. Поред вербалне, треба истаћи и значај невербалне комуникације која има важну улогу у различитим комуникативним ситуацијама у којима се налазе припадници војноорганизационих система. „Невербално комуницирање реализује се применом две врсте симболских система: паралингвистичких и екстралингвистичких.”¹⁶⁸ Према Радојковићу и Милетићу „паралингвистички симболски систем чине такозване невербалне вокализације које настају заједно са вербалним исказом, као што су паузе у говору, боја гласа, брзина изговарања речи, наглашавање појединих гласова у речи или речи у реченици, гласност, шапат, док екстралингвистички симболски систем конституишу кинезички и проксемички симболи, као и такозване језичке замене.”¹⁶⁹ Аутори под кинезичким симболима наводе гестове и мимику који настају покретима појединих делова тела, држањем тела и фацијалном експресијом, док под проксемичким кодом подразумевају различите удаљености људи у интеракцији, затим време (тачност, закашњење, чекање, ужурбаност), као и статусно-протоколарно распоређивање у простору (прочеље, средина, зачеље и сл.).¹⁷⁰

Више пута смо напоменули да се припадници војске налазе у бројним професионалним комуникативним ситуацијама. Према Ксенији Ђурић Атанасијевски, „комуницирање се као низ комуникационих чинова у времену дешава у одређеној комуникативној ситуацији коју чине релативно стабилни фактори и објективно дате околности у којима се комуницирање одвија.”¹⁷¹ Треба истаћи да су „основни елементи комуникативне ситуације: говорно лице (адресант)–деловање–саговорник (адресат). У конститутивне елементе комуникативне ситуације, спадају и место и време њене реализације, предмет и средство комуникације.”¹⁷² Стилистика је дубоко уткана у процес комуникације. Зато је стилска анализа један од кључних инструмената у испитивању мере продуктивне комуникације на релацији пошиљалац–прималац. Када говоримо о параметрима ефикасне комуникације, они се огледају у одликама доброг стила, па је истраживање њихових функција кључно у тражењу одговора на питања шта чини продуктивну вредност процеса комуникације. У војном дискурсу присутан је продор разноврсних стилова комуникације и њених жанрова. Војна средина није отуђена заједница људи, већ се њене комуникативне потребе крећу у свим правцима. Природа војне професије само потврђује потребу језичко-стилског раслојавања. Зато, војни руководиоци морају познавати и примењивати разноврсна језичка средства која ће бити функционално прилагођена бројним професионалним улогама. Ову тезу о војној стилистици, веома сликовито потврђује и пуковник Јован Драгашевић када у свом делу *Војничка стилистика* бележи: „Војничка стилистика час

¹⁶⁶ Зорица Томић, *Комуникологија*, Чигоја, Београд, 2003, стр. 58.

¹⁶⁷ Исто, стр. 57-58.

¹⁶⁸ Мирољуб Радојковић, Мирко Милетић, *Комуницирање, медији и друштво*, Учитељски факултет, Београд, 2008, стр. 46.

¹⁶⁹ Исто.

¹⁷⁰ Исто, стр. 47

¹⁷¹ Ксенија Ђурић Атанасијевски, *Комуницирање и односи с јавношћу*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2017, стр.39.

¹⁷² Предраг Пипер и др., *Синтакса савременог српског језика – проста реченица*, стр. 983.

силази у сувопарност званичних послова, час се диже у историјска излагања и улеће на висину ратног беседника.”¹⁷³

Функције стилова комуникације у Војсци Србије биће истражене обухватом језичког материјала писаних и говорних остварења интерне комуникације (комуникације у војној организацији) и комуникације припадника Војске Србије у медијима масовног комуницирања. У емпиријском истраживању биће коришћена метода стилске анализе. Као помоћна метода користиће се метода анализе дискурса као компатибилна метода у истраживању говорне и писане комуникације која се надопуњује у служби дубљег истраживачког обухвата ефеката стилова комуникације у Војсци Србије. У оквиру стилистике као одабране теоријске перспективе, истраживачки приступ је квалитативно-стилистички. У свакој комуникативној ситуацији припадника Војске Србије која ће бити представљена у овој дисертацији, истражиће се који је стил комуникације најделотворнији, као и које су најчешће грешке у писаном и усменом изражавању. Упоредо са истраживањем функција стилова комуникације, биће указано и на широк распон вишеструких последица које могу створити језичко-стилска огрешења. Тиме ће се створити услови да се идентификују кључне стилске компетенције, неопходне у свакодневном раду војних руководиоца. Смисао овог истраживања јесте и потреба да се нова сазнања уграде у савремену војну праксу и пробуди интересовање научних радника да дају свој допринос у истраживању ове теме.

¹⁷³ Јован Драгашевић, *Стилистика*, Државна штампарија, Београд, 1876, стр. 5-6.

4. ИНТЕРНА КОМУНИКАЦИЈА У ВОЈНООРГАНИЗАЦИОНИМ СИСТЕМИМА

Делотворна интерна комуникација важна је одлика организационе културе и једна је од кључних детерминанти успеха војноорганизационих система. Када то не би било тако, довољно би било да сваког грађанина, који то пожели, обучемо у униформу, задужимо га наоружањем и средствима ратне технике и тако га *једним кликом* учинимо војником или војним руководиоцем. Потребан број само одлучних чинио би јединице, а јединице састављене од *таквих* представљале би војску по моделу човек уједињен са оружјем и оруђем једнако припадник војске. Оно што сваког грађанина који има жељу, мотив и хтење селекује и даље изграђује на путу до војничких висина представља веома комплексну супстанцу језичког кода који се простире у свим правцима војничке професије од селекције, преко обучавања и оспособљавања до стицања компетенција за највише руководеће дужности. У сваки од тих једнако захтевних и одговорних корака на стази војничког стасавања дубоко је уплетена интерна субординарна комуникација на релацији претпостављени–потчињени. Мало тога се може идентификовати у војној организацији, а да није део разноврсних комуниколошких напора.

У војноорганизационим системима бројна правила и упутства као део војно-стручне литературе регулишу циљ и модалитете комуникације, посебно у домену језика и стила командовања, што указује на значај њених функција и потребу познавања једнозначног језичког кода. Међутим, војна правила и упутства не могу прописати и описати сваку комуникативну ситуацију што само потврђује да је војна средина богата ризница језичких делатности које траже умешност и стилску компетентност војних руководилаца.

Општу дефиницију интерне комуникације као стратешке функције управљања у војноорганизационим системима даје Сретен Цветковић и бележи да „интерна комуникација представља комуникацију унутар војне организације, а подразумева комуницирање између руководилаца (команданата, начелника, директора,..) и запослених, као и између самих запослених на свим нивоима у организацији.”¹⁷⁴ Такође, он истиче да је интерна комуникација кључни елемент који одређује ефикасност и учинак војне организације у обављању своје дужности.¹⁷⁵ Ефективна комуникација између индивидуа и група, представља основ успешног функционисања сваке организације, наводи Зорица Томић и додаје да „свака група, тако и организација, развија сопствене норме понашања и стандарде комуникације.”¹⁷⁶ Према Гринбергу и Барону, поред размене чињеница и информација, „постоји и међуљудска страна организационе комуникације са тежиштем на друштвеним односима који владају међу људима.”¹⁷⁷ Са овом тезом сагласна је и Данијела Петровић када каже да „умешна комуникација омогућава раније уочавање проблема и њихово брже решавање, што доводи до већег ангажовања запослених, већег задовољства послом и повећава продуктивност организације.”¹⁷⁸

Интерна комуникација у војноорганизационим системима подразумева познавање и продуктивну примену језика и стила командовања, адекватну стилизацију језика у служби социјализације и адаптирања војника на војничку средину, праву реч која покреће и мотивише.

¹⁷⁴ Сретен Цветковић, *Утицај вредности на однос аутентичног лидерства и интерне комуникације у војноорганизацијским системима (докторска дисертација)*, Универзитет у Новом Саду, Факултет техничких наука, 2018, стр. 109.

¹⁷⁵ Исто, стр. 109.

¹⁷⁶ Зорица Томић, *Комуникологија*, Чигоја штампа, Београд, 2003, стр. 72.

¹⁷⁷ Џералд Гринберг, Роберт Барон, *Понашање у организацијама*, Желинд, Београд, 1998, стр. 304.

¹⁷⁸ Данијела С. Петровић, *Умешност комуницирања*, Клио, Београд, 2019, стр. 217.

Овај облик комуникације захтева и употребу језичких средстава која образују и обучавају, речи које су утиснуте у научној и војно-стручној литератури. Врло је захтевно направити коначну листу комуникативних ситуација у којима се налазе војни руководиоци. Речју, стилски репертоар је веома богат у остваривању ефеката разноликог језичког саобраћаја на релацији претпостављени–потчињени. Комуникација припрема војника у миру за извршавање задатака у борбеним дејствима. Заправо, у ратним условима војник је обликован речима које су нашле место у свему ономе што војник чини и што неко други за војника чини у миру и рату. Речи га оспособљавају да буде спреман за најзахтевније задатке које постављају услови у којима се изводе борбена дејства. У стилу војних команди свака погрешна реч, па и њена дикција кроз ритам, тон, место где треба да се удахне пауза и логички акценат, имају своју функцију у остваривању комуникативне ефикасности. „Грешке и шумови у комуникацији у војној организацији се најскупље плаћају и директно утичу на највреднији и необновљив ресурс – људски живот.”¹⁷⁹ Чини се да у ланцу одлика војног језика и стила не постоји хијерархија важности, већ је сваки њен сегмент подједанко значајан, па тако и подједнако пресудан.

Треба напоменути да се комуникацијом утиче на кохерентност и кохезивност војних колектива. Војни руководилац упознаје свог војника разменом речи, спознаје његов карактер, особине, слабости и врлине. Комуникација као непрекидан процес у војној организацији је разноврсна. Она је стилски веома хетерогена и иде из крајности где је императивно изражавање, језик форме и норме нужно стилско средство, а са друге стране, бројне су комуникативне ситуације у којима форма не може бити узорна и продуктивна норма језика и стила. Ако бисмо ствари поједноставили, можемо рећи да се веома разнолика језичка средства користе у свему оном што је војничка и официрска реч, како би војник на команду *За мно!*, кренуо за својим командиром–командантом са поверењем и вером да ће у борбеним дејствима његова јединица победити, а он у тој победи опстати. То није једноставно, јер војник треба да крене у нешто што захтева највећи људски напор и подразумева стручност, одговорност, етичке предиспозиције и стилске вештине војних старешина. Треба истаћи да се у борбеним условима речима мора деловати правовремено, а реч, одапета попут ефекта лука и стреле, не може се вратити, додатно уобличити, допунити или суштински ревидирати. Зато се од војног руководиоца очекује комуникативна, па тако и језичко-стиљска изграђеност, што подразумева избалансирано и адекватно служење различитим функционалним стиливима усменог и писаног изражавања. Језик и стил интерне комуникације анализираћемо користећи језичку грађу усмене и писане комуникације припадника Војске Србије у различитим комуникативним ситуацијама војне праксе.

4.1. Језик и стил војних команди

„Официр је онај чији је позив командовање”¹⁸⁰, бележи Андре Гаве у својој књизи *Вештина командовања* и додаје „ако официр не уме командовати, онда он и није прави официр, већ само официр по униформи – надриофицир.”¹⁸¹ Знати умешно командовати подразумева и овладати језичко-стиљском структуром ове врсте комуникације у коју је потребно да се уливају све оне људске и стручне врлине које треба да поседује официр. Дугорочно гледано, језик и стил војних команди имају моћ само ако су уједињени са широким корпусом војничких знања и вештина, етичким и моралним интегритетом војних старешина. Дакле, функције овог стила

¹⁷⁹ Небојша Кљајић, Функције интерне комуникације у војноорганизационим системима, *Војно дело*, Београд, вол. 74, бр. 1, 2022, стр. 121.

¹⁸⁰ Андре Гаве, *Вештина командовања*, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1993, стр. 5.

¹⁸¹ Исто.

траже потпору стручности и капитала људскости као кључних вредности које чине суштину војне професије. Речју, узоран стил војних команди захтева узорног војног старешину.

Језик војних команди припада корпусу стандардног књижевног језика са одређеним одступањима која представљају обележја језика војне струке. Потребу за прилагођавањем књижевног језика треба тражити у функцији стила војних команди који се идентификује у употреби правилног, правовременог и тачног извођења стројевих радњи, тактичких и ватрених задатака. Језик командовања заснован је на прагматској (семантичкој) поруци ослобођеној емоционалног набоја. Радојковић и Ђорђевић истичу да „прагматске поруке теже елиминисању свих емоционалних и афективних наноса који би деградирали информативно језгро.”¹⁸² Такође, у циљу остварења економичности језичког израза, сваки лексички вишак који се подразумева у језику командовања, изоставља се или се скраћује. У ширем контексту можемо рећи да је једна од функција стила командовања ефикасно деловање на релацији претпостављени–потчињени. Зато су импликације језичко-стилске изграђености војних команди значајне у истраживању њихове илокуционе моћи као интенције претпостављених старешина да делују на своје потчињене. На овом становишту је и Владан Јовановић када тврди да се „све војне команде остварују као директиви – чиновни којима се саговорник подстиче на извршење одређене радње.”¹⁸³ Са овом тезом сагласни су Јововић и Животић, наглашавајући да се „стилом командовања директно утиче и подстиче војнички и старешински кадар како би се конкретне радње извршиле.”¹⁸⁴

Након издавања команде претпостављених старешина, захтевана реакција – време одзива појединца или војне јединице – често се мери у секундама, а од њиховог правилног преношења, разумевања и извршавања зависи успех, а често и опстанак јединице у борбеним операцијама. Зато је важно нагласити да војне команде нису неутрални језички ентитети и њихова стилска маркираност и језичка стилогеност представљају једно од основних обележја војног стилског комплекса. Војне команде су делотворне само ако су исказане на прави начин кроз свој садржај, али и ритам, темпо и интонацију. Стога „командант мора да поседује бројне способности, међу којима говорна култура заузима централно место. Најлепше написана песма постиже праву вредност тек кад се правилно изговори. Слично је и са наређивањем и командовањем. Садржај који командант саопштава добија праву вредност тек када се саопшти. Дакле, није само реч о садржају поруке. Реч је, пре свега, о начину како се саопштава, контексту у којем се исказује и њеном утицају на аудиторијум (потчињене војнике и старешине).”¹⁸⁵

Језик и стил војних команди имају и своју педагошку функцију. Овај стил комуникације додатно развија војничку дисциплину и колективни дух. Језиком и стилем командовања војници заједно и складно извршавају војничке радње, а у процесу обучавања пролазе кроз све фазе развојног пута у стицању ове војничке вештине. Кроз језик командовања развија се усвајање основних принципа командовања и руковођења: једностарешинство, субординација и колективни лик јединице. Појединац се ставља у службу колектива и заједничких вредности. Стил војних команди у војничким задацима одржава склад покрета, синхронизацију и

¹⁸² Мирољуб Радојковић, Тома Ђорђевић, *Основе комуникологије*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр.151.

¹⁸³ Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 251.

¹⁸⁴ Радомир Животић, Божидар Јовановић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 186.

¹⁸⁵ Зоран М. Крсмановић, Стеван Липтаи, Научна изграђеност тактике као науке одбране, *Војно дело*, Београд, вол. 63, бр. 2, 2011, стр. 158.

координацију између њених припадника, смањује време реализације задатка и упућује на пажњу и одговорност.

Војни лексикон термин *команда* дефинише као „кратку заповест за извршавање одређених борбених и других радњи и поступака.”¹⁸⁶ Ову дефиницију као окосницу свог одређења синтагме *војна команда* користи и Владан Јовановић у својој књизи *Српска војна лексика и терминологија* када наводи да „војне команде у војном дискурсу чине систем усмених кратких заповести и наређења са институционално утврђеном структуром и функцијом.”¹⁸⁷ Основна стилска обележја војних команди у врло скромном, више информативном, опису дају Пипер и група аутора у књизи *Синтакса савременог српског језика* представљајући их као „врсту заповести са великим интензитетом директивности, наглашеном социјалном разликом међу учесницима у говорној ситуацији, усменом реализацијом, узвичном интонацијом, наглашеном артикулисаношћу слогова и клишетираним облицима исказивања у којима се предикат често само подразумева, као и институционализованошћу употребе (војска, полиција и сл.), при чему се говорно лице по правилу непосредно обраћа групи лица.”¹⁸⁸

Војне команде су стандардизовани језички обрасци који се издају усменим путем. У специфичним мирнодопским или борбеним ситуацијама команде се могу издавати звучним и светлосним сигналимa, гестикулацијом као обликом невербалне комуникације – покретом руке, махањем заставица, итд. Стил командовања претежно се реализује у монолошкој форми, док се дијалогски облик комуникације може идентификовати у ситуацијама када је потребно да потчињени кроз кратку форму уговореног исказа извештава претпостављеног и тако потврђује да је разумео издату команду. У складу са фундаменталним војним принципима командовања и руковођења, у којима се издвајају једностарешинство и субординација, команде увек издају претпостављене старешине својим потчињеним (старешинама, војницима и цивилним лицима у војсци), док подређена лица извршавају наређења која издају претпостављени. Међутим, треба нагласити да се старешине у војноорганизационим системима поред улоге руководиоца у исто време налазе и у улози извршиоца, јер наређења издају својим подређеним, а примају од својих претпостављених.

Стандардизација језичког израза у овом стилу комуникације нужен је захтев неопходне предвидљивости војних команди које су дефинисане строгим условима језичке конвенције. Војне команде су лексички обликоване тако да сваком појединцу у строју буду јасне, недвосмислене и стилски уобличене, тако да обезбеде правилну, тачну и хитру реакцију потчињених. На трагу овог промишљања Јововић и Животић бележе да „права и ефикасна команда не треба да садржи ни мање ни више него што је потребно и да је разумљивост основни услов за њено успешно извршавање.”¹⁸⁹ Стил командовања заснива се на принципу да се са што мање речи и у што краћем временском интервалу саопшти све што је потребно војницима и старешинама за извршавање најсложенијих задатака. То подразумева да је језички код стандардизован, увежбан и доведен до аутоматизма свог ритуалног карактера. Свака варијација и одступање од унифицираног језичког кода на релацији претпостављени–потчињени ствара

¹⁸⁶ *Војни лексикон*, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 219.

¹⁸⁷ Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 250.

¹⁸⁸ Предраг Пипер, и др., *Синтакса савременог српског језика*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2005, стр. 664.

¹⁸⁹ Радомир Животић, Божидар Јовивић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 258.

услове за дилеме и неизвесност. У вези са тим, поигравање са језиком и стилем војних команди, осим дисторзије њене семантичке вредности, урушава и ауторитет претпостављеног, јер се у овом сегменту језика струке од старешинског кадра очекује језичко-стилска узорност кроз доследност у познавању и примени одредби, утврђених војним правилима и упутствима. Одступања од нормативних поставки су у пракси ретка, и делотворна су само у ситуационом реаговању у специфичним условима борбених дејстава када је потребно скратити садржај команди због убризгавања додатне брзине реакције својих потчињених. Наравно, одговорност је на претпостављеном старешини који то може да чини само уколико процени да ће тако заштитити животе својих потчињених.

На основу свега наведеног, закључујемо да је сврха језика и стила командовања елиминација сваке врсте неодређености, двосмислености и остваривање потребне брзине реакције потчињених коју захтевају сложени услови извођења војничких радњи и поступака, посебно приликом борбених дејстава. Зато уводимо појам ентропије као мере непредвидивости и неодређености избора информације. Циљ језика и стила војних команди је да ентропија буде минимална, заправо да тежи нултој вредности. Свака војна организација је комплексан систем, састављен од делова повезаних у веома сложену мрежу јединственог система командовања и руковођења. С друге стране, не треба заборавити да је „понашање сложеног система често нелинеарно, што значи да чак и екстремно мали утицаји могу имати пресудно велике ефекте у различитој форми.”¹⁹⁰ Зато се не може рећи да је у овом језику и стилу неко од стилских обележја мање или више значајно. Пауза, интонација, ритам, концизност, невербални језички код, као и друге стилске особине језика командовања равноправно учествују у коначници њене ефикасности. Нема сумње да Андре Гаве не претерује када у својој књизи *Вештина командовања* истиче да само једна грешка у командовању од једне јединице може да створи чопор.¹⁹¹

Према Јовановићу „све војне команде осим што су устаљене, јесу и строго значењски и употребно дефинисане, што им даје карактер термилолошких израза.”¹⁹² Нормативним вредностима језика и стила војних команди омогућава се знатно мања неизвесност и непредвидивост у процесу разумевања порука које су у служби једнообразне, правовремене, брзе и тачне акције веома хетерогеног састава војног колектива који треба да делује складно и ефикасно. Војне команде представљају вишеслојну функционално-маркирану војну терминологију, која у контексту своје употребе исказује моћ језика и стила да претпостављени речима делује на своје потчињене.

4.1.1. Команде стројевих радњи

У војној литератури не постоји општа дефиниција стројевих радњи. *Стројево правило Војске Србије* прописује стројеве радње појединца и јединице према њиховој функционалној намени које подразумевају команде као вербалне исказе надређених и поступке потчињених након издатих команди. Међутим, појмовном одређењу стројевих радњи није посвећена значајнија пажња, стога ова синтагма није пронашла своје место у богатој ризници војних термина, што са разлогом може сматрати слабошћу језика војне науке у контексту недовољно развијеног метајезика. Трагове који нам могу послужити у њеном начелном одређењу, можемо

¹⁹⁰ Самед Каровић, *Командовање и руковођење*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2016, стр. 49.

¹⁹¹ Андре Гаве, *Вештина командовања*, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1993, стр. 19.

¹⁹² Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 255.

пронаћи у дефиницијама оних војних термина који су се изборили за свој статус. У *Војној енциклопедији* под термином *стројева обука* наводи се да је то „врста трупне обуке војника, старешина и јединица којом се појединци обучавају да брзо, тачно и спретно изводе одређене радње (заузимање ставова, мењање положаја у месту или кретању, поздрављању и сл.).”¹⁹³ У синтагми *стројеве радње* атрибут *стројеве* проистиче из војног термина *строј* као „специфичан распоред, у којем се налазе војна лица, возила и покретне ствари, који је прилагођен извршењу задатка.”¹⁹⁴ Према *Стројевом правилу Војске Србије*, „строј или *поредак* је распоред у коме су војна лица, возила и покретне ствари у јединици и јединица у вишој јединици постројени по фронту и дубини на одређеним растојањима и одстојањима.”¹⁹⁵

Стројеве радње представљају јасно утврђене поступке појединца и јединице у месту и покрету, подстакнуте издатим командама на релацији претпостављени–потчињени. Дакле, између вербалне реализације команде и ефеката извођења стројевих радњи влада каузалан однос. Стога је деловање речима (командама) основна функција језика и стила командовања која се остварује као институционално усвојена језичко-стилска конвенција. Међутим, да би се то у пракси реализовало, треба истаћи да то нису било какве речи, већ су са великом пажњом селектиране, а реченице на посебан начин конструисане и прилагођене одређеним одступањима од књижевног језика како би се подстакао ефекат правилног и правовременог извршавања стројевих радњи.

Лексика, интонација и синтаксичка конструкција команди стројевих радњи као и њихов начин издавања и извршавања су јединствени и прецизирани су одредбама *Стројевог правила Војске Србије*. Стандардизација језичког инвентара и језичких средстава у смислу издавања команди надређених старешина, као и начин извођења команди које извршавају потчињени појединци и јединице, унифицирана је за све припаднике Војске Србије и заснована је на стеченим искуствима у дугогодишњој пракси извођења стројевих радњи.¹⁹⁶ Спој теорије и праксе је кључан у њиховој коначној верификацији, јер се њене теоретске претпоставке перманентно модификују кроз њену језичку праксу која даје коначну форму њене савремене формулације. Поред потребе да се језиком и стилем војних команди омогући тачно, правовремено и правилно заузимање положаја тела, покрета и радњи са оружјем, „стројеве радње међу припадницима Војске Србије изграђују и развијају смисао за колективни и складан рад, дисциплину, чврстину, окретност, војнички изглед и навике за тачно и потпуно извршавање команди.”¹⁹⁷ Ову функцију команди стројевих радњи идентификује и *Војни лексикон* у ком се наводи да се „стројевом обуком изграђују позитивне навике и вештине, међусобни односи, развија колективни рад, дисциплина, чврстина, војнички изглед, тачност, одговорност и друге врлине.”¹⁹⁸

Према својој функционалној намени команде за стројеве радње у Војсци Србије деле се на:

Команде за заузимање правилног положаја тела:

„МИРНО”, „На месту – **ВОЉНО!**”, „**ВОЉНО**”, „Вољ – **НО!**”

¹⁹³ *Војна енциклопедија – друго издање*, број 9, Војноиздавачки завод, Београд, 1974, стр. 216.

¹⁹⁴ Исто, стр. 216.

¹⁹⁵ *Стројево правило Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 11.

¹⁹⁶ Исто, стр. 9.

¹⁹⁷ Исто.

¹⁹⁸ *Војни лексикон*, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 594.

Команде за извођење радњи са оружјем:

„К но – **ЗИ!**”, „О десно ра – **МЕ!**”, „НА ле – **ЋА!**”, „НА гру – **ДИ!**”, „Нож на – **ОРУЖЈЕ!**”, „Нож – **СКИНИ!**”, „Оружје – **УЗМИ!**”, „Оружје – **ОДЛОЖИ!**”

Команде за кретање и заустављање:

„Одељење (вод, чета), напред – **МАРШ!**”, „Краћим – **КОРАКОМ!**”, „Пуним – **КОРАКОМ!**”, „Трчећим кораком напред – **МАРШ!**”, „**ТРКОМ!**”, „Левим крилом”, „Десним крилом”, „Одељење (вод, чета)” – **СТОЈ!**”

Команде за окретање у месту и покрету:

„Наде – **СНО!**” (само за окретање у месту) „Налево – **КРУГ!**” (за окретање у месту и покрету), „Нале – **ВО!**” (само окретање у месту)”

Команде за поздрављање старешина, подизање–спуштање заставе и одавање почаси:

„Поздрав на де – **СНО!**”, „Поздрав на ле – **ВО!**”, „По – **ЗДРАВ!**”, За дизање заставе по – **ЗДРАВ!**”, „За спуштање заставе по – **ЗДРАВ!**”, „Почасни по – **ЗДРАВ!**”

Команде за почасну паљбу и почасну артиљеријску паљбу:

„Одељење (вод – чета), почасна – **ПАЉБА!**”, „Увис – **НИШАНИ!**”, „Паљба”, „Плотун – **ПАЛИ!**”¹⁹⁹

Према начину издавања, команде стројевих радњи могу бити извршне и нагласне. „Извршне команде имају два дела: припремни и извршни.”²⁰⁰ Припремни део команде изговара се спорије и нижом интонацијом, а извршни део команде одсечно и гласније. Поделом на слоге – разделе – који су у стројевим командама означени као припремни и извршни део команде, омогућава се једноремено и правремено извршавање стројевих радњи појединца, али и војничког строја као компактне и складне војничке целине. Без примене прописане тонске реализације, ритма и паузе, команде постају безличне и нефункционалне. Стога су команде у *Стројевом правилу Војске Србије* маркиране као својеврсни графостилеми где су извршне команде подељене на слоге или разделе који су раздвојени цртом тако да је припремни део команде болдиран и написан малим словима док је извршни део команде болдиран и написан великим словима, са наглашеним знаком узвика на крају извршног дела команде. На пример, извршна команда *Мирно*, написана је у форми графостилема „**Мир – НО!**” (Мир – припремни део команде, НО – извршни део команде). Тако су у *Стројевом правилу Војске Србије* написане и друге извршне команде. Ови графостилеми имају своју прагматичну функцију како би припадници војске лакше идентификовали и разликовали припремни од извршног дела команде. Пауза између припремног и извршног дела, смена ритма и интонативне вредности у спрези је са управљањем значењем. Зато, у команди „**Мир – НО!**” – први слабије наглашен и спорије изговорен слог **Мир** омогућава да се војник адекватно припреми за извршни део команде који следи након припремног. Извршни део команде – слог **НО!** изговара се одсечно и гласније у односу на припремни део команде. Ово стилско обележје карактеристично је и за друге команде

¹⁹⁹ Опширније у: *Стројево правило Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008. Врло је инструктивно погледати и функционалну поделу војних команди коју даје Владан Јовановић у својој књизи *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 251-252.

²⁰⁰ *Стројево правило Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 16.

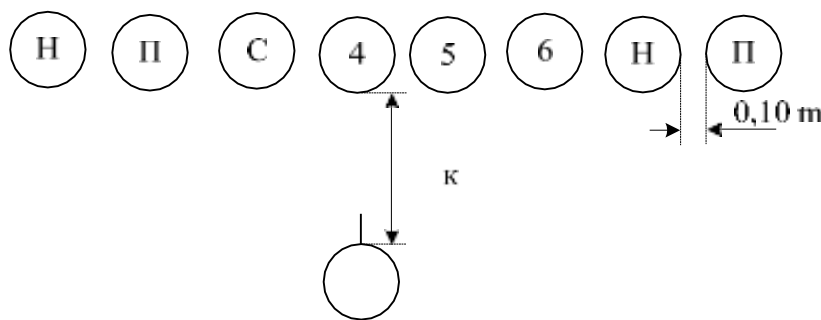
стројевих радњи које у свом издавању имају два ентитета – припремни и извршни део. Такви примери су и команде „На де – СНО!”, „На ле – ВО!”, „Одељење у две врсте – ЗБОР!” Наредбодавни карактер појачан је употребом узвичника, заповедном интонацијом.

У припремном делу команди „Мир – НО!”, „На ле – ВО!”, „На де – СНО!”, „Вољ – НО!”, самогласници и, е и о представљају својеврстан алонжман и изговарају се делимично продужено, отегнуто након чега следи одсечно изговарање другог раздела у појачаном тоналитету: „Миир – НО!”, „На лее – ВО!”, „На дее – СНО!” Са овим је сагласан и Владан Јовановић бележећи: „Наглашавање делова команде и отегнутост изговора појединих њених делова служи за раздвајање припремног од извршног дела команде како би се командована радња што успешније извела.”²⁰¹

Најчешће грешке у говорној реализацији извршних команди односе се на одступања у односу на њену акустичку стандардизацију кроз интонацију, ритам и паузу:

- када се извршни део команде изговара недовољно наглашено у односу на припремни део команде чиме се повећава вероватноћа да се команде не изврше једновременно;
- када се не направи пауза између припремног и извршног дела команде, чиме се угрожава функција припремног дела команде која се односи на потребно време неопходно војнику како би правовремено извршио извршни део команде;
- проблеми са артикулацијом, када се гутају слова. Потребно је да се свако слово – фоностилом (самогласник и сугласник) јасно изговоре;
- када се команде не изговарају довољно гласно.

У складу са *Стројевим правилом Војске Србије* (слика бр. 2) позиција претпостављеног старешине приликом издавања команди стројевих радњи прецизирана је тако да је место командира или команданта увек на средини – три до пет корака удаљен од средине строја својих потчињених како би се омогућила адекватна чујност и прегледност приликом издавања команди.

Слика 2. Стрељачко одељење постројено у једноврсно строј²⁰²

Јачина гласа, прилагођена условима у којима се изводе стројеве радње, предуслов је ефикасне комуникације. „Пошиљалац поруке, који није довољно гласан, извор је шума у комуникацији. Због тога је важно непосредно пре издавања команди стројевих радњи проверити да ли се користи адекватна јачина гласа и у складу са повратном информацијом саговорника

²⁰¹ Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 254.

²⁰² *Стројево правило Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 70.

говорити гласније или тише.”²⁰³ Уколико сматра да је потребно, старешина пре издавања команди може да провери чујност свог гласа употребом вокатива с метонимијским значењем и општег питања: „Лево крило, да ли ме чујете?” Приликом провере чујности наглашени су *лево* и *десно крило* као делови строја у којима се налазе најудаљенији војници у односу на средишњег војника наспрам којег се налази старешина који издаје команде стројевих радњи.

Друга врста команди стројевих радњи које се примењују у Војсци Србије јесу нагласне команде. Нагласне команде представљају врсту припремног наређења како би се појединци и јединице адекватно припремили за издавања извршних команди које следе након нагласне команде. Дакле, ове команде не захтевају поделу на слоге (разделе) као посебне језичке ентитете. Оне се према одредбама *Стројевог правила* саопштавају у једном тону без посебног наглашавања делова команде. Нагласном командом *Припреми се за строј*, јединици се саопштава да предузме све неопходне активности како би била спремна за реализацију извршних команди које ће уследити, јер се јединица налази на одмору или на некој другој активности, чак и онда када је већ на месту где треба да одговори на захтеве извршних команди, али је потребно да се скрене посебна пажња како би се наредне радње извеле правовремено. На морфолошком плану, у команди *Припреми се за строј* користи се друго лице једнине императива, а не друго лице множине (*Припремите се за строј*). Команда *Припреми се за строј* је милозвучнија и лакше се изговара од команде *Припремите се за строј*, а једнина има појачано заповедно дејство у односу на множину. Следећом нагласном командом *Моја команда је извршина* јединици се саопштава да ће наредне команде издавати лице које је саопштило наведену команду како би се на њега усмерила пажња. То може бити и лице које није непосредни командир или командант јединице којој се издаје команда, али у специфичној ситуацији ово лице има легитимитет да изда извршну команду. Према дефиницији коју даје *Стројево правило Војске Србије*, „нагласна команда је јединствена и изговара се без посебног нагласка.”²⁰⁴ Јововић и Животић у својој књизи *Језик и стил ратне вештине* критички сагледавају појмовно одређење ове команде, истичући да је неприхватљиво. У вези са тим, они сматрају да је немогуће да се ова команда изговара без посебног нагласка јер није реч о мање гласној команди. У својој даљој аргументацији слабости ове формулације, аутори истичу да ма колико војне старешине тихо или гласно говориле, команда увек има свој реченички акценат, што указује синглатма *нагласна команда* која представља својеврсни неологизам, противан духу и природи нашег језика. Јововић и Животић препоручују да се овакве команде (нагласне команде) означе као опште команде.²⁰⁵

Синтаксички слој војних команди чине елиптичне реченице. То је важно и са аспекта економичности језичког израза. Такође, у овом стилу комуникације примећујемо да се код одређених команди део речи скраћује јер се њихов садржај подразумева. Такве су команде **Равнајс** (Равнајс од равнај се); **На парове разбројс** (од на парове разброј се), у којима се повратна речца *се* сажима са главним глаголом у другом лицу једнине императива, као једна реч. „Највећи број команди исказан је заповедним реченицама од два или више конституената, док је мањи број команди састављен од једног конститутивног члана.”²⁰⁶ Команде за стројеве радње карактеришу прилози за место и начин: „**На Десно**” , „**На Лево**” , „**На десно рав-**

²⁰³ Данијела С. Петровић, *Умешност комуницирања*, Клио, Београд, 2019, стр. 120

²⁰⁴ *Стројево правило Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 9.

²⁰⁵ Радомир Животић, Божидар Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 266-267.

²⁰⁶ Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 255.

-Најс”, „На лево рав-Најс”, „Мир-Но”, где се посебно наглашава други или трећи слог. Учестала је употреба императивних речи и реченичких конструкција. У команди **„Вод – НАПРЕД МАРШ”** или **„Чета – Збор”** користи се стилска фигура метонимија јер сви војници постају колективни лик – вод или чета.

Војне команде су заправо перформативне речи и реченице које за циљ имају одређену акцију – последицу. Треба напоменути да свака врста одступања од унифицираног кода може изазвати њену неефикасност. Укључивање синонима, додатна акумулација речи, коришћење поштапалица, изостављање њених делова као и инверзија речи у језику и стилу војних команди угрожавају њено правилно извршавање.

Ако се не би примењивао елиптичан језички израз, команде би биле дуге, троме и неефикасне:

- *Сви станите мирно* – уместо команде **„Мирно!”**
- *За све важи да се равнају на десно* – уместо команде **„На десно равнајс!”**
- *Окрените се налево за 180 степени* – уместо **„Налево-круг!”**
- *Окрените се налево за 90 степени* – уместо **„На ле-во!”**

Употребом језичких средстава разговорног стила у стилу војних команди грубо се нарушава ефикасност извршавања војничких радњи. Стога је свака врста преговора, уступака и мешања стилова недопустива. Тако се директно угрожава јасна и недвосмислена конвенција на релацији ознака–означено у улогама за које су одговорни претпостављени и потчињени. Дакле, јасно је да војне команде подразумевају нормативну дисциплину језика и стила јер су реакције на језичке конструкције усвојене и увежбане од стране потчињених и свако одступање утиче на њену правилну и правовремену реализацију. У језику и стилу војних команди као исказима са директивном функцијом прецизиран је и положај тела војног лица које издаје команду. Према *Стројевом правилу Војске Србије* приликом издавања команди војни руководиоци увек морају да стоје у *ставу мирно*. Овај војнички став подразумева да је тело исправљено, да су руке поред тела и да је поглед право. То је важно у укупној слици стројеве изграђености строја чији део чине и командири–команданти који издају команде. Претпостављени старешина увек мора бити пример и узор, и од њега се очекује усклађеност гласа, тела и покрета, у складу са очекивањима која потчињени имају према својим претпостављеним.

Стројеве радње које изводе потчињени након издатих команди командира и команданата, дефинисане су јасно и прецизно у војно-стручној литератури. Објашњења поступака су прецизна и недвосмислена, писана тако да буду разумљива и јасна разноликом војничком саставу. Додатну информативност објашњењима дају слике и шеме у *Стројевом правилу Војске Србије*. Свако објашњење поткрепљено је сликом. У ситуацијама када је потребно објаснити формацијску структуру војничког строја, приказане су шеме са симболима који додатно употпуњују информативно језгро текстуалних објашњења.

Примери објашњења начина извођења команди кроз текст и слику у Стројевом правилу Војске Србије

Команда „МИРНО”

„На ову команду лице хитро заузима чврст усправан и неусиљен став тако да му је тежина тела равномерно распоређена на оба стопала, тело и благо затегнута рамена нагнути су мало напред, пете састављене за ширину стопала, колена затегнута, груди истурене напред, руке природно опружене низ тело, а дланови приљубљени уз бутине. Прсти руку су састављени и опружени, а средњи прст додирује шав панталона. Положај главе је природан а поглед усмерен напред у висини очију. После заузимања става мирно ниједан део тела се не покреће до следеће команде.”²⁰⁷

Слика 3 Став „мирно”²⁰⁸

Команда „На месту – ВОЉНО”

Став „на месту вољно” заузима се из става „мирно” на команду:

„На месту – **ВОЉНО!**”

„На ову команду леву ногу хитро опустити, одвојити напред и улево 15 до 20 цм, а тежину тела пренети на десну ногу. При дужем стајању, нога која се одмара, може се променити тако да се лева нога принесе десној као у ставу „мирно”, а затим опустити десну ногу и пренети тежину тела на леву ногу. У овом ставу лице може да отклони мање неисправности на себи или да укаже лицу до себе на његове неисправности, не нарушавајући равнање.”²⁰⁹

²⁰⁷ Стројево правило Војске Србије, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 21.

²⁰⁸ Исто, стр. 23.

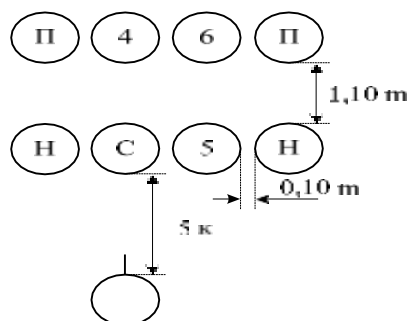
²⁰⁹ Исто, стр. 22-23.

Слика 4. Став „на месту вољно”²¹⁰

Команда „Одељење, у две врсте – ЗБОР!”

„На ову команду војници се брзо постројавају тако да средњи војник стане пет корака испред командира одељења, окренут лицем ка њему. Средњи војник из друге врсте стаје иза средњег прве врсте, а остали војници у одељењу постројавају се десно и лево од њих. Нишанције пушкомитраљеза су на крилима у првој врсти (ако одељење има један пушкомитраљез, нишанција је на десном крилу). Помоћници стоје у потиљак нишанцијама (код пушкомитраљеза М-84). Непотпун ред, ако га има, увек је други с левог крила. Објашњење је поткрепљено шематским приказом у којем су назначена одстојања и растојања између војника, као и место командира одељења који се налази испред строја.”²¹¹

Слика 5. Стрељачко одељење постројено у двоврсни строј²¹²

Још једно обележје стила војних команди јесте да се у делу команди стројевих радњи употребљава један појам који обједињава и обележава више сродних појмова. Избором универзалне лексеме онемогућава се додатно гомилање речи, истовремено не ремети се разумевање издате команде. Зато, команда стројеве радње за скидање–стављање шапке, капе или беретке користи само појам *капа*, па команда за све ове одевевне варијације гласи: **„Капу – СКИНИ!”** (слика 6.), **„Капу – СТАВИ!”** Ово има своју прагматичну употребну вредност, јер се

²¹⁰ *Стројево правило Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 23.

²¹¹ Исто, стр. 67.

²¹² Исто, стр. 68.

онемогућава рогобатност и неекономичност језичког израза кроз сувишна набрајања. Зато се без обзира на то да ли војник или старешина носи шапку или беретку увек користи исти код – капа. Овај стилски поступак је присутан и у командама „**Оружје – УЗМИ!**” и „**Оружје – ОДЛОЖИ!**” Тако се све врсте наоружања, без обзира на врсту и њен стручни назив (пушкомитраљез, аутоматска пушка, снајперска пушка, итд.) обједињавају, сливају употребом само једне речи – *оружје*.

Команда „Капу – СКИНИ!”

Слика 6. Начини држања капе након скидања са главе²¹³

Треба истаћи да је правилна дикција важан аспект у циљу правовремене реализације издатих команди. За успешно издавање команди инструктиван је савет који дају Јововић и Животић када истичу да је „за правилан изговор команди потребно чисто изговарати све гласове, не мешати изговор вокала (а, о, у, е, и), не гутати гласове на почетку, у средини и на крају речи, не сажимати вокалске групе, правилно акцентовати речи и изговарати дужине, водити рачуна о реченичком акценту, о логичком акценту итд.”²¹⁴

4.1.2. Команде командира одељења у борбеним дејствима

Теоријско одређење команди које издају командири у борбеним дејствима и њихову практичну припрему истражује *Тактика* као научна дисциплина војних наука. Зоран Крсмановић, дугогодишњи наставник *Тактике* на Војној академији, сматра да је језик војних команди у борбеним дејствима „посебно осетљив пре свега због потребе његове правилне интерпретације како би се спречиле велике последице које би могле утицати на живот и здравље људи, као и стање материјално-техничких средстава.”²¹⁵ Горан Радовановић у књизи *Командовање у борбеним дејствима тактичких јединица* наглашава: „Циљ борбених дејстава је

²¹³ *Стројево правило Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 65.

²¹⁴ Радомир Животић, Божидар Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 268.

²¹⁵ Зоран М. Крсмановић и Стеван Липтаи, *Научна изграђеност тактике као науке одбране, Војно дело*, Београд, вол. 63, бр. 2, 2011, стр. 158.

уништавање живе силе и технике непријатеља, освајање земљишта или других објеката, одбијање напада, итд.”²¹⁶ То подразумева да се ове команде саопштавају и у непосредном додиру са непријатељским снагама у условима интензивног психичког и физичког оптерећења припадника војске. Ове команде су прописане у војно-стручној литератури (борбеним правилима и упутствима) Војске Србије. У зависности од борбених задатака и услова у којима се налазе маневарске јединице, команде се саопштавају гласом и коришћењем сигнала, применом невербалног језичког кода (покретима руке и других делова тела) како би се избегла употреба отвореног текста и тако сачувала тајност и безбедност јединице. Када се команде издају гласом, посебно треба водити рачуна о обезбеђивању неопходне чујности јер се ове команде издају приликом дејства ватре из различитог оружја и оруђа, па се шум у комуникацији значајно повећава у односу на мирнодопске услове.

Команде командира одељења у борбеним дејствима спадају у групу извршних команди које чине вишечлани лексички спојеви и изводе се у неизвесним условима борбених дејстава у којима је од изузетног значаја правилно разумевање команде како би реакција потчињених била правовремена, хитра и тачна. Доследна примена прописаног уговореног језичког кода од изузетног је значаја за правилност извршавања команди. С друге стране, треба истаћи да командири могу прилагодити ове команде специфичним условима на бојишту у којима се изводе борбене тактичке радње. Такве ситуације су изузеци и представљају само нужне алтернативе у служби успеха јединице у извршавању борбених задатака. У вези са тим, Животић и Јововић бележе да „разноврсне борбене ситуације захтевају команде које нисмо прочитали ни у једном приручнику и командири су тада присиљени да спонтано издају команде.”²¹⁷

Комуникативну функционалност испитаћемо у склопу две врсте команди које издаје командир одељења у борбеним дејствима, а према својој функционалној намени деле се на:

- команде командира одељења за отварање паљбе;
- команде командира одељења за кретање.

Команде командира одељења за отварање паљбе

„Одељење, у висини пута, група, пет, по два кратка – ПАЛИ!”

Наведена команда издаје се за једновременно отварање ватре целим одељењем на један циљ. Економичност језичког израза постигнута је заповедном реченицом и употребом метонимијске конструкције (*одељење, група, пет*). Тиме је сваком појединцу у борбеном распореду недвосмислено јасно да се логички садржаји команде односе на све припаднике одељења без обзира на специјалност, односно врсту оружја којим су наоружани војници. Припремни део команде представља конструкција (*одељење, у висини пута, група пет, по два кратка*), која се не изговара у једном даху као код команди стројевих радњи, те је потребно да се ови логички садржаји одвоје кратком паузом. Ова сегментација синтаксичке конструкције у служби је правилног разумевања, али и добијања потребног времена да војници правовремено изврше додељене задатке које одређује сваки логички садржај.

²¹⁶ Горан Радовановић, *Командовање у борбеним дејствима тактичких јединица*, Медија центар „Одбрана”, Београд, стр. 17.

²¹⁷ Радомир Животић, Божидар Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 275.

У наведеном примеру испитаћемо „стожере комуникативне перспективе реченице сагледавајући: информацију, оријентацију и линеаризацију.”²¹⁸ Информативно језгро команде обезбеђује да се ватрени задатак изврши правилно, правовремено и тачно:

- на део (раздел) команде *одељењем* јединици је саопштено да ватру отварају сви војници у одељењу и да је то заједнички задатак за све припаднике ове војне формације;
- војнику је потребно да лоцира где се налазе непријатељски војници и то је саопштено делом команде **у висини пута;**
- прецизирана је врста циља – **група;**
- исказана је даљина до циља навођењем основног броја **пет**, што јасно указује да сваки војник у одељењу треба да заузме подељак пет на нишанској реглети јер се циљ налази на даљини од 500 метара;
- ограничена је употреба муниције за извршавање ватреног задатка, што саопштава део команде – **по два кратка** (скраћено од *два кратка рафала*).

Почетну оријентацију ове команде представља именица **одељење** (одељење је одговор на питање коме се даје задатак – свим војницима у одељењу), док је завршна оријентација команде дата извршним делом команде коришћењем лексеме **ПАЛИ** (употребом другог лица јединине императива), која представља практичну реализацију извршења гађања на непријатељске циљеве.

Линеаризација, изражена кроз ред речи у реченици, има свој рационалан и природан ход који почиње именовањем субјеката реализације гађања, након чега следе хијерархијски селектовани војнички поступци, све до коначног циља који представља команда „**Пали**”. Обраћање одељењу је у вокативу уз коришћење императива у једнини, где се метонимијском конкструкцијом *одељење* цела јединица посматра као целина. Потом се даје место вршења радње кроз предлошко-падежну конструкцију у + акузатив са падежним атрибутом у генитиву са присвојним значењем (*у висини пута*), затим се именује врста циља (*група непријатељских војника* – именичка синтагма у номинативу са падежним атрибутом у генитиву са описним значењем), потом се саопштава даљина до циља (*пет*). Следи прилошка одредба за количину исказана предлошко-падежном конструкцијом по + акузатив (*по два кратка*), без именовања муниције, јер се подразумева, а потом и императив са наредбодавним значењем – *пали*). **По два кратка** је класична елиптична конструкција јер се заправо ради о два кратка рафала. „Када се у командама изостављају поједине речи, то се чини зато што се њихов садржај подразумева. Уобичајено је да придев, као стални пратилац именице, упућује на њу и онда када се она изоставља.”²¹⁹ Зато је именица *рафала* изостављена у синтагми (са два кратка), чиме команда постаје економичнија и омогућава бржу реакцију војника након издате команде. Између сваког сегмента припремног дела команде потребно је направити кратку паузу чиме се утиче на јасност и правилно извршавање команде.

„Стрелци, по два кратка, пушкомитраљез, пет кратких, у висини пута – ПАЛИ!”

У овој команди дат је ватрени задатак стрелцима (војницима који дуже аутоматске пушке) и пушкомитраљезу (војнику који дужи пушкомитраљез) из састава одељења.

²¹⁸ Пипер и др., *Синтакса савременог српског језика – проста реченица*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2005, стр. 1063.

²¹⁹ Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 255.

Метонимијом *стрелци* и *пушкомитраљез* означавају се војници који извршавају борбену радњу, док остали војници не учествују у извршавању овог ватреног задатка. Елиптична конструкција команде омогућава тачност, недвосмисленост и кратак интервал издавања, чиме се омогућава брз трансфер информације која омогућава правовремену реакцију војника. И у овом примеру јавља се обраћање у вокативу, а потом прилошка одредба за количину у предлошко-падежној конструкцији по + акузатив **по два кратка (по пет метака)**, именовање војника који се ангажују у номинативу *пушкомитраљез* са синтагмом *пет кратких* и императив са значењем наредбе *пали*. Елиптичном конструкцијом по два кратка (по два кратка рафала) и по пет (пет метака јединачном палбом) – ограничена је употреба муниције и јасно је указано колико метака треба да испале војници који дуже пушкомитраљез и аутоматску пушку. Такође, именице се изостављају на местима где се оне подразумевају. Комуникативна перспектива реченице је функционална. Између сваког сегмента припремног дела команде потребно је направити кратку паузу, чиме се утиче на јасност и правилно извршавање команде.

„Пушкомитраљез на ивици шуме – НЕУТРАЛИШИ!”

Овом командом издаје се ватрени задатак војнику који дејствује пушкомитраљезом као ватреним средством за уништавање непријатељске живе силе. Поново се запажа метонимијско значење именице *пушкомитраљез*, затим следи информација о рејону где се налази циљ и извршни део команде **неутралиши**. Дакле, у овој команди не наводи се количина муниције коју треба употребити и ова одлука је на војнику који отвара палбу и решава ватрени задатак. Употребом еуфемистичног глагола *неутралисати* сажима се број речи јер се тако саопштава да се циљ гађа уз оптимално коришћење муниције која је на располагању војнику све док циљ не буде онеспособљен. У овој комуникативној ситуацији војник је тај који решава ватрени задатак све док циљ не буде уништен. Глагол *неутралисати* је као језичко-стилско средство за еуфемизацију примерено и оправдано употребљен и користи се уместо синтагме *убити непријатељског војника*. „О томе колико је важно избећи речи којима се конотирају смрт, убиство, жртва, крвопролиће и сл. говори и чињеница да се противник означава бираним речима.”²²⁰ *Пушкомитраљез на ивици шуме* представља прави објект у акузативу без предлога, са прилошком одредбом за место у предлошко-падежној конструкцији на + локатив и падежним атрибутом са присвојним значењем. Комуникативна перспектива реченице је функционална.

Команде командира одељења за кретање

„Перићу, у висину изроване земље десно, пузањем потрбушке – НАПРЕД!”

У наведеној команди задатак за кретање је дат војнику Перићу, чиме је недвосмислено указано на то ко извршава задатак. Припремни део наведене команде почиње употребом вокатива приликом ословљавања војника који треба да га изврши, а затим следи одредба за место исказана предлошко-падежном конструкцијом у + акузатив (*у висину*), са именичком синтагмом у генитиву с присвојним значењем (*изроване земље*). Следи прилошка одредба за начин (*пузањем потрбушке*, глаголска именица у инструменталу + прилог за начин). Потом настаје кратка пауза у говору, па следи прилог за место *напред*, који се посебно интонацијски наглашава. Почетак припремног дела команде, исказан обраћањем претпостављеног старешине војнику (*Перићу*), омогућава да се јасно идентификује војник којем је издата команда. Комуникативна перспектива реченице је функционална.

²²⁰ Исто, стр.245.

„Одељење, јуриш – НАПРЕД!”

„На ову команду одељење по групама хитро истрчава напред и наставља кретање убрзаним кораком, уз отварање ватре по најопаснијим циљевима непријатеља и пушкарницама са циљем ометања или неутралисања непријатеља и његове ватре.”²²¹ У овој команди војник извршава више логичких садржаја прецизираних овом језичком конвенцијом, чиме је постигнута економичност језичког израза. Припремни део команде почиње употребом вокатива (*одељење*) након чега следи именица *јуриш*. Извршни део команде представља употребу прилога за место *напред*, који има заповедну конотацију. Присутна је елипса, изоставља се предикат (*идите напред*) зарад језичке економичности у процесу командовања. Можемо закључити да је употребом само три речи војнику недвосмислено јасно које задатке је пред њега поставио претпостављени старешина, без сувишног сегментирања и акумулације сувишних речи.

„Одељење – СТОЈ!”

„На извршни део команде: „Стој !” одељење залеже, користећи месне објекте као заклон, осматра и према потреби и могућности отвара ватру на непријатеља.”²²²

Командир се одељењу обраћа у вокативу (*одељење*), користи императив у јединици *стој* уместо *стојте*, јер и у овом случају јединицу посматра као целину. Тиме је примењена синегдоха употребом јединице уместо множине. И у овом примеру се пре изрицања извршног дела команде прави кратка пауза, након чега се у говору подиже тон. Војник на команду *стој* заправо извршава више војничких операција (*одељење залеже, користећи месне објекте као заклон, осматра и према потреби и могућностима отвара ватру на непријатеља*).

„Одељење, на резервни положај у висини дрвореда, претрчавањем по групама; прва група - НАЗАД!”

Командир се обраћа војницима као целини (именица *одељење* у вокативу), потом се одређује место на које треба да се преместе (*на резервни положај* – на + именичка синтагма у акузативу, *у висини дрвореда* – у + локатив са падежним атрибутом с присвојним значењем у генитиву). Следи пауза у говору, па се наглашава начин вршења радње (*претрчавањем по групама* – глаголска именица у инструменталу и предлошко-падежна конструкција по + локатив). Следи обраћање првој групи да се врати назад, са изостављањем глагола радње и истицањем прилога за место *напред*.

„Одељење, на резервни положај трчећим кораком (трком, пузањем) - ЗА МНОМ!”

Као и у претходној команди, командир се обраћа јединици као целини, истиче место на које треба да пређу (*на резервни положај* – на + именичка синтагма у акузативу), а начин вршења радње дат је глаголском именицом или именичком синтагмом са глаголском именицом у инструменталу (*трком, пузањем, трчећим кораком*).

²²¹ Приручник за командира одељења, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2017, стр. 344.

²²² Исто.

„Николићу, у висину ограде (трчећим кораком, трком) - НАПРЕД!”

Командир се обраћа припаднику војне јединице и одређује место које је потребно гађати (у **висину ограде**, у + акузатив са атрибутом у генитиву са присвојним значењем). Начин вршења радње даје се употребом глаголске именице у инструменталу (*трчећим кораком, трком*). Извршни део команде представља истицање прилога за место (*напред*), са очекиваним изостављањем предиката, односно глагола радње.

4.2. Невербални језички код у језику и стилу војних команди

Невербални симболски систем од изузетног је значаја у језику и стилу војних команди. Невербални језички код (положај тела, покрети руком или другим деловима тела, покрети заставицама) обезбеђује несметано споразумевање у условима када се вербални језички израз не може исказати гласом. Такве ситуације се претежно остварују приликом извођења борбених дејстава, а јединица се налази у непосредном додиру са непријатељским снагама (патроле, заседе, извиђања). У овим комуникативним ситуацијама примарно је да се информације не преносе отвореним текстом, чиме се омогућава непрекидност, тајност и безбедност процеса командовања и руковођења. Такође, отказ радио-везе, бука мотора борбених возила (тенк, борбено возило пешадије итд.) и сличне околности, када је онемогућена потребна чујност гласом између лица које издаје команде и лица које управља овим средствима ратне технике, захтевају да се поруке размењују невербалном комуникацијом.

Сигнали су стандардизовани према начину издавања и значењу, чиме се омогућава да се говором тела замени вербална команда која подразумева једну или низ војничких радњи које издаје претпостављени старешина, а извршава старешина, војник или јединица. Ови знаци су кодирани строгом конвенцијом са којом су упознати сви извршиоци борбеног задатка.

Пјер Гиро у својој књизи *Семиологија* истиче да „што је конвенција нејаснија, вредност знака је променљивија, зависна од корисника. С друге стране, конвенција има статистички карактер, она зависи од броја појединаца у једној одређеној групи, који је признају и прихватају. Што је конвенција шира и прецизнија, знак је више кодиран.”²²³ Кодиране знаке у непосредном контакту са непријатељем неопходно је редовно ажурирати како би се онемогућило да непријатељске снаге открију семантички слој ових невербалних сигнала. Овај стил комуникације претежно се користи у јединицама родова Копнене војске, специјалним јединицама, а своје место у специфичним условима проналазе и у роду авијације.

Услов да би се ефикасно реализовале ове команде јесте да постоји визуелни контакт између лица која комуницирају.

²²³ Пјер Гиро, *Семиологија*, Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1975, стр. 29.

Слика 7. Извод из начелних сигнала рукама и телом²²⁴

Таблица уговорених сигнала коришћењем заставица

У војној комуникацији од пресудног је значаја да увек постоји алтернатива (резервни начин) и да је верни пратилац непрекидног процеса командовања и руковођења. И ова врста невербалног језичког кода који се остварује коришћењем заставица строго је семантички прецизирана примаоцу и пошилаоцу поруке. Према Гироу, „заједничко за све сигнале је строго моносемички карактер и висок степен конвенционалности која је увек експлицитна и строга.”²²⁵ Ови сигнали претежно се користе у комуникацији приликом покретања и паркирања борбених

²²⁴ Приручник за војника-извиђача, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2017, стр. 225.

²²⁵ Пјер Гиро, Семиологија, Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1975, стр. 58.

возила, јер је у тим приликама услед буке мотора смањена чујност и онемогућена је разумљива комуникација гласом.

У изводу из *таблице устаљених сигнала*²²⁶ јасно је приказано значење команде и поступак са заставицама и рукама.

Р. БР	ЗНАЧЕЊЕ	ОПИС	ЗАСТАВИЦАМА	РУКАМА
1	„ПАЖЊА” (ради што ја радим)	Бели подићи вертикално и држати непомично		Руке подићи увис
2	„ПОНОВИ” (нисам разумео)	Бели подићи лево у висини рамена и махати на доле и горе		Левом руком исто као и барјачићем
3	„ИСПРЕД ВОЗИЛА ЗБОР”	Црвени и бели испружити хоризонтално (десно и лево у висини рамена) и држати у том положају непомично		Обе испружити у страну у висину рамена и држати у том положају
4	„ПОЗАДИ ВОЗИЛА ЗБОР”	Црвени и бели испружити изнад главе косо навише под углом 45° и држати непомично		Исто као и барјачићима

Табела 1. Извод из *таблице устаљених сигнала*²²⁷

4.3. Команде и извештавање приликом извршења гађања минобацачима 120 мм

Комплексност извршавања ватреног задатка и осетљивост његових разорних ефеката посебно се огледају у стилу комуникације приликом извршавања гађања сложенијим ватреним средствима као што је гађање минобацачима у јединицама рода пешадије и оруђима (топовима и хаубицама) у јединицама рода артиљерије. Грешке у комуникацији на релацији претпостављени–потчињени могу довести до заузимања погрешних елемената за гађање. То за последицу може имати да ватра разорног дејства не оствари ефекте гађања на непријатељске циљеве, као и преношење ватре и уништавање сопствених снага које се налазе у непосредном борбеном додиру са јединицама непријатељских снага. Зато се у овим војним командама уводи усмено извештавање као врста додатног семантичког осигурања, што подразумева да чланови

²²⁶ Правило пешадијска чета-вод, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2016, стр. 159.

²²⁷ Исто.

послуге минобацача након добијене команде понављају делове команде и тако правовремено извештавају официра који руководи гађањем о разумевању примљене информације.

Осетљивост правилне припреме оруђа и заузимања елемената за гађање захтева перманентну комуникацију по моделу издата команда – саопштен извештај на релацији претпостављени–потчињени. Функција овог извештаја јесте да би се старешина уверио да су припадници послуге минобацачког одељења или вода правилно разумели логичке садржаје издате команде. Зато је редундантност језичког израза у језику и стилу команди за извршавање гађања минобацача нужна и оправдана. С друге стране, треба истаћи да је у саставу војничке послуге јасно дефинисано који војник предаје извештај претпостављеном старешини, како не би дошло до преклапања у процесу извештавања и стварања шума у комуникацији.

Испитаћемо комуникативну функционалност ових команди, узимајући у обзир команду које издају претпостављене старешине, и са друге стране, извештаје које саопштају војници који се налазе у саству послуге минобацача. У командама за гађање минобацача 120 мм посебно треба обратити пажњу на чујност и правилну артикулацију и акцентуацију речи. Сегментирање језичког израза и прављење кратке паузе између језичких ентитета је функционално, јер се омогућава правилно разумевање, али и потребно време за извршавање сваког логичког садржаја. Ове команде издају се искључиво гласом без употребе сигнала, јер једино глас омогућава несметано и брзо преношење команде. С друге стране, рејон у којем се налази послуга минобацача и осматрачница, довољно је удаљен у односу на предњи крај непријатељских снага и не захтева заштиту података коришћења отвореног текста. Приликом издавања команди и извештавања нема импровизације, коришћења поштапалица, употребе синонима, поигравања речима, инверзије и одступања од прописаног језичког кода.

Команде за гађање минобацачима 120 мм

За извршење гађања старешина ватреног положаја минобацача 120 мм анализираћемо три команде. Прва команда гласи: **„Одељењем, пуњење треће, угломер 2-30, даљинар 6-10”**, затим следи команда **„ПУНИ”** и последња команда гласи **„ПАЛИ”**. Овај низ од три команде претходи извршењу палбе. У стручној литератури често се наводи да су ове команде заправо само делови јединствене команде. Треба напоменути да после сваке издате команде или дела команде војници изводе низ прописаних радњи и поступака, усвојених и објашњених у војно-стручној литератури. Послуге минобацача пролазе врло интензивну индивидуалну и колективну обуку како би оствариле своју ефикасност у борбеним дејствима. У склопу обуке, старешине са војницима увежбавају и специфичности језика и стила ове врсте војних команди.

Команда 1.

„Одељењем, пуњење треће, угломер 2-30, даљинар 6-10”

Ова сложена команда састоји се из четири дела (логичких садржаја):

- Одељењем;
- Пуњење треће;
- Угломер 2-30;
- Даљинар 6-10.

Команду издаје претпостављени старешина и саопштава је војницима у саставу минобацачког одељења. Приметна је елиптична конструкција реченице. Глаголска именица у

инструменталу са начинским значењем **одељењем** представља стилску фигуру метонимију. **Пуњење треће** – дата је најпре глаголска именица *пуњење*, а тек онда редни број пуњења (пуњење треће, а не треће пуњење). Ова инверзија омогућава да се војнику нагласи редослед радњи тако што се прво саопштава природа задатка (војник треба да селекује пуњење на минобацачкој мини), а тек након тога број пуњења (број допунских пуњења које треба да остави на мини). Логички ослонац у овој инверзији представља хијерархијски ток радњи које војник треба да изврши. Угломер и даљинар изражени су у угловној вредности – хиљадити – и заправо се ради о угломеру од 230 и 610 хиљадитих. Ради лакшег разумевања и смањења могућности да се направи грешка приликом заузимања наређеног угла *угломера и даљинара*, ове вредности су сведене на две цифре и саопштавају се: угломер **два** – кратка пауза – **тридесет**; даљинар: **шест** – кратка пауза – **десет**, без употребе лексеме хиљадити. Након команде 1, следи команда „ПУНИ” и на крају овог комуникативног ланца, претпостављени старешина издаје команду „ПАЛИ”.

Поступак извештавања приликом реализације гађања минобацачем 120 мм

Након изговореног дела команде (логичког садржаја) претпостављеног старешине који је осетљив за разумевање и може довести до грешке, војници у саставу послуге минобацача предају усмени извештај претпостављеном, при чему су строгом и моносемичном конвенцијом прецизиране улоге војника и начин њиховог извештавања у зависности од сегмента команде који се издаје. Извештај доставља један војник и тачно је прецизирано који је то војник у зависности од улоге (формацијског места) коју има у саставу послуге минобацача. Дакле, не постоји дилема који војник то ради и тако се онемогућава саопштавање различитих извештаја.

Поступци послужеоца по деловима команди које издаје претпостављени старешина су следећи:

- на део команде „**ОДЕЉЕЊЕМ**” у инструменталу, „сви послужеоци подешавају своју опрему и став за несметан рад са оруђем и муницијом, а када не пада киша или снег, пуниоци скидају навлаке са уста цеви.”²²⁸ Дакле, у овом кораку није потребно извештавање, већ овај део команде подразумева низ радњи које изводе војници као чланови послуге минобацача.
- на део команде „**ПУЊЕЊЕ ТРЕЋЕ**” „темпирачи понављају командовано пуњење, (ПУЊЕЊЕ ТРЕЋЕ), узимају мине и скидају вишак допунских пуњења.”²²⁹ Веома је важно да војник разуме о којој врсти пуњења је реч како би правилно селекувао врсту пуњења. У супротном погодак на циљ може изазвати пребачај или подбачај минобацачке мине.
- на део команде „**УГЛОМЕР 230**” (два-тридесет) „нишанције понављају (ДВА ТРИДЕСЕТ)”²³⁰ и заузимају наређени угломер на нишанској справи. У овој команди се види да се заправо ради о углу од 230 хиљадитих, али је ради лакшег разумевања овај угао подељен на два броја (два-тридесет) између којих се налази језичка пауза. Зато се вредност овог угла не саопштава као 230 хиљадитих већ два – пауза – тридесет.
- Убризгавање паузе омогућава јасно и недвосмислено саопштавање задатог угла. Извештај подноси војник–нишанција који извештава док заузима наређену вредност угломера на нишанској справи. Овај извештај због економичности језичког израза и

²²⁸ *Правило минобацач 120 мм М-75 и М-74*, Генералштаб Војске Југославије, Београд, 2001, стр. 217.

²²⁹ Исто.

²³⁰ Исто.

потребе брзе реакције скраћен је у односу на команду претпостављеног старешине јер се изоставља лексема угломер и извештава се само наређени угао два-тридесет.

- на део команде „**ДАЉИНАР 6-10**” „нишанције понављају наређени угао и заузимају га на нишанској справи.”²³¹ Као и у претходној команди нишанција, док заузима наређену угловну вредност даљинара, извештава у скраћеном облику шест-десет.

Овим стилским поступком обезбеђује се да старешина ватреног положаја има јасну потврду да је војник–нишанција правилно разумео наређену вредност угломера и даљинара. У случају да у било ком делу саопштавања команде дође до погрешног извештавања, грешка се одмах исправља тако што командир одељења или вода издаје команду „ОСТАВ”. Ова команда, исказана у императиву, изговора се готово моментално, одсечно, чиме се у кратком временском интервалу наређује да се зауставе даље радње и поступци. Старешина поново саопштава исти део команде и чека усмени извештај члана послуге одељења.

Команда 2.

„ПУНИ”

На команду у другом лицу једнине императива „**ПУНИ**” „пунилац спушта мину у цев.”²³² Ова команда издаје се војнику у саставу послуге који је задужен да спусти мину у цев (војник–пунилац). У овом делу команде нема извештаја чланова послуге. Војни теоретичари сматрају да је извештавање у овом кораку сувишно, јер се визуелним контактом претпостављене старешине могу уверити у исправност поступка. С друге стране, када се гађа рафалном паљбом, времена за овај извештај нема.

Након извршених радњи и поступака у командама *један* и *два*, завршава се нишањење и изравњавање оруђа. Нишанције достављају још један усмени извештај који потврђује да су све процедуре испоштоване и да је оруђе спремно за паљбу. Функција овог извештаја је да додатно учврсти тачност и недвосмисленост у комуникацији на релацији претпостављени–потчињени и тако додатно провери да су сви наређени елементи за гађање правилно заузети. Овај извештај као додатна врста осигурања онемогућава да дође до грубог пребачаја или подбачаја минобачачке ватре, што може бити разорно и за сопствене јединице које се налазе у непосредном додиру са непријатељским снагама. Овај извештај гласи: „УГЛОМЕР ДВА-ТРИДЕСЕТ, ДАЉИНАР ШЕСТ-ДЕСЕТ, ОСНОВНИ-ГОТОВ”.

Команда 3.

„ПАЛИ”

На ову команду „пунилац повлачи опаљивач и пошто мина напусти цев, извештава „ОСНОВНИ ЈЕДНУ ИСПАЛИО.”²³³ Извештај у овом делу команде значајан је како би се старешина, који је издао команду, уверио да није дошло до застоја или неких других проблема које спречавају извршавање гађања.

Приликом издавања ових команди посебну пажњу треба обратити на:

- делове команде које треба разграничити паузом како не би дошло до сливања два броја

²³¹ *Правило минобачач 120 мм М-75 и М-74*, Генералштаб Војске Југославије, Београд, 2001, стр. 218.

²³² Исто.

²³³ Исто.

наређеног угла (команда два-тридесет ако је изречена без паузе може да се интерпретира и као три-десет или двадесет три-десет). Пауза такође омогућава и стварање потребног времена како би војник правилно разумео и извршио наређену војничку радњу;

- јачину гласа – наглашену интонативност (чујност је посебно ограничена у условима извођења борбених дејстава);
- артикулацију (не изостављати самогласнике и сугласнике – сваки глас мора јасно да се чује);
- акцентуацију (неправилно акцентовање угла педесет може да се погрешно учита као вредност угломера од пет-десет);
- логички акценат;
- пажњу приликом слушања извештаја послуге минобацача и правовремено идентификовање грешака у саопшавању наређених елемената за гађање (компетенција слушања).

4.4. Команде у току реализације припремних и јединачних бојних гађања из пешадијског наоружања

Припремна и јединачна бојна гађања служе за увежбавање и припрему припадника војске у реализацији ватрених задатака. У току припремних и јединачних бојних гађања из пешадијског наоружања команде издају се гласом и сигнализацијама. Посебно треба истаћи значај примене уговорених звучних или светлосних сигнала, јер је њихова оправданост скопчана са обезбеђењем адекватног преношења команди свим органима на стрелишту који су значајно међусобно удаљени и није их могуће пренети гласом. У овом стилу комуникације доминантне су команде које замењују низ радњи и поступака које извршавају органи на стрелишту и извршиоци гађања. Према свом логичком ослонцу, ове команде доминантно припадају категорији извршних команди. За разлику од извршних команди стројевих радњи, оне не садрже припремни језички ентитет, јер се од потчињених не очекује реакција мерена у деловима секунде, као што се то захтева у стројевим и борбеним тактичким и ватреним задацима. Ове команде се извршавају у условима у којима нема непосредног контакта са непријатељским снагама и служе за припрему јединица за ефикасно извођење ватрених задатака. Команде се издају строго у складу са прописаним одредбама *Упутства и програма гађања из пешадијског оружја* које регулише начин извршавања ових гађања без могућности за сваку врсту импровизације. Као и све до сада представљене команде, и ове команде изговарају се заповедним тоном. Када је реч о условима гађања, метној ситуацији, количини муниције, даљини до циља, војницима су унапред познати, и ова комуникативна ситуација не захтева брзе и динамичне одлуке, као и психичко и физичко оптерећење, веома интензивно у командама које се извршавају у условима извођења борбених дејстава.

Према својој функционалној намени, команде за реализацију припремних и јединачних бојних гађања деле се на:

- команде за почетак и завршетак гађања;
- команде за извршење припремних и јединачних бојних гађања.

Команде за почетак и завршетак гађања:

„ПОЧЕТАК ГАЂАЊА”

„Ова команда издаје се звучним или светлосним сигналом, или и једним и другим; сигнал даје руководицац гађања када се увери да су сви органи и лица на стрелишту на својим местима у готовости за извршење гађања.”²³⁴ Команда се даје звучним сигналом како би је сви органи на стрелишту чули и правилно разумели, јер команда гласом не може да задовољи потребан услов чујности у великом пречнику распоређеног људства на стрелишту за гађање. Команда подразумева знак за спремност свих органа на стрелишту, јединице која даје обезбеђење и извршиоца за гађања за почетак реализације гађања. Треба напоменути да су припадници јединице за обезбеђење значајно удаљени у односу на руководиоца гађања, па команда гласом не би обезбедила адекватан пренос информације. Такође, овим сигналом додатно се упозорава и свако лице, које се евентуално налази у рејону циљева, да почиње гађање и да треба да се склони. Светлосни сигнал се користи у ноћним условима тако што се светлосним ефектом сигнализира почетак реализације гађања. Тиме се у широком рејону стрелишта додатно осигурава преношење информације о почетку реализације гађања.

„ЗАВРШЕТАК ГАЂАЊА”

„Ова команда издаје се звучним или светлосним сигналом, или и једним и другим, по завршетку гађања.”²³⁵ Као и у претходно наведеној команди, ова врста сигнала омогућава да сви учесници на стрелишту чују и разумеју сигнал, јер се гласом не може обезбедити потребна чујност. Ова команда издаје се сигналом како би се омогућило да је сви органи на стрелишту разумеју. Светлосни сигнал се користи у ноћним условима тако што се светлосним ефектом додатно појачава информативно језгро издате команде.

Команде за извршење припремених и јединачних бојних гађања

„ПАЖЊА”

„Команду издају руководицац гађања или његов помоћник. На ову команду људство у пољу гађања улази у склоништа и заклоне, истиче црвени барјачић дању, а ноћу сигналне лампе – фењере са црвеним светлом, а смена која гађа излази на полазну линију; извршиоци и остали органи на стрелишту су у готовости за извршење гађања.”²³⁶ И у овој команди приметна је елиптична конструкција и закључак да је неколико информација саопштено у оквиру само једне речи – „Пажња.” Глаголска именица *пажња*, настала од глагола *пазити*, посебно емфатички наглашава људству да буду спремни за радње које следе.

„ПОДЕЛИ МУНИЦИЈУ”

„Команду издаје руководицац гађања или његов помоћник после изласка смене на полазну линију (полазни положај), а доносиоци муниције деле муницију и извештавају.”²³⁷ Заповедна реченица исказана је у једнини, јер се војници у јединици доживљавају као колектив па се зато не командује „ПОДЕЛИТЕ МУНИЦИЈУ” јер би то било разједињавање групе. У овој

²³⁴ *Упутство и програми гађања из пешадијског оружја*, Генералштаб Војске Југославије, Београд, 1999, стр. 18.

²³⁵ Исто.

²³⁶ Исто, стр. 19.

²³⁷ Исто.

команди кроз извештај доносиоца муниције, која гласи: „МУНИЦИЈА ПОДЕЉЕНА”, руководиоца гађања добија повратну информацију да су сви извршиоци гађања добили муницију за гађање и да се може издати наредна команда за извршење гађања.

„НА ВАТРЕНУ ЛИНИЈУ (ПОЛОЖАЈ) – НАПРЕД”

„Команду издају руководиоца гађања или његов помоћник; на ту команду извршиоци гађања излазе на ватрену линију – положај и заузимају прописан став у готовости за гађање.”²³⁸ Први део команде гласи **На ватрену линију** (предлошко-падежна конструкција *на + акузатив*) што јасно указује на место докле се извршиоци гађања крећу и где треба да се зауставе. Извршни део команде **НАПРЕД** има функцију прецизирања тренутка када сви извршиоци гађања једновременно крећу према ватреној линији. И у овој команди види се да једна команда замењује више радњи које реализују извршиоци гађања (излазе на ватрену линију – положај и заузимају прописан став у готовости за гађање).

„ПАЉБА”

„Ову команду изговара руководиоца гађања или његов помоћник; на њу оператер (старешина показивача) показује циљеве по датим условима програма гађања, а извршиоци врше припрему и гађају уочене циљеве.”²³⁹ Команда **паљба** је елиптична реченица коју чини глаголска именица настала од глагола *палити*. Именица **паљба** је најоптималније решење у избору именица, јер свака друга би била нетачна (*пуцај* - није подесан термин и нетачан је јер пуцање није исто што и гађање; ако би се користила глаголска именица *гађање*, са фонолошког аспекта оставља утисак који није довољно милозвучан као команда **паљба**, а такође има и своје утемељено оправдање са логичким ослоном да се и у борбеним дејствима користи команда **паљба**). Ова команда поред задатка који је додељен извршиоцу гађања, сигнал је и за оператора да у зависности од редног броја гађања подигне мете које извршиоци гађају.

„ОПАСНОСТ”

Наведена команда „издаје се у случајевима када су нарушене предвиђене мере безбедности или када је из било којих разлога угрожена безбедност људства и покретних средстава на стрелишту или околног становништва; овај сигнал дају сва лица која уоче опасност у зони гађања.”²⁴⁰

Важно је истаћи да се ова команда издаје гласом и њу могу издати сви учесници гађања, а не само руководиоца гађања и његов помоћник. Дакле, једна реч „**ОПАСНОСТ**” указује на све варијације уочених проблема и претњи које могу угрозити безбедност извршења гађања, што може довести и до људских жртава, и изговара се наглашеним тоном. Овај сигнал замењује све оне речи које у овом случају постају редувантне. Зато је потребно саопштити само једну реч која ће бити јасна сваком извршиоцу гађања да прекину извршење гађања. После ове команде потребна је брза реакција – прекинути моментално гађање како не би дошло до нарушавања мера безбедности. Зато је она кратка, сажета и јасна. *Опасност* је апстрактна именица, настала од придева *опасан* и представља елиптичну реченицу.

²³⁸ Упутство и програми гађања из пешадијског оружја, Генералштаб Војске Југославије, Београд, 1999, стр. 19.

²³⁹ Исто.

²⁴⁰ Исто.

„ПРЕКИНИ – ИСПРАЗНИ”

„Команду издаје руководиоца или његов помоћник када смена заврши гађање. На ту команду извршиоци празне и одлажу наоружање, устају и откорачују два корака уназад; после тога, руководиоца гађања или његови помоћници проверавају да ли је наоружање празно и одузимају преосталу муницију.”²⁴¹ У наведеној команди уочавају се две заповедне речи у оквиру комуникативне реченице, у очекиваној употреби јединине уместо множине. Такође, и ова команда замењује више радњи и поступака које изводе извршиоци гађања: прекидају са гађањем, одлажу оквир, одлажу пушку, устају и откорачују два корака уназад.

4.5. Команде у Речним јединицама Војске Србије

У Речним јединицама Војске Србије начин издавања команди прилагођен је врсти задатка који је потребно извршити и специфичним условима рада на пловним објектима. Како би се обезбедила оптимална чујност поред команди које се издају гласом, командује се и звучним сигнализацијама (пиштаљком, бродском сиреном). Један од примера команде која се издаје пиштаљком, а не гласом јесте команда за рубни поздрав. Рубни поздрав је врста поздрава који се даје бродом или пловном јединицом (пловним саставом). Даје се у посебним приликама (Дан државности Републике Србије, дефилеи, велике манифестације и друге прилике), а наређују га команданти самосталне пловне јединице (речног одреда), командант Речне флотиле или његови претпостављени. Све радње ове команде које извршава посада брода саопштавају се пиштаљком. Након распоређивања посаде на предвиђена места, сваки члан посаде заузима раскорачни став са рукама на леђима.

„Приликом рубног поздрава, посада поступа на следећи начин:

- 1) На први знак пиштаљке, руке се из положаја иза леђа постављају на тело.
- 2) На други знак десном руком се хвата капа (шапка или качкет тамноплаве боје).
- 3) На трећи знак капа се доводи на леви кук горњом страном окретнутом према боку брода.
- 4) На четврти, пети и шести знак капа се подиже одручењем увис под углом од 45 степени у односу на осу тела, прати се погледом и када се нађе под наведеним углом, посада једногласно узвикује дуго УРА (узвик) и капа се враћа на леви кук.
- 5) На седми сигнал, капа се враћа на главу, а руке се стављају иза леђа.”²⁴²

Слика 8. Рубни поздрав у речним јединицама Војске Србије ²⁴³

²⁴¹ Упутство и програми гађања из пешадијског оружја, Генералштаб Војске Југославије, Београд, 1999, стр. 19.

²⁴² Правило бродске службе, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2021, стр. 45.

²⁴³ Доступно на: <<https://www.va.mod.gov.rs/lat/1379/otpocela-medjunarodna-skolska-plovidba-brodom-kozara-1379>>

Командовањем пиштаљком обезбеђује се пренос команде на већем простору где је саопштавање гласом ограничено међусобним растојањем између претпостављених и потчињених, буком коју ствара рад бродског мотора и других бродских уређаја.

Командант брода користи пиштаљку и приликом испловљења и упловљења брода, командовања током одавања почести, церемонијала и других прилика. Уколико је командант пловног састава укрцан на брод (вежбе, пловидбе и обиласци) поздрављање се врши звучним сигналом пиштаљком само први пут у току дана по доласку и током последњег одласка са брода или пловног састава на сидришту.²⁴⁴ Командовање пиштаљком користи дежурни официр непосредно пред дизање заставе речних јединица. Посаде бродова се тада постројавају на предвиђеним местима, најстарији брод на сидришту диже извршни сигнал, а дежурни са неколико кратких сигнала пиштаљком означава припрему. Након спуштања извршног сигнала, дежурни брода-пловне јединице пиштаљком даје један дуги сигнал. Посаде бродова дижу заставу и када је дигну, дежурни брода-пловне јединице даје вољно са два кратка сигнала пиштаљком. Сигнали пиштаљком разликују се према функцији коју имају и одвајају се дужином и бројем саопштених звучних сигнала (један дуги, два кратка, кратки и два дуга, итд.).²⁴⁵

Као једну од специфичности извршавања команди у јединицама Речних јединица треба истаћи начин извођења команде „**НА месту – ВОЉНО!**” Према својим језичко-стилским обележјима, ова команда издаје се као и у јединицама других родова и служби, с тим што на бродовима подразумева другачији начин извођења и заузима се раскорачни став са рукама на леђима, што је оправдано и функционално прилагођено условима који владају на пловним објектима и разликују се од услова у којима раде припадници осталих родова и служби.

Слика 9. Став на месту вољно у речним јединицама Војске Србије ²⁴⁶

16.10.2024.

²⁴⁴ *Правило бродске службе*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2021, стр. 28

²⁴⁵ Исто, стр. 29-30.

²⁴⁶ Доступно на: <<https://www.va.mod.gov.rs/lat/1379/otporcela-medjunarodna-skolska-plovidba-brodom-kozara-1379>> 16.10.2024.

Команде за кормиларење и поступци кормилара

Ове команде издају се гласом. Приликом издавања команди кормилару током пловидбе на речним пловним путевима посебно треба истаћи значај извештавања кормилара након издате команде. То се чини како би командант или командир бродског одреда био уверен да је кормилар правилно разумео команду и тачно заузео наређени положај кормила – курс брода. Извештавање се манифестује тако што након издате команде кормилар интонацијски наглашено и брзо понавља наређену команду чиме потврђује да је разумео наређење. Након заузимања наређеног угла кормила, кормилар поново извештава да се кормило налази у положају који је наредио претпостављени старешина. Наведени извештај има функцију да претпостављени старешина правовремено добије информацију да је кормилар разумео, али и извршио наређење. Ове команде могу се сврстати у извршне команде у којима није потребан припремни део команде као језички ентитет. Добра чујност команде је обезбеђена јер се претпостављени старешина и кормилар налазе један поред другог на командном месту брода. Економичност језичког израза ових команди има функцију тачне и правовремене реакције кормилара, посебно у условима наглих промена отклона кормила у кратким временским интервалима, посебно израженим приликом маневра упловљавања и испловљавања брода. Команде су функционалне и омогућавају правовремено и недвосмислено саопштавање, извођење и извештавање.

„Кормило десно (лево) пет”

На ову команду команданта или командира бродског одреда кормилар понавља наређену команду изостављајући лексему *кормило*, па се извештај скраћује и гласи *десно пет*. Кормилар поставља кормило за наређени број степени десно (лево) и извештава „*Кормило је десно 5*”. Ову команду чине прилог за место *десно* и основни број *пет*. Треба истаћи да претпостављени старешина у условима брзих промена угла листа кормила изоставља лексему кормило и издаје команде: *десно пет*, *десно десет*, *лево петнаест* итд.

„Кормило десно (лево) сасвим”

Кормилар понавља *десно* (прилог за место) и додаје *сасвим* (прилог за начин), при чему због језичке економичности изоставља именицу *кормило*. Поставља кормило у наређену страну до краја ознаке на аксиметру и након тога кормилар извештава: „Кормило је десно сасвим.”

„Враћај”

Претпостављени старешина издаје команду кормилару употребом глагола *враћај* у облику другог лица једнине императива. Кормилар постепено враћа кормило до половине угла наређеног претходном командом (ако је претходно наређени угао био десно 30 – кормилар враћа кормило на десно за 15). Ова врста језичког кода прецизно дефинише које поступке извршава кормилар са што економичнијом употребом речи. После издате команде кормилар извештава „Враћам” и након коначног заузимања наређеног угла, додатно извештава вредност отклоњеног листа кормила. И у овој команди је постигнута економичност језичког израза јер је број речи који је потребно саопштити кормилару обједињен на само једну – *враћај*.

У наведеним командама кормиларења поново идентификујемо елиптичне реченице у служби сажимања језичког израза. У командама *десно пет*, *лево 30*, заправо се ради о углу израженом у степенима (30 степени). Будући да је то сувишна информација, командује се без навођења мерне јединице. Команде су кратке, сажете и језгровите. Обраћање је у другом лицу једнине императива, чиме се војна јединица доживљава као целина. Користе се иза глагола и

предлошко-падежне конструкције са месним значењем (на + акузатив, у + акузатив), у којима се именица допуњује атрибутом с присвојним значењем. Број се увек даје иза именице, никада испред. Присутна је употреба глаголских и апстрактних именица и прилога за место и начин. Након тога следи императив са заповедним (наредбодавним) значењем на крају реченице (команде). Присутне су метонимија и елиптичне реченичке конструкције.

У речним јединицама командује се и употребом бродске сирене. Она омогућава да претпостављени старешина изда брзу и јасну команду, без обзира где се у том тренутку налазе чланови посаде. У овим комуникативним ситуацијама, командовање гласом није функционално. Сигнали представљају унифициране језичке кодове и познати су свим члановима посаде. Таблица сигнала јасно прецизира врсту команде, карактер знака, трајање у секундама, колико се пута знак понавља и коју команду овај сигнал представља из корпуса војних команди које се издају гласом.

Извод из таблице сигнала²⁴⁷

Редни број	Назив узбуне	Знак	Трајање у сек.		Колико се пута знак понавља	Предаја знака гласом
		Карактер знака	Дуги	Кратки		
1.	Припреми брод за вожњу	Три кратка један дуги ... —	3	1	Два пута с размаком од три секунде	Припреми брод за вожњу
2.	Припреми брод за борбу	Три кратка један дуги ... —	3	1	Три пута с размаком од три секунде	Припреми брод за борбу
3.	Борбена узбуна	Један дуги —	30	-	Једанпут	Борбена узбуна
4.	Узбуна због кварова	Узастопни кратки сигнали	-	1	25–30 сигнала	Јавља се врста квара

Табела 2. Извод из таблице бродских сигнала²⁴⁸

²⁴⁷ *Правило бродске службе*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2021, стр. 79

²⁴⁸ Исто.

4.6. Команде приликом пресретања ваздухоплова

У војном ваздухопловству јасно и недвосмислено прецизиран је начин командовања и извештавања током лета ваздухоплова. Представићемо процедуре приликом пресретања ваздухоплова који није најављен, а налази се у нашем ваздушном простору. У овој комуникативној ситуацији изговарају се фразе које представљају стандардне оперативне процедуре интернационалног карактера и познате су свим учесницима у ваздушном саобраћају. Језик који се користи у овој строго уговореној кодној фразеологији по „EASA”²⁴⁹ / „ICAO”²⁵⁰ стандардима ваздухопловне комуникације на енглеском језику. Комуникација се одвија на релацији ваздухоплов пресретац – пресретнути ваздухоплов и прецизирана је на основу Правилника о летењу војних ваздухоплова Републике Србије. „Одредбе Правилника обавезујуће су за све ваздухоплове уведене у наоружање и војну опрему Војске Србије, ваздухоплове који се уводе у наоружање произведени у домаћој ваздухопловној индустрији или набављени са страног тржишта, за јединице и установе Војске Србије и Министарства одбране где се планира, организује, обезбеђује и изводи летење војних ваздухоплова, као и за све припаднике Војске Србије и Министарства одбране за време боравка на аеродрому–хелидрому у војним ваздухопловима.”²⁵¹

У табели посебно дефинисаних фраза и изговора при пресретању као интегралном делу овог правила могу се видети фразе и термини које чине ваздухопловну фразеологију на енглеском језику, њихово значење преведено на српски језик, као и начин изговора. Прецизирани су и слогови које треба нагласити и они су подвучени. Поред начина комуникације путем радио-везе, дефинисани су и сигнали невербалне комуникације као средство споразумевања у случају да радио-веза не функционише. Јасно су прецизиране фразе које изговара пресретац и пресретнути ваздухоплов. Ентропија као мера неодређености изговорених фраза језика командовања има нулту толеранцију. Придодавање поштапалица као вида стилских вишкова, употреба синонима, као и свака врста импровизације забрањени су и могу унети веома разоран шум у овом стилу комуникације. Треба нагласити да је и начин изговора ових команди прецизиран на фонолошком плану кроз елементе дикције: артикулацију, акцентуацију, ритам и логички акценат, важан чинилац у правилном разумевању и продуктивности комуникације.

Фразе и изговори при пресретању

У табели 3. прецизиране су фразе које се изговарају са јасно прецизираним значењем, изговором и начином изговора (који се слог наглашава).

²⁴⁹ EASA – Европска агенција за безбедност ваздухопловства.

²⁵⁰ ICAO – Међународна оградазнација цивилног ваздухопловства.

²⁵¹ *Правилник о летењу војних ваздухоплова Републике Србије*, Службени војни лист, бр.14, Министарство одбране, Београд, 2018, стр. 210.

ПРЕСРЕТАЧ			ПРЕСРЕТНУТИ ВАЗДУХОПЛОВ		
Фраза	Изговор	Значење	Фраза	Изговор	Значење
Call Sign	<u>KOL</u> SA-IN	Који је ваш позивни знак?	CALL SIGN (Call Sign)	<u>KOL</u> SA-IN	Мој позивни знак је (позивни знак)!
Follow	<u>FOL</u> -LO	Пратите ме!	WILCO	<u>VILL</u> -KO	Разумео и извршићу!
Descend	DEE-SEND	Снижавајте ради слетања!	CAN NOT	<u>KANN</u> NOTT	Не могу да извршим!
Yuo Land	YOU-LAAND	Слетите на овај аеродром!	REPEAT	REE- <u>PEET</u>	Поновите инструкцију!
Proceed	PRO- <u>SEED</u>	Можете да наставите!	AM LOST	<u>AM LOSST</u>	Непозната позиција!
			MAYDAY	<u>MAYDAY</u>	Ја сам у опасности!
			HIJACK3	<u>HI-JACK</u>	Ја сам отет!
			LAND	LAAND	Захтевам да слетим на (име аеродрома)
			DESCEND	DEE- <u>SEND</u>	Захтевам спуштање!

Табела 3. Фразе и изговори при пресретању²⁵²

²⁵² Правилник о летењу војних ваздухоплова Републике Србије, Службени војни лист, бр.14, Министарство одбране, Београд, 2018, стр. 270.

Комуникација приликом отказа радио везе

У случају отказа радио-везе примењују се стандардизовани сигнали: махањем крилима, маневрима авионом, паљењем и гашењем светала, покретима руке. Стога се ништа не препушта случају, а у ситуацијама када радио-веза не функционише, стандардизована је алтернатива у виду невербалне комуникације између пилота-пресретаца и пресретнутог ваздухоплова која се преноси сигнаlima. Сигнали су јасно дефинисани и стандардизовани, а слике које се налазе уз приказане сигнале у прегледу 1. додатно обогаћују информативно језгро у разумевању начина саопштавања и извештавања пилота ваздухоплова који шаљу и примају сигнале. У табели 4. и 5. приказани су сигнали команди и извештаја који се шаљу на релацији пресретац – пресретнути ваздухоплов и обрнуто. У овим примерима види се да извештавање има значајну улогу како би се добила недвосмислена потврда да је пилот који прима информацију, разумео значење послатог визуелног знака. Сигнали пресретаца и пресретнутог ваздухоплова прилагођени су дневним и ноћним условима и садрже одређена одступања у служби комуникативне ефикасности. Треба напоменути да су због својих перформанси, конструктивних и летачких карактеристика, поступци и маневри прилагођени врсти ваздухоплова, па тако сигнали пилота борбених авиона имају своју посебну спецификацију у односу на пилоте хеликоптера. Језик и стил ових сигнала је интероперабилан и представља међународни стандард у ваздухопловству.

Сигнали које упућује пресретац и одговори које даје пресретнутог ваздухоплова

Редни број	Сигнали пресретаца	Значење	Одговори пресретнутог ваздухоплова	Значење
1	ДАЊУ – махање крилима са позиције незнатно изнад и испред пресретнутог ваздухоплова. Након потврде, благи хоризонтални заокрет, најчешће у леву страну ка жељеном курсу. НОЊУ – исти поступак уз укључење навигационих светала неправилним интервалима. 1. Напомена: Метеоролошки услови или терен могу захтевати од пресретаца да приђе пресретнутом ваздухоплову са десне стране нешто изнад и испред њега, као и да почетни хоризонтални заокрет изведе у десну страну. 2. Напомена: Уколико пресретнути ваздухоплов није у могућности да прати пресретаца, од пресретаца се очекује да изведе серију пролазака са оне стране са које му прилази изводећи неку врсту HOLDING, при чему при сваком проласку изводи махање са крила на крило.	Пресретнути сте, пратите ме!	АВИОНИ: ДАЊУ – махање крилима и праћење у заокрет. НОЊУ – исти поступак, а као додатак укључење навигационих светала неправилним интервалима. ХЕЛИКОПТЕРИ: ДАЊУ и НОЊУ – њихање ваздухоплова, укључење навигационих светала неправилним интервалима.	Разумео, поступићу по упутству.

2	ДАЊУ и НОЊУ – енергичан маневар разлаза пресретача који састоји из пењућег заокрета за 90° или више при чему се не пресеца путања пресретнутог ваздухоплова.	Можете наставити!	АВИОНИ: ДАЊУ или НОЊУ – махање крилима. ХЕЛИКОПТЕРИ: ДАЊУ или НОЊУ – њихање ваздухопловом.	Разумео, поступићу по упутству.
3	ДАЊУ – кружење око аеродрома, извлачење стајног трапа и надлетање полетно-слетне стазе у смеру слетања или уколико је пресретнути ваздухоплов хеликоптер, надлетање терена за слетање хеликоптера. НОЊУ – исти поступак као и дању уз укључивање слетних фарова.	Слетите на овај аеродром!	АВИОНИ: ДАЊУ – извлачење стајног трапа, праћење пресретнутог ваздухоплова и уколико се након надлетања полетно-слетне стазе, слетање чини безбедним, слетање. НОЊУ – исто као и дању уз укључивање слетних фарова уколико постоје. ХЕЛИКОПТЕРИ: ДАЊУ и НОЊУ – праћење пресретача и наставак ка слетању, укључивање слетног фара уколико постоји.	Разумео, поступићу по упутству.
4	ДАЊУ: Са растојања већег од 100 m, на висини пресретнутог ваздухоплова у правцу лета испаливање два кратка рафала. НОЊУ: Исто као и дању, уз паљење и гашење навигацијских светала, односно рефлектора за слетање.	Следите ме – ово је задња опомена. Не гарантујем за вашу безбедност	ДАЊУ: Махање са крила на крило. НОЊУ: Паљење и гашење навигацијских светала, односно рефлектора за слетање.	Поступићу по упутству.

Табела 4. Сигнали које упућује пресретач и одговори које даје пресретнути ваздухоплов²⁵³

²⁵³ Правилник о летењу војних ваздухоплова Републике Србије, Службени војни лист, бр.14, Министарство одбране, Београд, 2018, стр. 273.

Сигнали које упућује пресретнути авион и одговори које даје пресретач

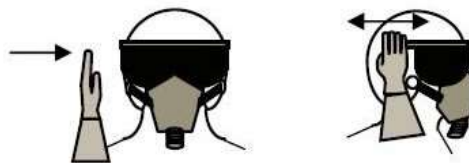
Редни број	Сигнали пресретача	Значење	Одговори пресретнутог ваздухоплова	Значење
5	АВИОНИ: ДАЊУ – Увлачење стајног трапа док се прелеће полетно-слетна стаза на стварној висини између 300 и 600 m (1000-2000 ft) и наставак кружења око аеродрома. НОЋУ – Укључивање и искључивање слетних фарова док се истовре - мено прелеће слетна полетно-слетна стаза на стварној висини 300-600 m (1000-2000 ft) и наставак кружења око аеродрома. Уколико није у могућности да укључује и искључује фарове, за ту сврху може да користи било која расположива светла.	Аеродром који сте одредили је неодговарајући!	ДАЊУ или НОЋУ – уколико је одлучено да пресретнути ваздухоплов прати пресретача ка алтернативном аеродрому, пресретач увлачи стајни трап и користи сигнале из тачке 1. * табела 4.	Разумео, прати ме
			Уколико је одлучено да се пресретнути ваздухоплов отпусти, пресретач користи сигнале из тачке 2. * табела 4.	Разумео, можеш да наставиш!
6	АВИОНИ: ДАЊУ или НОЋУ – правилно укључивање и искључивање свих светала, али на начин да се разликује од уобичајеног рада спољног трепћућег светла.	Нисам у могућности да извршим!	ДАЊУ или НОЋУ – употреба сигнала из тачке 2. * табела 4.	Разумео!
7	АВИОНИ: ДАЊУ или НОЋУ – неправилно укључивање и искључивање свих расположивих спољних светала. ХЕЛИКОПТЕРИ: ДАЊУ или НОЋУ - неправилно укључивање и искључивање свих расположивих спољних светала.	Летелица у опасности!	ДАЊУ или НОЋУ – употреба сигнала из тачке 2. * табела 4.	Разумео!

Табела 5. Сигнали које упућује пресретач и одговори које даје пресретнути ваздухоплов²⁵⁴

²⁵⁴ Правилник о летењу војних ваздухоплова Републике Србије, Службени војни лист, бр.14, Министарство одбране, Београд, 2018, стр. 274.

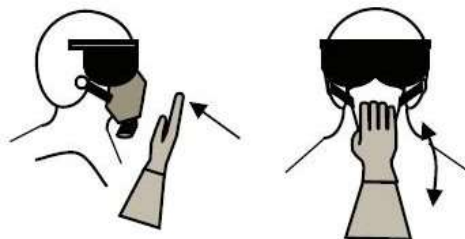
„Проблеми у радио-пријему

Додирнути отвореном шаком слушалице и затим шаку померати напред-назад у пределу ушију.

Проблем у радио-предаји

Додирнути отвореном шаком микрофон и затим шаку померати горе-доле испред лица.

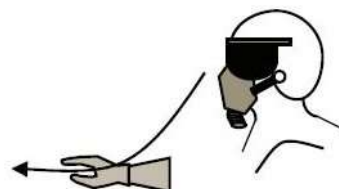
Системски проблем

Сигнализирајући природу проблема, држати затворену шаку у висини очију и затим указати одговарајућим бројем испружених прстију на врсту проблема.

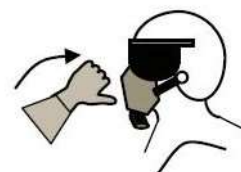
Хитно слетање

Држати испружену отворену шаку хоризонтално изнад рамена и затим је померити напред и на доле у висини рамена симулирајући путању авиона на слетању.

Преостала количина горива за лет

Сигнализирајући намеру за приказ преостале количине горива за лет или упућивања питања о преосталој количини горива, држати затворену шаку испред лица са избаченим палцем који додирује маску и затим померати руку у смеру напред-назад симулирајући покрет испијања из чаше.²⁵⁶

Преглед 1. Извод из прегледа визуелних знакова у лету покретима руке приликом пресретања ваздухоплова²⁵⁷

²⁵⁵ Исто, стр. 276.

²⁵⁶ Правилник о летењу војних ваздухоплова Републике Србије, Службени војни лист, бр.14, Министарство одбране, Београд, 2018, стр. 276-277.

²⁵⁷ Исто.

Општи сигнали (MARSHALING) ваздухоплова на маневарским површинама аеродрома

Приликом кретања ваздухоплова на маневарским површинама аеродрома користе се невербални језички кодови покретима руке дању или покретима штапним маркерима ноћу. Комуникација се одвија између сигналисте (маршалера) који се налази на маневарској површини аеродрома и пилота који се налази у кабини. У овој комуникативној ситуацији комуникација гласом је онемогућена и саопштава се уговореним сигнализима.

„Сигнали ваздухопловима на маневарским површинама аеродрома, намењени су за употребу од стране сигналисте (маршалера), који се налази на следећим позицијама:

- а) за авионе, испред врха левог крила у видокругу пилота;
- б) за хеликоптере, где може да буде најбоље осматран од стране пилота.

За ноћне летове користитиће се штапни маркери (светлосни показивачи) у пару исте боје умереног интензитета светлости. Током војње и паркирања пилот ће се зауставити одмах уколико један или оба показивача откажу или се угасе.”²⁵⁸

Преглед дела општих сигнала ваздухоплова на маневарским површинама²⁵⁹

„СКРЕНИ ДЕСНО

ДАН: лева рука усмерена надоле, Десна рука се брзо помера нагоре и назад. Брзина померања руке указује на брзину скретања.

НОЋ: Исто као сигнал за дан, штаповима који се држе у продужетку руке. Користе се за окретање у месту ваздухоплова који лебде. У складу са ИКАО СИГНАЛОМ

КРЕНИ НАПРЕД

ДАН: Руке мало размакнуте, дланови окренути назад; више пута померати уназад у висини рамена.

НОЋ: Исто као сигнал за дан са штаповима који се држе као продужетак руке. У складу са ИКАО СИГНАЛОМ

²⁵⁸ Исто, стр. 280.

²⁵⁹ Правилник о летењу војних ваздухоплова Републике Србије, Службени војни лист, бр.14, Министарство одбране, Београд, 2018, стр. 283-289.

СТАВИ ПОДМЕТАЧЕ

ДАН: Руке према доле, песнице састављене, палчеви испружени према унутра, махати рукама од испруженог положаја ка унутра.
НОЋ: Исто као сигнал за дан штаповима у продужетку руке. У складу са ICAO СИГНАЛОМ.

УКЛОНИ ПОДМЕТАЧЕ

ДАН: Руке према доле, песнице састављене, палчеви испружени према ван, махати рукама од испруженог положаја ка ван.
НОЋ: Исто као сигнал за дан са штаповима у продужетку руке. У складу са ICAO СИГНАЛОМ.²⁶⁰

Преглед 2. Извод из прегледа опитних сигнала ваздухоплова на маневарским површинама²⁶¹
(ICAO сигнал - International Civil Aviation Organisation – Међународна организација цивилног ваздухопловства)²⁶²

Унифицираност језика и стила војних команди онемогућава стварање референцијалне неодређености код разноликог војничког састава. У овом стилу комуникације ефикасност се не остварује комбиновањем стилова и спектром могућности различитих начина исказивања истог, јер свака нијанса одступања од уговореног кода може бити разорна и убитачна за припаднике војске. Војни руководиоци у процесу обучавања оспособљавају своје потчињене како у правцу остваривања продуктивне вербалне, тако и невербалне комуникације. Невербална комуникација је једно од важних обележја војног функционално-стилског комплекса. Посебно је изражена у језику и стилу војних команди, где покрети тела, заставица, маневри ваздухоплова или светлосни сигнали замењују низ заповедних речи и тако омогућавају непрекидност процеса командовања и руковођења у свим условима извођења борбених дејстава. Први задатак непријатељских снага у борбеним дејствима јесу ометање и урушавање јединственог система

²⁶⁰ Правилник о летењу војних ваздухоплова Републике Србије, Службени војни лист, бр.14, Министарство одбране, Београд, 2018, стр. 284-289.

²⁶¹ Исто.

²⁶² Опширније у: Правилник о летењу војних ваздухоплова Републике Србије, Службени војни лист, бр. 14, Министарство одбране, Београд, 2018.

командовања и руковођења. Зато се у војсци ништа не препушта случају и увек мора да постоји алтернатива без обзира на доба дана и ноћи и расположивих средстава комуникације. Треба напоменути да се приликом коришћења радио-везе употребљавају и криптовани – заштићени – кодови применом таблица уговорених сигнала који се редовно ажурирају како се не би комуницирало отвореним текстом и тако омогућило да непријатељ разуме издате наредбе, заповести и директиве.

Разматрајући језик и стил војних команди, приметно је да су у свакодневной војној пракси присутне и комуникативне ситуације у којима је комуникација двосмерна по принципу издата команда – саопштен извештај. Ово је нужно као додатна врста осигурања у функцији правилног разумевања и прецизне реализације наређеног задатка. Истраживање је показало да то није нужно у свим војним командама, јер би њихово увођење представљало непримерену акумулацију речи и језичких израза који нису делотворни.

Степен вероватноће да ће се издата команда ефикасно извршити зависи од начина издавања војне команде, начина извештавања, увежбаности јединице, ауторитета претпостављеног старешине и чујности језичког израза које војни руководиоци саопштавају. Дакле, продуктивна вредност војне команде огледа се у правом одговору на питање *шта саопштити и како издати* војну команду. Једно без другог не могу и морају бити усаглашени према јасно прецизираном критеријуму на пољу семантике, синтаксе, лексике, морфологије и фонетике. Приметно је да поред универзалних обележја језика и стила војних команди, постоје и одређене специфичности језичког израза различитих родова и служби, што само потврђује потребу да се коришћење језичких средстава прилагођава природи додељених мисија и задатака Војске Србије.

Можемо закључити да су језичко-стилска обележја војних команди у функцији правременог и тачног извршења додељених задатака, као и у служби нулте толеранције на полисемију језичког израза на релацији претпостављени–потчињени. Војне команде, представљене у овом поглављу, показале су своју виталност и практичну функционалност, чиме је само потврђено да је стил носилац информације и мера њене продуктивне вредности. Одступања у језику и стилу војних команди представљају ретке комуникативне ситуације у којима старешина може да модификује одређене процедуре, уколико услови на бојишту то захтевају. То подразумева велико искуство и одлично познавање правилских одредби језика и стила војних команди, као и правремену перцепцију под којим условима се унифицирани језички кодови могу скратити или прилагодити у служби очувања безбедности људских живота и успеха маневарских јединица на бојишту. Зато је у свако даље истраживање овог феномена потребно укључити командире и команданте борбених јединица. Њихово искуство из праксе је посебно значајно и било би драгоцено за даљи развој и унапређење језика и стила војних команди. Уважавајући значај примене прописаних обележја језика и стила војних команди, војне старешине морају бити обучене да аналитички размишљају и решавају веома комплексне захтеве савремених борбених операција у којима се дешавају и ситуације које нису прописане одредбама војних правила и упутстава.

4.7. Стили комуникације у периоду прилагођавања војника

У првим војничким данима војници се сусрећу са новим животним, радним, али и комуникативним окружењем. Војник се упознаје са језиком и стилем војних команди и војним административним стилем, заснованим на начелима једностарешинства и субординације. Потешкоће на лексичко-семантичком пољу присутне су и у свакодневном разговорном стилу

војног дискурса који у свом инвентару има шаролик фонд лексема из корпуса војног жаргона и језика струке. У духу Тошовићевог проматрања да је *стил информација и информација стил*, начин коришћења језичке грађе војних руководилаца у овом периоду захтева додатну стилску интервенцију, јер комуникативна пракса којој ефикасност даје смисао тражи уобличавање језичког израза и оптималан отклон од службене норме. Период прилагођавања у војној организацији посебно је осетљив, неистражен и нејасан за војнике. Зато га не треба чинити додатно нелагодним и неразумљивим, непримереном акумулацијом војних термина, жаргона и скраћеница чија лексичко-семантичка архитектура има снажан потенцијал у стварању полисемије језичког израза. Овај период војничког стасавања подразумева и период језичко-стилске адаптације и надоградње војника, што од официра и подофицира захтева да буду вешти трансформатори кодова војне језичке супстанце у језички знаковни систем који омогућава правилно и недвосмислено читавање информација на релацији претпостављени–потчињени. У вези са тим, треба истаћи да „језик као основно средство усмене и писане комуникације мора да има елементе заједничке свима који њиме говоре и споразумевају се – исти фонетски, морфолошки, синтаксички и лексички систем.”²⁶³

Навешћемо примере из војне праксе у којима лексеме, синтагме и реченичке конструкције војне терминологије могу створити семантичке дилеме. Даћемо и конкретне предлоге њиховог сврховитог стилског прилагођавања. Период прилагођавања од функционалних стилова захтева ефекат језичко-стилског клатна које се креће у свим правцима достизања комуникативне ефикасности. Стога је веома инструктивно промишљање Јелене Јовановић Симић и Радоја Симића који у својој књизи *Опита стилистика* истичу да „суштину стилистичког проматрања језичке делатности представља могућност различитог формулисања истог исказа, тј. исказивање истог на различите начине, чиме је отворена могућност за различиту ефикасност говорног исказа.”²⁶⁴ Истражујући продуктивност говорних исказа, Џон Серл наводи: „Намеравањем ефекат код слушаоца постижем тако што га наводим да препозна моју интенцију да постигнем тај ефекат и чим слушалац препозна шта је моја интенција, шта желим да постигнем, та моја интенција је већ постигнута. Он разуме шта ја говорим чим у изричају онога што ја говорим препознаје моју интенцију да постигнем тај ефекат.”²⁶⁵

Задужење интендантске опреме

Приликом првог задужења *интендантске опреме*,²⁶⁶ војници се суочавају са доминантном применом језичког инвентара који припада војном терминолошком апарату. Задужење опреме реализује се првог дана по доласку у војну организацију. Лексеме и синтагме као што су *блуза, шаторско крило, транспортна врећа, упртаци, ветровка, ципеле са повишеном саром, униформа М-93, униформа М-10, официрска торбица*, итд. саставни су део језика војне струке и великом броју војника су само површно познате или су у потпуности непознате. Део наведених војних термина преузет је из општеупотребног лексичког фонда, али њихово значење у војном дискурсу има одређено одступање у односу на менталну слику коју ови појмови стварају у свом основном значењу. С друге стране, и стил војних команди као форми кратких изговорених заповести, после којих се очекује брза и тачна реализација, јесте стил комуникације који од војника тражи искуство и увежбаност. Зато је у овој комуникативној

²⁶³ Радивој Нинић, Језик ратне вештине и мишљење, *Војно дело*, Београд, вол. 48, бр. 4-5, 1996, стр. 138.

²⁶⁴ Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Опита стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 31.

²⁶⁵ Исто, стр. 101.

²⁶⁶ У овом примеру под интендантском опремом се подразумева: војничка обућа, одећа, опасач, борбени ранац и опрема која се носи у борбеном ранцу, шаторско крило.

ситуацији потребна стилска адаптација унифицираног – уговореног језичког кода стила војних команди. Млади регрути не познају „одредбе овог уговора, јер треба да прођу војну обуку и да га својим знањем и увежбаношћу „потпишу”, а за то је потребно време.

Комуникативна ситуација: професионални припадници Војске Србије (официри, подофицири и војни службеници) задужују војнике *интендантском војном опремом*. Интендантска опрема коју задужују војници налази се на раширеном шаторском крилу. Сваки војник налази се испред свог шаторског крила и након издатог наређења, војник добија задатак да идентификује врсту опреме, покаже је лицу које издаје команду, потом је слаже и пакује у транспортну врећу. Опрема се задужује у интендантском сервису војне касарне. Како бисмо предложили функционалан језички образац приликом задужења опреме новопримљених војника, потребно је анализирати шаблонизовану језичку форму стила војних команди која се доминантно примењује код увежбаних војника.

Задужење интендантском опремом увежбаваних војника

*„Блузе узми – комада два. Блузе покажи. Блузе спакуј у транспортну врећу.
Ветровку узми – комада један. Ветровку покажи. Ветровку спакуј.”²⁶⁷*

Претпоставка за комуникативну ефикасност у којој се примењују адекватан језик и стил војних команди захтева да су се војници сусретали са језичким кодом стила војних команди и да им је позната војна терминологија која се користи у овом стилу комуникације. Доследна примена стила војних команди код увежбаних војника оправдана је и сврсисходна. Језичко-стилска обележја војних команди које се изговарају заповедним тоном омогућавају моносемичност и економичност језичког израза. Приликом задужења опреме надређени старешина прати и контролише правилност у раду, а стил командовања омогућава му да војници наређене радње изводе једновременно и правовремено. Применом стила војних команди, старешина лако уочава да ли су сви војници задужили војничку опрему према броју и квалитету који је планиран. Лако се идентификују недостаци у исправности и количини војне опреме која се задужује и могу се правовремено отклонити. С друге стране, када је реч о војницима који су први дан у војној средини и задужују војну опрему, потребна је извесна врста корекције наведеног нормативног стила, која може да гласи на следећи начин:

„Од опреме која се налази на шаторском крилу, пронађите две блузе. То је оно што вам вероватно највише личи на јакну – дуг рукав. Показујем – ово је блуза. Ову јакну од сада зовемо блуза. Подигните две блузе. Спакујте блузе у торбу коју у војсци зовемо транспортна врећа. Показујем – ово је транспортна врећа. Да ли сте сви спаковали две блузе у транспортне вреће?”

„Идемо даље. Пронађите ветровку. Ветровка је оно што вам вероватно највише личи на топлију јакну. Показујем – ово је ветровка. Ову топлију јакну од сада зовемо ветровка. Подигните сви ветровку. Следује вам једна. Спакујте ветровку у транспортну врећу. Да ли сте сви спаковали ветровку у транспортну врећу?”

У наведеном стилском уобличавању језик се функционално диференцира кроз смену кодних обележја стила војних команди и разговорног функционалног стила. Стил војних команди репрезентује императив са наредбодавним значењем: *пронађите* две блузе, *спакујте* блузе, *спакујте* ветровку, *подигните* блузе, *подигните* ветровку. Овим жанром

²⁶⁷ Подсетник за задужење интендантске опреме.

административног стила управља се синхронизовано и у складу са динамиком планираних активности, чиме се онемогућава да сваки војник ради по свом нахођењу. С друге стране, овај стил има и своја ограничења, будући да не даје могућност разноврснијег коришћења језичких средстава и стилских поступака. Зато је нужно додатно га амортизовати обележјима разговорног функционалног стила који размену информација чини прозирнијом. Стил војних команди саопштава ознаку стручног термина и курс акције, док је разговорни стил у служби својеврсног приручника за правилну интерпретацију непознатог језичког кода: *То је оно што вам највише личи на јакну – дуг рукав. Ову јакну од сада зовемо блуза. Да ли сте сви спаковали опрему у транспортне вреће? Спакујте блузе у торбу коју у војсци зовемо транспортна врећа!*

У стилу војних команди идентификујемо императивну (наредбодавну) функцију са доминантном применом војних термина, док разговорни функционални стил има својство појачавања семантичког слоја информативног језгра послате поруке између претпостављеног и потчињеног. Можемо рећи да својеврсно смењивање елемената војних команди и разговорног стила представља функционалан и продуктиван стилски поступак у овој комуникативној ситуацији. У вези са тим, Тошовић истиче да се „комбиновањем стилова ојачава преносни механизам информације.”²⁶⁸ Такође, треба нагласити да је један од кључних стилских поступака успешне језичке трансфигурације на семанто-стилистичком плану примена синонимије, која подразумева да војне старешине имају компетенцију правилног избора и селекције функционалних синонима. Речи које војник не може разумети у периоду прилагођавања, или чије значење у језику струке одступа од примарног лексичког значења, потребно је адекватно допунити синонимима или вишечланим синтагмама које припадају општеупотребном фонду речи. Синонимију можемо обележити као блискозначност (или сличнозначност). „Синоними су речи, синтагме, језички обрти или реченице које су по значењу идентичне или врло сличне некој другој целини, али се од ње разликују по свом облику. Два израза или две реченице никада нису сасвим истог значења, већ само показујују нијансе у значењу.”²⁶⁹ Војне термине не треба искључити, већ их у комуникацији треба нагласити, али и наћи им адекватан синонимски пар. Истицање војних термина је важно како би војници од првих војничких дана научили њихово значење и правовремено овладали језиком струке: *Ову јакну од сада зовемо блуза* и *Ову топлију јакну од сада зовемо ветровка*, само потврђује да претпостављени старешина има свест о значају примереног увођења младих војника у свет војних термина. Дакле, само током периода прилагођавања овај војни термин треба упоредити са општепознатим лексемама и синтагмама. После тога не треба импровизовати и доводити у питање функције језика и стила војних команди.

У овој комуникативној ситуацији приметно је варирање језичког израза по кванитету и појава редундантности. Према Тошовићу, „редунданцију траже и посебна стања комуникатора,”²⁷⁰ а у овом случају војничку опрему задужују млади људи који су тог дана из цивилног одеа прешли у војно, што свакако у лексичком смислу представља стање изненађења. У захтеваној конструкцији језичког израза редундантност има позитиван предзнак јер више синонима појачава поузданост правилног преношења информација.²⁷¹ Додатно ојачавање информативног језгра доноси глагол *показујем* употребљен у првом лицу једине презенте са индикативним значењем, након чега се употребом невербалних језичких знакова апстрактни војни термини

²⁶⁸ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 74.

²⁶⁹ Добривоје Станојевић, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022, стр. 108.

²⁷⁰ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 157.

²⁷¹ Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Општа стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 226.

приближавају разумљивом појмовном означавању врло разноврсном војничком саставу. Тошовић је сагласан да је веома делотворно „у просторну равн природно-језичког кода понекад унети посебна нејезичка семиотичка средства чија се функција састоји у допуњавању, прецизирању и појачавању информације коју преноси језички систем знакова.”²⁷² Повратна информација о степену реализације задатка постиже се командом: *Подигните блузе, Подигните ветровке*, питањем *Да ли сте сви спаковали блузе – ветровке у транспортне вреће?*, након чега се очекује одговор – извештај војника. Ако задужење опреме реализује једно професионално војно лице, на фонолошком плану комуникације важно је да се налази на месту где га сви војници добро виде и чују. Посебно су значајне добра артикулација и акцентуација. Ако је потребно, војни руководиоца може више пута поновити захтев или га додатно стилски уобличити, прилагодити, што у стилу војних команди није дозвољено. Пожељно је да у овој комуникативној ситуацији учествују и старији војници који ће бити задужени да помогну и контролишу спровођење наређених радњи, чиме се додатно отклањају дилеме нових војника и тако се смањује време реализације овог задатка.

Стилски поступак синонимије у служби комуникативне продуктивности.

Навешћемо војне термине који у комуникативној пракси стварају највише дилема у разумевању приликом задужења војне опреме новопримљених војника.

Лексема блуза

Слика 10. Начелан изглед блузе
у општем лексикону²⁷⁴

Слика 11. Блуза војничка М-10²⁷³

Одређење према Речнику српског језика Матице српске

Блуза: „(од франц. *Blouzon Blouzon* - јакна), женска је лагана одећа од тканине у облику кратке кошуље. Блуза на себи има рукаве, оковратник и манжетне. Често се затвара дугмићима, али постоје и блузе у облику тунике. Бела блуза саставни је елемент строгог пословног стила”.²⁷⁵

²⁷² Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 147.

²⁷³ Доступно на: < <https://www.facebook.com/Borbeni.Efektivi/posts/> > 15.05.2024.

²⁷⁴ Доступно на: < <https://www.biliczki.rs/sr/proizvod/11011/zenska-bluza> > 12.07.2024.

²⁷⁵ *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2011, стр. 91.

Одређење према Војном лексикону

Блуза: „(фр). горњи део војне одеће. У ЈНА за КоВ, РВ и ПВО и летња блуза старешина Ратне морнарице је са отвореним реверима и израженим струком. Закопчава се са четири дугмета на један ред: има нарамнице и нашивена четири џепа. Зимска блуза старешина Ратне морнарице је с отвореним реверима, израженим струком, са два реда од по четири дугмета за закопчавање, са два доња џепа, без нарамница и са нашивеним ширитом преко рамена. Морнарска блуза састоји се од главног дела и рукава: на главном делу постоји вратни изрез уз који се причвршћује морнарска крагна.”²⁷⁶

Блуза: синонимски избор – *јакна*

Према Милошу Ковачевићу, стилски поступак свођења на познато може се „сматрати катахрезом као изнуђеним тропом услед недостатка одговарајуће речи.”²⁷⁷ Артур Шопенхауер у свом делу *О писању и стилу* истиче да на разумевање значајно утиче адекватно „свођење било каквог односа на његов најједноставнији, најочигледнији и најближи опис.”²⁷⁸ Поред синонима, веома прикладно стилско средство је коришћење стилске фигуре перифразе. „Перифраза се употребљава тамо где ентитет из стилских разлога желимо обележити конструкцијом, а не његовим правим именом, тј. за то предодређеном лексемом.”²⁷⁹ У наведеном контексту лексему *блуза* можемо исказати на следећи начин: *блуза је нешто што вам највише личи на јакну*. Ако би се употребио израз – *блуза је горњи део одеће са дугим рукавима* – ова синтаксичка конструкција је у начелу тачна, али била би проблематична јер велики део војне опреме чини горњи део одеће са дугим рукавима. Умешност у одабиру сврховитих речи важан је задатак војних старешина и захтева широк распон познавања језичког инвентара. Начини исказивања су веома разноврсни. Потребно је да буду делотворни и да старешине не буду оковане крутом војном терминологијом која у овој комуникативној ситуацији не доприноси довољном разумевању. Ова врсту значајне стилске компетенције потребно је додатно развијати код кадета и ученика војних школа.

Именичка синтагма *транспортна врећа*

Слика 12. *Транспортна врећа* ²⁸⁰

Транспортна врећа: синонимски избор – *торба*

²⁷⁶ *Војни лексикон*, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 59.

²⁷⁷ О катахрези детаљније у: Милош Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Јасен, Београд, 2015, стр. 34.

²⁷⁸ Артур Шопенхауер, *О писању и стилу*, Укронија, Беорад, 2022, стр. 96.

²⁷⁹ Милош Ковачевић, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Јасен, Београд, 2015, стр.145.

²⁸⁰ Доступно на: <<https://www.mmoc.rs/proizvod/torba-transportna-molle-zelena/>> 10.07.2024.

Лексема *ветровка*

Слика 13. Начелан изглед ветровке у општем лексикону²⁸²

Слика 14. Војна ветровка М-10²⁸¹

Одређење према Речнику српског језика Матице српске

Ветровка: „јакна од тканине кроз коју не пролази ветар, виндјакна.”²⁸³

Одређење према Војном лексикону

Ветровка: „Спољни део одеће војне, војних лица. Састоји се од спољног дела израђеног од памучне тканине сивомаслинасте (за КоВ) и тамноплаве боје (за РВ и ПВО), унутрашњег дела – улошка од синтетичког влакна и капуљаче.”²⁸⁴

Ветровка: изабрана синонимска синтагма – *топлија јакна*.

Лексема *упртач*

Одређење према Речнику српског језика Матице српске

Упртач: „конопац или каиш који држи торбу или ранац на леђима или којим се учвршћује терет који се упрти; торба или ранац који се прти, носи на леђима.”²⁸⁵

Одређење према Војном лексикону

Упртачи: „саставни део опасача: служе да тежину терета са опасача пренесу на рамена војника. Израђује се од коже или текстилне гуртне. На опасач се навлаче гајкама и по потреби се

²⁸¹ Доступно на: <<https://www.facebook.com/photo/?fbid=979666032068210&set=pcb.979667698734710>> 12.06.2024.

²⁸² Доступно на: <<https://militaryshopstrategic.com/products/vojna-vetrovka-outdoor>> 15.05.2024.

²⁸³ Речник српског језика, Матица српска, Нови Сад, 2011, стр. 135.

²⁸⁴ Војни лексикон, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 674.

²⁸⁵ Речник српског језика, Матица српска, Нови Сад, 2011, стр. 1377.

могу скидати. Упртачи војничког опасака рачвају се на задње стране у два каиша који се превлаче испод нараменица и са предње стране се закопчавају уз два краћа каиша с пређицама. Офицерски опасач има само један упртач који прелази преко левог рамена.”²⁸⁶

Слика 15. Начелан изглед упртача у општем лексикону²⁸⁸

Слика 16. Изглед војног упртача²⁸⁷

Упртач: синонимски избор – *трегери*.

Синтагма: *порција за јело*

Слика 17. Порција за јело М-69²⁸⁹

Одређење према Војном лексикону

Порција: „војничка посуда за јело од алуминијумског лима, конусно-цилиндричног, овално-пљоснатог или овално издуженог облика. Део је личне интендантске опреме сваког војника.”²⁹⁰

²⁸⁶ *Војни лексикон*, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 650.

²⁸⁷ Доступно на: <<https://www.halooglas.com/antikviteti-i-kolekcionarstvo/militarija/vojni-uprtac/5425642021759>> 13.05.2024.

²⁸⁸ Доступно на: <<https://www.sinbo.rs/proizvodi-za-hortikulturu/dodatna-oprema/dodatna-oprema-atomizeri/dodaci-i-oprema/uprtac-7>> 12.06.2024.

²⁸⁹ Доступно на: <<https://www.halooglas.com/sport-i-rekreacija/alat-i-pribor/vojna-porcija-jna-sa-priborom---m-69-manjerka/5425641532274>> 05.04.2024.

²⁹⁰ *Војни лексикон*, Војноиздавачки завод, Београд, 1981, стр. 429.

Порција за јело је комплет састављен од чутурице за воду и посуде за јело. У свом саставу има и прибор за јело (кашику, вишљушку и нож). Користи се у теренским условима. Ова синтагма није довољно јасна свим новопримљеним војницима. Синонимски пар је тешко одредити. У периоду прилагођавања, прикладно је овај појам показати и тако нагласити како изгледа уз пропратно објашњење чему служи, без употребе синонимских парова који само могу унети додатну нејасноћу.

Предлог стилске варијације приликом задуживања опреме:

„Показујем! – *Ово је прибор за јело. Користимо га у теренским условима. У свом саставу има чутурицу за воду, посуде и прибор за јело.*”

Глагол *показујем* у првом лицу једнине презенте потребно је изговорити наглашеним тоном како би се пажња војника преусмерила на лице које врши задуживање војне опреме.

Свакодневна комуникација и период прилагођавања

Иван Клајн у својој књизи *Језик око нас* истиче како се „службена сфера све више шири и прети да потисне ону обичну људску свакодневницу, а као последица тога, језик се бирократизује – губи природност и свежину, испуњава се шаблоном.”²⁹¹ Овај манир посебно је осетљив у периоду прилагођавања војника. Тек пристигли војници први пут се сусрећу са војном терминологијом, војним жаргоном и не знају значење бројних војних лексема, синтагми или скраћеница, а надређени услед рутинске употребе заборављају да им постепено семантички приближе обележја језика војне струке. Све то на примаоце поруке делује збуњујуће и недовољно јасно. Стога би било потребно израдити један инструктиван приручник о значењу појединих наређења, жаргона, термина и скраћеница, како би се избегле дилеме које могу лако довести до погрешног извршења задатка. Ако би се групи новопримљених војника дао задатак да у *Кухињско-трпезаријском блоку задуже СДО и маренду, а након тога да у објекту КН-04 од капетана Марковића преузму школске РРБ-64 мм и да о томе известе мајора Петровића који се налази у Б-3*, војници би се нашли у својеврсном лавиринту нејасних појмова. Пракса је показала да млади војници у том периоду често не указују претпостављеном старешини да им наређени задатак није јасан, већ покушавају да пронађу решење које у овом случају делује као језичко декодирање немогуће мисије. Поред потребе за стилском адаптацијом језичког израза, након саопштеног задатка, војни руководиоци треба да поставе опште питање војницима (*Да ли је задатак јасан?*). Без обзира на одговор својих потчињених, војне старешине треба да имају способност да према говору тела војника, изразу лица и другим аспектима невербалне комуникације процене колико је задатак војницима јасан и разумљив.

У свакодневној војничкој пракси често се користе следеће језичке конструкције:

Јави се капетану Марковићу на пријавницу!

С обзиром на то да *пријавница* у првим војничким данима може бити појам који војници не разумеју, стилско уобличавање дајемо кроз три понуђене варијације:

Варијација 1: *Јави се капетану Марковићу код капије за улазак у касарну! Капија се налази у правцу моје руке. Да ли видиш?*

²⁹¹ Иван Клајн, *Језик око нас*, Нолит, Београд, 1980, стр. 42

Прикладно је и педагошки исправно да старешина ову прилику искористи да објасни да се наведена капија у војној терминологији зове пријавница. Не треба заборавити да је сваки тренутак, па и свакодневна комуникација, врста војничке обуке, драгоцене за новопримљене војнике.

Варијација 2: *Јавићеш се капетану Марковићу. Повешће те војник Петровић.*

Варијација 3: *На месту где сте данас утоварали камион, чека те капетан Марковић. Јави му се! Да ли ти је јасно?*

Данас реализујемо чишћење круга.

У овом случају спорна може бити лексема *круг*. Заправо, не чисти се круг као геометријско тело, али због економичности изражавања, лексема *круг* означава све спољне површине простора у касарни.

Варијација: *Данас је планирано да се очисти површина испред нашег објекта. То се зове чишћење круга. Одговоран је војник Миљковић.*

У овом случају одговорност за организацију послова даје се старијем војнику.

Униформу спакујте у војничку касету!

Варијација: *Униформу спакујте у војнички ормарић!*

Постројавање је на писти у 07.00 часова.

Писта – место за постројавање.

Варијација 1: *Постројавање је у 07.00 часова на истом месту где смо се јуче постројавали.*

Варијација 2: *Постројавање је испред нашег објекта у 07.00 часова. На место за постројавање одвешће вас старији водник Мирковић.*

У наведеним примерима веома је значајно да се војницима прецизно објасни значење вишезначних речи, како не би створили слику неког другог значења. Појам *касета* може бити везан за аудио и видео касете, што је посебно било отежавајуће када су ови носачи звука или видео-записа били у масовној употреби, те је потребно прецизирати да је реч о војничком ормарићу. Појам *писта* најчешће се везује за писту на аеродрому, те је потребно појаснити војницима да је реч о месту за постројавање. У овом периоду уз строј војника налазе се њихови командири или старији војници који треба да саопштавају појмове недвосмислено јасно свим војницима у строју. Након првог објашњења појма коришћењем општег лексичког фонда исправно је увести војни термин и тако постепено омогућити да војник лако и брзо овлада војном терминологијом.

После ручка задужићете маренду!

Варијација: *После ручка задужићете ужину!*

Локализам *маренда* користи се у Далмацији и околини Дубровника, али је ушао у војну употребу после Другог светског рата и ту се задржао. У Србији се лексема *маренда* не користи у разговорном стилу, па је потребно објаснити значење овог појма употребом свима познатог синонима *ужина*.

Употреба скраћеница

У интерној војној комуникацији употреба скраћеница војних термина у служби је језичке рационализације. Јововић и Животић напомињу да „скраћенице у војном дискурсу треба употребљавати са осећајем за меру и укус.”²⁹² Непримерена употреба скраћеница није продуктивна у периоду прилагођавања војника, јер оне могу унети само додатну језичку конфузију. Зато је са аспекта комуникативне ефикасности знатно делотворније да се саопштавају у пуном свом значењу. Приметно је да се скраћенице учестало користе и у свакодневном колоквијалном војном изражавању.

На крају задужења опреме, сви се потпишите у ЕлЕлЗе картон.

ЛЛЗ – лист личног задужења.

После вечере преузмит ЕсДеО.

СДО – суви дневни оброк.

Данас реализујемо ГеЕсПе.

ГСП – генерално сређивање просторија.

Јавите се ДОФ-у.

ДОФ – дежурни официр.

Данас си ДеКа.

ДК – дежурни класе.

Сутра си ПеДеКа.

ПДК – помоћник дежурног класе.

Данас излазимо из касарне преко КаПеЕС-а.

КПС представља скраћеницу за контролно-пропусну станицу. То је капија на којој се евидентирају моторна и борбена возила која улазе у касарну и излазе из касарне

Обука ће бити реализована испред објекта КН-04.

Службени бројеви грађевинских објеката нису познати војницима у првим војничим данима.

Јави се РОП-у.

РОП – референт општих послова.

Одредио те ЗеКаВе.

ЗКВ – заменик командира вода.

²⁹² Божидар Јововић, Радомир Животић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 27.

Задужићеш ПеЕм.

ПМ – пушкомитраљез.

Абревијатура има много у војном говору, правилима и приручницима за интерну војну употребу. Често се користе зарад језичке економије, али нису познате тек пристиглим војницима и потребно је време да се усвоје. Стога је потребно изградити листу – преглед најзаступљенијих војних скраћеница као део војног приручника, које ће војници са старешинама проучити у периоду прилагођавања.

Војни жаргон

У свакодневной војној комуникацији у разговорном стилу честа је употреба речи из фонда војног жаргона. „Широко говорећи, жаргоном се може назвати сваки неформални и претежно говорни варијетет неког језика који служи за идентификацију и комуникацију унутар неке друштвено одређене групе. Жаргон је обележен специфичним језичким средствима, пре свега лексичким и фразеолошким, а изузетно и граматичким и фонолошким. Отуда је он слабо разумљив другим говорницима истог језика.”²⁹³

Примери жаргонске лексике у војничкој пракси:

Цомба – „стари војник, војник после завршене обуке.”²⁹⁴

Гуштер – „војник који је тек ступио у војску (млад војник).”²⁹⁵

Дубокс – „посуда у војничкој кухињи у коју се избацују остаци хране; отвор на зиду војничке кухиње у који се убацује прљаво посуђе.”²⁹⁶

За доручак је *дечја радост*.

Дечја радост - доручак који чине мармелада, маргарин, мед. Осећа се иронијски призивак при употреби ове лексеме, јер је реч о базичном доручку који једу деца. Овај жаргонски израз препознаје и *Речник жаргона* Драгослава Андрића („дечја радост: бутер са мармеладом или џемом за доручак у војсци).”²⁹⁷

Спакујте опрему на пет коцкица.

Пет коцкица малог војничког пешкира одређује прописану ширину слагања одеће. Војни пешкир има принт са коцкицама и ширина од *пет коцкица* је захтевана као правилан начин слагања војне опреме у војничке касете и ормаре.

Издавање команди

Пре извођења часова стројеве обуке од војника се не може очекивати да једновремено и тачно извршавају команде које нису методички показане, објашњене и увежбане. Посебно лошу слику оставља старешина који користи нормативни стил војних команди и без додатних појашњења командује строју војника који за то нису припремљени и увежбани. Зато треба

²⁹³ Ранко Бугарски, *Жаргон*, Библиотека XX век, Београд, 2006, стр. 12.

²⁹⁴ Драгослав Андрић, *Речник жаргона*, Zepher book world, Београд, 2005, стр. 300.

²⁹⁵ Исто, стр. 43.

²⁹⁶ Исто, стр. 301.

²⁹⁷ Исто, стр. 49.

истаћи да се њихова прецизна термилошка уговореност не сме злоупотребљавати. С друге стране, језичко прилагођавање војних команди и њихове стилске варијације треба примењивати кратко. Први дан по доласку војника у јединицу је посебно осетљив, док сваки наредни дан издавање команди треба саопштити званично, уз додатно објашњење пре издавања команде. Војници брзо овладају основним стројевим командама и њиховом извршавању јер се у периоду прилагођава војника интензивно планирају часови *стројеве обуке*. Предлози које ћемо навести представљају само привремена решења у првим војничким данима. Инструктивно је додати да у периоду прилагођавања, поред званичних часова стројеве обуке и часова из домена војних правила и прописа, старешине треба да користе сваку указану прилику да обликују стројеву изграђеност и тако на примерен начин омогуће да се војни термини усвоје код новопримљених војника. Зато дајемо предлоге транскодификације основних команди стројевих радњи као неопходном стилском поступку у служби складног функционисања војничког строја у првим данима периода прилагођавања.

Команда: „Мирно”

Објашење према Стројевом правилу Војске Србије:

„На ову команду лице хитро заузима чврст, усправан и неусиљен став, тако да му је тежина тела равномерно распоређена на оба стопала, тело и благо зетегнута рамена нагнути су мало напред, пете састављене и поравнате, врхови стопала растављени за ширину стопала, колена затегнута, груди истурене напред, руке природно опружене низ тело, а дланови приљубљени уз бутине. Прсти руку су састављени и опружени, а средњи прст додирује шав панталона. Положај главе је природан, а поглед усмерен напред у висини очију. После заузимања става мирно ниједан део тела се не покреће до следеће команде.”²⁹⁸

Варијација: Командовати „Мирно” и кратко додати – *исправи тело, поглед право, руке уз тело – нема померања!*

Команда: „Десним крилом”

Реч *крило* преузета је из општеупотребног језичког фонда и у војној терминологији означава део војног строја. На ову команду јединица заходи (креће се) у леву страну.

Варијација: *Настави кретање у леву страну или само лево.*

Команда: „Левим крилом”

На ову команду јединица заходи (креће се) у десну страну.

Варијација: *Настави кретање у десну страну или само десно.*

Свака изговорена реч у периоду прилагођавања има посебну тежину. Бивалентни стилски комплекс, изражен кроз прожимање командног и разговорног стила, има дисциплинску, образовну и педагошку функцију. Пракса потврђује да у овом периоду војник и када не разуме коју радњу или акцију треба да спроведе, изражену званичним језиком и стилем командовања,

²⁹⁸ *Стројево правило Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 21.

најчешће неће сигнализирати да је није схватио, јер ће сматрати да је то непримерено, покушавајући да самостално одгонетне значење садржаја поруке. Познавање кода је елементарна претпоставка за декодирање информације једног функционалног стила. „Смисао стилске изградње текста – дискурса није ни у чему другом него у достизању оптималне ефицијентности.”²⁹⁹ Због тога у војсци и постоји период прилагођавања намењен за оријентацију војника на нови простор, војничке задатке и језичко-стилску адаптацију. Живојин Мишић у свом делу *Стратегија* истиче да је „правилно командовање и издавање заповести тешка вештина, јер извршење наређења често зависи од веће или мање јасноће заповести, а да свака заповест треба да је јасна, те да онај коме је упућена тачно зна на шта се заповест односи.”³⁰⁰ Постепено увођење војне терминологије, уз пружање адекватних објашњења, блиских разговорном стилу и животном искуству војника, спремност старешине да стрпљиво и методично приближи језик војне струке, значајни су за правилну мотивацију, брзо и прецизно усвајање команди и наредби, те њихово правилно и правовремено извођење.

4.8. Језик и стил рапорта

Рапорт је усмена комуникативна ситуација која има за циљ да жива реч претпостављених старешина буде делотворна како би се одступања у војној дисциплини отклонила. У војним правилима и прописима недвосмислено је дефинисан њен циљ, али у њима нису дате конкретне смернице и препоруке како користити језичку грађу на што оптималнији и делотворнији начин. О значају војне дисциплине писао је Јован Драгашевић, наводећи да је „питање дисциплине за сваку војску важније него и само оружје”³⁰¹, чиме се даје предност поштовању правила службе и војног кодекса, као и колективног духа, у односу на расположива војнотехничка средства.

Пре саме елаборације језичко-стилских обележја ове вербалне праксе војних руководиоца, инструктивно је да што прецизније одредити синтагму *војна дисциплина*. Пуковник Коста Јокић у својој књизи *Војнички буквар* са посебном пажњом даје осврт на улогу дисциплине у војсци и формулише једну општу кованицу према којој дисциплина представља „војничко васпитање на ред, тачност и безусловну послушност у војсци.”³⁰² *Правило о војној дисциплини Војске Србије*, војну дисциплину одређује у једној прилично административној и рогобатној реченичкој конструкцији према којој она представља „тачно, потпуно и правовремено извршавање војних дужности и других дужности у Војсци Србије, сагласно закону, правилима службе и другим прописима и наређењима надређених старешина, поштовање у војној служби и ван службе реда и правила понашања утврђених законом и другим прописима и поштовање моралних норми друштва.”³⁰³

Посебно треба нагласити да „дисциплина не треба да буде само механичко оруђе, већ је потребно изградити јединицу чији су припадници остварили њену нужност као вољни механизам који доприноси ефикасном, складном, живом и надахнутом војном колективу. Дисциплину као онтолошку вредност војничког духа потцртава и чувени српски војвода Живојин Мишић који у својој књизи *Стратегија* бележи: „Појам о доброј војсци је у врло тесној вези с појмом о доброј дисциплини, јер је познато из историје, да су биле најхрабрије оне

²⁹⁹ Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Опита стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 289.

³⁰⁰ Живојин Мишић, *Стратегија*, Талија издаваштво, Ниш, 2018, стр. 486.

³⁰¹ Јован Драгашевић, *Војничка речитост*, Државна штампарија, Београд, 1876, стр. 63.

³⁰² Коста Јокић, *Војнички буквар*, Историјски институт Београд, Београд, 2017, стр. 96.

³⁰³ *Службени војни лист*, бр. 9, Министарство одбране, 2016, стр. 129.

војске, у којој је дисциплина била такорећи усељена у душу војничку.”³⁰⁴ Дивизијски генерал и министар војни Милош Васић у редовима свог дела из 1909. године *Висока војна дисциплина* истиче како је „задатак војне дисциплине да засади и учврсти све врлине од којих ће се створити војни морал потребан за бој и рат.”³⁰⁵ Он посебно истиче војничку речитост као особину која треба да краси старешину у изградњи ових врлина. У свом даљем промишљању о војној дисциплини генерал Васић саопштава: „Дисциплина није оно, за шта је држе необавештени да човека треба створити аутоматом и да под страхом слуша, напротив, није довољно за добра војника да само добро слуша, јер би то био само роб коме је утучена душа, а заробљено тело – него да је свестан и моћан да собом тако чврсто влада, да тиме знатно појачава вредност и моћ свога ума, духа и тела.”³⁰⁶

Наведене вредности војничког духа значајне су не само као опште прихватљива језичка грађа војних теоретичара, већ као жива пракса војних руководиоца на свим нивоима командовања и руковођења. Треба истаћи да суштину војне дисциплине препознаје и *Правило о војној дисциплини у Војсци Србије* према којем „циљ војне дисциплине представља јачање унутрашње чврстине, реда и морала у Војсци Србије, као и заштита угледа припадника Војске Србије.”³⁰⁷ Можемо рећи да је сврха ове комуникативне ситуације утврђивање одговорности због учињене дисциплинске грешке. С друге стране, од посебног је значаја и њена педагошка функција како се учињена грешка не би понављала. Дакле, поред дисциплинске одговорности, овај облик комуникације има и важну васпитну улогу коју захтева природа војне професије.

Према *Правилу службе Војске Србије* „рапорт или службени разговор с лицима на служби у Војсци Србије обавља се појединачно и свакодневно после завршетка преподневне обуке, наставе, у време које одреди надлежни старешина у канцеларији или другој погодној просторији. На рапорт се долази по наређењу претпостављеног или старијег официра по чину и то због учињене грешке или пропуста у раду и понашању. Рапорт обављају командири и команданти јединица и установа и цивилна лица на служби у Војсци Србије која се налазе на руководећим дужностима. На рапорт или службени разговор војници и студенти долазе у војничкој маскарној униформи, официри и подофицири у службеној униформи, а цивилна лица на служби у Војсци Србије у цивилној одећи.”³⁰⁸

Доминантно стилско обележје рапорта јесте употреба административног функционалног стила и стила наређења. Међутим, треба истаћи да се строгом применом само нормативно-правних клишеа круни ефекат деловања на свест војника. У вези са тим, Живојин Мишић у својој књизи *Стратегија* бележи: „Чим официри једне војске престану да брину о благостању својих војника, па отпочну цео свој рад да свде само на голо заповедање, онда је ту већ и крај утицају њиховом на војнике; а када уз то дође још и извесна надувеност, с којом понеки хоће као да испоље и некакво господство над трупом, онда се слободно може рећи, да су у тој војсци и официрски кор и његов морални утицај на војнике на страшној низбрдици.”³⁰⁹ Андре Гаве у својој књизи *Вешина командовања* истиче да дисциплинска моћ старешине лежи у средствима за кажњавање, али да ова средства нису и средство за васпитање и командовање.³¹⁰ Зато је важна

³⁰⁴ Живојин Мишић, *Стратегија*, Талија издаваштво, Ниш, 2018, стр. 122.

³⁰⁵ Милош Васић, *Висока војничка дисциплина*, Нова штампарија „Давидовић”, Београд, 1909, стр. 137.

³⁰⁶ Исто, стр. 233.

³⁰⁷ *Службени војни лист*, бр. 9, Министарство одбране, Београд, 2016, стр. 129.

³⁰⁸ *Правило службе Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 116-117.

³⁰⁹ Живојин Мишић, *Стратегија*, Талија издаваштво, Београд, 2018, стр. 115.

³¹⁰ Андре Гаве, *Вешина командовања*, Војноиздавачки и новински центар, 1993, стр. 90.

„стилска уравнотеженост која подразумева природно одмеравање присуства логике и осећаја форме и садржине, хармоничност речи, реченица, ритма, реченичке интонације.”³¹¹ Са овим је сагласан и Драгашевић када бележи: „Крутост и охолост убија вољу за извршавањем и онда место готовости да се туђа воља прометне у нашу, постаје послушност само изнуђена.”³¹² Зато треба напоменути да су језичка средства разговорног стила драгоцене како би се дубље допрело у идентификовању проблема, али и изградњи узорног војничког карактера и војничких врлина. Примереном употребом обележја разговорног стила обогаћује се распон потребних језичких средстава деловања, чиме се обезбеђује шири фронт механизма за остваривање ефеката комуникације.

Овај стил комуникације остварује се у директном контакту. Комуникатори су на различитом хијерархијском нивоу чина и положаја. Дијалог није спонтан, већ комуникацију води и усмерава претпостављени старешина. Потчињени може да постави питање и да изнесе своје аргументе, али уз одобрење претпостављеног старешине. Невербална комуникација (мимика и гестови, динамика, темпо, интонација) треба да буду у функцији циља и контекста рапорта, али и тежине учињене дисциплинске грешке. Душка Кликовац у својој књизи *Језик и моћ* наглашава улогу паралингвистичког слоја невербалне комуникације и бележи: „Инхерентни део говора чини прозодија (интонација, ритам, темпо, јачина гласа, реченички акценат и др.), која преноси знатан део значења у говору пре свега емоционална значења.”³¹³ Сегменти реченичке експресивности могу додатно нагласити педагошку интенцију претпостављеног старешине.

Повишен тон није одлика доброг стила и треба га избегавати. Значај узорног понашања војних старешина у својим одредбама прецизира и *Правило службе Војске Србије према којем*: „Припадници Војске Србије у току службеног разговора, рапорта, понашају се уз обострано уважавање и обраћање гласом нормалне јачине.”³¹⁴

Структуру рапорта као облика усмене војне комуникације треба да чине универзални елементи композиције доброг говора: уводни део у којем је пожељно да претпостављени упозна лице које се налази на рапорту о разлозима позивања на рапорт. Функција главног дела је да се утврде чињенице и расправља о одговорности војног лица, док се у завршном делу саопштава дисциплинска мера, а затим износи порука која треба да има педагошку функцију.

У уводном делу рапорта карактеристичне су реченице које имају обележја административног стила у функцији стварања аутентичне атмосфере, приказа контекста одвијања комуникације и указивање на њену нормативно-правну природу. У овом делу рапорта упутно је да се нагласи због чега се лице налази на рапорту и о чему ће се разговарати. Изражавањем у другом лицу множине (*Ви*) и обраћањем по чину *Господине поручнике, капетане, итд.*, ствара се атмосфера која подразумева захтевану дистанцу између претпостављеног и потчињеног, имајући у виду да је лице позвано на рапорт због учињене дисциплинске грешке и утврђивања евентуалне одговорности. Коришћење хипокористика (*Перо*, од *Петровићу*) у уводном делу може бити контрапродуктивно, те ова врста вербалне фамилијарности није ваљан начин да се започне оваква врста службеног разговора.

³¹¹ Добривоје Станојевић, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, стр. 215.

³¹² Јован Драгашевић, *Војничка стилистика*, Државна печатница, Београд, 1871, стр. 45.

³¹³ Душка Кликовац, *Језик и моћ*, Библиотека XX век, Београд, 2008, стр. 162.

³¹⁴ *Правило службе Војске Србије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008, стр. 28.

Рапорт се може отворити и реторским питањем (*Господине поручниче, да ли знате због чега сте позвани на рапорт?*). У таквој ситуацији може се очекивати и одговор потчињеног (*Не знам*), што додатно круни ауторитет претпостављеног старешине, чиме се дубље улази у спиралу комуникативних проблема који могу настати у даљем току разговора. Применом овог стилског средства ствара се призвук саркастичног и циничног обраћања претпостављеног и не треба га примењивати. Наравно, треба нагласити да и интонација може да одреди интенцију саговорника и да је одведе у правцу који није продуктиван, што свакако није одлика доброг стила војних руководиоца.

У главном делу рапорта потребно је утврдити чињенице и околности за настанак кршења војне дисциплине. Зато у овом делу комуникативне ситуације старешина представља познате чињенице и поставља питања ради утврђивања одговорности и околности у којима је дошло до повреде војне дисциплине. У овом сегменту рапорта изражена је примена језичко-стилских средстава административног, разговорног и стила наређења. Строгу службену комуникацију (обраћање са Ви) упутно је задржати и у овом сегменту рапорта.

Административни стил

Пример 1.

Нисте извршили наређење интерно број 5-xxx од 12.02.2023. године у којем је прецизирано поштовање распореда дневног времена. Да ли сте били упознати са наведеним наређењем и роковима који су у њему дефинисани?

У наведеном исказу претпостављени старешина саопштио је војнику коју врсту нормативно-правне обавезе није извршио, што се истиче започињањем реченице употребом глагола у одричном облику (*нисте извршили*) у перфекту. Последица неизвршења наређења је кршење војних правила и дужности. Упитном реченицом у форми општег питања *Да ли сте били упознати са наведеним наређењем и роковима који су у њему дефинисани?*, потчињени може дати одговор *да*, који подразумева да је прочитао наређење, али да га није применио, или *не*, где није прочитао наређење, а оба поступка могу представљати повреду професионалне радне обавезе. Исказ о прекршају је сажет, јасан, прецизан и таксативан, а истицање броја интерног наређења и датума издавања даје му службену ноту и додатно појачава амбијент озбиљности, прецизности и одговорности у којем се трага за истином.

Пример 2.

Прекршили сте наређење команданта батаљона о поштовању распореда дневног времена. Да ли сте упознати са наведеним наређењем?

У овом примеру је извршена стилизација исказа из првог примера. Обраћање претпостављеног старешине почиње на исти начин употребом глагола у перфекту (*прекршили сте*) чиме се апострофира службено огрешење о наређење. И овде се користи опште питање (*Да ли сте упознати са наведеним наређењем?*), чији одговор (*да* или *не*) имплицира на службени прекршај. Овде нема таксативног броја и датума наређења, али пошто је реч о *распореду радног времена*, оно је морало бити јасно истакнуто на видном месту и познато свима, самим тим и прекршиоцу. И овде су јасност, сажетост и конкретност одлике исказа чије је смисао позивање на одговорност.

Стил наређења

Овај стил карактеришу реченице с рефлексивним пасивом које имају тон опомене и изричите наредбе, којом се мора утицати на потчињеног да убудуће буде одговоран и поступа по прописима, јер би понављање грешке убудуће било строго санкционисано:

Рок за отклањање недостатака је два дана!

У овом исказу, обликованом у стилу наређења и изговореном наредбодавним тоном, даје се јасан и прецизан рок у коме је потребно кориговати пропусте, а психолошки ефекат на потчињеног је изричито наређење и његова неизоставна реализација. Старешина је дао временску одредницу од два дана, имајући у виду да се идентификовани недостаци не могу раније отклонити.

Елементи разговорног стила приликом реализације рапорта

У комуникативној ситуацији рапорта војни жаргон може бити увредљив, а тиме непродуктиван и неприкладан за војне руководиоце. Зато старешине морају добро да размисле пре него што нешто изговоре, као и да поштују одредбе *Правила службе* и *Кодекса части припадника Војске Србије*. Погрешна реч демотивише, може утицати на самопоуздање и створити пркос. Речима се може избацити војник из строја – да га заправо изгубите иако је физички присутан у јединици.

Понашате се као да сте гуштер.

Гуштер је жаргонизам којим се метафорички означава особа која је дошла први дан у војску, без знања и искуства, а ако искусног војника упоредимо с гуштером, наглашава се његова неадекватна припремљеност.

Јуче сте дошли у војску, а већ мислите да сте цомба.

Контраст и поређење у овој реченици истичу да је критикована особа однедавно припадник војске, али да себи даје превисоку вредност и цену пре времена. *Цомба* у војном жаргону метафорички представља прекаљеног војника који има велико искуство.

Често се у разговорном стилу рапорта појављује и реторско питање.

Да ли је овакво понашање примерно за једног војника?

Да ли сте свесни учињене грешке?

Опште реторско питање додатно потцртава огрешење критикованих војника, где се наглашавају непожељни облици понашања у војном позиву или апелује на свест о почињеном преступу и осећање кајања и одговорности.

Пејоративно дејство аугментатива

*Шта сте тиме хтели да покажете, да сте **војничина**?*

У овом исказу се, уз иронијски тон, користи аугментатив *војничина*, који добија супротно значење (слабић, кукавица, неко ко се горди да је јак и снажан, а заправо није такав). Иронијски тон је присутан, јер говорник мисли супротно од изговореног, сматрајући заправо да је реч о

војнику који се неадекватно понаша у датој ситуацији. Иронија и сарказам често нису примерена језичка средства и могу бити разорни за повољан исход рапорта.

Претериција

„Претериција је стилска фигура која је у ствари један беседнички манир. Претерација је кад беседник изјављује да неће говорити о нечему, а тиме баш подвлачи то.”³¹⁵ Овај стилски поступак додатно истиче поступке кршења војничке дисциплине.

А да не говорим о томе што сем на постројавање, касните и на наставу.

У овом исказу појачава се учињена грешка критиковане особе, јер се уз један прекршај (кашњење на постројавање) додаје и други прекршај (кашњење на наставу). Тиме се истиче да и у војном, и у академском смислу потчињени не поштују тачност, чиме се апелује на његову одговорност и савест.

Вулгаризми

Вулгаризми се не смеју користити и њихова употреба није ни примерена, ни дозвољена припадницима Војске Србије јер не представља вид академског понашања и не уклапа се у код војничке – официрске части, односно урушава је. У систему војног образовања са посебном пажњом наглашена је крајња неприкладност вулгаризама у било ком виду војног обраћања.

Полисиндент

„Полисиндент је честа повезаност речи, тј. појава да се једна иста спојеница понавља између речи и реченица. У беседништву се ова фигура чешће употребљава јер може допринети већој јачини израза.”³¹⁶ Полисиндент може имати функцију додатног појачавања утиска о учињеном дисциплинском преступу.

И касните, и немаран сте, и неодговорни, и докле више да се ови поступци понављају?

Истицањем низа грешака или недисциплинованог понашања и понављањем саставног везника *и*, те паузама у говору, наглашава се да потчињени чини низ огрешења о правила службе, али и незадовољство претпостављеног старешине што се те грешке понављају. Сваки тип прекршаја посебно се наглашава, уз посебно истицање реторског питања у критици (*и докле више да се ови поступци понављају*), што указује да је реч о низу позивања на одговорност без ефекта на поправљање понашања војника.

Употреба поређења

Стилском фигуром поређења треба пробудити одговорност значаја ношења униформе и војничке професије.

Понашаш се као да си тек дошао у војску.

У овом исказу истакнуто је да се критикована особа не понаша у складу с кодексом понашања припадника Војске Србије или да то понашање није у складу са очекивањима од

³¹⁵ Бранисла Нушић, *Реторика*, Издавачко и књижарско предузеће „Геца Кон”, Београд, 1938, стр. 100.

³¹⁶ Исто.

искусног војника. Користе се поредбене реченице по сличности с везничким спојем *као да*. Дакле, само понашање војника или кадета контрастивно је са нормама понашања које је ваљало већ одавно усвојити, те се тиме очекује да се усклади са очекиваним и примереним понашањем, односно да се одговорније схвати војни кодекс понашања.

Треба да се понашаиш као што доликује будућем командиру и команданту.

Ова реченица је саветодавна и мотивациона, али садржи и очекивање да се кадет понаша у складу са својом будућом професијом. Користи се поредбена реченица по сличности с везничким спојем *као што*. Будућа дужност која за кадете Војне академије носи статус одлучивања у војсци, самим тим зрелост и одговорност, треба да буде параметар укореном како убудуће да се влада, са мотивационом вредношћу очекивања старешине употребом сложеног предиката (*Треба да се понашаиш*), уместо императива који би деловао одсечније (*Понашај се*).

Идиоми (фразе)

„Идиоми (фразе) јесу синтагме, изрази и конструкције (фразеологизми) састављени из више речи чије се укупно значење разликује од смисла појединих лексема.”³¹⁷

Цео дан пресипате из шупљег у празно.

Наставите ли тако, окренућу нови лист!

Употребом ових фраза истиче се неефикасност лица позваног на рапорт (*пресипате из шупљег у празно*) и решеност старешине да примени другачију, оштрију стратегију у комуникацији с војском (*окренућу нови лист*).

Стилска фигура хипербола

Стилска фигура хипербола додатно појачава одговорност и апострофира немарност.

Хиљаду пута се не могу понављати грешке.

У овом примеру истиче се степен неиспуњених очекивања старешине због низа грешака потчињеног. Њих, разуме се, није било хиљаду, али се хиперболички истиче да их је ипак било превише. И овде се прво истиче хиперболисана прилошка одредба за количину (*хиљаду пута*), предмет радње (*грешке*) се ставља на крај исказа, уз употребу рефлексивног пасива, чиме се избегава непотребно именовање починиоца који је свакако позван на рапорт.

Градација кроз климакс у служби појачавања ефекта да се са неприкладном праксом мора престати.

Пет пута, сто пута, хиљаду пута треба да вам се скреће пажња.

Постепеним појачавањем броја „пута”, током којих се војнику скреће пажња на пропусте, показује да упркос укорима, он наставља да прави грешке. Приметно је да се градација креће од једноцифреног (*пет*) преко троцифреног (*сто*) до четвороцифреног броја (*хиљаду*). Користи се обезличавање (*треба да вам се скреће пажња*) јер се подразумева да

³¹⁷ Добривоје Станојевић, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022, стр. 117.

претпостављени врши укор и да се то дешавало више пута, па је прешло у манир. И овде се истиче хиперболисана прилошка одредба за количину, чиме се појачава ефекат захтева старешине да се грешке више не понављају.

У главном делу комуникативне ситуације рапорта делотворно је да старешина укаже и на добре стране војниковог карактера и успехе које је војник до сада чинио.

Анафора у служби указивања на врлине.

Добар си на гађању,

Добра ти је физичка спремност.

Добар си у улози командира одељења.

У овом анафорском низу истиче се оцена војника; он је добар у активностима у гарнизону или на терену, а управо се то на почетку реченица ниже и истиче. Понављање позитивне карактеристике наглашава вредности, врлине или вештине које војник поседује, а анафорски низ ефектнији је у похвали, него да су само нанизане карактеристике (*Добар си у гађању, физичкој спремности и улози командира одељења*).

Метафора у служби мотивисања

Стилским поступком метафоризације додатно се наглашава емотивност и изражајност.

Од тебе очекујем да будеш бритка сабља.

Бритка сабља је метафора утемељена у коренима усмене епске поезије (стални епитет *бритка сабља*) и означава јак и убојито оружје као симбол војне професије, те командант употребом ове метафоре жели да мотивише потчињеног, указујући му поштовање и поверење. Зато на почетку следи адресант (*Од тебе*, од + лична заменица у 2. лицу једнине у генитиву), а потом и предикат у ком говорник у 1. лицу једнине презента поставља очекивање, захтев и метафорички изазов пред којим се мотивисано лице поставља.

У завршном делу, закључку, примерена је и афективна нота језичког израза у служби њене педагошке функције. Бранислав Нушић у својој књизи *Реторика* истиче да се беседа не обраћа само разуму, већ и осећању слушаца: „Закључку је сврха да још једном подвуче (резимира) главну мисао беседе те, завршавајући беседу, обрати се и разуму и машти и осећању (срцу) слушаца како би их приволео и задобио за своју мисао и за свој смер.”³¹⁸ У овом делу комуникативне ситуације упутно је користити обележја разговорног стила у служби мотивисања, док се стилем наређења прецизирају задаци које војник треба да изврши како би се отклониле уочене грешке и недостаци. У овом делу композиције рапорта званично се саопштава дисциплинска мера која се најчешће изговара применом обележја административног функционалног стила. Из строге службене комуникације (обраћање са Ви) у овом сегменту рапорта (у зависности од учињене грешке) упутно је направити прелаз ка приснијем обраћању (обраћање са Ти) како би потчињени имао осећај да је старешина добронамеран и да може на њега да се ослони.

³¹⁸ Бранислав Нушић, *Реторика*, Издавачко и књижарско предузеће „Геца Кон”, Београд, 1938, стр. 70-71.

Разговорни стил

Хипокористици

„Хипокористици се називају изведене речи за исказивање тепања, миловања или имена од миља.”³¹⁹

Петровићу – Перо.

Старешина треба да процени када је сврсисходно да емоционални аспект комуникације буде у функцији постизања комуникативне делотворности.

Перо, овакво понашање треба да промениш и да будеш поносан што си припадник Војске Србије.

Употребом надимка у облику хипокористика (*Перо* уместо *Петровићу*), старешина жели да учврсти поверење код потчињеног и нагласи саветодавну поруку која, уз стрпљење претпостављеног, указује и на буђење свести о војничкој части и поносу, чиме се укорени војник подстиче да покаже понашање достојно поштовања.

Анафора у функцији мотивисања војника након разговора о пропустима у раду

Верујем да се ово више неће поновити.

Верујем да си извукао поуке.

Верујем у тебе.

Анафорски низ се овде користи циљем да укаже на пропусте, али се истиче и увереност команданта да ће војници схватити где греше, те да ће као људи и професионалци убудуће показати понашање супротно ситуацији због које су били опоменути. Тиме су мотивисани да буду одговорни и да напредују у будућем раду. Глагол *веровати*, дат у првом лицу једнине презента, истиче позитиван став говорника према унапређивању војничких компетенција након указаних пропуста и учења путем покушаја и погрешака, уз указан начин како да се оне превазиђу.

Позивање на Кодекс части припадника Војске Србије.

„Припадник Војске Србије је спреман на одрицања ради добробити отаџбине, Војске Србије и своје јединице. Он за то не очекује награду.”³²⁰

„Припадник Војске Србије је привржен својој јединици. Он помаже другом припаднику Војске Србије у свим околностима.”³²¹

„Припадник Војске Србије своју част и част другог сматра једнаким. Он не повређује вредности и светиње другог и не чини другом оно што не жели да чине њему.”³²²

³¹⁹ Добривоје Станојевић, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022, стр. 82.

³²⁰ Кодекс части припадника Војске Србије. Доступно на:

https://www.mod.gov.rs/multimedia/dodaci/kodeks_casti_pripadnika_vs_1726309723.pdf > 07.03.2025.

³²¹ Исто.

³²² Исто.

Истицањем или парафразирањем одредби *Кодекса части припадника Војске Србије* наглашавају се општа морална начела и норме понашања припадника Војске Србије, као кључних вредности војне професије. Цитирањем званичног документа указује се на то да је он обавезујући, те да одређује професионалне и људске врлине којих се војно лице доследно мора придржавати. На почетку реченице постављен је извршилац (*припадник Војске Србије*), те самим тим анафорски истакнут као вршилац радњи или носилац потребних особина. Приметна је употреба квалификативног презента (у активу или пасиву) у глаголском предикату или именског предиката са значењем носиоца стања–особине. На тај начин се указује на претпостављене и очекиване особине, поступке и вредности узорног припадника војне јединице. Тиме се посебно истичу карактерне особине које мора имати сваки припадник Војске Србије, па и појединац позван на рапорт: спремност на одрицање зарад добробити отаџбине, вршење службе без материјалне добити, приврженост јединици, помагање колегама у свим условима службе, свест о части као врхунској вредности (својој и туђој), уважавање властитих и туђих вредности и верских споменика (што је посебно значајно у мултиетничком друштву у Републици Србији) и свест да се другом не учини штета и зло. Старешина може да цитира или да парафразира неку од одредби у *Кодексу части*, односно да подсети потчињеног на садржај овог документа. Овим стилским поступком наглашава се значај садржине овог документа, односно његови етички постулати и хуманистичке вредности.

Киклос у функцији мотивисања

Верујем у тебе, Петровићу, верујем.

Посебно ефектна може бити стилска фигура *прасаподо* или *киклос*. „Ова стилска фигура подразумева понављање исте језичке јединице на почетку и на крају једнога стиха или реченице.”³²³

У наведеном примеру користи се заокружена форма у којој се глагол *веровати* у презенту понавља на почетку и крају исказа и тиме претпостављени подстиче војника да може бити бољи у војној служби. Употреба киклоса тако има мотивишуће и афирмативно дејство на особу којој је упућена. Вокатив је употребљен у средини реченице, са две паузе у говору одвојене запетама, чиме се посебно наглашава особа којој се обраћа командир (да је употребљен на почетку или крају реченице, киклос не би био могућ, нити би адресант био довољно истакнут).

Војнички рапорти евидентирају се у *Књигу рапорта* где се бележе разлози због којих је потчињени позван на рапорт, време и место реализације рапорта, као и разлози због којих је саопштена дисциплинска мера. Поред утврђивања одговорности за учињену дисциплинску грешку, циљ војничког рапорта је развијање осећања дужности и одговорности. Самјуел Смајлс у својој књизи *Карактер* истиче: „Жив осећај дужности је сама круна карактера” и додаје да „дужност обухвата цело биће човечије.”³²⁴

Од припадника војноорганизационих система очекује се да имају развијене етичке вредности, осећај одговорности, дисциплину, али и свест о учињеном пропусту и потреби да се оне више не понове. Стога је уз наредбодавни тон, језик и стил наређења, административни и

³²³ Милош Ковачевић, *Стилистика и граматика стилски фигура*, Јасен, Београд, 2015, стр. 301.

³²⁴ Самјуел Смајлс, *Карактер*, Библиотека Брактика, Београд, 1997, стр. 110.

разговорни стил, сврсисходна употреба разноликих језичких средстава који су ту да укажу на одговорност и озбиљност војне струке, али и да мотивишу, подстакну и охрабре војнике и старешине у даљем раду и напредовању. Отуда примена поређења, метафора, фразеологизама, контраста, деминутива, хипокористика и аугментатива, као и реторских питања, уз јасан одабир речи близак свакодневној комуникацији, који допуњава елементе бирократског језика и војне терминологије. Дакле, старешина мора имати развијене стилске компетенције и поседовати богат фонд језичких средстава како би рапорт био делотворан и тако остварио своје прокламоване циљеве. Осећај за меру приликом упућивања критике од пресудног је значаја (а она је условљена и природом учињене дисциплинске грешке), како критика не би била демотивишућа, већ делотворна, а подстицај за даљи рад значајан је зарад очувања високог морала припадника војске током рапорта и након рапорта у мирнодопским и ратним условима. На основу свега наведеног, можемо закључити да ефикасност стила рапорта подразумева прожимање административног стила, стила командовања и разговорног стила. И у овој комуникативној ситуацији уочава се да искључивост једног стила не значи и крајње домете њене продуктивности. Зато је примерено прожимање стилова нужно како би се ефикасно остварио циљ комуникације.

4.9. Језик и стил саветовања

У овом поглављу биће дат осврт на језик и стил саветовања као важног вербалног средства у служби стручне и педагошке функције у свакодневном раду припадника војноорганизационих система. Може се рећи да је саветовање војна комуникативна ситуација која се као код стила рапорта, не може учинити делотворном употребом само језичких средстава из спектра административног функционалног стила и стила командовања, већ је нужно применити језичка средства из општеупотребног лексичког фонда и језичких средстава са обележјима разговорног функционалног стила. Реч која крепи душу, реч која рађа, реч разумевања и подршке тражи више од онога што су домети административних језичких образаца. У овом стилу комуникације тражи се и фамилијарна, пријатељска реч, реч која у војној средини замењује све оно што војник очекује да чује од својих најближих – породице, пријатеља и особа од поверења. У борбеним дејствима који представљају услове великих физичких и психичких напора, војник непосредно уз себе има само своје претпостављене и себи равне. Зато је улога командира и команданата веома сложена и представља више него крута и заповедна.

Према *Приручнику за командира одељења у Војсци Србије*, „саветовање је облик комуникације којој командир–командант кроз отворену и усмерену комуникацију, помаже људству да унапреде квалитет свог рада, повећају радну ефикасност и постану бољи чланови тима. Разлози због којих се потчињени може позвати на саветовање су бројни, а најчешћи су:

- долазак новог члана јединице (пријем у јединицу);
- уочене грешке и неправилности у раду потчињених;
- нарушени међуљудски односи између потчињених;
- ново постављење: напредовање у служби и нови захтеви радног места;
- предлози за школовање и усавршавање; пад мотивације у раду потчињеног и друго.”³²⁵

³²⁵ *Приручник за командира одељења*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2017, стр. 48.

Ток комуникације зависи од његове сврхе, односно разлога и циља саветовања. „Некада су саветовања оријентисана на задатак, други пут на проблем, а циљ ове комуникације јесте и да претпостављени темељније упозна свог потчињеног. Јасно је да ће садржај саветовања бити различит у сваком од ових случајева.”³²⁶ Без обзира на разлоге због којих се одржавају, за све врсте саветовања је заједничко да је ова комуникација непосреднија и спонтанија у односу на све до сада анализиране комуникативне ситуације на релацији претпостављени–потчињени. Приступи њеној реализацији нису шаблонизовани и унифицирани језички кодови. Ова комуникативна ситуација је још један од примера где војно-стручна литература одређује њен циљ, али не даје конкретније смернице како је спровести на што делотворнији начин. Дакле, јасно је да се од аутора војне литературе не може очекивати да препоруче универзална језичка средства која ће бити продуктивна у веома разноврсним комуникативним чиновима, али је свакако инструктивно навести примере из војне праксе како би се додатно подстакле старешине да трагају за правим речима.

За разлику од до сада анализираних стилова комуникације, у овој комуникативној ситуацији израженије је коришћење дијалошког облика комуникације, чиме се смањује јаз између формалног ауторитета претпостављеног и потчињеног. Стога у непосреднијој комуникацији војник треба да добије прилику да искаже своје тегобе, проблеме, ставове и предлоге. Прикладно је да тон комуникације буде пријатељски и саветодаван, у служби интенције претпостављеног старешине у остваривању циља и контекста комуникације. Треба нагласити да је значајан одабир места и времена реализације саветовања, како би се омогућили услови да разговор нико не омета – у времену када старешина не обавља паралелно друге послове и задатке. Зато је у распоредима дневног времена војноорганизационих система прецизирано време када се обављају рапорти, службени разговори и саветовања. Ако старешина обавља саветовање у својој канцеларији, у којој седи, прикладно је да седи и лице са којим се разговара. Ова врста комуникације је спонтанија и мање формална у односу на обележја стила рапорта и службених разговора.

У овом стилу комуникације тешко је избећи поштапалице, али треба настојати да их буде што мање. На лексичком плану доминантно се користе језички ресурси из општеупотребног лексичког фонда који се прожимају са војном терминологијом и језиком струке. Фигуративност може додатно појачати ефекте педагошке функције ове комуникације. Сарказам и иронија су недопустиви. Посебно треба нагласити да претпостављене старешине веома пажљиво треба да селекују информације које могу поделити пред војничким стројем, а које захтевају да остану на релацији претпостављени–потчињени у канцеларији или на неком другом пригодном месту без учешћа других припадника војног колектива. Прозорност овом стилу комуникације даје експресивност језичког израза који крути административни стил и стил командовања не препознају. Саветовање губи моћ своје педагошке и васпитне функције ако би се у овој комуникативној ситуацији нашло превише окамењених и усиљених фраза из спектра административног функционалног стила. Обраћањем у другом лицу јединине уместо у другом лицу множине смањује се формални јаз на релацији претпостављени–потчињени.

Није прихватљиво да саветовање почне административним фразама:

Добио сам задатак да са Вама обавим разговор.

Према распореду дневног времена, сада је време за саветовање.

³²⁶ Приручник за командира одељења, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2017, стр. 48.

Овакви искази делују круто, хладно, формално и потцртавају дистанцу између претпостављеног и потчињеног, што код потчињеног може изазвати нелагодност, неповерење и неспремност да отворено разговара са старешином. Разговор се тако врши *по задатку*, формалној обавези, а саветовање *према распореду дневног времена*, односно комуникација је уследила као део задужења или временске организације, а не зарад дубље потребе старешине да са војником комуницира, што изазива комуникативни јаз и не омогућава капацитет мотивационог дејства.

Зато су неприхватљиве следеће језичке конструкције:

Жури, у чему је проблем?

Немамо пуно времена, шта си хтео да ми кажеш?

Колико ће ово да траје? Буди брз. Слушам.

„Комуникацију је пожељно започети општим, свакидашњим и неугрожавајућим питањима, а затим, по принципу ‚сужавања левка‘ постављати све непосреднија питања у правцу важнијих садржаја, истовремено ‚увлачећи‘ саговорника у разговор.”³²⁷ Долажење до проблема и његово јасно дефинисање представљају почетак његовог решавања. Зато би прикладније било да се разговор започне на неки приснији начин, како би се код саговорника стекло поверење и осећање не само формалног ауторитета старешине, већ суштинског – људског.

Примерени су следећи предлози са обележјима разговорног функционалног стила:

Звао сам те јер осећам да нешто није у реду.

Желим да знам шта те мучи и шта те боли.

У наведеним примерима истиче се повезивање војника и претпостављеног кроз лично интересовање претпостављеног (*осећам да нешто није у реду*, *желим да знам*) употребом сложеног глаголског предиката са модалним глаголом (*желим*). У првој реченици успостављена је узрочно-последична веза између позива на рапорт и забринутост командира–команданта за стање војника, а у другој реченици се изричним реченицама у саставном односу (*шта те мучи и шта те боли*) исказује да командант у свој фокус, као предмет својих напора, поставља унутрашња стања и осећања војника који отежавају обављање војног позива, односно тиме тежи да му се приближи и изазове однос поверења. Овакви искази пут су ка јачању професионалне сарадње између претпостављеног и потчињеног, развијају емпатију код старешине и особина које га чини стварним, а не само формалним ауторитетом код потчињеног.

Коришћење хипокористика може учинити атмосферу пријатнијом и мање напетом. Са употребом хипокористика треба бити умерен и не претеривати како се не би изгубио потребни ауторитет старешине.

Ословљавање по чину и функцији може деловати хладно и формално, па је ословљавање по имену често много непосредније и омогућава ослобађање од крутих елемената стила командовања.

Господине поручнике, како сте?

³²⁷ Приручник за командира одељења, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2017, стр. 48.

Ова званична административна реченица може да остави утисак цинизма и неискрености. Иако је реч о службеном титулисању, у саветодавним моментима потребно је изаћи из административних форми и ословити потчињеног по имену (*Петре, како сте?*). Ако ситуација то дозвољава, пожељно је обратити се без персирања (*Петре, како си?*), чиме ће се додатно нагласити да је старешини заиста важно да утврди како се осећа особа која је позвана на саветодавни разговор.

Приликом доласка новог припадника у јединицу, прикладно је да се војни руководицац учтиво обрати свом новом старешини или војнику.

Добро дошли у нашу јединицу. Сада смо јачи вашим доласком.

Једна од најчешћих стилских грешака претпостављених старешина у току саветовања је држање опширних излагања, као и недовољно посвећивање пажње лицу које се саветује. Ово је комуникативна ситуација у којој војни руководицац треба да више слуша свог старешину или војника, а мање да прича. Овај стил комуникације захтева неусиљен, непосредан и природан тон комуникације, без стварања превелике дистанце, напетости или страха код потчињеног. Делотворно је да током саветовања претпостављени старешина истакне и примере из своје професионалне праксе или животног искуства које је у контексту циља и тока разговора и тако додатно покаже разумевање и емпатију.

Истицање личног примера

И мени се то десило. Рећи ћу ти шта сам тада закључио. Веруј ми да сам после тога постао много бољи старешина.

Ниси једини који је имао дилеме. Имао сам их и ја када сам био у твојим годинама.

Сећам се свог доласка у јединицу. Као да је било јуче. Командант је био потпуковник Марковић. Никада нећу заборавити реченицу коју ми је тада рекао.

Иване, знам да ти је тешко и препознајем то. Као млад старешина имао сам сличне проблеме и дилеме и знам да ти није лако.

Када сам био кадет, десило ми се исто што и теби и успео сам да победим и савладам тај проблем, тако што сам...

Војна професија је тешка, можда најтежа, али запамти – најтеже ствари су заправо оне најлепше и за њих се вреди борити.

Истицање личног примера је примерено и делотворно јер се тиме показује да је претпостављени и сам савладавао препреке, налазио се пред искушењима у професионалном и приватном животу и снагом воље успевао да их превлада. Тиме се апелује на потчињеног да уз жељу ка војном позиву, покаже вољу, спремност и упорност да истраје, упркос отежавајућим околностима, који се појављују на пословном и приватном плану, а свака струка, па и војна, има своје специфичне отежавајуће околности. Тиме се уједно показује разумевање према потчињеном, истиче се да је и надређени прошао нешто слично и даје ветар у леђа како би особа позвана на саветовање могла да превлада тешку ситуацију. У овом стилу комуникације дозвољене су и поштапалице и речце, а најчешће су: *у сваком случају, по мом мишљењу, иначе, дакле*. Оне треба да буду унете у говорни исказ са мером и не треба их злоупотребљавати, односно претеривати у њиховој употреби. Присутна је употреба вокатива на почетку реченице,

као и ретроспективног приповедања када се указује на истоветност или сличност ситуације надређеног у прошлости и потчињеног у садашњости.

За ову врсту комуникативне ситуације посебно је важно слушање, као комуникативна компетенција, и за старешине, и за војне руководиоце, јер тако показују уважавање старешина и војника. Не треба заборавити да је веома значајно и како се нешто каже. Стога треба нагласити фонолошки план исказа. Тон и гест одређују да ли ће искази деловати као иронични и саркастични или добронамерни, родитељски на релацији претпостављени–потчињени. Дакле, у овој комуникацији паралингвистички аспекти невербалне комуникације значајни су у одређењу њене делотворности.

На крају саветовања продуктивно је завршити подстицањем и охрабривањем потчињеног.

Буди истрајан, знам да можеш.

Нема одустајања, а сада напред у нове победе!

Употреба императива и презента у првој реченици, те модалног глагола (*можеш*) делују подстицајно, а у другој реченици то чини логички субјекат (*Нема одустајања*), и учестала крилатица *напред у нове победе* која се везује за актуелни тренутак (*сада*), односно од тог тренутка старешина очекује напредак код потчињеног.

У ову сврху делотворно је цитирати знамените личности у служби додатног надахнућа и охрабрења.

„Живот је тешка борба. Ко сме, тај може, ко не зна за страх, тај иде напред”³²⁸
(Живојин Мишић)

Прва реченица представља пример употребе именског предиката који карактерише субјекат – упућује на животну борбу као судбину сваког појединца. Атрибут *тешка* додатно наглашава животне изазове и неопходност њиховог савладавања. Друга реченица представља чувену крилатицу, чија је снага у повезаности две односне реченице са субјекатском функцијом са садржајем две главне реченице, при чему су глаголи *смети* и *моћи* доведени у везу, након чега следе *не знати (за страх)* и *ићи (напред)*. Тиме се истичу воља, жеља, спремност и упорност у постизању војних циљева, а управо та четири фактора су неопходни покретачи у сваком деловању и усавршавању. Понављање именичке заменице *ко* крилатици даје на мелодичности, а употреба запете, тј. паузе, ритмички истиче границу предикатских реченица у оквиру зависносложене.

Најчешће грешке у стилу комуникације саветовања настају када порука није јасно формулисана, кад је присутна опширност у излагању претпостављеног и немогућност да потчињени исказу своје ставове, као и непажљиво слушање потчињених. Све то негативно утиче на исход саветовања. Такође, примена крутог и формалног административног стила није у функцији остваривања продуктивности ове врсте комуникативне ситуације. Након саветовања потребно је сачинити белешке које ће старешини бити драгоцене за праћење даљег рада потчињеног. Тиме старешина има писани траг и може даље да процењује ефекте остварене комуникације. Кратак записник важан је као врста подсетника због великог броја припадника

³²⁸ Доступно на: <<https://www.rts.rs/lat/vesti/srbija-danas/5367923/kako-struganik-cuva-secanje-na-vojvodu-zivojina-misica.html>> 01.05.2025.

јединице у којој сваки појединац има различите проблеме о којима треба разговарати. Оно чему се прво уче кадети Војне академије и ученици војних школа јесте брига о људима, а то је најважнији задатак војних руководилаца на свим нивоима командовања и руковођења.

4.10. Језик и стил састанака војног колектива

Састанак војног колектива је важан облик усмене комуникативне праксе у Војсци Србије, чији је примарни циљ да се унапреде међуљудски односи и тако додатно изграђују и развијају војни колективи. „Војни колектив је добро развијен уколико у њему владају поверење и солидарност. Већи је степен учешћа потчињених у доношењу одлука претпостављеног ако се уважавају проблеми, поштују личност и различитости, ако је креативан однос у решавању проблема и ако је посао равномерно расподељен између чланова колектива.”³²⁹

Састанци војних колектива организују се ради анализе рада, истицања позитивних и негативних показатеља рада, дефинисања задатака за рад у наредном периоду, као и јачања јединства другарства и морала. Овај стил комуникације је искључиво усмени, а по својој природи треба да буде жив, природан и непосредан. Састанцима руководе претпостављене старешине: командири и команданти, односно начелници. Садржај и циљ су унапред припремљени. Сваки састанак има свој одобрени план у којем су прецизирани време, место реализације састанка и дневни ред са јасно дефинисаном временском поделом излагања претпостављених старешина. Са планом састанка војног колектива треба правовремено упознати потчињене како би се припремили, дискутовали и поставили адекватна питања. Састанке војног колектива треба планирати у времену када је могуће окупити све или што већи број припадника јединице, имајући у виду велики број професионалних обавеза и различите локације на којима се налазе.

Овај стил комуникације најделотворнији је када се у њему адекватно прожимају језичка средства разговорног стила и стила командовања. Пренос информација доминантно је монологички. Дијалог је дозвољен у оквиру тачке дневног реда у којој је одвојено време за дискусије и питања старешина и војника. Старешине на састанцима војних колектива имају прилику да покажу широк распон културе усменог изражавања и имају већу слободу у обликовању језичког израза. Према својој композицији, састанци војних колектива имају три целине: уводни део, главни део и завршни део. У уводном и завршном делу препоручљиво је да се својим потчињеним обраћа командир, командант или начелник као најодговорније лице које се налази на челу јединице. Предности састанка војног колектива у односу на друге канале комуникације јесу размењивање информација, добијање повратне информације од потчињених, спречавање информисања путем неформалних канала комуникације и руморног комуницирања.

Приметно је да руководиоци састанка, обраћајући се присутнима, започињу уводни део састанка титулисањем: „*Господо официри, подофицири и војни службеници, итд.*” Будући да се овде ради о комуникативној ситуацији са непосреднијом атмосфером у којој руководиоци састанка добро познају своје људство, не би се сматрало стилским огрешењем ако би уводно обраћање започело поздравом „*Драге колеге*” или „*Поштоване колеге*”, што смањује формалност и успоставља фамилијарнију платформу јавне речи. Такође, треба истаћи да се у уводном делу често непотребно наглашава нормативни документ на основу којег се планира и реализује састанак војног колектива. „*На основу месечног плана рада, данас реализујемо састанак војног колектива команде батаљона.*” Ово је предвидив и сувишан административни

³²⁹ Упутство за развијање морала Војске Србије, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2014, стр. 28.

шаблон, јер припадници јединице знају којим поводом присуствују, па се подразумева да је састанак део неког документа краткорочног или дугорочног планирања. Уочава се и употреба канцеларизама: *Прелазимо на другу тачку дневног реда. Следећу тачку дневног реда реализује мајор Марковић. Прелазимо на дискусије у трајању од десет минута. Молим старешине које излажу да се држе прописаног времена за излагање.*

Излагање претпостављених старешина често прате и писани материјали који се износе на презентацијама. У складу са *Правилном службене преписке*, садржај на презентацији исписан је ћирличним писмом, на подлози која је стандардизована визуелним идентитетом Министарства одбране и Војске Србије. Дословно читање са презентације представља злоупотребу овог дидактичког средства. Тиме се пажња рецепијената смањује, а комуникацији се одузима живост и природност. На презентацијама је неопходно приказати само кључне поруке и важне податке, а не целокупан текст излагања. У овом стилу комуникације тешко је избећи поштапалице, али треба настојати да их буде што мање.

Састанак војног колектива прилика је да се похвале и истакну заслужни појединци. Чувени српски војвода Живојин Мишић у свом делу *Стратегија* бележи: „Карактерне, енергичне и талентиране офицере треба подржавати и истицати, да би се те и друге врлине у њих још јаче развијале, а да би се и друге врлине у њих још јаче развијале, а да би се и други на те одлике побуђивали.”³³⁰ Сарказам и иронија нису у функцији изградње добрих међуљудских односа јер у себи носе подсмешљив или заједљив тон који разара кохерентност и кохезивност војних колектива. Истакнути совјетски командант, Борис Шапошњиков у својој књизи *Мозак војске* потцртава да „у службеним односима старији треба да буду тактични и трпељиви према туђим мишљењима и гледиштима, да не стварају трзавице у раду и да су што мање саркастични.”³³¹ Емотивна обојеност језичког израза може бити продуктивна и тако додатно утицати на вољни моменат и пажњу потчињених. Честа је употреба стилске фигуре поређење која има функцију учвршћавања међуљудских односа у војним колективима: *У извршавању задатака потребно је да будемо као бритке сабље. Желим да овај задатак урадимо посвећено и професионално као што смо и до сада сваки задатак реализовали.* Применом обележја разговорног функционалног стила уместо доминантно административног, комуникација постаје спонтана, неусиљена, природна и фамилијарна.³³²

Од посебног значаја у овом стилу комуникације је тачка дневног реда у којој припадници јединице дискутују, исказују своје дилеме, тегобе, проблеме и предлажу како унапредити живот и рад у војном колективу. У овом сегменту састанка војног колектива процес преношења информације је дијалогски. Дијалогски вид комуникације често одликује елиптичност језичког израза: *Решавамо, Планираћемо, Проверићемо, Обавезно*, где се порука сажима на глагол у презенту или футуру I или на прилог. Потчињени треба да имају слободу у изношењу својих проблема, аргументацији и постављању питања својим претпостављеним. Слушање је важна комуникативна компетенција војних старешина. Прекидање, омаловажавање и ограничавање слободе потчињених у изношењу ставова је контрапродуктивно и негативно утиче на иницијативу потчињених, а тако и на ауторитет претпостављених старешина. Тиме се проблеми додатно гомилају, чиме се развијају неформални канали комуникације кроз руморно

³³⁰ Живојин Мишић, *Стратегија*, Талија издаваштво, Ниш, 2018, стр. 119.

³³¹ Борис Шапошњиков, *Мозак војске*, Војноиздавачки завод ЈНА, Београд, 1964, стр. 123.

³³² Милица Михаљевић, Жаргонизми као значајка разговорног функционалног стила, Зборник радова: *Нестандардни хрватски језик према стандардном хрватском језику*, Институт за хрватски језик и језикословље, Загреб, 2015, стр. 116.

комуницирање, сплеткарење и преношење полуинформација и дезинформација, разорних за успешно функционисање војних колектива.

У завршном делу састанака војног колектива примењују се обележја стила командовања употребом заповедних реченица како би се недвосмислено указало на закључке и задатке које треба да изврше појединци и јединице у наредном периоду. Важно је истаћи да у завршном делу закључке са састанка треба да изнесе командир или командант као најодговорније лице у командном ланцу војне јединице.

Наставити са редовним периодичним прегледом, контроле реализовати у складу са месечним планом рада, редовно ме извештавати о радовима у кругу касарне.

Рок за ажурирање документације је пет дана.

Солидарну помоћ прикупити најкасније до 20. у месецу.

Приметна је употреба инфинитива (*наставити, реализовати, извештавати, прикупити*) уместо императива, с акцентом на активности које је потребно спровести. Наведени су прецизни рокови до када треба завршити наређене радње. Објашњења су сажета, прецизна, једноставна, таксативна и происходе као закључак на крају састанка. Такође, треба истаћи да су речи вере, наде, подстрека и поверења изузетно значајне у овом облику комуникације, те се користе модални глаголи (*сигуран сам, верујем, убеђен сам, знам...*), који имају покретачко и афирмативно дејство:

Сигуран сам да ћемо ове задатке заједно успешно реализовати, као и до сада.

Верујем у вас и поносан сам што командујем овом јединицом.

Одајем вам признање на резултатима које сте постигли у претходном периоду. Идемо даље у нове победе.

Садржај састанака војног колектива потребно је евидентирати у *Свеске састанака војног колектива* како би се ефикасније пратила реализација постављених задатака и адекватно израдио дневни ред за наредни састанак. На њему је потребно истаћи које су мере предузете и шта је конкретно учињено поводом донетих закључака на претходном састанку војног колектива. Такође, у свескама састанака војног колектива води се и евиденција о присуству припадника јединице како би се знало које старешине и војнике треба упознати са током и закључцима реализованог састанка војног колектива. Сваки састанак војног колектива требало би да буде конструктиван, концизан у предлозима, активностима и закључцима, те да из њега проистичу јасна упутства за даљи рад. Стога и језик комуникације треба да буде прикладан сваком члану колектива. Култура дијалога, опхођења и уважавање мишљања других доводи до консензуса око даљег деловања у војном колективу и стварања подстицајне атмосфере за рад, сарадњу, јачање колективног духа и осећаја припадности јединици.

4.11. Језик и стил војних правила и упутстава

Језик и стил војних правила и упутстава према својим стилским обележјима може се сврстати у жанр административног функционалног стила чија је превасходна функција правилно и безбедно извршавање војних радњи и поступака на најрационалнији начин који је лако разумљив њеним припадницима без обзира на ниво стручне спреме и животно искуство. Пре даље елаборације језика и стила војних правила и упутстава, треба подсетити да се

„административни стил одликује беспрекорним поштовањем норме.”³³³ Управо ово стилско обележје омогућава тачан, унифициран и недвосмислен, а самим тим, безбедан начин руковања и одржавања оружја, оруђа и других средстава ратне технике. Иза ових писаних војних дела не стоји појединац као аутор, већ војска као институција или њене стручне службе. Овај задатак се додељује најстручнијим војним експертима са потврђеним искуством у јединицама Војске Србије. Своје место у овом стилу писаног изражавања не могу пронаћи други функционални стилови јер би њихова примена језичких средстава отворила *широк фронт* језичких недоумица. Зато је управо овај жанр административног стила права, али и једина мера њене комуникативне ефикасности.

Према Владану Јовановићу „текстови војне садржине се у функционално-стилској диференцијацији издвајају као својеврстан језички жанр или, боље рећи, као одређена функционално-стилска интеграциона целина.”³³⁴ Овај стил, као део корпуса писаног војног функционално-стилског комплекса у служби је концизног, јасног и недвосмисленог прецизирања начина издавања и извршења наређења, радњи и поступака припадника војске у различитим борбеним и неборбеним ситуацијама, као и поступака правилне употребе и безбедног чувања и одржавања наоружања и војне опреме. Све врсте наоружања и војне опреме имају своје правило, упутство или приручник за коришћење, што говори колико је важно да се радње изводе унифицирано, прецизно, доследно и тачно.

Језик војних правила и упутстава прати стандардну језичку норму. Јовановић потцртава важно стилско обележје језика војних текстова у која спадају и војна правила и упутства, а то је „претерана номинализација исказа, одсуство агенса, клише и предвидљивост лексичких спојева, декомпоновање предиката итд.”³³⁵ Одсуство емоционалне ноте и субјективности у служби су крајњих домета референцијалности и тежњи ка нултој ентропији језичког израза. Текст војних правила и упутстава мора имати језичке логичке ослонце који су разумљиви разноврсној војничкој средини где сваки поступак борбених и неборбених радњи мора бити тачно, концизно и недвосмислено дефинисан како се не би стварала могућност за појаву амфиболије језичког исказа. Према Драгашевићу за стил војних текстова је „нужна особита јасност тако да не требају каквог нарочитог објашњења, нити у себи скривају какву двоумицу”³³⁶ и притом додаје да „ако је смисао мутан, онда ће млађи због тога доћи у неприлику, а често и у заблуду, јер му субординација не даје толико слободе да ради како он за добро нађе.”³³⁷

Врло уочљиво обележје текстова војних правила и упутства јесте појава колективног аутора или боље рећи да институција стоји иза ауторског означања.

Правило службе – Генералштаб Војске Србије.

Упутство и програми гађања из пешадијског оружја – Генералштаб Војске Србије / Команда Копнене војске.

Упутство за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије – Генералштаб Војске Србије / Управа за планирање и развој (Ј-5).

³³³ Добривоје Станојевић, *Стилистика златног руна*, Мали Немо, Панчево, 2002, стр. 81.

³³⁴ Владан Јовановић, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016, стр. 230

³³⁵ Исто, стр. 231

³³⁶ Јован Драгашевић, *Војничка стилистика*, Државна печатница, Београд, 1871, стр. 5.

³³⁷ Исто.

Значајан број војних правила и упутстава означен је одређеним степеном тајности и намењен је само унутрашњој употреби. Поред текстуалних објашњења начина извођења радњи и поступака, у војној литератури приложене су слике и шеме које додатно појачавају текстуално информативно језгро. Дефиниције војних радњи и поступака дате су концизно, јасно и прилагођене су војницима различитог образовног профила и животног искуства.

Одвајање оптичког нишана (пасивног нишана 5х80)

„Десном руком треба обухватити нишан одозго, кажипрстом и палцем леве руке ухватити ручицу утврђивача носача и повући је уназад. Оптички нишан (пасивни нишан) са носачем треба скинути са постоља повлачећи га уназад.“³³⁸

Уочавамо да је сваки корак у наведеној војничкој радњи подељен по делима и детаљно разрађен са потпором искуства из праксе. У овом одређењу поступка војничке радње може се приметити да је употреба безличног глагола *треба* стилистички редувантна и указује на необавезност вршења радње. Довољно је искористити инфинитив у заповедном начину (обухватити). У овом случају реч *треба* казује да би тако могло, али и не мора. Приметно је да се инструментал са значењем средства ставља на почетак реченице (*десном руком*), након чега следи истицање радње коју треба извршити (*треба обухватити*), а онда следи предмет радње (*ручицу утврђивача носача*), што је учестало у техничком приповедању. У другој реченици предмет радње (*оптички нишан – пасивни нишан са носачем*) поставља се на почетак исказа, те је фокус на конкретном објекту који је потребно померити, након чега се одређује место с кога се помера (*са постоља*, а начин на који се то чини исказан је глаголском синтагмом где је главна реч употребљена у облику глаголског прилога садашњег (*повлачећи га уназад*). Употреба неличних глаголских облика, попут инфинитива и глаголског прилога садашњег, такође је типична за техничко приповедање. Кратко и сажето упутство јасно је, недвосмислено и функционално.

Текстуално објашњење поступка одвајања оптичког нишана, исказно по корацима, делима додатно је илустровано сликом. Ово је једно од важних обележја језика и стила војних правила и упутстава јер се овим графостилемским поступком додатно ојачава теоретско упутство.

Слика 18. Поступак приликом одвијања оптичког нишана³³⁹

³³⁸ *Правило митраљез 7,62 мм М-84*, Савезни секретаријат за народну одбрану, Београд, 1989, стр. 73.

³³⁹ Исто, стр. 74.

Кретање војника на бојишту

„На земљишту где постоје недовољно високи природни заклони за усправно кретање (живице, насипи, ограде, јаркови и слично) војник се креће погнуто. Откривено земљиште војник прелази претрчавањем од заклона до заклона, зависно од удаљености непријатеља и јачине његове ватре, заустављајући се обично на сваких 20–40 корака.”³⁴⁰ У наведеном примеру уз текст је приложена и слика која додатно појачава информативно језгро текстуалног објашњења начина извођења борбене тактичке радње.

Слика 19. *Кретање погнуто
са оружјем*³⁴¹

Слика 20. *Кретање погнуто
с оружјем на готово*³⁴²

Наслов објашњења мора бити сажет, али прецизан, дат је употребом глаголске именице (*Кретање војника на бојишту*), док се у самом објашњењу користи глагол у презенту (*војник се креће, војник прелази*), односно ту се може са самог чина радње прећи на њено вршење, као и на именовање субјекта (*војник*). Међутим, у војним упутствима није необично да се исувише често користи именица *војник* или *официр* при именовању вршилаца. То се чини да би сам исказ био јасан и да се субјекат изостави или употреби лична заменица. У опису кретања војника на бојишту, војник је тај који врши одређене активности које проистичу из садржаја прве реченице и субјекат би се могао изоставити, али он је поновљен у упутству, што изазива утисак стилске редувантности.

На синтаксичком плану честа је номинализација језичког израза коришћењем декомпонованог предиката, што је доминантно стилско средство у војној литератури која се бави обуком на тактичком нивоу. Оно је адекватно и прикладно за текстове војно-стручне литературе. Могуће је сажети језички израз, односно не користити бирократски језик, посебно у усменим наређењима датим у кратком временском интервалу, непосредно на терену или у оквиру задатка. Карактеристика штампаних правила и упутстава да се користе елементи

³⁴⁰ *Правило војник–одељење пешадије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2016, стр. 30.

³⁴¹ Исто.

³⁴² Исто.

административног стила и формално нагласе (раздели) у војном поступању је оправдана и функционална.

Војник прелази претрчавањем (уместо претрчава).

Падобранци врше десантирање (уместо десантирају).

Пешадијске јединице врше одступање (уместо одступају).

При нападу ноћу, командир одељења врши све припреме у току дана (уместо се припрема)

Употреба декомпонованог предиката детаљније и прецизније описује радњу коју војник треба да изврши, односно представља се амбијент у којем се активност дешава, што не би било добро методички обликовано ако би се исказало простим глаголским предикатом. Војна упутства и правила написана су тако да укажу како се нека радња тачно изводи, а декомпоновани предикат има снажну упућивачку улогу.

Још једна од одлика војних правила и упутстава јесте устаљеност језичких израза и њихова логичко-типска шаблонизација.

Митраљез 7,62 мм М-84 намењен је за ...

Ефикасно дејство митраљеза ...

Паљба из митраљеза може бити ...

Пушка М-70 намењена је за ...

Ефикасно дејство пушке ...

Паљба из пушке може бити...

Пиштољ ЦЗ 99 9 мм намењен је за ...

Ефикасно дејство пиштоља ...

Паљба је ...

Поглавља војних правила и упустава су устаљена, што читаоцу омогућава лако сналажење и брзо проналажење теоретских одредби. У правилима војних оружја и оруђа она у начелу иду поступно по хронолошком и логичном редоследу:

Намена, борбене особине и опис.

Чување и одржавање.

Гађање.

Прилози.

Економичност језичког израза додатно се остварује употребом скраћеница устаљене војне терминологије. Учестало је коришћење скраћеница вишечланих војних термина. Као најфреквентније се запажају: јединице АБХО – јединице атомско-биолошко-хемијске заштите, ЗНР, ЗЖС и ЗОП – заштита на раду, заштита животне средине и заштита од пожара, НХБ оружје – нуклеарно-хемијско-биолошко оружје, БрАГ – бригадна артиљеријска група, ОПБ – обавештајна припрема бојишта, СОП – стандардне оперативне процедуре, ОПНАР – оперативно наређење, итд. Приметна је и употреба скраћеница чије значење није потребно посебно објашњавати, јер се сматра да се подразумева њихово разумевање код учесника интерне војне комуникације. Зато се у циљу језичке економичности поједини називи скраћују: 1. со – 1. стрелачко одељење; 1. св – 1. стрелачки вод; 1. пч – 1. пешадијска чета; РВ и ПВО – Ратно ваздухопловство и противваздухопловна одбрана; КоВ – Копнена војска; КЗО – Команда за

обуку, ГШ ВС – Генералштаб Војске Србије. Војни руководиоци треба да обрате пажњу да не злоупотребљавају употребу војних скраћеница, посебно приликом екстерне комуникације, јер оно што је устаљено и разумљиво припадницима војске, непознато је и нејасно људима других професија. Свако правило и упутство треба да има прилог у којем ће значење скраћеница бити објашњено и представљено у свом пуном називу.

Стилски поступак синонимије није одлика узорности овог стила, јер може створити широко поље различитих интерпретација и додатно угрозити семантичку недвосмисленост. У реченицама нема афективних садржаја – личног односа – што је у складу са одликама административног стила. На лексичком плану карактеристичне су устаљене војне лексеме и синтагме.

Радивој Нинић истражујући језик и стил војних текстова у свом чланку *Језик ратне вештине и мишљење*, идентификује карактеристичне језичке грешке у војним правилима и упутствима.

- „1. Реч правац је у широкој употреби, па зато и не обраћамо пажњу на њену правилност у грађењу израза и исказа. У свакодневном говору често чујемо правац ветра, правац лета, правац кретања, усмеравање у правцу, правац науке, а у војном језику су институционализовани изрази правац кретања, правац напада, правац гађања, правац лета зрна, основни правац, правац осматрања, правац марша. Где је у свему том смер? У свему. Правац је двосмерна веза (кретања), а смер је реализација управљености неке акције ка циљу, објекту или стању које следи у континууму, смер је функција оријентације. Зато је правилно говорити смер (ватра, летења, кретања, напада, гађања, нишањења, лета зрна, осматрања, маршевања и основни смер гађања). Свако кретање има само смер.
2. У целокупној војној литератури употребљавају се изрази борбени, борбена и борбено за означавање врсте нечега (борбени ранац, документ). Интересантно је да се нигде не каже борбени човек, борбена жена, борбено дете. Једино што се односи на човека јесте израз борбена јединица. Реч борбен не може ни у ком случају да означава припадање нечему (на пример борби, јер припадање борби се каже борбин). Она се односи на човека (или остала жива бића) јер означава стање човека (борца) у одређеним околностима, у којима је то стање посебно испољавање (особина, склоност да се бори, расположеност за борбу, одлучност, енергичност, упорност, истрајност, издржљивост). Борац испољава своје унутрашње стање изазвано спољним утицајем, а подржано потребом за супростављањем неке или нечему. Радње (активности, дејства, деловање, поступци), предмети и средства не могу да буду борбени, јер не могу поседовати и испољавати такво стање.
3. У свим нашим правилима каже се напад из покрета. Покрет није исто што и кретање. Значи, почетак некаквог кретања или само кретање које је строго ограничено временски и просторно (кратко време и мали простор). Ниједна војна јединица се неће само кратко покренути и стати, тј. маћи се, и да се тако заврши. Војна јединица се покреће из неког места (рејона, зоне) и креће се ка одређеном циљу. Зато не треба говорити покрет јединица, него кретање јединица. Тако ће се избећи и неправилан израз напад из покрета и правилно говорити напад из кретања.
4. У текстовима је честа употреба израза вршити, што се може једноставно избећи: вршити прорачун – прорачунати, вршити кретање – кретати се, вршити разговор – разговарати.
5. Реч наоружање употребљава се за означавање збирног оружја или за само оружје. Зато се често у јединицама чује „понесите лично наоружање” или старешина пита војника да ли је понео лично наоружање, што је неправилна употреба тог израза. Реч оружје се не може

заменити речју наоружање. Оружје је ознака за средство којим човек насилно делује на неког. На основу ње се добијају изрази оружан, оружана, оружано, наоружан, наоружана, наоружано, што значи да је то оружје дато да се употреби. То давање оружја јесте оружавање или наоружавање, а наоружавање је скраћени облик од глагола наоружавати. Зато је правилно речи оружје.

6. Артиљеријско оруђе се објашњава као ватрено оружје. Дошли смо у ситуацију да једну ствар објашњавамо потпуно различитом ствари. Оружје не може никако да постане оруђе, али оруђе може да постане оружје у случају да се њиме неком наносе повреде. Под оруђем се подразумева средство које човек користи за рад, па топ и хаубица не могу бити оруђе. Они су врста оружја и треба говорити артиљеријско оружје.
7. Циљ се у литератури објашњава као хтење (намера) да се нешто постигне свесним деловањем (акција), оно што треба да се постигне, оно ради чега се нешто чини, завршна тачка неке радње, сврха одређене делатности, исход који желимо да остваримо неком активношћу или понашањем, замишљено стање до којег треба доћи, оно према чему су усмерени људски поступци. Човек жели да оствари свој циљ некаквом активношћу. Активност (радња, акција, деловање, дејство) само је начин да човек дође до циља, да га оствари. Зато није погодно да се њој одређује циљ (на пример, циљ напада, циљ одбране, циљ кретања, циљ маневра, циљ ватрене припреме, циљ писања, циљ цртања, циљ певања, циљ свирања, циљ проучавања). Активностима се одређује сврха, јер је сврха унутрашње својство неке делатности која води неком циљу, јер је објективно дата као део делатности, и јер се на основу те делатности о њој закључује... констатује само чисте објективне димензије понашања, које као такве воде неком циљу и зато што се према циљевима бирају одговарајућа средства, постављају норме и врши процењивање сврсисходности појединих радњи и целокупне активности. Зато би било боље да се каже сврха (напада, одбране, кретања, маневра, ватрене припреме, писања, командовања, одлучивања. Ваљало би да се говори о човеком циљу (агресоров циљ, циљ јединице, командантов циљ, истраживачев циљ).³⁴³

У наведеним смерницама Радивој Нинић показује снажан осећај за нормативну употребу језика и има развијену свест о језичким и стилским недоумицама у војној комуникацији. Најпре, потцртава разлику у значењу између лексема *правац* и *смер*, које се често замењују и у разговорном стилу. Такође, придев *борбен* одређује као стање појединца, а не предмета и прави дистинкцију између појмова *покрет* и *кретање*, те *оружја* и *наоружања*. Залаже се за избегавање употребе бирократског језика са глаголом *вршити* и истиче да је *артиљеријско оруђе* у војно-стручној литератури одређено као *ватрено оружје*, а указује да *оруже* и *оружје* немају исто значење. Језички проблеми су оправдани са аспекта лингвистике и нормативног језика, али остале дистинкције које је истакао не изазивају недоумице у војној пракси. Реч је о терминима који су присутни у војној терминологији још од 19. века, јасни су и функционални припадницима војске, широко распрострањени, лако се усвајају и примењују. Стога би њихово кориговање изазвало могуће недоумице у војној пракси. Тиме би се испунила стандардизација према лингвистичкој узорности, али би у стручној употреби изазвало семантичке дилеме и звучало би рогобатно. Такође, употреба бирократског језика са глаголом *вршити* устаљена је, делотворна и функционална, те сматрамо да је потребно задржати је у војној терминологији.

³⁴³ Радивој Нинић, Језик ратне вештине и мишљење, *Војно дело*, Београд, вол. 48, бр. 4-5, 1996, стр. 154-157.

Мере забране приликом коришћења наоружања и борбене опреме, у војним правилима и упутствима су болдиране, а оне најосетљивије су истакнуте и употребом великог слова, чиме се услед њихове важности посебно скреће пажња припадницима војске на њихову доследну примену у свакодневном раду.

*„Изузетно при промени ватреног положаја на краћим одстојањима (промена места заклона), средство може бити у борбеном положају, али **ОБАВЕЗНО УКОЧЕНО**.”³⁴⁴*

„Најстроже је забрањено послужиоцу средстава да обавља било какве оправке на ручном ракетном бацачу.”³⁴⁵

„Забрањена је употреба металних делова и штапића од тврдог дрвета за чишћење ручног ракетног бацача.”³⁴⁶

Део војних стручних термина који се користе у војној терминологији узет је из опште-употребног језичког фонда, попут термина који прецизирају делове војног строја: *бок, чело, крило, ватра*. Наведени термини имају метонимијску вредност.

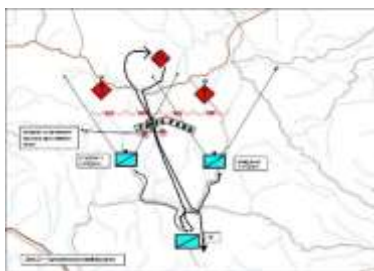
„Бок је бочна страна строја – поретка јединице. Његова дубина се рачуна од крилног лица (возила, оруђа) прве врсте до крилног лица (возила, оруђа) последње врсте.”³⁴⁷

„Чело строја чине лица у првој врсти колоне (прво моторно возило) постројена у правцу кретања строја, а зачеље строја чине лица у последњој врсти колоне (последње моторно возило).”³⁴⁸

*„Крило је десна или лева трећина строја. После окретања *налево круг* називи крила се мењају.”³⁴⁹*

Графостилеми у војним правилима и упутствима служе за додатно објашњавање дефиниција и других садржаја војних текстова, као и за наглашавање мера за рад на безбедан начин. На шемама операција јединице су приказане тактичким симболима. Користи се метафоричност црвени и плави; где су црвени – непријатељске снаге, а плави – сопствене снаге.

СКИЦЕ - ШЕМЕ

Слика 21. *Вод као извиђачка група*³⁵⁰

³⁴⁴ *Правило ручни ракетни бацач 64 мм М-80*, Војноиздавачки завод, Београд, 1982, стр. 51.

³⁴⁵ Исто.

³⁴⁶ *Правило ручни ракетни бацач 64 мм М-80*, Војноиздавачки завод, Београд, 1982, стр. 54.

³⁴⁷ *Правило службе Војске Србије, Генералштаб Војске Србије*, Београд, 2009, стр. 15.

³⁴⁸ Исто.

³⁴⁹ *Правило службе Војске Србије, Генералштаб Војске Србије*, Београд, 2009, стр. 14.

³⁵⁰ *Правило пешадијска чета-вод*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2016, стр. 120.

Тактички симболи у војним правилима и упутствима

командир одељења (стрелачког, митраљеског, оМБ, оБГА, оПОЛК, одељења снајпериста) наоружан АП

нишанција на пушкомитраљезу у стрелачком одељењу

помоћник нишанције на пушкомитраљезу (БГА) наоружан АП

Слика 22. Извод из прегледа тактичких симбола³⁵¹

Можемо закључити да је језик и стил војне литературе (војних правила и упутстава) функционалан и усклађен са потребама војника и војних руководиоца. Доследном применом обележја административног стила у војним правилима и упутствима доприноси се тачном, јасном, сажетом и недвосмисленом разумевању у издавању и извршењу војничких радњи и поступака. Информативно језгро додатно допуњују шеме, слике и војнички симболи. Практичне војне радње приказане су поступно и унифициране су за све припаднике Војске Србије у складу са родом, службом и специфичним војним специјалностима.

4.12. Језик и стил војне службене преписке

Француски теоретичар књижевности Ролан Барт у својој књизи *Задовољство у тексту* истиче да „текст значи ткање, неки производ, готов вео, иза којег се држи више или мање скривен смисао.”³⁵² Задовољство у тексту језика и стила војне службене преписке засновано је на његовој концизности, једнозначности и недвосмислености. Текстови службене преписке у Војсци Србије према својим језичко-стилским обележјима могу се сврстати у ред административног функционалног стила са елементима законодавно-правног подстила. Функција језика и стила војне службене преписке је тачно и сажето саопштавање информација које су у служби деловања адресираног појединца, јединице или институције. Дакле, са што мање речи потребно је много тога прецизирати и не остављати простор за двосмисленост. Речи морају бити јасне и сажете јер не треба заборавити да писана комуникација за разлику од усмене нема моћ даљег појашњења, као и могућност да понуди одговоре на питања у случају нејасноћа које стварају утиснуте речи на хартији. Њена норма и форма одређене су *Правилном службене преписке у Војсци Србије*, што само потврђује колико је важно да се језик и стил војне службене преписке уреди посебним правилом како би писана комуникација била унифицирана и недвосмислена у свим јединицама Војске Србије и на свим нивоима командовања и руковођења. „Циљ овог правила јесте да се у командама, јединицама и установама Војске Србије писана комуникација обавља на јединствен, економичан, прилагодљив и ефикасан начин.”³⁵³

³⁵¹ *Правило војник-одељење пешадије*, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2016, стр. 137.

³⁵² Ролан Барт, *Задовољство у тексту*, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 142.

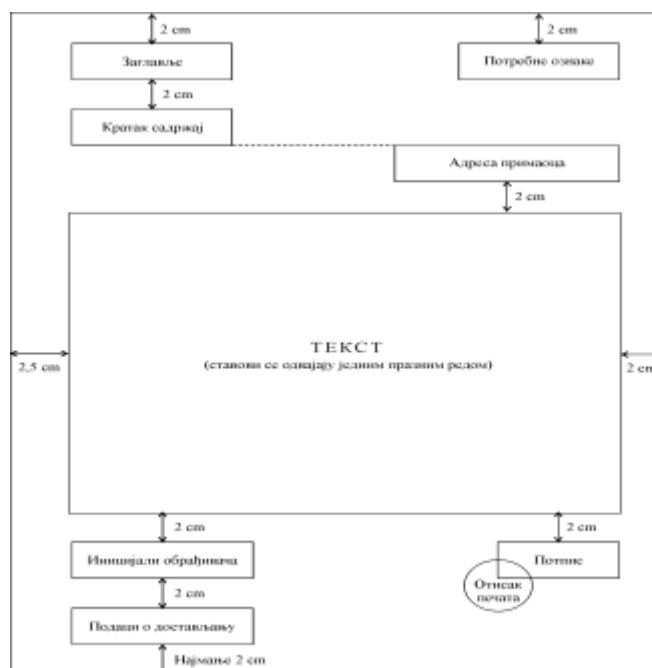
³⁵³ *Службени војни лист*, бр. 23, Министарство одбране, Београд, 2009, стр. 313.

Службена преписка у Војсци Србије обавља се на српском језику и ћириличним писмом. „У службеној преписци могу се употребљавати уобичајене скраћенице, с тим што се код првог писања у акту пише пун назив, а у загради скраћеница која ће се у даљем тексту употребљавати.”³⁵⁴ Величина писма је прецизирана и износи 12 типографских тачака, а стил слова је *Times New Roman*. Свака форма акта војне службене преписке је шаблонизована и не дозвољавају се стилске варијације нити одступања од њеног нормативног уређења. Унифицираност аката дефинисана је до детаља па су тако за сваки акт прецизирани његови конститутивни елементи.

„Акт садржи:

1. заглавље;
2. кратак садржај;
3. назив и седиште примаоца;
4. текст акта;
5. иницијале обрађивача;
6. функцију и потпис овлашћеног лица;
7. констатацију о броју умножених и достављених примерака;
8. отисак печата команде, јединице и установе”.³⁵⁵

Стандардизована административна шема акта (слика 23.) успоставља нужан ред у званичну војну службену преписку.

Слика 23. Делови акта (шема)³⁵⁶

³⁵⁴ Исто.

³⁵⁵ Исто, 318.

³⁵⁶ Службени војни лист, бр. 23, Министарство одбране, Београд, 2009, стр. 338.

Наводећи кључне особености административног стила у службеној преписци, Милосав Чаркић бележи: „Унификација форми докумената административног стила представља један од услова њихове веродостојности, која у последње време добија посебно значење. Унификација ове документације доприноси значајном убрзању њихове израде и ствара могућности примене средстава савремене технике.”³⁵⁷ Без обзира на квалитет текстуалног садржаја службених аката, војни документ није релевантан ако није узоран у складу са формом и нормом коју прецизира *Правило службене преписке Војске Србије*. Стил војне службене преписке карактерише сажетост језичког израза као квалитативна вредност доброг језика и стила.

Једно од обележја овог стила јесте да сва акта потписују надлежне старешине, па се у актима наводи функција, чин, име и презиме командира, команданта или начелника. Приликом коришћења синонима потребно је бити веома опрезан, како се не би злоупотребило и тако додатно крунило семантичко поље устаљених појмова и термина. Према Љубици Андријанић, „административни стил не воли синониман начин изражавања. Он из низа синонимних начина изражавања узима један и раби их уместо свих осталих.”³⁵⁸ У језику и стилу војне службене преписке, посебно у стилу војних писаних наређења од виталног је значаја језичка референцијална одређеност чиме се постиже униформност, прецизност, јасност, те препознатљивост у комуницирању.

Неки војници су повређени. – референцијална неодређеност.

Два војника из састава 2. стрељачког вода су повређена. – референцијална одређеност.

Задатак извршити у току дана. – референцијална неодређеност.

Рок за реализацију задатка: до 12 часова 12.05.2024. године. – референцијална одређеност.

Известите ме о реализацији задатака из овог наређења. – референцијална неодређеност.

О степену реализације задатака из овог наређења извести ме командант 21. пешадијског батаљона дана 12.08.2024. године до 12.00 часова. – референцијална одређеност.

Дана 02.10.2024. године у врмену од 08.00 до 12.00 часова на полигону „Међа” извршити стручно-специјалистичку обуку са новопримљеним војницима. – референцијална неодређеност.

Дана 02.10.2024. године у врмену од 08.00 до 12.00 часова на полигону „Међа” извршити стручно-специјалистичку обуку са новопримљеним војницима. Одговоран: командир 1. пешадијске чете. Сарађује: командна чета. – референцијална одређеност.

У језику и стилу војне службене преписке карактеристично је да већина ових докумената носи одређени степен тајности: *интерно, поверљиво, строго поверљиво, државна тајна*. Када говори о административном функционалном стилу, ову особеност војне службене преписке препознаје и Бранко Тошовић у својој књизи *Функционални стилови* и бележи: „Специфичност административног функционалног стила је да садржи податке о томе ко може, треба или смије да прими и да декодира одређен текст, што обично долази у форми само за интерну употребу, поверљиво, строго поверљиво, војна тајна, државна тајна.”³⁵⁹ Све наведене особине језика и

³⁵⁷ Милосав Ж. Чаркић, *Увод у стилистику*, Научна књига, Београд, 2002, стр. 210.

³⁵⁸ Љубица Андријанић, *Административни стил, Хрватистика: студентски језикословни часопис*, Осиек, 2009, вол.3, бр. 2, стр. 17.

³⁵⁹ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 135.

стила војне службене преписке истражићемо на конкретним примерима из праксе који су објављени у прилозима *Правила о службеној преписци Војске Србије*.

Пример записника о примопредаји дужности

ЗАПИСНИК О ПРИМОПРЕДАЈИ ДУЖНОСТИ³⁶⁰

„Записник је састављен 10. марта 2008. године, у 11.30 часова, у канцеларији 3. пешадијског батаљона приликом примопредаје дужности деловође батаљона између старијег водника Милана Јовановића, као предаваоца и заставника Предрага Марковића, као примаоца. Предато односно примљено је следеће: 1) регистраторски материјал из 2007. године (сређен по списку архивског материјала) 350 бројева; 2) деловодници за 2006. и 2007. годину, 3 ком; 3) књиге дневних заповести за 2006. и 2007. године, 2 ком.; 4) доставна књига за 2007. годину 1 ком.; 5) отпремна књига за 2007. годину, 3 ком.; 6) печати и штамбили, 4 ком.; 7) печати, мали месингани, 2 ком.; 8) архива из 2007. године, сређена према степену поверљивости од 24.03.2007. године, 1.694 акта. Примопредаја је извршена на основу наређења команданта 3. пешадијског батаљона (инт. број 583 од 19. марта 2007. године) од 20. до 24. марта 2007. године. Предавалац је упознао примаоца са распоредом и начином обављања послова и дужностима деловође у Команди.

ПРЕДАО

ст. водник Милан Јовановић
(својеручни потпис)

ПРИМИО

заставник Предраг Марковић
(својеручни потпис)

КОМАНДАНТ

потпуковник Марко Марковић
М.П. ОВЕРАВА.³⁶¹

Записник почиње временско-просторним одређењем примопредаје дужности. Користи се лексика административног стила (*записник је састављен 10. марта 2008. године, примопредаја дужности деловође батаљона, предавалац дужности, прималац дужности, распоред и начин обављања послова деловође, на основу наређења команданта, регистратурски материјал, деловодници, књиге дневних заповести, доставна књига, отпремна књига, печати, штамбили, архива сређена по степену поверљивости*). Присутне су пасивне конструкције (*записник је састављен. Примопредаја је извршена, Предато односно примљено је*) чиме је избегнуто понављање вршилаца радње, а фокус је стављен на предмет радње. Тек у последњој реченици користи се активна конструкција (Предавалац је упознао примаоца), без именовања чина и презимена, већ се истиче релација особе која предаје и особе која прима наведени материјал, што је учестало у административном стилу чиме се формализује сам чин примопредаје. Опис предатог материјала дат је по ставкама које представљају документа и службене печате. Стил је концизан, прецизан, таксативан, јасно је назначено шта је предато у процесу примопредаје.

Документ садржи потписе примаоца и предаваоца и скраћеницу М.П. (место печата). У реченицама нема афективних садржаја, личног односа записничара према ситуацији о којој води садржај, што је у складу са одликама административног стила.

³⁶⁰ Службени војни лист бр. 23, Министарство одбране, Београд, 2009. стр. 389.

³⁶¹ Исто, стр. 389.

Пример службене забелешке

СЛУЖБЕНА ЗАБЕЛЕШКА³⁶²

„Првог фебруара 2008. године у 10.30 часова телефоном ме је позвао потпуковник Милан Мартић из Војне поште 7000 Београд, телефон 620-201, локал 457, и саопштио да одмах оцинем све старешине које су по Закону о Војсци Србије стекле право на редовно или ванредно унапређење у виши чин. За ова лица написати одговарајуће наредбе и до 1. марта доставити их на оцину законитости.

Датум: 02. фебруар 2008. године.

капетан
Милутин Милић.³⁶³
(својеручни потпис)

Службена забелешка садржи време и место, те телефон са ког је капетан Милић примио позив од потпуковника Мартића о унапређењу старешина, што је дато употребом бирократског стила (*да одмах оцинем све старешине које су по Закону о Војсци Србије стекле право на редовно или ванредно унапређење у виши чин.*) Следи наредба дата у инфинитиву са заповедним значењем (*За ова лица написати одговарајуће наредбе и до 1. марта доставити их на оцину законитости*), чиме се наредба обезличава. Бирократском стилу припада и израз *доставити на оцину законитости*. Наглашен је датум израде службене забелешке, чиме се она временски прецизира. Службена белешка дата је у првом лицу, из перспективе потписника и садржи ретроспективни део (*Првог фебруара 2008. године у 10.30 часова телефоном ме је позвао потпуковник Милан Мартић из Војне поште 7000 Београд, телефон 620-201, локал 457, и саопштио да одмах оцинем све старешине које су по Закону о Војсци Србије стекле право на редовно или ванредно унапређење у виши чин*) и наредбодавни део (*За ова лица написати одговарајуће наредбе и до 1. марта доставити их на оцину законитости*). У наредби се користи инфинитив са заповедним значењем уместо императива, односно нелични уместо личног глаголског облика. На крају акта налази се потпис лица које је написало службену забелешку, састављен од чина, имена и презимена. Ова службена белешка јасна је и концизна. Она прецизно представља наређење претпостављеног као и активности самог старешине које из њега проистичу.

Пример захтева³⁶⁴

„Реферат за набавку портабл писаћих машина,
захтев, доставља.

МИНИСТАРСТВУ ОДБРАНЕ
Управи за снабдевање

На основу чл. _____ и _____ Правилника о материјалном пословању у Министарству одбране и Војсци Србије, молимо да за потребе 9. бр КоВ Врање набавите: 1. портабл писаћу машину са кутијом „олимп“, тип СМ-9/33 см 10; ком. 2; Резервне делове за писаћу машину СМ-9/33 цм, 5 ком. Спецификација је дата у прилогу. Укупно: 15 ком.

³⁶² Службени војни лист, бр. 23, Министарство одбране, Београд, 2009, стр. 395.

³⁶³ Исто.

³⁶⁴ Исто, стр. 388.

Прилог: Разрез за распоред портабл писаћих машина.

КОМАНДАНТ
потпуковник
Петар Петровић (својеручни потпис).”³⁶⁵

Адресант упућује службени захтев надлежној установи (Министарство одбране, Управа за снабдевање) и позива се на чланове *Правилника о материјалном пословању у Министарству одбране и Војсци Србије*. Ова реченица припада административно-правном стилу са елементима законодавно-правног подстила који има функцију да прикаже правни основ, дајући легитимитет наведеног захтева. Иако је реч о захтеву, користи се форма молбе, што је примерено с обзиром на то да се обраћају вишој инстанци, а молба представља блажи облик обраћања од захтева. Очигледна је примрна административног стила: молимо да за потребе 9. бр КоВ Врање набавите, спецификација је дата у прилогу, разрез за распоред портабл писаћих машина. Оно што јесте особеност административног стила, а у овом примеру се може видети, јесте коришћење скраћеница. У овом примеру *Девета бригада Копнене војске* представљена је као 9. бр. КоВ, док је лексема *комада* замењена скраћеницом *ком.* У прилогу се даје спецификација набавке. Следи потпис потпуковника Петра Петровића. Потписом се даје легитимитет овом захтеву. Прво је наведена функција, а затим име и презиме подносиоца захтева. Захтев је сажет, јасан, концизан, строго послован, и у складу са одредбама *Правила службене преписке у Војсци Србије*.

Пример молбе³⁶⁶

„Милан Митровић
поручник
1/201. РФ – Нови Сад
Нови Сад,
10. јануара 2007.

Премештај у гарнизон Ниш,
молбу, доставља.

201. РФ Нови Сад

Молим да ме у редовном премештајном периоду, одређеном Законом о Војсци Србије, преместите у гарнизон Ниш из следећих разлога: 1. У Нишу живи моја супруга са којом сам у браку од 15. марта прошле године. Станује код мојих родитеља. Они имају трособан комфоран стан, тако да би премештајем уједно било решено и моје стамбено питање. 2. Моја супруга је у сталном радном односу од 2005. године као цивилно лице – грађевински техничар у Команди војног округа Ниш. У гарнизону Нови Сад, где се налазим од 1. септембра 2006. године, не могу добити стан још најмање две године. Супруга, међутим, не може добити одговарајуће запослење у Новом Саду, а не желимо да она прекине радни однос. Сматрам да су ови наводи довољно уверљиви, те молим да моју молбу позитивно решите.

Прилог: Потврда о запослењу супруге

Милан Митровић (својеручни потпис).”³⁶⁷

³⁶⁵ Исто.

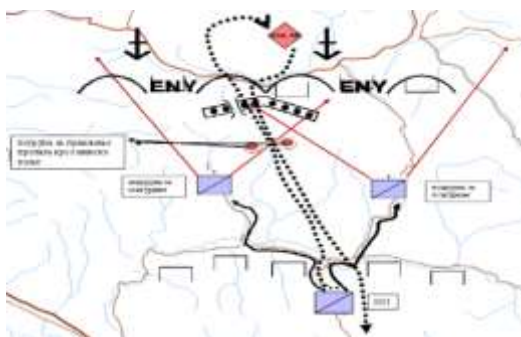
³⁶⁶ *Службени војни лист*, бр. 23, Министарство одбране, Београд, 2009. стр. 388.

³⁶⁷ Исто, стр. 390.

У горњем левом углу дати су подаци подносиоца молбе, место и датум подношења. Поручник Митровић користи прикладан тон молбе приликом обраћања. Следе разлози за премештај (породични и социјални), описани у неколико кратких реченица у квалификативном презенту. Молба је тиме аргументована. Иако је заснована на личним, породичним разлозима, не улази у домен непотребног патоса и неслужбене, приватне преписке. Користе се конструкције карактеристичне за бирократски стил: *у редовном премештајном периоду, решено стамбено питање, молим да моју молбу позитивно решите*. У прилогу се даје потврда о запослењу супруге, а потом следи својеручни потпис подносиоца молбе. Реченице су јасне и недвосмислене. У овом стилу нема афективности. Коришћење синонима није одлика узорности овог стила, већ се своди на коришћење тачно утврђених стручних појмова и термина.

4.13. Језик и стил писаних борбених наређења

Писана борбена наређења спадају у писани војно-стилски комплекс. У њима се преплићу елементи стила командовања и административног стила. Писана наређења су шематизована. Свака тачка у наређењу има свој устаљен назив који треба да укаже из ког домена треба издати конкретан задатак – наређење – понуди релевантне претпоставке и познате чињенице, као и да представи конкретна решења за питања и потенцијалне дилеме потчињених. Зато је свака тачка наређења подељена на јасно утврђене и прецизиране подтачке које заједно чине интеграциону целину борбеног наређења. Језиком и стилем командовања омогућава се конкретност и сажетост језичког израза. Тачке су постављене према хијерархији и имају свој логички ослонац у потреби да се поступно представе све релевантне информације, неопходне за извођење борбених дејстава. Структура борбених наређења преузета је према међународном војном стандарду процеса доношења одлука, како би се омогућила интероперабилност приликом реализације међународних вежби и учешћа припадника војске у склопу треће мисије – учешће у очувању мира у региону и свету. Уз наређење прилажу се шеме операције где су представљени тактички симболи и замисао команданта за извођење борбених дејстава.

Слика 24. Стрељачко одељење као извиђачка група³⁶⁸

На лексичком плану карактеристичне су војне лексеме и синтагме: *борбена дејства, стрељачко одељење, командир, рејон сопствених снага*. Доминантан је стил наређења у форми заповедних реченица: *извршити пребацивање, отворити ватру*. Разговорни стил је потпуно искључен и није пожељан у овој врсти комуникације. Функција стила командовања јесте тачно и недвосмислено разумевање садржаја наређења. У стилу писаних наређења карактеристично је

³⁶⁸ Приручник за командира одељења, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2016, стр. 222.

и коришћење скраћеница П – покретна средства; 1. со – прво стрељачко одељење, УБС – убојна средства, бк – борбени комплет, ЧВГ – четна ватрена група. Скраћенице нису пренаглашене и омогућавају додатну економичност језичког израза. На крају сваког наређења налази се потпис командира–команданта што указује на легитимност, веродостојност акта. Треба указати и на тенденцију губљења традиционалних војних термина који су имали своје упориште у српском језику и појаве великог броја неологизама преузетих из међународне стандардизације војне терминологије чија је функција потреба за интероперабилношћу наших војних јединица приликом извођења задатака у међународним војним операцијама. Према важећем *Упутству за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије* користе се бројни неологизми: *мисија, брифинг, центар гравитације, евалуација, курсеви акције, итд.*

У војним наређењима приметно је да наредбодавне реченице које имају заповедну функцију почињу објектом а не субјектом.

„Наређење доставити”, „Извештај доставити”, итд.

Продуктивност ове инверзије представља посебно наглашавање функције објекта у реченици. Приметно је да су реченице у борбеним наређењима шаблонизоване и предвидиве, али да нису оптерећене сувишностима у изражавању. Њихова функција је да „извршилац брзо и тачно препозна праве логичке садржаје”³⁶⁹, те се предмет радње потенцира у првом плану, а радња исказује инфинитивом са заповедним значењем.

4.14. Језик и стил војне науке

Савремени оружани сукоби у себи носе све већу потребу за применом научних доказа који су имплементирани у војничку праксу. Значај војне научне мисли огледа се у својој прагматичној вредности да се новим сазнањима омогући предност на бојишту. Пуковник Ђорђе Ћирић у свом чланку „О умном раду официра” објављеном у војном часопису *Ратник* 1925. године истиче да „ни воља која се с разлогом толико истиче, неће много дати једном команданту, војсковођи ако не располаже солидном знанственом спремом.”³⁷⁰ Тиме је нагласио како улога официра као наставника, васпитача и „вође наоружаног народа, коме се животи толиких синова у рату поверавају, захтева да официр стално прати прогрес науке”³⁷¹, што би се у контексту савремене научне мисли могло схватити као позив официрима на перманентно целоживотно учење, упућен пре тачно 100 година. Дакле, указано је на то да развој војне науке представља основу успеха на бојном пољу, што се потврдило и у ратовима током 20. и с почетка 21. века, где су у првом плану била нова војнотехничка достигнућа с једне стране и развој стратегије, оператике и тактике, с друге стране. Војне науке пратиле су динамичан развој војске како би одговорице на њене разноврсне потребе, што је видљиво, од рововског ратовања у Првом светском рату до примене стелт технологије, роботике и дигитализације у савременом војном контексту.

Језик војних наука развијао се упоредо са војном праксом и нужно је повезан са напретком теорије војне научне мисли. Лексика и војна терминологија, примењиване у војним

³⁶⁹ Божидар Јововић, Радомир Животић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 268.

³⁷⁰ Ђорђе Ћирић, О умном раду официра, *Ратник*, Министарство војске и морнарице, Београд, 1925, свеска VI, стр. 121.

³⁷¹ Исто, стр. 123.

упутствима у време Краљевине Југославије, битно су другачије од лексике у време СФРЈ, јер је реч о значајно другачије организационо и технички устројеним војним системима. Терминологија у Војсци Србије, посебно услед потребе оперативности, али и дигитализације у војним системима, претрпела је промене, тежећи да се војни термини прилагоде савременим армијским потребама. То је потврда да је војна терминологија као језичка појава жива и променљива у дијахронијском контексту, што је једна од општих одлика развоја језика.

Према Момчилу Сакану, „војне науке су повезане са свим наукама и научним областима у друштву (природно-математичким, техничко-технолошким, биотехничким, медицинским, друштвено-хуманистичким).”³⁷² Дакле, реч је о корелативним везама војне струке са другим струкама, односно њиховом узајамном прожимању. Те везе су врло испреплетане и снажне, те је понекад тешко одвојити шта припада једној, а шта другој научној области.

Основу језика војне науке чини књижевни језик, нормативан и стандардизован. Значај књижевног језика као темеља научног стила потврђује и Радивој Нинић када напомиње: „Да би се владало научним (стручним) језиком, мора се познавати књижевни (стандардни) језик, тј. да би човек успешно научно (стручно) радио, мора да има осећај и за књижевни језик.”³⁷³ То упућује на неопходност функционално-стилске писмености војних руководиоца од којих се очекује да успешно усмено и писано комуницирају, односно да имају изграђену језичку културу у складу са важећом правописном и граматичком нормом. Стил војне науке карактеришу општа обележја научног стила „којем традиционално стилистичари приписују својства објективности, прецизности, тачности, а често и рационалности.”³⁷⁴ Често се користе професионализми и скраћенице. У стилу војних наука „ретко се користе изрази и конструкције ироничне, шаливе, пародичне или фамилијарне природе.”³⁷⁵ Стога је кроз систем војног школства потребно подучавати будуће официре адекватној усменој и писаној комуникацији у војној служби, с посебним акцентом на граматичке, правописне и стилске вежбе.

Језик и стил војне науке одликују „нормативност, употреба специфичних термина које друге науке не користе или су их преузеле из војних наука (*бојиште, борбени распоред, борбени разброј, операцијска основица, унутрашњи операцијски правац, мостобран, десант, гоњење, диверзија, жива сила*), честа употреба специфичних знакова, симбола и скраћеница, затим језгровитост и јасноћа.”³⁷⁶ Војна терминологија усваја се кроз теоријску и практичну обуку, читањем научних и стручних књига, војних упутстава, те њиховом применом у војној пракси. Међутим, треба истаћи и значај комуникације кадета и ученика са предавачима у систему војног образовања, јер тако будући војни руководиоци усвајају њихова стилска обележја, односно схватају значај њихове адекватне функционалне примене.

Као доминантне карактеристике војне науке Јововић и Животић истичу „различите методолошке поступке стицања до истине, сврху научног дела, строго придржавање упутстава за израду војних научних дела, док као мањкавост наглашавају претерану употребу скраћеница,

³⁷² Момчило Сакан, *Методологија војних наука*, Војноиздавачки завод, Београд, 2006, стр. 81.

³⁷³ Радивој Нинић, *Језик ратне вештине и мишљење, Војно дело*, Београд, вол. 48, бр. 4-5, 1996, стр. 141.

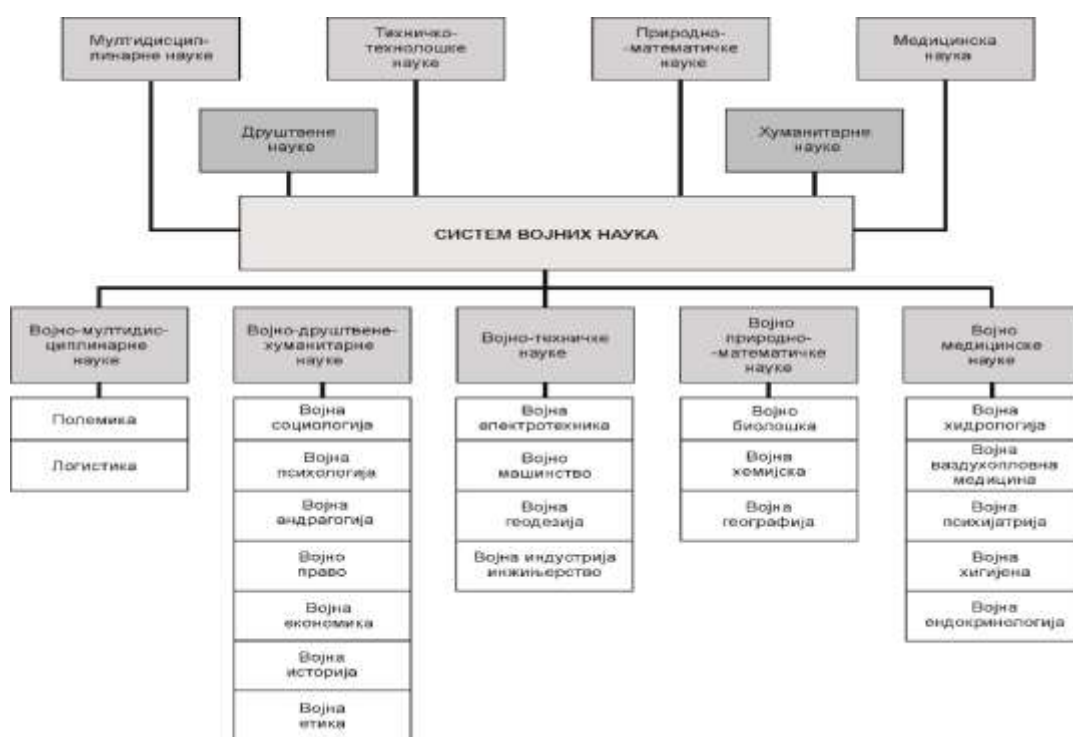
³⁷⁴ Марина Катнић Бакаршић, *Лингвостилистика*, Open Society institute, Budapest, 1999 стр. 26.

³⁷⁵ Добривоје Станојевић, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022, стр. 61.

³⁷⁶ Срђан Благојевић, Срђан Старчевић, Михаило Зоговић, *Науке одбране или војне науке – пола века без одговора, Војно дело*, Београд, бр.1, 2019, стр. 185.

чиме се језик научних дела из области наше ратне вештине приближава шифрованом и готово неразумљивом за непрофесионалце.”³⁷⁷

Из ових запажања важно је издвојити све позитивне аспекте стила војне науке, те размислити како отклонити мањкавости војног језика и стила, а задржати потребне атрибуте стручности и научности. Сакан сматра да се „основне слабости језика и стила војних наука односе на недовољну развијеност метајезика, велики број термина који немају логички ослонац у нашем књижевном језику (преузети из туђих војних наука или су настали конвенцијом у пракси), релативну затвореност према језицима других наука, тежњу ка формализацији, велики број синтагми које су промотивне природе и нису у духу нашег књижевног језика, неправилну конструкцију реченица и велики број скраћеница.”³⁷⁸ Сложићемо се са овом тврдњом, а за могућа решења превазилажења овог проблема треба укључити војно-стручну и лингвистичку јавност како би се дошло до уједначеног војног језика и стила у духу српског књижевног језика.

Слика 25. Најраспрострањенији однос према систему војних наука³⁷⁹

Према Јововићу и Животићу, „у изучавању и одређивању сложених околности у којима се одвија ратна активност, аутор је непрестано у ситуацији да нешто процењује, одређује, дефинише. То је зато што стања у којима се одвијају борбене радње траже што потпунија, прецизнија и јаснија одређивања општих поступака и акција унутар њих. Отуда произилази и

³⁷⁷ Радомир Животић, Божидар Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 115.

³⁷⁸ Момчило Сакан, *Методологија војних наука*, Војноиздавачки завод, Београд, 2006, стр. 81.

³⁷⁹ Божидар Форца, Војна наука као вредност и интерес, *Зборник радова научне конференције војних наука „Војна 2023”*, Универзитет одбране, Војна академија, Београд, 2024, стр. 41.

захтев да дефиниције појмова, поступака и радњи буду максимално јасне, сажете и логички засноване.”³⁸⁰ Овде видимо примену особина научног стила који мора бити јасан, недвосмислен и прецизан, без нејасноћа које би могле угрозити и животе припадника војске. Стил војне науке „посебно карактерише велики број специјалних графичких симбола и знакова који се користе у изради радних карти, затим за преношење порука (нарочито сигнала), за шифровање и израду других борбених докумената.”³⁸¹ Визуелни код допуњује или замењује речи и реченице, видљива је примена нелинеарних текстова (графикони, табеле, прорачуни), бројне су слике и шеме, присутан је детаљан технички опис у дефинисању или објашњавању појмова, као и техничко приповедање у научној литератури. Учестала је употреба скраћеница тамо где нису разумљиве публици или нису претходно објашњене. У том смислу требало би разграничити када се користи пун назив неког појма, а када скраћеница. На свим наведеним мањкавостима језика и стила војне науке ваљало би организовано и системски радити са тежиштем на институцијама војног школства у којима се школују и оспособљавају будући официри Војске Србије.

4.15. Језик и стил војних свечаности

Језичка средства у овом стилу војног дискурса знатно су садржајнија у односу на претходно наведене комуникативне ситуације. Облик комуникације је усмени и доминантно је монолошки. Поред фактичке, функција ових говора је и емотивна, у служби кохерентности и кохезивности војних колектива. Реализују се у свечаним приликама када се обележавају важни историјски датуми, дан јединице, примопредаја дужности командира или команданата, уручења заставе итд. Структура говора је често формализована, са мањим одступањима.

Војни руководиоци посебно треба да обрате пажњу на дужину говора, јер се војници и старешине налазе у стојећем ставу „на месту вољно”, а протоколарне фазе војних свечаности имају и своје друге обавезне садржаје. Ови говори се углавном читају и унапред су припремљени. Ређе се изговарају без коришћења папира са написаним текстом који се саопштава. Усмено излагање наизуст свакако оставља бољи утисак на реципијенте. Сматрамо да би усменим казивањем, ефектним обраћањем окупљенима војни руководиоци давали посебан тон дигнитета у обележавању значајних војних датума.

Војне свечаности су прилика када војни руководиоци треба да пошаљу поруке заједништва, охрабрења, јединства, колективног духа и војничких вредности. У уводном делу се најчешће почиње са титулисањем и поздрављањем званица и учесника свечаности. Затим се кроз говор истичу историјски контекст, традиција и вредности на којима почива војна јединица и војничка професија. Често се цитирају мисли прослављених војсковођа и знаменитих личности. Рогановић сматра да су „поруке великана често најјача потпора и велика узданица ефектних говора војних руководиоца.”³⁸² Један од обавезних елемената структуре говора бива и осврт на најзначајније успехе јединице, као и на перспективу њеног даљег развоја. Пожељно је да се у завршном делу говора покаже одлучност и вера у даљи успех и напредак јединице. На војним свечаностима у улози говорника су командири и команданти јединица. Комуникација је усмена и изводи се најчешће у кругу војног објекта – касарне. Говори се најчешће завршавају

³⁸⁰ Радомир Животић, Божидар Јововић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 38.

³⁸¹ Момчило Сакан, *Изграђеност конститутивних елемената науке, Војно дело*, Београд, вол. 63, бр. 2, 2011, стр. 36.

³⁸² Божидар Рогановић, *Реторика*, Новинско издавачка установа „Војска”/Матица српска, Београд/Нови Сад, 1995, стр. 29.

жељним реченицама (*Живела Војска Србије, Живела Република Србија*), којима се истиче јединство војске и државе.

Свечана примопредаја дужности у Војсци Србије

Комуникативна ситуација: пуковник Душко Шљиванчанин предаје дужност команданта Центра за обуку Копнене војске пуковнику Драгану Месаровићу. Примопредаја дужности одржана је 17.07.2015. године у касарни „Генерал Павле Јуришић Штурм” у Пожаревцу. Приликом свечане примопредаје дужности прво се обраћа старешина који предаје дужност, а потом следи обраћање старешине који прима дужност.

Говор пуковника Душка Шљиванчанина

„Господине генерале, господо официри, подофицири и професионални војници, данас, после три године, предајем дужност команданта Центра за обуку Копнене војске гарнизона Пожаревац, поносан и уздигнута чела што ми је држава Србија указала поверење, а мени велику част и професионални изазов да будем командант ове јединице која је по својој намени, месту и улози у систему одбране јединствена у Војсци Србије. Посебна ми је била част што сам командантску дужност обављао у средини у којој су корени и зачеци српске војске, средини славних војвода, команданата, војсковођа, владара. Средини која је у ратовима за ослобођење Србије дала око 20.000 својих најбољих синова, чије су кости расуте од Рама до Крфа, а гробља и мраморја свуда око нас. Средини где се војник и војничка традиција цени и поштује. Данашњим даном се завршава део моје војничке каријере, каријере у којој ми се десило све оно што се могло десити једном официру, као и многим од вас, а то је рат. То је најболнији део мога живота, јер жал за 14 мојих бораца са Кошара је велики, као што је велика и вечна бол за спаљеном српском земљом и светињама на простору Косова и Метохије.

Господине пуковниче Месаровићу, с обзиром да смо били сарадници, да сам вам био претпостављени и да долазите из Кабинета начелника Генералштаба Војске Србије, не сумњам да нећете продужити тамо где сам ја стао и унапредити стање по свим питањима, јер вас красе поштење, креативност, самоиницијатива, марљивост.

Господине пуковниче, испред себе имате официре, подофицире и војнике, војне службенике и намештенике који имају знање а пре свега вољу и хтење да у пракси реализују сваку вашу идеју и сваку вашу замисао. Желим Вам пуно успеха и желим Вам командантску срећу.”³⁸³

Говор је прилагођен комуникативној ситуацији примопредаје дужности и садржи рекапитулацију активности пуковника Шљиванчанина, али и представљање новог команданта, пуковника Месаровића који преузима дужност. Апострофирање окупљених и титулисање у уводном делу говора иде по хијерархији: чин, дужности и одговорности (*Господине генерале, господо официри, подофицири и професионални војници*), чинећи градативни антиклимакс, што је уобичајено у војном обраћању. Пуковник Шљиванчанин епитетима *поносан и уздигнута чела* исказује част што је имао прилике да руководи овом јединицом коју по намени, месту и улози истиче као *јединствену* у систему одбране Републике Србије. Говорник прави историјски осврт

³⁸³ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=FMOOrhbeEnE>> 21.06.2024.

на богату и бурну војну историју географског простора у којем је радио, поновивши локатив са месним значењем *у средини* три пута, наглашавајући је у виду анафоре. Корени и зачеци српске војске дати су стилском фигуром метонимијом, са истицањем генезе српске војске, што се повезује с набрајањем славних војвода, команданата, војсковођа и владара.

Посебно се истичу жртве које су у бројним ратовима поднели припадници јединице, са широким географским потезом, од Рама (тврђава на Дунаву на граници с Румунијом) до Крфа (Грчка, Јонско море), где су учествовали у ослободилачким ратовима, са посебним наглашавањем страдалих: *а гробља и мраморја свуда око нас. Гробља и мраморја* могу се схватити и као метонимијска ознака (место уместо вршилаца) страдалих војника у ратовима, са посебним наглашавањем броја страдалих (*око 20.000 својих најбољих синова*). Говорник као најтежи и најболнији моменат у својој каријери истиче НАТО агресију 1999. године, а употребом поређења (*као и многим од вас*) идентификује своје искуство са искуством слушалаца међу којима су и његови саборци. Употребом суперлатива говорник тај период одређује као *најболнији* у свом животу, чиме појачава емотивно дејство, а оно кулминира када кроз поређење повезује страдање својих војника са размерама уништене земље и културног наслеђа: *„јер жал за 14 мојих бораца са Кошара је велики, као што је велика и вечна бол за спаљеном српском земљом и светињама на простору Косова и Метохије.“* Овај аспект говора изазива својеврсну катарзу код говорника и код присутних и представља једну врсту емотивног евоцирања косовског завета и одавања поште страдалима. Од те тачке говор се пребацује на обраћање пуковнику Драгану Месаревићу и добија формалнији тон, односно субјективна „Ја” перспектива преноси се у „Ви” перспективу и форму службеног обраћања. Говорник истиче да свог наследника познаје, да су били сарадници, тиме истиче осталима да може стати иза његових професионалних квалитета. Континуитет у делању наставља се приликом примопредаје *„не сумњам да нећете продужити тамо где сам ја стао”*, а посебно се наглашавају врлине и вредност новог команданта: *поштење, креативност, самоиницијатива, марљивост*. Након тога, новом руководиоцу представља се јединица, такође кроз градативни антиклимакс (*испред себе имате официре, подофицире и војнике, војне службенике и намештенике*), од војних ка цивилним лицима, што је такође учестало у војном обраћању. Као врлине јединице беседник истиче именице *знање*, а пре свега *вољу и хтење* (где се види благи градативни климакс), чиме се уграђују принципи успешне мотивације војног колектива: *жеља, воља, спремност и упорност* и у радни залог ове војне формације да реализују наређења новог руководиоца, које уобличава синтагмама *сваку Вашу идеју и сваку Вашу замисао*, где се мења главни члан синтагме (*идеју, замисао*), а зависни члан (атрибут) остаје исти (*сваку Вашу*), чиме се истиче ауторитет новопостављеног руководиоца. Говор се завршава жељном реченицом у којој је акценат на успеху и командантској срећи наследника на дужности, што је такође очекивано током примопредаје као део официрског бонтона.

Говор пуковника Драгана Месаревића

„Господине генерале, господо официри, подофицири и професионални војници, Центар за обуку Копнене војске је одлична јединица и сигуран сам да је бити командант овог центра професионални сан многих официра свих родова Копнене војске. У то како се и колико се ради у овом центру и какав је војни колектив ове јединице, имао сам прилике и да се лично уверим, јер сам и сâм био припадник Центра за обуку Копнене војске, јер сам и сâм био део центра из којег

*сам пре седам година отишао на друге дужности. Данас се радосно враћам у ову јединицу. Припадници Центра за обуку Копнене војске, намера ми је да заједно са вама још више унапредим функционалне способности Центра. Од вас очекујем да будете управо то што ви јесте, добри војници и добри људи, да одговорно приступате задацима ма колико вам се они чинили тешки или лаки, да савесно извршавате своје дужности и да будете спремни да једни другима помогнете и у добру и у злу.*³⁸⁴

Говор пуковника Драгана Месаровића краћи је од говора предаје дужности пуковника Шљиванчанина и није емфатички обојен личним емоцијама и историјским наслеђем, што је и очекивано. Реч је о новом команданту који не прави рекапитулацију, већ тек треба да ступи на нову дужност. Међутим, пуковник Месаровић истиче да познаје јединицу у којој је „и сам био део Центра” из којег је „пре седам година отишао на друге дужности”, те може објективно да оцени да је Центар за обуку Копнене војске *одлична јединица* (епитет) и *сан многих официра свих родова Копнене војске* (метафорички: тежња, жеља многих да се у тој јединици нађу, што није свима могуће и остварљиво). Затим следи обраћање припадницима јединице чиме постаје видљиво да је преузео улогу претпостављеног. Уважавајући их, он очекује да буду *то што они јесу* (дакле, да остану аутентични по ономе по чему су препознатљиви, без вештачког прилагођавања новом руководиоцу) *добри војници и добри људи*, понављајући и наглашавајући епитет *добри* испред професионалног (*добри војници*) и личног (*добри људи*), потцртавајући да су та два аспекта неодвојива.

Такође, као будући командант јединице, пуковник Месаровић очекује професионализам, користећи адекватне прилоге за начин уз глаголе радње уобичајене за поступање по наређењу (да *одговорно* приступате задацима, да *савесно извршавате своје дужности*). Одговорно поступање је неупитно упркос тежини задатака, који могу по захтевима бити контрастивни (*ма колико вам се они чинили тешки или лаки*), а на градацијском климаксу очекивања пуковник Месаревић наглашава војничке вредности: солидарност и заједништво јединице: „*да будете спремни да једни другима помогнете и у добру и у злу*”, где се такође кроз контраст истичу различите околности у којима се јединица може наћи. Овде говорник улази и на терен колективног духа и емфатички наглашава заједништво, чиме излази из доминирајућег званичног тона и утиче на емоционалност слушаца. Тиме уједно и завршава говор, остварујући командно и духовно јединство са јединицом.

Обележавање Дана војних јединица

Комуникативна ситуација: Обраћање бригадног генерала Желимира Глишовића на војној свечаности поводом обележавања Дана 3. бригаде Копнене војске. Свечаност је одржана 10.10.2012. године на Тргу топличких јунака у Прокупљу.³⁸⁵

„Господине генерале, господо официри и подофицири, данас овде у Прокупљу, на Тргу топличких јунака имамо часну дужност да се на један свечан и достојанствен начин поклонимо сенама наших великих предака, ратника Другог пешадијског пука књаза Михаила првог позива познатијег под именом Гвоздени пук. Ту смо да као потомци изразимо дубоко

³⁸⁴ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=FMOOrhbeEnE>> 21.06.2024.

³⁸⁵ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=Pq4PgivgGQE>> 12.05.2024.

поштовање према њиховом државничком делу и верној служби отаџбини. Славну традицију Гвозденог пука на прави начин данас баштини, чува и наставља Трећа бригада Копнене војске која прославља дан када је Гвоздени пук пре тачно једног века са овог места кренуо у ратове за ослобођење Србије. Ево, већ пету годину прослављамо наш дан и право је задовољство сваке године уочити искорак напред у листи захтева оперативних способности. У периоду између два празника бригада је врло квалитетно извршавала све постављене задатке и то кроз изузетне напоре људства, професионално, ефикасно и правовремено. Извели смо велики број тактичких вежби, тактичких вежби са бојним гађањем, тактичких увежбавања и гађања, а стручна усавршавања изведена су кроз разне курсеве у земљи и иностранству, стручне расправе, семинаре и показне вежбе. Успешно смо извршили колективну обуку декларисане јединице, а једна наша јединица се тренутно налази на обуци у Шпанији, након које ће бити упућена у операцију очувања мира под окриљем Организације Уједињених нација. Настављена је и плодна сарадња са органима власти, црквом, привредним и другим субјектима. Зимус смо заједно рашишићавали снежну Топлицу, летос смо заједно сузбијали велике пожаре, а и данас смо заједно јер смо препознали велики позив који нам упућује историја да се подсетимо бесмртне славе храбрих Топличана и непоновљивог Другог гвозденог пука. Старешине и војници, и у наредном периоду пред нас ће стајати врло одговорни задаци. Они се могу сублимирати у један заједнички, а то је унапређење оперативних способности. Као и до сада нећемо се задовољити просечним резултатима, а на то нас обавезује 100-годишња одговорност према Гвозденом пуку чије традиције настављамо.

Живела Војска Србије!

*Живела Република Србија!*³⁸⁶

Говор је изговорен у контексту одавања поште Гвозденом пуку, јединици чију традицију баштини управо Трећа бригада Копнене војске. Сам назив јединице, Гвоздени пук, у себи садржи епитет (градивни придев) *гвоздени*, који има метафоричко значење снаге, отпорности и несаломивости. Као што је гвожђе као материјал несаломиво, тако је и снага те јединице била несаломива у историјским околностима у којима је деловала, а ефективност њеног назива преноси се и на слушаоце који у савременом контексту негују вредности ове поносне историје и традиције. Говорник наглашава поштовање према њиховом државничком делу и верној служби отаџбини. Са патетично-свечаног тона овај централни део говора добија објективни тон. Прилозима за начин, карактеристичним за војне извештаје и пословну комуникацију (*квалитетно, професионално, ефикасно, правовремено*), описује се реализација задатака, уз истицање људског фактора: *уз изузетне напоре људства*. Следи навођење конкретних активности употребом војне терминологије: *реализован је велики број тактичких вежби, тактичких вежби са бојним гађањем, тактичких увежбавања и гађања, показних вежби, те колективна обука декларисане јединице и показне вежбе*. Истичу се и сарадња са Организацијом Уједињених нација (међународна сарадња) и цивилно-војна сарадња (црква, локална самоуправа). Појмови, непознати широј јавности, јасни су и познати стручној јавности и окупљеном војном кадру. У том контексту говорник користи контраст између савладавања снежне Топлице током зиме и обуздавања великих пожара током лета, а ове две супротне елементарне непогоде сучељене су са циљем да се истакне да јединица у свим околностима и невољама може благовремено, ефикасно и одлучно да реагује. Након тога, говорник се поново враћа на бесмртну славу храбрих Топличана и непоновљивог Гвозденог пука, користећи снажне

³⁸⁶ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=Pq4PgivgGQE>> 12.05.2024.

епитете за величање историјског наслеђа, а персонификована историја упућује потомке да се подсети предака (историја као учитељица живота).

Кратко узлетање у патетични тон увод је у задатке који се објективно постављају пред јединицу у будућности. Обраћајући се старешинама и војницима, говорник истиче да их чекају врло одговорни задаци, упућујући их да им приступе озбиљно и темељно. Сви они се сублимирају у *унапређење оперативних способности*, што је стручни војни термин који обухвата бројне активности и поступке, али овим општим појмом он заокружује низ специфичних задатака које слушаоци познају, па нема потребе да их посебно именује. Мотивација за рад је и наставак праксе непристајања на просечност (*Као и до сада, нећемо се задовољити просечним резултатима*), где се поређењем досадашња очекивања повезују с будућим, на шта их обавезује одговорност према славном Гвозденом пуку, на који се трећи пут говорник позива, поново подижући тон из професионалног у глорификујући. Као што видимо, три пута се врше прелази од узвишеног ка професионалном тону, а узвишени контекст је и узрок и последица војног деловања. Говорник се лако креће између ова два тоналитета, последњи пут то чинећи у оквиру исте реченице. Говор се завршава уобичајеним жељним реченицама на завршетку војних говора (*Живела Војска Србије, Живела Република Србија*), којима се истиче јединство војске и државе.

Комуникативна ситуација: Обраћање пуковника Новице Петровића на војној свечаности поводом обележавања Дана рода артиљерије и Дана Мешовите артиљеријске бригаде. Свечаност је одржана 14.09.2018. у касарани „Мија Станимировић” у Нишу.³⁸⁷

„Историју нашег српског народа обележили су ратови, а ратове је обележила артиљерија. Богата је наша артиљеријска традиција и стара готово колико и наша савремена српска држава од Карађорђевих устаника, преко Артиљеријске школе која је изнедрила највеће војнике српског рода – српске војводе – који су своје звање стекли бранећи Србију и командујући српском војском у Великом рату, преко јунака са Шуматовца, Куманова, Цера, Колубаре и Солуна. Управо на том Солунском фронту српска војска је са нестрпљењем чекала сигнал за напад и када је уз све артиљеријске јединице на Солунском фронту стигла порука: „Пошаљите једног официра и 8 војника”, то је значило да артиљеријска припрема напада за пробој Солунског фронта почне 1. септембра у 8 часова по старом календару или тачно на данашњи дан 14. септембра по новом календару. Уследила је артиљеријска ватра из 580 артиљеријских оруђа, прецизна, тачна и ефикасна која је отворила пролаз српској пешадији да крене са јуришних положаја у своју отаџбину, у историју, у вечност. Артиљеријска припрема Солунског фронта почела је у раним јутарњим часовима и трајала је готово 24 сата – најдужа артиљеријска припрема на Балкану до данас, и зато смо ми овај дан узели да славимо као свој дан, као завет отаџбини. Значајан допринос успеху пробоја Солунског фронта дале су интендантска, техничка и саобраћајна служба.

Данас живимо и радимо у миру, обучавамо своје војнике, увежбавамо јединице, изводимо вежбе и стварамо нове генерације српских артиљераца и стрепимо да ли смо достојни наших предака са Солуна јер увек може више и увек може боље. У реализацији редовних задатака и обавеза несебичну подршку пружају нам органи и јединице војне полиције. Чувамо и одржавамо нашу технику да буде увек исправна и спремна за употребу. Боримо се да нам попуна јединица увек буде у границама одличне оценое као што је сада и радујемо се што ће ускоро у наше

³⁸⁷ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=JiPFejsPW-M>> 14.05.2024.

артиљеријске јединице стићи нова артиљеријска оруђа из наших фабрика и знамо да за то што радимо имамо подршку наше претпостављене команде и свих виших нивоа командовања.

Драги гости, изузетна нам је част што сте се одазвали нашем позиву. Хвала вам што сте својим присуством увеличали данашњу свечаност.

*Живела Војска Србије*³⁸⁸

Као обележје српске историје говорник истиче ратове, а затим род војске артиљерију одређује као окосницу у ослободилачкој борби наше војске, односно сужава метонимијско поље на оруђа која су се налазила у саставу наших артиљеријских јединица. У овом говору постоји снажна историјска реминисценција, где се истиче да је историја артиљерије пратила историју савремене српске државе. Апострофирају се три градивне тачке: Карађорђево устанак када је први пут масовније коришћена артиљерија, потом оснивање Артиљеријске школе као претече Војне академије која је ишколовала знамените српске војводе и подигла знање српских официра на један виши ниво до славних победа у српско-турским ратовима, балканским ратовима и Великом рату, уз навођење топонима Шуматовца, Куманова, Цера, Колубаре и Солуна. Као градивни климакс постављена је анегдотски уобличена порука *Пошаљите једног официра и 8 војника*, што је значило да артиљеријска припрема напада за пробој Солунског фронта почне 1. септембра у 8 часова по старом календару или тачно 14. септембра по новом календару. Тиме се означава важност кодирања и тајних шифри у војсци, што је означило почетак дејстава на Солунском фронту, а данас се узима као Дан артиљерије и Мешовите артиљеријске бригаде. Артиљеријска ватра из 580 хаубица се епитетима одређује као *прецизна, тачна и ефикасна*, што су учестали епитети за опис обученог војног колектива. Употребом суперлатива, припрема Солунског фронта одређује се као најдужа артиљеријска припрема на Балкану до данас, што представља значајан податак за војну историју, али и наглашава њену историјску посебност. Она је персонификовано отворила српској пешадији градивни пут да крене са јуришних положаја у *своју отаџбину, у историју, у вечност*, чиме говор добија узвишен тон. Говорник истиче садејство пешадије, артиљерије, интендантске, техничке и саобраћајне службе на Солунском фронту, чиме потцртава значај сарадње различитих родова и служби у добијању ослободилачког рата.

Други део говора се усмерава на садашњост и савремене задатке јединице. То излагање је дато у индикативном и квалификативном презенту (шта јединица сада ради и које су њене особине). И овде се наглашава завет прошлости и стрепња од суда предака, а тврдња да увек може више и увек може боље (употреба компаратива прилога) указује на потребу перманентног унапређења рада и ефикасности (у војној терминологији користи се синтагма оперативних способности) јединице. Иако су историјски оквир (рат) и савремени (мир) контрастивни, јединица има обавезу да у свим околностима одржава висок ниво оперативне способности. У говору се апострофира и борба за одличну попуњеност јединице, а параметар за поређење је актуелни тренутак (*као што је сада*). Истиче се радост због новог оружја што је артиљерцима основно средство за рад, а радост је наглашена пореклом оружја *из домаћег војноиндустријског комплекса*. Наглашава се и подршка претпостављених и команде, што указује на поверење које јединица има у систему Војске Србије. Након прикладног захваљивања присутним гостима на присуству свечаности, говорник изговара жељну реченицу (*Живела Војска Србије!*), која представља чест, али врло ефектан завршетак војних говора.

³⁸⁸ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=JiPFejsPW-M>> 14.05.2024.

Свечана промоција кадета у прве официрске чинове

Комуникативна ситуација: Обраћање начелника Војне академије генерала Младена Вуруне на промоцији кадета Војне академије у први официрски чин. Говор је одржан 16.09.2013. године испред Дома Народне скупштине Републике Србије.³⁸⁹

„Господине председниче Републике Србије, господине први потпредседниче владе, господо министри, господине генерале, Ваше екселенције, уважени представници цркви и верских заједница, уважени гости из иностранства, поштовани професори, декани и ректори, поштовани родитељи, родбино и пријатељи наших младих официра, драги грађани, даме и господо,

Велико ми је задовољство да вас поздравим у име Министарства одбране и Војске Србије и да вам се захвалим зато што сте својим присуством учинили велику част Војној академији и увеличали нашу свечност промоције најмлађих официра Војске Србије.

Господине председниче, Војна академија је данас високообразовна установа, члан Универзитета одбране са 163. године искуства и успеха у образовању официра за одбрану наше земље. Ослонац нашег успеха је славна историја наших предака и ослободилачка традиција српске војске, али и развој војне научне мисли и примена савремених метода у настави. Настава, обука, научно-истраживачка делатност, васпитавање младих људи и неговање војничког духа наши су основни задаци на којима су ангажовани сви запослени у Војној академији. У свему овоме помоћ и подршку пружа нам преко 70 јединица и установа Министарства одбране, Генералштаба, Копнене војске, Команде за обуку и Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране. То је наш темељ, а све оно што је током претходне деценије било другачије и различито јесте слика нашег развоја.

На путу тог развоја у протеклих годину дана обезбеђени су сви услови за спровођење наставе и обуке са 1900 студената. Капацитети Војне академије значајно су уполнени доласком на студије већих група кадета и официра из Анголе и Алжира и обезбеђени су сви услови за нову проверу квалитета пред комисијом за акредитацију која нам предстоји већ од јесени. Од септембра прошле године до данас диплому у Војној академији је стекло 518 лица, од тога 76 ученика Војне гимназије, 82 нова резервна официра, 332 официра од потпоручника до генерала, 10 нових магистара и доктора наука, 4 државна службеника, 3 државна секретара и 11 кадета и официра из Босне и Херцеговине, Црне Горе, Хрватске, Словеније и Кине. Међу њима су и данашњи слављеници, кадети 134. класе, будући потпоручници пешадије, оклопних јединица, артиљерије, авијације и још 5 опитних и логистичких служби. То је класа коју одликује врло добра просечна оцена, 150 дана обуке на теренима и у јединицама, велики број наступа на разним спортским такмичењима, 10 објављених научних радова и много међународних хуманитарних и јавних активности, где су са поносом представљали војску и земљу којој припадају.

Господине председниче, навршава се безмало читав век од великих српских и савезничких победничких операција Првог светског рата. Ствараоци тих операција, као и коначне победе завршили су школовање у нашој Војној академији, а најбољи од њих били су и професори на

³⁸⁹ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=kVyHhccNX3c&t=41s>> 27.09.2024.

Академији. Данас су испред нас најмлађи официри Војске Србије. Поносни на Србију, њену војску и Војну академију у којој су стекли знања али и умеће како да та знања примене. То је оно што краси строј испред нас. Строј потпоручника чија је имовина част, који знају своје задатке и обавезе и који ће те задатке и обавезе и да изврше. 162 млада официра спремна да посвете сваки дан одбрани наше земље Србије. Тим посвећењем и животним опредељењем показали су да заслужују чин потпоручника српског официра и ја им на томе уз дубоко поштовање и војнички поздрав честитам."³⁹⁰

Говор почиње титулисањем гостију свечане промоције, употребом градативног антиклимакса, што је често у војним говорима. Следи истицање задовољства због великог броја присутних на промоцији кадета у први официрски чин, а потом и обраћање председнику Републике Србије, у коме се даје осврт на традицију, услове и дomete наставно-научног и стручног рада Војне академије. Акценат је стављен на унапређење развоја ове високошколске установе, уз истицање важних чињеница које приказују живот и рад на Војној академији. Стил излагања је јасан, таксативан и информативан, а изнете чињенице су логички повезане и окупљенима дају прецизну слику услова у којима се школују будући официри Војске Србије. Истакнуто је да се поред кадета из Републике Србије, на Војној академији школују и студенти из страних оружаних снага, што установи даје међународни значај. Наглашава се висока просечна оцена студирања 134. класе, *врло добар*, а уз успешно савладане војне активности, истакнути су и спортски и научни успеси, те хуманитарна залагања будућих официра, што им даје академску и хуманистичку ширину и квалитет. Говорник користи бројке као егзактне квантитативне чињенице, што додатно оставља утисак прецизности и тачности, а износи их без читања и концепта, што је посебно упечатљиво. У завршном пасусу успоставља се веза са војничком традицијом из Првог светског рата и истиче се стогодишњица победе Србије и њених савезника у овом историјском догађају, те се посебно напомиње да су *ствараоци тих операција* (именичка синтагма са падежним атрибутом у генитиву с присвојним значењем) своје знање стекли управо на Војној академији. Употребом суперлатива потцртава се да су *најбољи од њих* чинили наставни кадар у овој установи, преносећи своје знање новим нараштајима. Затим се успоставља веза са новом генерацијом, која наставља ову поносну традицију. Крилатица Војне академије *Част је наша имовина* у овом говору уграђена је као опште место у војним говорима, а апстрактне именице *понос* и *посвећеност* одређују кључне врлине постројених младих официра. Посвећеност официра одбрани отаџбине говорник одређује као њихово *животно опредељење* (именичка синтагма с глаголском именицом као главним чланом), што је у вези са оствареним академским циљем о стицању првог официрског чина. Након тога на крају говора изречене су прикладне честитке говорника постројеним младим људима. Генерал Вуруна има сигуран тон, одмерено одсечан, одличну дикцију, правећи мисаоне паузе на адекватним местима и водећи рачуна о реченичном акценту. Овај говор показује сигурног и вештог говорника који у потребној и довољној мери користи стилске украсе, односно излагање базира на јасној и јасно изговореној мисли.

Обележавање Славе 4. бригаде Копнене војске

Комуникативна ситуација: Обраћање команданта 4. бригаде Копнене војске генерала Милосава Симовића поводом обележавања славе 4. бригаде Копнене војске. Говор је одржан 2012. године испред Храма Свете Тројице у Врању.

³⁹⁰ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=kVyHhccNX3c&t=41s>> 27.09.2024.

„Помаже Бог, војско. Војници, подофицири и официри, Богу хвала, и ове године заједно сечемо славски колач и славимо нашу бригадну славу Светог Атанасија Великог, славу коју су славили официри, подофицири и војници Првог пешадијског пука и 78. моторизоване бригаде. Вама хвала што ми верујете, а Богу хвала што ми дао вас, што ми дао да будем на челу таквих војника, подофицира и официра као што сте ви.

Официри, подофицири, Бог вам је дао власт, власт над људима, дао вам је да командуете, дао вам је да водите људе. Будите према војницима јасни, строги, али увек правични и поштени. Нек нам Господ Бог да да имамо мир у души, разум у глави, храброст у срцу и да увек искрено осећамо и волимо нашу намучену Србију и милу српску војску. Помислимо чешиће на крст часни, слободу златну, свету православну веру. Годинама уназад напорно сте радили, много сте учинили и за грађане Врања и све грађане Пчињског округа без обзира на националну, верску и политичку припадност. За тај рад и за сва друга одрицања.

Врло добро!

Живела Србија!

Живела српска војска!

Нека Господ да вашим породицама и вама добро здравље, радост, весеље и испуњење свих животних жеља. Срећна Вам слава. Војници моји, подофицири, узданице и војничине моје, официри, часни официри моји, хајде да заједно отпевамо химну наше отаџбине Србије.”³⁹¹

Генерал Милосав Симовић ефектно и примерено прилагођава свој говор циљу и контексту комуникативне ситуације, у којој се обележава слава Светог Атанасија Великог коју обележавају припадници 4. бригаде Копнене војске као славу своје јединице. Стога говор почиње традиционалним поздравом који се користи у црквеном животу православних хришћана – *Помаже Бог, војско*. На овај поздрав, припадници 4. бригаде Копнене војске сложено као један одговарају *Бог Вам помогао, господине генерале*. Поред тога што је ово очекиван протоколарни одговор, у његову одсечност и једновременост утиснути су војнички карактер, морал, обученост, колективни дух и јединство командног кадра, старешина и војника.

Када се обраћа официрима, подофицирима и војницима, генерал Симовић истиче захвалност Богу што има такав кадар пред собом, а потом потцртава да им је од Бога дато да владају над људима и да буду људи. Можемо рећи да генерал Симовић Бога види као активну силу која покреће и надахњује и њега као команданта и његово људство како би очували вредности да буду добри и часни припадници војске. Употребом императива наглашавају се потребне смернице и кључне поруке у поступању према подређенима (*Будите према војницима јасни, строги, али увек правични и поштени*), где се *јасност* и *строгост* у опхођењу повезују са *правичношћу* и *поштењем*, што и јесте примерено понашање руководиоца у сваком добро организованом радном окружењу, а посебно у војном.

Исказом *Нек нам Господ Бог да да имамо мир у души, разум у глави, храброст у срцу и да увек искрено осећамо и волимо нашу намучену Србију и милу српску војску* генерал Симовић се приближава дискурсу војничке молитве, с посебним акцентом на духовне врлине (*мир у души, разум у глави, храброст у срцу, родољубље*). Србија се епитетима одређује као *напаћена*, а

³⁹¹ Доступно на:

<https://www.tiktok.com/@srbin644/video/7408676858801278216?q=tik%20tok%40srbin644&t=1730379438336>
19.10.2024.

српска војска као *мила*, чиме говорник повезује љубав према професији са одбраном отаџбине која је много пута страдала у ратовима. Он такође упућује на важно упориште у вери (*Помислимо чешће на крст часни, слободу златну, свету православну веру*), а ова општа места у односу према религији прикладна су за примерен говор поводом обележавања војничке славе.

Генерал истиче и допринос војника цивилном друштву и локалној заједници, односно високо вреднује њихов допринос у цивилно-војној сарадњи, с нагласком на неутралност у односу на националну, верску и политичку припадност грађана Врања и Пчињског округа, а реч је о мултиетничком подручју. Из тог похвалног тона он прелази у одсечан војнички поздрав *Врло добро, Живела Србија, Живела српска војска*, који је присутан и у другим војничким говорима. Генерал Симовић поново користи молитвени дискурс употребом жељне реченице *Нека Господ да вашим породицама и вама добро здравље, радост, веселје и испуњење свих животних жеља*, истичући и породични и лични контекст својих припадника, а потом им честита славу. Напослетку, обраћа се свом људству које метафорички назива *узданицама*, а користи и именичку синтагму са главним чланом у аугментативу *војничине моје*, показујући да је поносан на њих, упућујући их да заједно отпевају химну Републике Србије *Боже правде*, што је такође функционално у контексту славе јединице и значења наше химне која представља молитву Господу за спас и заштиту Србије.

Говорников глас је јасан, одсечан, сигуран и убедљив, са умереним темпом говора и реченичним паузама. И овде реченички и логички акценат имају значајну улогу у говору, уз изврсну дикцију и интонацију. Говор се не чита, већ казује, што додатно оставља снажан и убедљив утисак.

Похваљивање, награђивање, унапређење у више чинове

Комуникативна ситуација: обраћање команданта Копнене војске генерала Милосава Симовића на свечаности поводом обележавања Дана Војске Србије на којем су саопштена унапређења и уручена одликовања припадницима Копнене војске. Свечани скуп је одржан 21.04.2022. године у Дому Војске Србије у Нишу.³⁹²

„Господине генерале, господо официри, подофицири, војници и цивилна лица, данас славимо Дан Војске Србије као успомену на Цвети и Таковски устанак када су Срби направили први корак ка стварању модерне српске државе и савремене српске војске у то доба. Господо официри, подофицири и цивилна лица, ви сте данас поводом Дана Војске Србије и због изузетних резултата у војној служби похваљени, награђени, одликовани и унапређени. Свима вама честитам. Као и до сада, будите вредни и амбициозни, али здраво амбициозни. Волите свој посао. Ако га волите, бићете срећни. Ако повремено осетите или вам неко каже да су у вама, поред вас или са вама себичност, сујета, похлепа, грабљивост и страх, све то постепено одбацујте далеко од себе. Немојте да радите због награда и унапређења. Знам да не радите због њих, само да вас подсетим. Радите из љубави и срца. Ако радите из љубави и срца и ако осећате војску, сви дневни проблеми у послу и они животни биће мали и неуочљиви. За ваше даље напредовање, нико вам не треба, не треба вам никаква веза, политичка или приватна, не треба вам никаква помоћ. Свим официрима и подофицирима, свим цивилним лицима нико не треба за напредовање. Највећа помоћ и најјача веза јесу ваш рад, ваша стручност, ваше поштење, ваше достојанство, ваше пожртвовање, ваша част, ваш чист образ. Увек нека вам

³⁹² Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=DP9Y_YgMZ1g> 12.04.2024.

чист образ буде испред и нека буде пречи од унапређења, положија, неке функције или било чега што вас уздиже. Немојте да бежите од проблема који имају ваши потчињени, немојте да се правите да их не видите или не осећате, не чујете, а знате за њих. Решавајте их. Будите са људима. Нама је Бог дао да будемо официри, старешине, а то значи да водимо рачуна о некоме. Најтеже, али најлепше је радити са људима. Немојте да бежите од људи."³⁹³

Овај говор дат је у контексту свечаног обележавања Дана Војске Србије, саопштења унапређења и уручења одликовања припадницима Копнене војске, те доминира тон обраћања у другом лицу множине. Историјска реминисценција на Цвети и Таковски устанак дата је укратко, без значајнијег развијања и постизања патоса као у претходно анализираним говорима, али се временском реченицом указује на његов значај за историју модерне српске државе (*када су Срби направили први корак ка стварању модерне српске државе и савремене српске војске у то доба*). Реченица *Као и до сада, будите вредни и амбициозни, али здраво амбициозни* представља очекивање да се у будућности настави трезвено и заслужено напредовање у каријери са посебним акцентом на стручност и етичке атрибуте војне професије. Исказ *будите вредни и амбициозни*, повезан је везником *али* (карактеристичним за супротни напоредни однос) са придевском синтагмом *здраво амбициозни*, чиме се управо у моменту дељења почаст и унапређења упозорава да непримерене и нездраве амбиције нису ни пожељне, ни добре за војно лице појединачно и војни колектив у целини. Даље обраћање је саветодавно и у правцу грађења колективног духа и императивних вредности у војној јединици. Посебно се наглашава љубав према професији (*Немојте да радите због награда и унапређења. Знам да не радите због њих, само да вас подсетим. Радите из љубави и срца. Ако радите из љубави и срца и ако осећате војску, сви дневни проблеми у послу и они животни биће мали и неуочљиви*) која треба да се постави изнад пуког каријеризма. Говорник истиче како му је познато да окупљени не раде из тог мотива, али их ипак подсећа, како управо у тренутку унапређења не би осетили гордост, што такође не сме да буде урезано у карактер припадника војске. Условне реченице *ако радите из љубави и срца и ако осећате војску* представљају поновно истицање суштине заповедне реченице са прилошком одредбом за узрок (*Радите из љубави и срца*). Главна реченица иза наведених условних, употребом епитета представља животне и пословне проблеме као *мале и неуочљиве*, а љубав према војном позиву бива персонификована као сила која ублажава тешкоће.

Говорник се затим бави моралним начелима, те даје смернице својим старешинама шта не треба чинити и како поступати да би се сачували част и образ: *За ваше даље напредовање, нико вам не треба, не треба вам никаква веза, политичка или приватна, не треба вам никаква помоћ*. Тиме се истиче негативан став говорника према непотизму у војном позиву. *Свим официрима и подофицирима, свим цивилним лицима нико не треба за напредовање, напредује се на основу професионалних и моралних квалитета. Највећа помоћ и најјача веза јесте ваш рад, ваша стручност, ваше поштење, ваше достојанство, ваше пожртвовање, ваша част, ваш чист образ. Увек нека вам чист образ буде испред и нека буде пречи од унапређења, положија, неке функције или било чега што вас уздиже*. Говорник поставља јасан контраст између политичких или приватних веза или тражења туђе помоћи (негативно обојен исказ) наспрам позитивно обојених вредности које грађативно набраја: *ваш рад, ваша стручност, ваше поштење, ваше достојанство, ваше пожртвовање, ваша част, ваш чист образ*. Особине се нижу од радних и стручних до етичких и приметно је да се само уз појам *образ*, који чини

³⁹³ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=DP9Y_YgMZ1g> 12.04.2024.

градативни климакс, везује епитет *чист*, чиме се наглашава значај моралности и између редова прави контраст према *укаљаном* образу. Синтагма *чист образ* ставља се испред формалних видова надоградње: *Нека буде пречи од унапређења, положаја, неке функције или било чега што вас уздиже*. Императивна форма у трећем лицу једнине (*нека буде*) са придевом у компаративу (*пречи*) јасно поставља приоритет очувања морала и етичких врлина у односу на чинове, напредовање и било који вид могућег изазивања сујете.

Последњи сегмент говора везан је за међуљудске односе у војном колективу и има елементе примењене војне психологије: *Немојте да бежите од проблема које имају ваши потчињени, немојте да се правите да их не видите или не осећате, не чујете, а знате за њих. Решавајте их. Будите са људима. Нама је Бог дао да будемо официри, старешине, а то значи да водимо рачуна о некоме. Најтеже, али најлепше је радити са људима. Немојте да бежите од људи*. У првој реченици посебно је истакнуто шта се сматра неприхватљивим у односу са потчињенима (*немојте да се правите да их не видите или не осећате, не чујете, а знате за њих*) чиме се апострофира опасност од занемаривања проблема и потреба људства. Заправо све оне врлине које човека чине човеком, јесу врлине које официра чине официром. Управо тај етички атрибут једна је од кључних порука овог говора. Речју, официр није официр само по униформи, већ је неко ко мора бити пример за углед. Такође, истичу се глаголи опажања и осећања (*видети, осећати, чути*) у негацији, што такође наглашава опасност занемаривања потреба војске, а супротна реченица *а знате за њих* формира ефектан контраст са претходним деловима комуникативне реченице. Контраст се додатно наглашава тиме што се наведени глаголи опажања и осећања, дати у одричном облику, супротстављају глаголу мишљења *знати*. Сви ови глаголи су употребљени у квалификативном презенту (презент трајних, општих особина), што би у пракси означавало службену небригу и људску хладноћу, па се управо значење заповести дато употребом императива на почетку реченице овде наглашава и конфронтира с овим квалификативним значењем презента.

Истиче се важност решавања проблема, али и блискости команданта и људства, те од Бога дате племените мисије по којој официри и старешине треба да воде рачуна о некоме. Наглашен је хуманистички аспект професије, емпатија, јединство етичког понашања и пожељних људских манира (концепт официра и центлмена, присутан у војничкој традицији минулих епоха, а који треба задржати и данас). Исказ *Најтеже, али најлепше је радити са људима* представља оксиморон (привидан спој супротности), чиме се истиче и сложеност, али и духовна вредност комуникације и сарадње. Завршном заповедном реченицом *Немојте да бежите од људи* дата је ефектна поента којом се истиче опасност отуђења претпостављеног од потчињеног, што може довести до асоцијалности, слабог познавања колектива и погрешно донетих одлука које могу бити погубне по људство. Уједно, тиме се гради и осећај блискости и суштинског ауторитета који претпостављени може изградити само ако је уз своје људство и са својим људством, а не изнад и изван њега. Говорников глас је јасан, одсечан, сигуран и убедљив, са умереним темпом говора и реченичним паузама. И овде реченички и логички акценат имају значајну улогу у говору, уз изврсну дикцију и интонацију. Говор се не чита, већ казује, што додатно оставља снажан и убедљив утисак.

Комуникативна ситуација: унапређење дела старешина Копнене војске у виши чин. Командант Копнене војске генерал Милосав Симовић обраћа се сваком унапређеном старешини и четита му. Свечаност је одржана 21.04.2022. године у Команди Копнене војске у Нишу.

„Мајор, слушај, лепо му стоји.

Милина. Тамо Кнез Село и део Ниша, одакле је и одакле су му рођаци и пријатељи, биће сви поносни. Фићо, желим ти да останеш вредан какав јеси и да те људи и даље воле. Али те они поштују и воле. Не морају да те воле, кући нека те воле, али те поштују, а рећи ћу и воле зато што си омиљен, а такав си јер осећају неко поштење у теби у твојим покретима, потезима, реченицама, контактима. Такав да останеш и даље и, здравља Божје, напредовање у више чинове побећи неће. Само ради поштено и вредно као и до сада и на томе истрај.“³⁹⁴

Разговорним стилем постиже се утисак непосредности, блискости и народског изражавања којим генерал Симовић жели да нагласи колико вреднује и добро познаје унапређеног официра. Говор је започет исказом којим се из угла народа посматра звање мајора и звучност ове именице (*Мајор, слушај, лепо му стоји*) те експресивно блаженство које проистиче након чина унапређења, дато елиптичном реченицом, употребом апстрактне именице (*Милина*). Исказом *Тамо, Кнез Село и део Ниша, одакле је и одакле су му рођаци и пријатељи, биће сви поносни*, одакле награђени официр потиче, наглашена је географска одредница, што опет повезује блиско поднебље, народ и војску, те осећање поноса завичаја због успеха свог изузетног представника у редовима Војске Србије. Такође, овим стилским поступком се потврђује да генерал Симовић добро познаје своје људе што је важна одлика и врлина војних командири и команданата.

Употребом хипокористика – надимак *Фићо* – те обраћањем у другом лицу јединине (*ти*), генерал Симовић додатно потцртава непосредност комуникације са унапређеним официром, стварајући утисак пријатељског односа. Након тога следи жељна реченица с позитивном конотацијом (*Желим ти да останеш вредан какав јеси и да те људи и даље воле*). Но, супротном, засебно издвојеном реченицом уз употребу везника *али*. (*Али те они поштују и воле*), он потцртава да позитивна осећања према овом официру постоје, с тим што се уз осећање љубави поставља и однос поштовања. Обично се у службеној комуникацији очекује да подређени надређеног не воле, већ поштују, са чиме се генерал Симовић реторички поиграва: „*Не морају да те воле, кући нека те воле, али те поштују, а рећи ћу и воле зато што си омиљен, а такав си јер осећају неко поштење у теби у твојим покретима, потезима, реченицама, контактима.*“ Он тиме заправо показује да промовисани официр не гради односе са потчињенима само службено коректно и хладно пословно, већ својим понашањем (гестови, кретње, личне особине, став, говор, мрежа контаката) гради дубљи и ефектнији однос од пуког поштовања, те га одређује епитетом омиљеног управо због једне целовитости професионалних и људских особина. Наредна реченица такође има елементе жељне и заповедне са значењем жеље (*Такав да останеш*), садржи говорни фразеологизам *здравље Божје* и кроз персонификацију *напредовање у више чинове побећи неће* исказује своју увереност у афирмативну последицу оваквог понашања и поступања које ће се и убудуће вредновати приликом професионалног унапређења. Заповедном реченицом истиче се поређење садашњег и будућег поступања. Прилози за начин *поштено* и *вредно* инсистирају на етичности и савесности, а императивни исказ *и на томе истрај* истиче крајњу тачку у ланцу сваког радног прегалаштва, уз вољу, жељу и спремност, као градативни климакс поставља се истрајност/упорност. У целини, говор је срдачан, топао, афирмативан и непосредан, близак народском духу, речнику и размишљању, самим тим, ефектнији него да је било речи о формализованом обраћању у административном

³⁹⁴ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=DP9Y_YgMZ1g> 12.04.2024.

стилу, а са одмереном употребом патоса, у функцији истицања људских вредности особе којој се генерал Симовић обраћа.

*„Ивицу Бараћа знате, не знате, како ко. Перспективан, стручан, поносан, достојанствен, баш онакав какав желим да буде и како сви ми желимо да буде наш официр. То је Ивица Бараћ. Официр кога би свака јединица пожелела за официра, независно да ли у Команди Копнене војске, да ли у некој јединици, чети, батаљону, бригади. Имамо срећу да имамо таквог официра као што је он. И част ми је, Ивице, да сам ти уручио чин, а ти да останеш онакав какав јеси, да и даље будеш тако гарав, црн, а какав ли је тек дошао са терена. Да уживаш у мирису барута током извођења здружено-тактичких вежби са бојевим гађањима, да уживаш у раду са људима, да уживаш са твојим подофицирима и војницима и Бог ће онда да те чува и све ћеш задатке лакше да извршиш и они који су тешки, ти ћеш то успешно да урадиш, као што си и до сада радио. У то сам потпуно сигуран и од срца ти желим срећу. Још једном срећно.”*³⁹⁵

У овом говору, одржаном приликом унапређења у виши чин официра Ивице Бараћа, доминира непосредан, близак фамилијарни тон и то у два наврата. У првој целини генерал Симовић наводи његово име и презиме, а између та два навођења користи колоквијално изражавање кроз контраст *знате, не знате, како ко*, али и низ епитета којима се градативно истичу његове врлине, од радних до карактерних: *перспективан, стручан, поносан, достојанствен*, чиме постаје узоран пример другима, што је исказано односним реченицама, у саставном напоредном односу са атрибутском функцијом: *баш онакав какав желим да буде и какав сви ми желимо да буде наш официр*. Истицање његове узорности дато је персонификацијом и метонимијом: *Официр кога би свака јединица пожелела за официра*, након чега следи набрајање низа војних јединица и команди *независно да ли у Команди Копнене војске, да ли у некој јединици, чети, батаљону, бригади*, чиме најпре наводи највишу инстанцу (*Команда Копнене војске*), а затим градативно ниже јединице од ниже ка вишој (*чета, батаљон, бригада*). Овако стилизован исказ на афирмативан начин појачава војничке и људске квалитете официра Бараћа. У комуникативној реченици *Имамо срећу да имамо таквог официра као што је он* употребом зависне реченице користи учестало поређење и тако се додатно истичу врлине официра који се унапређује у виши чин. Адресирајући *Ивицу*, генерал Симовић истиче част што га унапређује, али му скреће пажњу да остане оно што јесте, користећи сликовите епитете: *да и даље будеш тако гарав, црн, а какав ли је тек дошао са терена*, који указују исконску повезаност војника, земље и барута као метонимије природе професије официра Копнене војске. Синестезија, којом генерал Симовић жели Ивици Бараћу да ужива у *мирису барута*, уводи олфакторну (мирисну) слику која допуњава и појачава претходну визуелну слику *гаравог и црног* старешине, а она се допуњује војном терминологијом са временским значењем (*током извођења здружено-тактичких вежби са бојевим гађањима*). Након тога следи савет да ужива у раду с људима, те ће на тај начин *Бог да га чува* (божанска мисија професије) и тако ће лакше савладати тешкоће, што је било присутно и на почетку обраћања. И овде се као опште место очекује да будућа војничка пракса буде континуитет досадашње (*ти ћеш то успешно да урадиш, као што си и до сада радио*), што је исказано још једним поређењем. Завршетак говора представља увереност генерала Симовића да ће официр наставити са узорним војним деловањем, те се у две узастопне предикатске реченице са значењем жеље истиче мотив среће (*и од срца ти желим срећу, Још једном срећно*), у првој као апстрактна именица, у другој као прилог за начин. Говор је жив, природан и убедљив. Прати га одлична дикција кроз узорну

³⁹⁵ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=DP9Y_YgMZ1g> 12.04.2024.

артикулацију, акцентуацију, логички акценат, темпо и примерен одабир места где се прави пауза.

„Ја мислим да нема официра и подофицира макар у Команди Копнене војске коме није мило што је Златко Петрић постао потпуковник. Намучена душа, ратови, рањавања, збрињавање санитетско, операције, па опет ратови, па командант батаљона, а породица све то трпи. Све је то издржала и његова породица и наш Злаја. И хвала Богу да је и он постао потпуковник, а Златко Петрић је официр који вреди, пре свега као човек, а онда као официр. Ево мени је срце пуно, а верујем да смо сви овде срећни зато што смо му данас уручили потпуковничке чинове. Злајо, срећно ти било, буди вредан као што си увек био, поштен, одан Војсци Србије и држави Србији и верујем да ћете и даље сви ови људи поштовати као што те поштују и овде.”³⁹⁶

Још један од говора генерала Милосава Симовића у ком се показује моћ правилног избора и селекције језичких средстава, дајући му ефекат непосредности, уз примерену употребу разговорног стила. Говор у ком је свака реч нашла своје право место је кратак, јасан и ефекатан. Прожет је дубоком емпатијом због тешке животне судбине потпуковника Златка Петрића, која је дата набрајањем: *Намучена душа, ратови, рањавања, збрињавање санитетско, операције, па опет ратови, па командант батаљона, а породица све то трпи*. Користећи синтагму *намучена душа*, он најављује животне драме које су пратиле Златка Петрића, а приказивањем понављања ратних ситуација у којима је *био послат на фронт, рањаван, оперисан*, оставља снажан утисак катарзе код слушалаца. Његове тешкоће повезане су и са судбином породице, што је дато предикатском реченицом у супротном односу: *а породица све то трпи*. Но, следи контраст целој ситуацији: *Све је то издржала његова породица и наш Злаја*, чиме се они постављају као морални победници над искушењима. Појачан је стога осећај генералове радости и поноса што унапређује овог официра: *И хвала Богу да је и он постао потпуковник. Ево мени је срце пуно, а верујем да смо сви овде срећни зато што смо му данас уручили потпуковничке чинове*. И овде се, као и у претходним говорима, најпре се истичу људске, а потом и професионалне вредности Златка Петрића. Затим генерал апострофира официра надимком и без персирања, настављајући срдачност и блискост у комуникацији, жељном реченицом *Срећно ти било* и заповешћу да и у времену будућем ради са својим врлинама и етичким атрибутима (*Буди вредан као што си увек био, поштен, одан Војсци Србије и држави Србији*), што ће имати реперкусију и на даље поштовање потчињених према унапређеном официру: *Верујем да ће те и даље сви ови људи поштовати као што те поштују и овде*. У овом говору употребом поредбених реченица са везничким спојем *као што*, указује се на континуитет радне и моралне етике уз уважавање и поштовање. Говор је убедљив и усклађен са добром дикцијом.

³⁹⁶ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=DP9Y_YgMZ1g> 12.04.2024.

4.16. Говори након реализованих војних вежби

Говор охрабрења, разумевања и подршке посебно је важан након реализације значајних задатака и војних вежби. Зато култура усменог изражавања није усмерена само на језик и стил командовања и административни стил, већ и на бројне друге аспекте војне професије. Јововић и Животић истичу да „говор није од велике важности само за командовање, већ и за прилике када треба да се улије снага, поверење, вера у победу и нагласи смисао ратовања.”³⁹⁷ Према Драгашевићу, „војнички беседник је онај који са неколико речи, према људима и приликама, добро удешеним, своје другове или своје млађе, за своју намеру распали и великом делу поведе.”³⁹⁸ За овај стил комуникације поред фактографске, значајна је и емотивна функција језичког знака. Прозодијски кодови у овом стилу комуникације посебно доприносе ефекту остварене комуникације. Проксемички аспект невербалне комуникације је значајан како би старешину који говори, старешине и војници добро чули и видели, а тако и разумели. Тон и поруке су фамилијарнији и подразумевају разумевање и емпатију према свим тегобама које су потчињени имали током реализације теренске вежбе, као и потребну афирмацију успеха које су постигли током извршавања одговорних задатака у приликама које нису канцеларијске, већ најприближније суровим ратним околностима.

По завршеној војној вежби, надређени старешина обраћа се постројеним официрима и подофицирима, војницима или кадетима и даје општу оцену успешности реализације вежбе, односно врши усмену евалуацију у форми говора. Разуме се, свака вежба ће имати и своју писану евалуацију према важећим стандардима и чек-листама, али је за мотивацију постројених припадника војне јединице веома је значајна жива реч, и то непосредно након завршетка вежбе. Посебан ефекат се остварује када се старешина обраћа непосредно након завршене вежбе у условима у којима су и његови потчињени. Њихов командир–командант као особа од ауторитета и поверења вешто уобличеним говором у оваквим околностима управо гради осећање јединства и колективног духа. Дакле, говори након војних вежби имају и снажно мотивационо дејство, јер истичу позитивне аспекте реализованих активности где се учесници вежбе похваљују и професионално уважавају, што је након савладаних психофизичких напора веома значајно као мотивишући фактор одржавања оданости војном позиву.

Приликом командовања војни старешина се строго држи језика струке и концизности, а у војним актима доминира административни стил. Но, говор са мотивационим дејством подразумева уношење ширег спектра стилских средстава, којима се успоставља снажнија веза између говора и публике. Стога се у овим говорима излази из сувопарног војног жаргона и бирократског језика, док емотивна стилска средства изазивају снажан мотивациони ефекат. Дакле, у односу на наредбе, команде, дописе и извештаје, присутан је знатно шири распон језичких средстава, укључујући и елементе књижевноуметничког стила, те родољубиви занос и патос.

Дугачки и троми говори у овој комуникативној ситуацији нису прикладни, јер је јединица постројена у теренским условима након великих напора у различитим временским приликама и често под пуном борбеном опремом. Треба да буду концизни и језгровити, а садржајни. Затим, веома је значајно да се казују, а не читају, што додатно појачава уверљивост. Дикција, интонација, гласност, јасност и живост казивања веома су значајни за ефектну

³⁹⁷ Божидар Јововић, Радомир Животић, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990, стр. 268.

³⁹⁸ Божидар Јововић, Радосав Шуљагић, *Јован Драгашевић*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2016, стр. 248.

рецепцију и дизање морала постројених слушаалаца. Говори треба да звуче природно и вешто изговорени, а упутно је да се старешина припреми за обраћање, односно стално мора унапређивати своје језичко-стилске компетенције, без празнословља или других видова говорничких мањкавости које би могле подривати ауторитет. Ови говори реализују се у свим временским условима (киша, снег, врућине) и на местима реализације вежбе (круг касарне, војни полигон), претежно без пратећег озвучења, на шта говорник мора бити спреман.

У овој комуникативној ситуацији примерен говор тела (покрети руку, израз лица је слободнији у односу на стил војних команди) има значајну улогу у додатном појачавању емоционално обојених језичких израза. Током вербалног казивања инструктивно је да се погледом уваже сви припадници строја и да се не гледа у *једну тачку*. Старешине морају имати у виду да је у теренским условима чујност смањена, као и да је треба прилагодити ширини фронта и дубини строја. Не би било упутно да се добри говори не чују. Зато је потребно строј прилагодити тако да се обезбеди добра чујност претпостављеног старешине. Ово је посебно важно упутство за младе старешине који често не обраћају пажњу на проксемички – просторни аспект невербалне комуникације који значајно доприноси продуктивној комуникацији.

Комуникативна ситуација: обраћање начелника Војне академије генерала Младена Вуруне кадетима након реализоване завршне вежбе кадета *Дипломац 2014*. Говор је одржан 18. 06. 2014. године на Војном полигону „Пасуљанске ливаде”.³⁹⁹

*„Данас смо имали прилике да видимо две тактичке вежбе и две тактичке вежбе са бојним гађањем које су извели кадети завршне године службе телекомуникација и родова инжињерије, пешадије и оклопних јединица. Имали сте прилике да видите садејство тенковског вода и стрељачког вода. Имали сте прилике да видите шта вам све треба када добијете овакав задатак, а треба вам знање из тактике, командовања, познавања наоружања, гађања, физичка спремност, психологија, социологија, све оно што сте учили током четири године у Војној академији. Већ за неки месец преузмете дужности, прве основне дужности командира вода, и бићете у прилици да преузмете пуну одговорност за јединице којима ћете командовати. Ослоните се на знања која поседујете, верујте у своје способности и нека људи увек буду мера ваших одлука и у том случају сигурно нећете погрешити. Честитам вам на успешно реализованим вежбама данас и желим вам пуно успеха до краја школовања и, наравно, видимо се 14. септембра испред скупштине са првим чиновима.”*⁴⁰⁰

Говор представља ретроспективу завршне вежбе „Дипломац” кадета завршних година Војне академије. Одликује га службени тон генерала Вуруне, у којем доминирају војни термини (*тактичке вежбе и тактичке вежбе са бојним гађањем, садејство тенковског вода и стрељачког вода*), као и потребна знања за рад у служби (знање из тактике, командовања, познавања наоружања, гађања, физичка спремност, психологија, социологија). Конструкција *имали сте прилике да видите* користи се три пута, што указује на мултидисциплинарни карактер ове војне вежбе као *круне* свих теоретских и практичних знања из различитих предмета које су кадети стекли током школовања у Војној академији. Кључна порука овог саопштења у форми императивног значаја јесте да се будући официри ослоне на знање које имају, веру у сопствене способности и повезаност са подређенима (*Нека људи увек буду мера ваших одлука*), чиме се избегава могућност грешке у командовању. Генерал Вуруна честита кадетима на успешно реализованој вежби и упућује их на свечану доделу првих чинова испред Скупштине

³⁹⁹ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=SM_SZ9aApjU&t=2s> 12.10.2024.

⁴⁰⁰ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=SM_SZ9aApjU&t=2s> 12.10.2024.

Републике Србије. Све то изговара без посебно израженог заноса и патоса, не уносећи личне импресије или блискост са кадетима, већ се поставља као начелник образовне установе, који објективно и одмерено сагледава резултате вежбе. Држећи се ауторитета и војне хијерархије, говорник честита присутнима успешно реализовану војну вежбу.

Од изузетног је значаја обраћање начелника Војне академије кадетима након реализованих терена и практичних облика наставе. Тако се даје позитиван пример младим људима који се школују за најодговорније командне и штабне дужности у јединицама Војске Србије. Начелник Војне академије показује да је уз кадете, да је ту са њима на терену. У свом говору он истиче знање као кључни ресурс кадета, будућих официра, и то повезује са знањем које су стекли током школовања и из других области општих наука, а важне су за професију официра. Говорник указује на одговорност као важну војничку врлину. Генерал Вуруна у средиште казивања ставља значај људског фактора као кључне вредности сваког војног колектива. Начелник Војне академије честита целокупном људству, а своје обраћање завршава реченицом са жељним значењем (*Желим вам пуно успеха до краја школовања*). Говор није оптерећен административним канцеларизмима. Стручни војни термини се употребљавају примерено, само у делу говора где је реч о врстама вежби и захтева које су успешно савладали кадети Војне академије. Реч *одговорност* у војној професији има велику тежину. У вези са тим, говорник не каже да ће кадети као будући официри *преузети вод, да ће преузети посао, да ће постати командири*, већ *да ће преузети одговорност*. Овај говор према својим обележјима спада у домен примереног разговорног стила монолошког карактера. Према свом карактеру је пригодан и остварује функцију мотивисања. Говор се не изражава читањем са папира и говорник има добру – академску дикцију.

Комуникативна ситуација: говор команданта Копнене војске генерала Милосава Симовића. Говор је одржан 2021. године на полигону за обуку након завршене војне вежбе припадника 4. бригаде Копнене војске.

„Свима вама честитам на одлично изведеној вежби. Честитам вам на уложеном труду. Недавно сте успешно извели вежбу „Платинасти вук“ и врло добро и одлично представљали државу Србију пред страним оружаним снагама. Одмах после тога, веома брзо, организовали сте се и извели вежбу „Муњевити удар 2021“. Знам да вам није лако. Из задатка у задатак, са обавезе у обавезу. Следи вам нови задатак, опет представљање државе Србије у Немачкој на међународној вежби. Није лако извршавати много задатака, али ако волите војнички позив, ако сте солидарни међусобно, ако се волите као људи међусобно, ако поштујете оне који су најбољи, најпоштенији, најчеститији, најдостојанственији и тежите да будете као они и бољи од њих и ако сте људи, ништа вам није тешко и оно што је много тешко, биће много мало тешко. Честитам на успешно извршеној вежби. Честитам вам што се држите струке и што волите вашу 4. бригаду Копнене војске, што сте посвећени одржавању мира за све грађане Пчињског округа. Честитам вам што волите српску војску и намучену отаџбину Србију. Желим да и даље будете такви и да тежите да будете још бољи. Вашим породицама и вама желим да будете здрави, да једни друге поштујете, цените и волите и да остварите све жеље у будућности.”

Вежбу оцењујем са оценом врло добро.

Живела Србија!

Живела српска војска!”⁴⁰¹

⁴⁰¹ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=8mQMcbApOV4&t=3051s>> 03.06.2024.

Говор је уприличен након успешно реализоване војне вежбе. Говорник упућује на недавно организоване војне вежбе „Платинасти вук” (међународног карактера) и „Муњевити удар”. Обе вежбе дате су у форми именичких синтагми. Прва упућује на реч звер, честу у називу специјалних војних јединица и вежби, а асоцира на издржљивост и снагу (*вук*), а конгруентни атрибут *платинасти* указује на највиши ниво вредности (*платина* – бело злато). Друга упућује на брз, муњевит, изненађујући фактор, кратко, али снажно дејство, попут муње.

У овом обраћању, генерал Симовић истиче саосећање са напорима трупе (*Знам да вам није лако*), ланчану повезаност вежби (*Из задатка у задатак, са обавезе у обавезу, следи вам нови задатак*) и наговештава учешће у још једној међународној вежби у Немачкој. Овде се, као и у претходним говорима, износи контраст између бројних обавеза и позитивних врлина које омогућавају успех у војном позиву, датих низом реалних условних реченица, повезаних саставним односом, чинећи тако логички след (*Али ако волите војнички позив, ако сте солидарни међусобно, ако се волите као људи међусобно, ако поштујете оне који су најбољи, најпоштенији, најчеститији, најдостојанственији и тежите да будете као они и бољи од њих и ако сте људи*). Истичу се, дакле, љубав према војном позиву, солидарност, људскост, али се и посебно наглашава поштовање према онима који поседују изражене врлине (*најбољи, најпоштенији, најчеститији, најдостојанственији*) које су посебно истакнуте као важне за припаднике војске. На крају, као градативни климакс, поставља се услов *ако сте људи*, који упућује на чувену поруку патријарха Павла *Будимо људи*. Ако се сви ови побројани услови испуне у јединици, следи превазилажење невоља, што у виду врло веште, ефектне али и примерене игре речима генерал Симовић истиче: *Ништа вам није тешко и оно што је много тешко, биће много мало тешко*, са елементима контрастног хумора у односу прилошких синтагми: *много тешко – много мало тешко*.

Генерал Симовић честита старешинама и војницима на постигнутим успесима, крећући се градативно од професионалних успеха на вежби, професионализма, чувања и одржавања мира до ефектне промене ритма и подизања тона кроз честитање на њиховој посвећености и искреној љубави према српској војсци и намученој отаџбини Србији, са катарзичном вредношћу атрибута *намучена*. Говорник наглашава жељу да учесници вежбе и даље буду тако успешни, што је присутно и у претходним Симовићевим говорима, с тежњом да буду још бољи (напредовање кроз употребу прилога за количину *још* и компаратива описног придева *добар*). Жеље преноси на чланове породице, а оне се односе на најважније и највредније врлине које треба пожелети другима: *да будете здрави, да једни друге поштујете, цените и волите и да остварите све жеље у будућности*, полазећи од здравља, преко узајамног уважавања, поштовања и љубави, до остваривања личних жеља сваког постројеног члана јединице у будућности. Након тога следи одсечна оцена вежбе са *врло добро* (са присутном паузом у говору), као и жељне реченице, карактеристичне и мотивишуће за крај војних говора – *Живела Србија, Живела српска војска*, на које постројена јединица углас одговара: *Живела!* Реченички и логички акценат имају значајну улогу у говору, уз изврсну дикцију и интонацију. Говор се не чита, већ казује, што додатно оставља снажан и убедљив утисак.

Комуникативна ситуација: говор начелника Генералштаба Војске Србије генерала Љубише Диковића након завршене војне вежбе.⁴⁰² Обраћање је одржано 31.05.2016. године.

⁴⁰² Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=QZk92y9QsHA&t=2s>> 20. 09. 2024.

„Добро, војници и старешине, поздрављам вас. Пратио сам ваша увежбавања и рад на Пасуљанским ливадама, како ви овде извршавате одређене активности, тактичке вежбе, тактичка увежбавања, тако и друге јединице наше војске широм Републике Србије изводе вежбовне активности у склопу Командно-тактичке вежбе 'Морава 2016'. Дакле, сви наши видови су у вежбовним активностима које имају за циљ да проверимо колико су нам јединице оспособљене за извршавање задатака који стоје пред нашој војском.

Све ово што сте ви ових дана увежбавали је значајно за способности ваших јединица и да се уверите у могућности и снагу јединице у којој сте као послужоци на средствима и системима, командири одељења, командири водова, чета, батаљона. Данас сте извели вежбу 'Механизовани батаљон у нападу'. Погледајте ову технику коју сте ви данас употребљавали подржану са артиљеријом 122, подржану из ваздушног простора. Сила је то. Сила је то. Ови системи у рукама војника као што сте ви гарантују безбедност нашој земљи и срећна је свака земља која има овакву војску као што сте ви. Неколико дана сте на вежбовним просторима, у различитим временским условима веома добро извршавали задатке, тако ме је упознао ваш командант генерал Јелић. Ја никада нисам сумњао у снагу и могућности Треће бригаде, подржану и ојачану на начин како је то данас било. Видели сте ефикасно дејство наших бомбардера, што враћа поверење у моћ и снагу ваздухопловства да подржи Копнену војску у извршавању својих задатака.

Драго ми је изузетно да добро радите, пре свега да сте здрави, да сте пуним срцем у вежби. Настављамо даље, све са циљем да будемо бољи, вештији, способности, него што смо до сада били. Желим вам успех у следећим активностима. Наставите тако, својски радите оно што треба. Биће времена и за одмор. Биће времена и за друге ствари које су нашем војнику, нашем официру, нашем подофициру и те како важне и потребне. Срећно и све најбоље вам желим."⁴⁰³

Говор представља обраћање генерала Љубише Диковића након реализоване вежбе припадника војске на полигону „Пасуљанске ливаде“. Одмереним тоном на почетку говора говорник пореди начин на који јединица изводи своју војну вежбу са активностима осталих јединица у Војсци Србије. Дати су војни термини: *тактичке вежбе, тактичка увежбавања, вежбовне активности, командно-тактичке вежбе*. Истиче се циљ наведених војних вежби саопштен путем реченице: *да проверимо колико су нам јединице оспособљене за извршавање задатака које стоје пред нашој војском*. Наводећи садејство са употребом артиљерије и авијације генерал Љубиша Диковић исказује њену снагу кроз хиперболисано запажање: *Сила је то, која је мотивишућа, и коју понавља два пута*. Користи се поређење по сличности: *Ови системи у рукама војника као што сте ви, гарантују безбедност нашој земљи и срећна је свака земља која има овакву војску као што сте ви*. Успех на вежби одређује истичући значај људског фактора. Србија је и овде представљена персонификовано: *Срећна је свака земља која има овакву војску*. И у овом говору се користи поређење по сличности: *ови системи у рукама војника као што сте ви гарантују безбедност нашој земљи*. Назначени су снага и могућности Треће бригаде, као и враћање поверења у снагу и моћ ратног ваздухопловства. Генерал Диковић је показао радост што су учесници вежбе не само професионално већ и пуним срцем у вежби, односно што имају снажну унутрашњу мотивацију и гаје љубав према војном позиву. Истиче се даље напредовање употребом компаратива у реченици: *да будемо бољи, вештији, способности*

⁴⁰³ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=QZk92y9QsHA&t=2s>> 20. 09. 2024.

на коју се надовезује поређење по супротности *него што смо до сада били*, указујући притом на прогрес будућег у односу на прошли тренутак. Са жељама за успех и даљи труд јединице, генерал Диковић показује разумевање и за аспекте приватног живота (*Биће времена и за одмор, биће времена и за друге ствари које су нашем војнику, нашем официру, нашем подофициру и те како важне и потребне*), где се истиче емпатија кроз баланс радног ангажмана и потребе за одмором и свему што је старешинама и војницима значајно, поред посла. Он показује да разуме свог војника којем је потребан одмор и друге ствари, потребне сваком човеку. Генерал позива на војничке вредности. Он показује емпатију. Храбри своје војнике и одаје им признање. Говорник експресивном лексиком позива на вредности официрске професије. Генерал Диковић наглашава да верује припадницима Треће бригаде у реченици *Ја никада нисам сумњао у снагу и могућности наше Треће бригаде*. Посебно треба истаћи присвојну заменицу *наше*, јер не каже само Треће бригаде, већ истиче блискост са њом. Генерал одаје признање својим војницима. Говор се закључује жељном реченицом, уобичајеном за завршетак војничких говора овог типа: *Срећно и све најбоље вам желим*. Говор се не чита. Прати га одлична дикција, узорна артикулација, акцентуација, логички акценат, темпо и примерен одабир места где се прави пауза. Кинезички аспект невербалне комуникације кроз покрет тела, гест и мимику усаглашен је са вербалним казивањем што говор чини још уверљивијим.

4.17. Језик и стил у служби мотивисања војника током НАТО агресије 1999. године на Савезну Републику Југославију

Једна од функција комуникације јесте подстицање и мотивисање. Речи као извор надахнућа и нове снаге када је најтеже посебно су значајне за припаднике војноорганизационих система у ратним условима и борбеним дејствима. Зато је војно беседништво, а посебно ратно, кроз историју темељно истраживано и у свакој војсци овом сегменту усменог излагања посвећује се посебна пажња. Овај стил није административна форма, већ тражи додатну емотивну обојеност говорника, показујући да је командир или командант један од војника који проживљава све ратне тегобе и муке као и његови потчињени. Делотворно је и коришћење фигуративности која омогућава широк распон језичких средстава којима се може деловати на душу и срце војника.

Говори су због врло динамичних услова борбених дејстава често импровизовани и нису припремљени, не читају се са папира и нужно је коришћење примерених стилских обележја из корпуса разговорног стила. Треба нагласити да је и у овим говорима припрема важна и не треба је се одрећи. Речи у борбеним комуникативним ситуацијама су посебно осетљиве и треба их учинити делотворним. Све оно што се речима у миру могло опростити, у рату се не прашта. Ратни услови подразумевају и непосредне разговоре са војницима који нису строго службени, што не значи да се тиме круни ауторитет претпостављеног старешине. Избор језичких средстава у ратним условима тражи моћ речи, речи које делују, окрепљују и покрећу. Наравно, треба напоменути да непримерена језичка средства могу имати и свој негативан предзнак. У вези са тим, Божидар Рогановић је у својој књизи *Реторика* у праву када бележи: „Беседа вође – старешине – најубојитије је оружје, засновано на необоривим и упечатљивим аргументима – саопштена уверљиво и надахнуто; оном снагом и уверљивошћу коју нуде примери одабрани за наук и надахнуће.”⁴⁰⁴ За овај стил комуникације, поред референцијалне одређености и фактографских чињеница, значајна је и њена емотивна функција.

⁴⁰⁴ Божидар Рогановић, *Реторика – друго допуњено издање*, Војноиздавачки завод, Београд, 2001, стр. 233.

У условима борбе против вишеструко бројнијег и технички опремљенијег непријатеља, ратничко беседништво често је било значајно у јачању морала као кључног унутрашњег покретача припадника војске. Команданти су пред важне битке прво морали да победе у избору правих речи, што потврђује и Рогановић када каже да „пред пресудни сукоб, велики команданти увек одрже прво себи беседу која мора садржати решење проблема и одбрану од изненађења. У немој дијалогу са самим собом војсковођа снива и снује и победу и беседу.”⁴⁰⁵ Ратничким беседама потребно је да се пошаље порука вере у успех и победу. У језику и стилу ратних беседа посебно је важно нагласити значај вредности за које се припадници војске боре и које у рату и својим животом бране. Војник кроз беседу треба да стекне самопоуздање да ће у борби победити, али и преживети. Завршна мисао треба да буде снажна и победничка. Треба нагласити да овај стил комуникације поред примене специјалног војног лексичког фонда, захтева и пажљив одабир разноврсне лексики из општег језичког фонда.

Комуникативна ситуација: генерал Божидар Делић говори о својим искуствима током НАТО агресије на Савезну Републику Југославију 1999. године када се у чину пуковника налазио на дужности команданта 549. моторизоване бригаде Војске Југославије. Том приликом генерал Делић наводи један од разговора са својим војницима.⁴⁰⁶

Војници: „Је л’ се Ви плашите, господине пуковниче?

Пуковник Делић: Како да се не плашим.

Војници: Не верујемо Вам!

Пуковник Делић: Плашим се. Прво знам колико сам вас повео, а хоћу да вас све вратим. То је оно о чему ја размишљам, а ви не размишљате о томе. Друго, добили смо као јединица задатак који треба да се уради, а ја сам одговоран за то. Па ни моја кожа није челична! Ко од нас први по божјој правди треба да погине? Сви ми, само вама ништа да се деси.

Војници: То је супротно од правде, како Ви да погинете? Шта, Ви погинете, ко ће онда да командује?

Пуковник Делић: То се у војсци зна ко кога мења. Ја треба први да погинем. Ко од вас има породицу? Ја имам породицу.”⁴⁰⁷

Командант бригаде користи разговорни стил. Комуникација се реализује кроз дијалог пуковника Божидара Делића и војника у ратним условима. Он се ставља у војничке ципеле, односно саживљава са војницима. Мимо општег места о војсковођи без мане и страха, пуковник истиче мотив страха као природно људско стање, што у војсци, васпитаној на патриотским крилатицама, изазива очекивану неверицу. Међутим, његов страх потиче од одговорности да сачува војску, а то је угао гледања команданта какав војска нема, што је дато контрастом *Плашим се, прво знам колико сам вас повео, а хоћу да вас све вратим*. Затим следи истицање одговорности према повереном ратном задатку. Говорник истиче да *ни његова кожа није челична*, метафорично одређена као *непробојна, неуништива*, чиме им се на ефектан начин скреће пажња да су командант и војска једно. Тиме пуковник уверава своје потчињене да је он један од њих, са свим својим врлинама и манама, жив човек од крви и меса. Војници наглашавају како је важно да им командант не погине јер онда нема ко да их води, али пуковник Делић контрастивно истиче да он треба први да погине, а не његови потчињени, стављајући у

⁴⁰⁵ Исто, стр. 232.

⁴⁰⁶ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=7mzPaWcUIFs&t=2082s> 05.01.2024.

⁴⁰⁷ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=7mzPaWcUIFs&t=2082s> 05.01.2024.

први план своју улогу предводника и одговорност према животима својих војника, како је иначе у традиционално схваћеном ратовању и очекивано – да пуковник буде на челу војске, а не да командује из позадине. Пуковник Делић поставља војницима и питања у вези са њиховим породичним статусом, што му је додатна мотивација да их врати кући живе и здраве. Тиме показује да разуме војнике и тако им додатно улива снагу, поверење и морал. Овакав приступ потчињенима јак је важан у образовању и васпитању будућих официра. На питање да ли се плаши, пуковник искрено одговара: *Плашим се, прво знам колико сам вас повео, а хоћу да вас све вратим*, чиме не ставља пуко остварење ратног циља изнад живота свог људства. Дијалошка форма даје динамику и извесну врсту драматичности јер се разговор дешава усред ратних дејстава, а опет указује и на непосредност претпостављеног према потчињенима, разумевање њиховог положаја и има мотивишуће дејство.

Пуковник Божидар Делић – командант 549. моторизоване бригаде.

„Нема назад, иза је Србија!”⁴⁰⁸ – наређење пуковника Божидара Делића старешинама и војницима током битке на планини Паштрик 1999. године.

Овде је дата изразито емотивно обојена порука у форми наређења, којом се пркосило непријатељу, и која је била важна снага у стварању челичне дисциплине, морала и несаломивог отпора Војске Југославије. Изговорена је у контексту битке на Паштрику и најаве копнене агресије НАТО пакта на Савезну Републику Југославију. С обзиром на то да би повлачење значило губитак територије отаџбине, пуковник Делић издаје строгу забрану *нема назад* која одбија могућност повлачења. Просторна одредница *иза је Србија*, говори о императиву очувања положаја по сваку цену у циљу очувања државне територије. Наредба је кратка, лаконски језгровита и представља суштину одржања и мотивацију за војнике да истрају у херојској борби по којој је битка на Паштрику запамћена у новијој српској историји. Ово наређење, које није обликовано по одредбама борбених правила, већ је настало спонтано, у борбеним дејствима, добило је статус снажне војне крилатице и често се употребљава у савременом војном жаргону.

Сведочење војника Зорана Лекића учесника Битке на Кошарама 1999. године и припадника 125. моторизоване бригаде⁴⁰⁹

„Имали смо уз себе наше офицере и подофицере, васпитане и школоване у сјајном духу војничког позива, који су увек били са нама и увек ишли први, командујући ЗА МНОМ!, шта год да се деси. То нам је давало снагу, јачало морал.”⁴¹⁰

Ова кратка исповест дата је у приповедачком перфекту, ретроспективно, из перспективе војника. Војник Зоран Лекић пре свега истиче осећање поверења и сигурност у официрски и подофицерски кадар, одређујући их епитетима као *васпитане* и *школоване у сјајном духу војничког позива*. Лекић наводи да су старешине током НАТО агресије били неодвојиви од војника, чинећи јединство са својим потчињенима, те да су били предводници у борбеним дејствима (*увек су ишли први, командујући ЗА МНОМ!*), што је позитивно утицало на издржавање ратних околности, грађење војничке снаге и морала код младих војника. Овде је

⁴⁰⁸ Раденко Мутавцић, *Битка за Паштрик – сећања учесника 1999.*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2020, стр. 127.

⁴⁰⁹ Раденко Мутавцић, *Битка на Кошарама – сећања учесника 1999.*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2018, стр. 187.

⁴¹⁰ Исто, стр. 187.

наведена команда *За мном* (предлошко-падежна конструкција за + инструментал), која указује на узорност војних руководилаца у ратним операцијама, предводништво и храброст старешинског кадра. Дакле, старешине нису командовале „*НАПРЕД*“, већ „*ЗА МНОМ*“ (што значи – ја, *старешина сам најодговорнији у миру, али и у рату када је најтеже, и то испред, а не иза или поред вас*). Управо ова команда била је мотивишућа за старешине и младе војнике.

Из ратног дневника команданта Треће армије Војске Југославије – генерала Небојше Павковића – март 1999. године.⁴¹¹

„У 15.30 часова, стижемо на раскрсницу код села Коморине. Поред напуштене куће, с десне стране пута, видим групу од петнаестак војника како без страха седе и разговарају док изнад њихових глава лете авиони. Два оклопна транспортера и једно теренско возило стоје маскирани иза куће. Неки војници седе, а остали слободно шетају. Зачудила ме је та опуштеност и одсутност страха. Тек је прошло неколико дана од почетка агресије, а војници се опустили. Наређујем возачу Драгану да заустави возило. Излазим из аутомобила и крећем ка њима. Они и даље седе. Сигуран сам да знају да им прилази неко од високих официра јер је колона возила под пратњом. Не знају ко је у питању. Мислим да не претпостављају да им у сусрет долазе команданти Треће армије и Приштинског корпуса, иначе не би се тако лежерно понашали. У рату војници и старешине деле исту судбину, ратничку. Војни полицајци из пратње трче испред нас и вероватно су их упозорили о коме се ради. Устали су и правилно војнички поздрављају. Неки од њих немају шлемове. Хтео сам да их искритикујем, али одустајем. Схватам да се они никога не плаше. Сазнајем да су из Механизованог батаљона 15. оклопне бригаде и да су дошли да замене војнике на пункту. Изнад наших глава чује се карактеристичан звук борбених авиона. Нисам их видео, али су се добро чули. Ризиковао сам и окупио војнике око себе. Разговарали смо о свему. Били су из мартовске партије војника 1998. године. Нису се жалили ни на шта. А питао сам их о свему: како су прихватили одлуку о задржавању у јединицама Војске Југославије, о храни, одржавању хигијене, опасностима од авиона, односу старешина према њима, дисциплини, породици и да ли се чују са својим најближима. Били су расположени што виде Лазаревића и мене. Мислим да још не верују да смо ту са њима и да стојимо испод авијације агресора.

Одао сам им признање за изузетно храбро и професионално извршавање задатака 1998. године и сада. Оценио сам да су прави хероји, јер то што они издржавају и то што су до сада издржали ретко који војник било које војске може да издржи. Новинар Дреџун инсистира да поновим оцену коју сам дао о војницима и да је снимим. Поновио сам и рекао: – Можемо ли агресору да поручимо да он нема толико бомби колика је наша љубав према слободи и према нашој отаџбини? Знате ли да, као браниоци Косова, ви улазите у легенду, јер исписујете најсветлију страницу у савременој историји српског народа? Познато вам је да је 1389. године Србија пала у ропство. Сада, 1999. године покушавају да нам поново узму Србију. Србија се брани овде на Космету. Космет сигурно неће дати Србију, нити ће Србија дати Космет. Зато будите поносни на све ово што сада радите за своју отаџбину!

Пре него што смо се растали, упозоравам их да морају да се чувају и од терориста и НАТО авијације. Причам им о случају који се догодио 1998. године када је на путу према Глоговицу настрадала група наших војника на само 100 метара од пункта који су обезбеђивали припадници МУП-а. Уместо да контролишу пут, они су седели око куће. Шиптари су пришли на

⁴¹¹ Небојша Павковић, *Трећа армија, седамдесет осам дана у загрљају „милосрдног анђела“*, март 1999, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2018, стр. 392-393

100 метара од њих и испалили мину из ручног бацача на наше возило. Одговарају да знају за тај случај и за онај код Цареве чесме. Поздравио сам војнике и пожелео им ратничку срећу."⁴¹²

Овде је дат сегмент из ратног дневника генерала Небојше Павковића, команданта Треће армије Војске Југославије током 1999. године. Аутор ове забелешке истиче контраст између опасности коју представља НАТО авијација и младих војника који не показују страх спрам ратних околности у којима су се (не)очекивано нашли. Аутор пише у првом лицу јединине презента са приповедачким значењем, користећи ретроспективно приповедање, односно реконструише ситуацију која се десила пре извесног времена. Генерал Павковић запажа лежерност у изгледу и понашању војске која је у контрасту са очекивањем надређених да увек буду под пуном ратном опремом, где потцртава парадоксалну ситуацију да неки војници нису имали ни шлем, што је у супротности са очекиваним изгледом припадника војних јединица. Но, емотивно се саживевши са младићима који су се услед редовног служења војног рока затекли у рату, генерал Павковић решава да их ипак не критикује, јер би тиме изазвао контраефекат у тешким околностима који су нове за ове младиће. Он им прилази на афирмативан начин, представљајући их као *хероје*. Командант избегава класичан језик и стил командовања, што је јако важно и прикладно у овако деликатној комуникативној ситуацији. Он војницима улива поверење и уверава их да је он *један од њих* и заједно са њима на *борбеној линији*.

Генерал разговара са својим потчињенима као са људима које уважава и не посматра их са висине недодирљивог високог војног чина, те у његовом обраћању доминира разговорни функционални стил. Затим кроз контраст уобличен у реторско питање прави разлику између непријатељске моћи и снаге љубави према отаџбини која се брани: *Можемо ли агресору да поручимо да он нема толико бомби колика је наша љубав према слободи и према нашој отаџбини?* Следи истицање да ће њихов војни ангажман у историји бити вреднован као чин херојства: *Знате ли да, као браниоци Косова, ви улазите у легенду, јер исписујете најсветлију страницу у савременој историји српског народа?* Тиме се прави паралела актуелне ратне ситуације током НАТО агресије са статусом српске државе у време Косовског боја, што је било учестало у војним обраћањима у датом тренутку, а присутно је као део јавне реторике о косовској кризи још од осамдесетих година 20. века све до данас. Истовремено, наглашава се важност њиховог ангажмана у креирању савремене српске историје, јер је било јасно да је реч о једном од преломних тренутака, не само због исхода рата, већ и због његових последица. Међутим, без обзира на резултат рата, генерал Павковић ангажман војника види као језгро за стварање националне легенде, пре свега због позиције одбрамбеног рата против надмоћнијег непријатеља, што се по аналогији може везати за позицију косовских јунака 1389. године. Суперлатив у именичкој синтагми *исписивање најсветлије странице* вредносно маркира одбрану Косова и Метохије 1999. године у односу на све друге историјске и политичке околности с краја 20. века, које су обележене ратним сукобима. Узајамност односа Србије и Косова и Метохије дат је персонификацијом државе као живог бића, што је такође учестало у војним говорима: *Србија се брани овде на Космету. Космет сигурно неће дати Србију, нити ће Србија дати Космет*. Уместо прекора због формалне лежерности, он војнике подсећа на страдање војника 1998. године свега 100 метара од пункта који су обезбеђивали припадници МУП-а. На тај начин их упозорава да поведу рачуна и буду опрезни и приправни да не би због

⁴¹² Небојша Павковић, *Трећа армија, седамдесет осам дана у загрљају „милосрдног анђела“*, март 1999, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2018, стр. 392-393

помањкања борбене готовости или ратног опреза настрадали, односно истиче последицу лежерног деловања која може бити убитачна.

Након тога жели им ратну срећу, што је очекивано за завршетак војних обраћања. Говор показује бригу за војнике, емпатију и саживљавање са околностима у којима су се нашли, али има и педагошки подстицај указивањем на стриктно поштовање мера безбедности у рату како би сачували животе. Разговорни стил којим се користи јасан је, непосредан, срдчан и отворен ка војницима, чиме се укида страх од претпостављеног, а гради поверење и поштовање, уз велику дозу разумевања. На тај начин говорник је отворен према својим потчињенима, не представља се само као формални ауторитет, већ као један од њих, човек који им преноси животно и војно искуство и тако их додатно мотивише.

Из ратног дневника команданта Треће армије Војске Југославије – генерала Небојше Павковића – април 1999. године.⁴¹³

„На једној ливади наилазимо на положаје батерије Противваздухопловне одбране, чији је задатак да брани Командно место противоклопног дивизиона. Поред топова 20/3 мм у заклонима седе војници, послужιοци противавионских оруђа. Заустављам возило. Хоћу да разговарамо са војницима. Устају да нас поздраве. Рапортира командир вода, реферише да је његово одељење дежурно, а да посада прати ситуацију у ваздушном простору. – Има авиона, али лете високо и до сада нас нису нападали – објашњава водник.

Није ме ословио по чину. Не љутим се. Нисам носио чин на униформи, а он вероватно не зна ко сам. Упозорава да би било добро да се заклонимо због авиона. Био је у праву, јер смо велика група која демаскира положај јединице и може да привуче пажњу авиона. Ипак, прихватам упозорење због војника. Хоћу да покажем да се и ми из „Високе команде“ не плашимо авиона. Генерал Николић их информише о којим се гостима ради. Одмах поправљају опрему.

Похвалио сам их и пре него што смо наставили даље, руковао сам се са сваким и упозорио да још боље маскирају положаје, да се не шетају без потребе и да се не излажу опасности.”⁴¹⁴

Овај дневнички запис, настао непосредно након сусрета генерала Небојше Павковића са војницима, представљен је кроз доминантну употребу приповедачког презента, који уноси динамику у наратив, уз сведенију употребу перфекта. Аутор наводи неодређено место догађања (на једној ливади), јер није циљ тачно открити где се налазио војни положај. Користећи се стручном терминологијом (батерија ПВО, Командно место противоклопног дивизиона, послужιοци противавионског оруђа), генерал показује да је одмах препознао шта је био конкретан задатак јединице на терену. Положај је опажен из возила у покрету, те генерал има потребу да прекине вожњу и ступи у контакт са старешинама и војницима. Дакле, генерал Павковић није имао званичан службени задатак да их обиђе, јер се види да се налазио на другом задатку, али он показује свој командантски карактер и војнички етос да обиђе своје старешине и војнике. Овај поступак старешинама и војницима шаље јасну поруку да је брига о људима први и најзначајнији задатак војних руководилаца. Пошто посета није најављена, а генерал није носио ознаку за чин, запажа се да војска не реагује онако како би реаговала да је најавио свој долазак.

⁴¹³ Небојша Павковић, *Трећа армија, седамдесет осам дана у загрљају „милосрдног анђела“*, април 1999, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2018, стр. 75

⁴¹⁴ Исто.

Међутим, генерал увиђа специфичност ситуације и наглашава важност разумевања, стога он не замера потчињеном што га не препознаје. Показује респект према командиру вода који га упозорава да иде у заклон. Генерал Павковић тиме брише формалну границу између обичног војника и високог војног старешине. Упућује похвалу војсци, тежећи да јој подигне морал.

У излагању је приметна комбинација приповедачког стила, с ретроспективним приповедањем, у кратком временском размаку од самог догађаја. Аутор излаже у првом лицу, сведок је и учесник догађаја. Стручни термини дати су са мером. Прича је занимљива, држи пажњу и блиска је ширем кругу читалаца. Користи се, такође, и разговорни стил, али се он овде представља претежно путем неуправног говора. У разговору са потчињенима акценат је на језику блиском војнику, јасном, прецизном, али истовремено уз уважавање и саосећајност, те мотивишући војнике и старешине који су животну угрожени, у овом случају изложени дејству непријатељских авиона током НАТО агресије 1999. године. Својим представљањем команданта који се не плаши и који није само формални ауторитет, генерал Павковић тежи да осоколи своје потчињене и да им личним примером пружи менталну снагу да издрже ратне напоре. Елементи разговорног стила у непосредној комуникацији са потчињенима додатно храбре војнике јер се генерал Небојша Павковић показује као један од њих. Употребом примерених обележја овог функционалног стила у непосредној комуникацији, додатно се апострофира разумевање за напоре и тешкоће у борбеним дејствима својих потчињених, као и јединство старешина и војника у заједничком задатку одбране Савезне Републике Југославије.

Комуникативна ситуација: Говор генерала (тада пуковника) пилота Срета Малиновића – команданта 98. ловачко-бомбардерског авијацијског пука својим пилотима пред полетање током НАТО агресије 1999. године.

„Синови моји драги, тигрови 98. јуришног пука, летесмо до данас хиљаде летова изнад наше отаџбине, летесмо и уживасмо у њеној лепоти из ваздуха, али данас, данас вас не водим на један такав лет. Данас вас водим на лет са којег се можда нећете вратити. Можда је ово лет у смрт, али не обичну, већ часну, са 1000 километара на час. То је привилегија само нас одабраних. И данас као небројано пута у нашој историји, не наређује наша команда, Србија нас зове, анђели моји челични. Иста она у којој проведосмо наше најлепше дане. Србија зове. Испод наших крила остаће наши градови, наша деца, мајке, жене и очеви. Не бацајмо љагу на наш образ! Нека нас води гесло наше ратне заставе, заставе 98. јуришног пука – Отаџбина изнад свега. То гесло смо заједнички изабрали. Покажимо да нам је оно на срцу. Знам, драги моји соколови, да данас нема теже ствари, него бити пилот ратног ваздухопловства. Ни теже, ни поносније. Ја вам не могу обезбедити станове, веће плате, бољи живот. Обезбедићу вам лет у вечну славу у коју ћу вас ја лично повести. Зато за мном, крило уз крило, као небројано пута до сада за част професије, за образ отаџбине! На авионе!”⁴¹⁵

Говор је настао усред ратних околности, током НАТО агресије 1999. године и представља изразито емотивно и снажно обраћање пилотима пред летачку мисију у којој се треба супротставити бројно и технички многоструко надмоћнијем непријатељу. Говор исказује блискост пуковника Малиновића са својим пилотима које апострофира са *синови моји драги*, а затим их метафорички одређује као *тигрове 98. јуришног пука* (снажне издржљиве звери, честе у имену специјалних војних јединица) и *соколове* (ова последња метафора може упућивати на тип авиона *соко*, али и на обраћање Старог Вујадина синовима током мучења: *Ој синови, моји*

⁴¹⁵ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=USMNF7mgpG8&t=117s>> 12.08.2024.

соколови). Пуковник Малиновић контрастивно истиче да су до сада хиљаду пута летели уживајући у лепоти отаџбине из ваздуха, али да овај лет није такав. Модалном речцом *можда* два пута наглашава опасност лета и могућност да пилоти погину, што говор пред овај ризичан и опасан борбени задатак чини емотивно набијеним, драматичним, потенцијално трагичним. Контраст *Можда је ово лет у смрт, али не обичну, већ часну са 1000 километара на час* истиче мотив херојске смрти, која се опире обичној људској судбини, истичући часну официрску погибију, и то у ваздуху, где се предлошко-падежном конструкцијом *са 1000 километара на час* истиче брзина лета војног авиона. Тиме се позив војног пилота доживљава посебан и изузетан, чак и у страдању: *То је привилегија само нас одабраних*. Присутна је алузија на говор мајора Гавриловића у исказу: *И данас као небројано пута у нашој историји, не наређује наша команда, Србија нас зове*. Ту се заправо не ставља у први план врховна команда као та која брише људство из свог састава, већ се захтев преноси на виши ниво – персонификована Србија је та која позива своје пилоте да је бране. Апострофирајући пилоте са *анђели моји челични*, пуковник Малиновић прави оксиморонски спој *анђеоске лакоће* и *челика* од којег су направљени авиони, указујући и на моралну чистоту свог људства које лети на челичним крилима попут анђела и могућност да се *преселе међу анђеле*. Указује и на перспективу пилота у току лета: *Испод наших крила остаће наши градови, наша деца, мајке, жене и очеви*, где се њихово полетање схвата као одбрана земље и најближих, са снажним императивом очувања части: *Не бацајмо љагу на наш образ!* Као крилатицу која треба да их подржи, пуковник Малиновић истиче гесло ратне заставе 98. јуришног пука *Отаџбина изнад свега*, настало кроз заједнички договор који обавезује на одбрану отаџбине, те упућује пилоте да га не доживе само као флоскулу, већ дубински и суштински: *Покажимо да нам је оно на срцу*. Пуковник Малиновић се саживљава с унутрашњим тескобама својих пилота, које поново назива *соколовима*, изричном, реченицом *Знам, драги моји соколови, да данас нема теже ствари, него бити пилот ратног ваздухопловства*, јер је реч о одсудном, ратном искуству у односу на претходне мирнодопске мисије, али онда употребљава контраст: *Ни теже, ни поносније*. Посебно је ефектна реченица у којој он разуме потешкоће професионалних војника тадашње Војске Југославије: *Ја вам не могу обезбедити станове, веће плате, бољи живот*, које даје градативно. Оне су евидентне од деведесетих година 20. века до данас када је стандард војног кадра драстично опао у односу на период живота у СФРЈ, када су многи од њих остали без крова над главом или могућности да га добију, када су преживљавали ефекте хиперинфлације као и већина грађана СРЈ. Контрастом *да не може да им обезбеди бољи живот* као илузорну наду друштва у пропадању, али *да им може обезбедити лет у славу* као једино преостало чвориште војничког достојанства, када свега другог више нема, пуковник Малиновић поставља своје пилоте у позицију Синђелићевих бранитеља Чегра или Леонидиних 300 Спартанаца. У тај лет лично ће их он повести, не одвајајући се од својих потчињених ни у најтежим и најопаснијим околностима, ставивши се у улогу предводника бранитеља отаџбине. Тиме се постиже и катарзично дејство и јединство јединице, као и поверење у команданта. Следи наредба за полетање којом се наглашавају командантске врлине *Зато за мном* (предлошко-падешка конструкција за + инструментал) крило уз крило (летачки поредак и формацијско јединство јединице), са позивањем на досадашњу праксу, летачки стаж и искуство кроз поредбену одредбу као небројено пута до сада, са јасно израженим циљем *за част професије, за образ отаџбине* (конструкција за + именичка синтагма са главом речју, апстрактним именицама *образ* и *част* у акузативу и падежним атрибутом у присвојном генитиву). Следи кратка и одсечна команда *НА АВИОНЕ*, где се излази из мотивационог тона, саживљавања и патоса и прелази на професионално обраћање, односно кратку и одсечну заповест за почетак ратног лета. Говор делује као снажан вербални покушај пуковника Малиновића да ободри своје пилоте, обележене тескобом неповољног социјалног

положаја и већ преживљеног ратног оквира током распада СФРЈ, а кретањем на мисију налазе се у позицији сличној полетању 6. ловачког пука током нацистичког бомбардовања Београда у Априлском рату, са додатним оптерећењем – једно мало балканско ваздухопловство нападно је од 17 земаља НАТО пакта. Стога је говор морао да садржи занос и патос, али и да укаже на опасност мисије, без лажног ублажавања ратне слике, а опет, са истицањем војне заклетве да се домовина брани у ратним околностима. Ставивши Србију изнад војне команде, пуковник Малиновић је истакао да је одбрана кућног прага, породице и својих грађана јачи мотив од обавезе према формалним структурама управљања и командовања, које просечном појединцу могу бити удаљене, апстрактне и без стварне мотивационе снаге. Осећа се да је пуковник Малиновић огорчен због материјалног положаја припадника Војске Југославије у том моменту, да га то дубоко боли и раздире, али да, нажалост, нема моћ да то поправи као појединац. У времену када се увелико доводио у питање углед војног позива, он је у први план ставио официрску дужност, част и достојанство кроз чин одбране земље, частан војни маневар и херојску смрт. Лет се поставља као одсудан и судбински, где он лично стаје испред својих пилота, дајући им лични пример. Посебна су обраћања у вокативу (*синови моји драги*) и метафоре (*тигрови, соколови, анђели*), које иду од земаљских (*синови, тигрови*) ка небеским (*соколови, анђели*), од овоземаљских (*синови, тигрови, соколови*) до оноземаљских (*анђели*), налик на приклањање кнеза Лазара царству небеском у Косовској епици. Посматран 26 година касније, говор је снажан, набијен осећањима, драматичан и изузетно потресан. Представља супротстављањем горко наличје војног позива и светли завет војне заклетве, као и важно историјско сведочанство о мотивационим говорима током ратова деведесетих година прошлог века, који су се ослањали на светле примере из историје војне реторике, прилагодивши се контексту рода авијације и савременог ратовања.

Белешка ратног извештача Милована Дрецуна о искуствима током НАТО агресије 1999. године⁴¹⁶

„Драган, Чкреб и Кривокућа, изузетни борци, били су део групе коју је водник Александар Шаранчић оформио на караули Кошаре под називом „Громови”. Та група је 1998. године поднела највећи терет у одбрани државне границе код Кошара од терористичке агресије из Албаније. Током тих ратних година 1998. и 1999. године Громови су, војујући за слободу наше Србије, у борбу ишли и из ње враћали са песмом.

*На планини високој
крвави се бије бој.
Са ње песма ори се
Устај, гROME, бори се.
Сви за једног, један за све.
Нека памте Шаранове громове.
Где је један, ту су сви
Шаранови громови.”⁴¹⁷*

Војничке корачнице усађивале су се у срце и душу и биле су важан чинилац у јачању морала припадника војске. Овај запис представља реминисценцију на деловање групе „Громови”, која носи метафоричку ознаку *муње* током акција пре и током битке на Кошарама. Приметно је ретроспективно излагање. Војници Драган, Чкреб и Кривокућа описују се као

⁴¹⁶ Милован Дрецун, *Други косовски бој*, ЛДИЈ, Ветерник, 2001, стр. 97.

⁴¹⁷ Исто, стр. 97.

изузетни, а целој групи се приписује највећи терет одбране Кошара. Дата је и војничка корачница која је имала функцију мотивисања и дизања морала. Корачница има покретачки аспект (*Устај, гROME, бори се*), са императивом у наредбодавном значењу. Припадници војске одређени су метафорички као *грови*, што кореспондира са снагом, одлучношћу и муњевитим ударом, те употребом фразеологизама *удара као гром*. У корачници је дат амбијент близак усменој народној поезији *На планини високој /крвави се бије бој*, са сталним епитетима. Текст корачнице истиче јединство групе (*Сви за једног, један за све / Нека памте Шаранове грове / Где је један, ту су сви / Шаранови грови*), при чему се припадност командиру одређује његовим надимком, насталим од презимена (*Шаранчић – Шаран*). Корачница има додатно мотивишуће дејство јер јединицу представља као целину, даје полет и снагу, храбри и покреће, што је у ратним околностима било пресудно за очување борбеног духа. Она настаје унутар јединице и заједнички је чин усменог стварања по моделу других војничких корачница, те њен препознатљиви знак – њен поетски грб. Текст корачнице војници изговарају заједно и тако сједињени у једном гласу кретањем војничким кораком (у корак) додатно храбре једни друге показујући снагу заједништва и борбеног духа.

Сведочење ратног извештача Милована Дрецуна о разговору команданта Треће армије Војске Југославије генерала Небојше Павковића са војницима током НАТО агресије 1999. године.⁴¹⁸

„Неколико дана снимамо прилоге по разбијеним терористичким упориштима у Дреници. По повратку у Приштину, у Команди корпуса налазим генерала Павковића. Зове ме да дођем са њим у обилазак јединица Нишког корпуса које су на подручју Бујановца и Прешева према македонској граници. Позив, наравно, не одбијам, јер Павковић увек иде на најистуреније положаје, тамо где је најризичније, без обзира што је стална мета НАТО авијације и специјалних тимова који прате његово кретање вребајући прилику да обезглаве Трећу армију. Код Бујановца обилазимо тенковске положаје. Павке изузетно брзо, искусним, оштрим војничким оком, снима ситуацију, увиђа шта је добро, где су пропусти. Одлучан је и не губи време. Дели задатке, даје инструкције, утврђује и поставља линију одбране од евентуалног продора копнених снага НАТО из Македоније. Улази у ровове, завирује у тенкове, нишани кроз бестрзајни топ. Рукује се с војницима и старешинама, о свему разговара насмејан. Пун је енергије. Где год се појави, изузетно снажно делује на војску, подиже морал, храбри своје војнике. Понаша се као прави војсковођа. Већ је ушао у строј наших легендарних команданата. Тако га дочекују његове старешине и војници, грађани, новинари.

Кроз блато одлазимо на положаје наших артиљераца. Павковић их окупља у шуми око једне хаубице која је изузетно добро маскирана. Упознаје их са тренутном ратном ситуацијом, објашњава циљеве агресора, истиче јунаштво и хероизам наших бораца и успешну одбрану границе према Албанији. Пита их за проблеме, здравље, расположење, морал. Авиони лете изнад шуме, али Павковић не реагује, већ наставља разговор са борцима. Одлазимо на нове положаје. На једној ливади су троцевни противавионски топови. Генерал долази до једног. Војници му забринуте кажу да су авиони изнад и да у том подручју често дејствују. Павковић их пита да ли се плаше авиона: Одговарају: – Не уопште. – Онда наставите да их пратите, а ја ћу бити поред вас. Гледам ту сцену у коју је командант армије на брисаном простору и мислим: „Не дај Боже, да га уоче и погоде, било би то страшан ударац за Трећу армију и Приштински корпус”.

⁴¹⁸ Милован Дрецун, *Други косовски бој*, ЛДИЈ, Ветерник, 2001, стр. 180-185.

Недалеко од цркве која је на брду изнад Бујановачке бање према селу Српска кућа, извиђачи показују свом команданту део обуке коју свакодневно изводе. После вежбе Павковић разговара са борцима који су намазани маскрирним бојама по лицу. Питао сам двојицу старешина и војника који су били на положају шта за њих значи када их команданти армије и корпуса изненада обиђу. Војник Бојан Спасић је кратко одговорио: – Веома подиже морал војсци, и додао: – Сваки авион који будем могао, скинућу. Старешина Дејан Васић је рекао: – За нас значи да нисмо сами да можемо да рачунамо на све наше официре који су увек уз нас. Старешина Драган Антић: – Спреман сам да се супротставим сваком нападу, сваком дејству, свима који покушавају да угрозе моју државу, моју земљу и народ. Сада имам шансу да прикажем све за шта сам се школовао, да прикажем колико сам спреман и обучен, да браним државу и отаџбину. Тако су тих ратних дана говорили официри, а то што су говорили, тако су и мислили, тако су се и понашали. И зато нису побеђени.⁴¹⁹

Сведочење је исказано ретроспективним представљањем догађаја у току рата, из угла војног аналитичара. Милован Дрецун се користи приповедачким презентом, чиме исказ добија динамичност и ефектност догађаја из непосредне ратне прошлости, али и динамику, потребну за одржавање читалачке пажње. Користећи надимак *Павке*, аутор истиче своју блискост са генералом Небојшом Павковићем и портретише га као искусног официра: *Павке изузетно брзо, искусним, оштрим војничким оком, снима ситуацију, увиђа шта је добро, где су пропусти*, што се потцртава употребом прилошке одредбе за начин *изузетно брзо* и прилошке одредбе за средство *искусним, оштрим војничким оком* и контрастом *увиђа шта је добро, где су пропусти*, употребом изричне реченице. Употребом разговорног стила генерал Павковић показује да разуме војнике и вербално им се приближава. Низ саставних реченица у комуникативној (*Упознаје их са тренутном ратном ситуацијом, објашњава циљеве агресора, истиче јунаштво и хероизам наших бораца и успешну одбрану границе према Албанији*) указује на васпитну и функционалну вредност генераловог присуства. Тиме се додатно улива поверење и јача морал припадника војне јединице, што је посебно видљиво кроз реченицу *Пита их за проблеме, здравље, расположење, морал*, где генерал показује емпатију кроз низ апстрактних именица. Командант Павковић показује да разуме војнике и ставља се у њихове чизме. Показује емпатију према потчињенима и војничку људскост. Разговорна средства која се користе нису оптерећена елементима административног стила и стила командовања. Разговорни стил у служби јачања морала припадника војске на овом примеру показује се као веома ефикасан и нужан стил комуникације. Смањује се страх и јача уверење у коначну победу. Супротне реченице *Авиони лете изнад шуме, али Павковић не реагује, већ наставља разговор са борцима* указују на блискост непријатеља и видљивост њихових средстава ратне технике (авиони), што искусном генералу није знак за страх или престанак комуникације с војницима, а то се понавља и преласком на положај са трoцевним противавионским топовима.

Овде аутор уводи управни говор, за разлику од претходне комуникације која је парафразирана или дата кроз неуправни говор. Истиче се да војска одговара команданту да се не боји авиона, а његово питање у функцији је јачања борбене готовости. Одступање од крутих обележја стила командовања и административног стила у појединим непосредним комуникативним ситуацијама примерено је и делотворно. Дрецун потом уводи питања која је поставио војницима који истичу да им је посета генерала ојачала дух и да су спремни да савладају непријатеља (*Питао сам двојицу старешина и војника који су били на положају шта*

⁴¹⁹ Милован Дрецун, *Други косовски бој*, ЛДИЈ, Ветерник, 2001, стр. 180-185.

за њих значи када их команданти армије и корпуса изненада обиђу. Војник Бојан Спасић је кратко одговорио: – Веома подиже морал војсци, и додао: – Сваки авион који будем могао, скинућу. Старешина Дејан Васић је рекао: – За нас значи да нисмо сами, да можемо да рачунамо на све наше официре који су увек уз нас. Старешина Драган Антић: – Спреман сам да се супротставим сваком нападу, сваком дејству, свима који покушавају да угрозе моју државу, моју земљу и народ. Сада имам шансу да прикажем све за шта сам се школовао, да покажем колико сам спреман и обучен, да браним државу и отаџбину). Припадници јединице су именовани, самим тим истакнути и издвојени из контекста анонимности, као примери храбрости и духовног уздизања. Војници сами истичу да присуство генерала подразумева да нису сами, заборављени од највише команде, већ да су официри увек уз њих, чинећи са њима нераскидиво јединство. Циљ посете је успешно остварен – успео је да додатно подигне морал војсци и ојача поверење војника у своје надређене и то употребом сложеног глаголског предиката можемо да рачунамо на све наше официре. Последица тога је спремност да се скине сваки авион који је могуће скинути (војник Бојан Спасић) и да покажу знање и умеће стечено током војног школовања (старешина Драган Антић). У исказу старешине Антића приметна су набрајања околности којима се супротставља (Спреман сам да се супротставим сваком нападу, сваком дејству, свима који покушавају да угрозе моју државу, моју земљу и народ,) с посебним истицањем тројства *државе, земље и народа*, које такође повезује у низ. Исто тако, кроз набрајање истиче прилику да покаже своје војничке компетенције (Сада имам шансу да прикажем све за шта сам се школовао, да покажем колико сам спреман и обучен, да браним државу и отаџбину), јер се официри у мирнодопским условима школују за ратне околности и борбена дејства, за која у потпуности морају бити спремни.

На послетку, ретроспективно приповедање је окончано коментаром аутора (*Тако су тих ратних дана говорили официри, а то што су говорили, тако су и мислили, тако су се и понашали. И зато нису побеђени*), који указује на садејство мисли, речи и дела официрског кора, односно високоморалне црте које су их красиле, што је посебно истакнуто употребом показне заменице *то* уз говор и прилога *тако* уз мишљење и понашање (прилог се два пута понавља и наглашава везу мисли и дела). Из тога следи тврдња *И зато нису побеђени*, која поставља узрочно-последичну везу са претходним исказом, истичући мотив победе и у моралном, и у војничком смислу.

Комуникативна ситуација: говор генерала Небојше Павковића, команданта Треће армије Војске Југославије, својим старешинама и војницима током НАТО агресије 1999. године.

„Војници и старешине!

Ви сте синови наше отаџбине, отац нам је Космет, а мајка Морава.

Ваша су имена богови дужности. Зато докле год живимо, нека сваки откуцај нашег срца збори Слобода. Слобода, колевки Српства – Космету, слобода отаџбини. То је пут којим се корача у будућност. То је пут који тражи жртве и победе зарад потомства. Сигуран сам у све вас да се нећемо стидети пред потомцима. Зато се од свих нас тражи да истрајемо, а у рату, ако нам буде наметнут и победимо. На том плану желим вам јуначко здравље, срећу и успех.

Живела Република Србија!

Живела Савезна Република Југославија!”⁴²⁰

⁴²⁰ Божидар М. Рогановић, *Реторика – друго допуњено издање*, Војноиздавачки завод, Београд, 2001, стр. 225.

Говор је упућен војницима у ратним околностима, у време агресије НАТО снага на Савезну Републику Југославију. Отаџбина се и овде персонификује као родитељ (*ви сте синови наше отаџбине*). После обраћања у другом лицу множине, исказ прелази у прво лице множине, где генерал Павковић идентификује себе и војску алегоричном сликом родитељства јужне покрајине дате кроз скраћени назив Космет и реке у Србији (*отац нам је Космет, а мајка Морава*). Тон иде ка наглашеном заносу и патосу, уз хиперболизацију *Ваша су имена богови дужности*, где истиче на глорификован и божански начин снажну везаност војног лица за испуњавање наређења, али и за дужност према одбрани отаџбине. Уноси се персонификован однос повезаности живота и слободе (*нека сваки откуцај нашег срца збори слобода*), са архаичним и поетским глаголом (*зборити* уместо *говорити*). Лексема *слобода* се у наредној реченици два пута понавља – *Слобода, колевки Српства – Космету, слобода отаџбини*), где се поље шири са дејства деловања, простора Косова и Метохије која се одређује учесталом синтагмом *колевки Српства*) ка подручју целе земље која је у то време била угрожена. Два пута се истиче лексема *пут* који изискује жртве и борбу. Мотив части истакнут је изричном реченицом *сигуран сам у све вас да се нећемо стидети пред потомцима*, са глаголом мишљења (*сигуран сам*) који упућује на увереност. Генерал Павковић истиче истрајност војске и мотив победе, потребан за подизање борбеног духа војске. Следе жеље за *јуначко здравље*, где је употребљен стални епитет из народне поезије – *питају се за јуначко здравље*), *срећу и успех*, а потом жељне реченице у почаст отаџбини, што је стереотипни завршетак војних говора. Фигуративност је у служби додатног уливања снаге војницима и њихове одлучности за победу. Посебно је то значајно када такве речи дођу од команданта јединице. Ове речи знају да огреју душе и срца војника у првим борбеним редовима. Смањује се страх и улива снага војничком саставу, што је од пресудног значаја за очување морала у ратним околностима.

Речи надахнућа, колективног духа, осећања припадности имају изузетно важну улогу у припреми и извођењу борбених дејстава. Може се рећи да је овај стил комуникације знатно флексибилнији и разноврснији у избору прикладних језичких средстава. Разговорни функционални стил у непосредној војној комуникацији додатно доприноси разумевању језичког израза, стварању колективног духа и коначно ефектима које треба да формулишу захтеви језика и стила командовања. Овај стил није административна форма, већ тражи додатну емотивну обојеност код говорника која показује да је командир или командант један од војника који проживљава све ратне тегобе и муке као и његови потчињени. Делотворно је и коришћење фигуративности која омогућава широк распон језичких средстава којима се може деловати на душу и срце војника. Говори су због врло динамичних услова борбених дејстава често импровизовани и нису припремљени, не читају се са папира и нужно је коришћење примерених стилских обележја из корпуса разговорног стила.

5. СТИЛОВИ КОМУНИКАЦИЈЕ У СЛУЖБИ ПРОМОЦИЈЕ ВОЈНОГ ПОЗИВА

Комуникација припадника Војске Србије одвија се и у савременој медијској арени у којој се дешавају веома динамичне промене, подстакнуте убрзаним развојем технологије. Истраживање језика и стила јавног дискурса припадника војске значајна је основа за успешну промоцију војног позива. Глас о војсци као афирмативној средини за младе људе потребно је да се јасно артикулише у медијима масовног комуницирања. Стил ове врсте комуникације пожељно је да буде жив, афирмативан и мотивишући.

У јавном дискурсу приметно је да војна лица доминантно користе обележја административног функционалног стила који не доприноси подстицању и анимирању младих људи у избору војне професије. Зато је неопходно направити отклон од ове учестале војне праксе. У наведеном стилу комуникације потребно је показати моћ старешина да поред војних бирократских израза и језичких шаблона користе и богатство језичких средстава из општеупотребног језичког фонда. Наравно, изговорене речи не смеју бити манипулативне у служби еристичке моћи како би се по сваку цену постигао циљ. Злоупотреба језичких средстава у ове сврхе недопустива је за војноорганизационе системе. И у јавним наступима у медијима масовног комуницирања сваки старешина носи ореол своје командирске и командантске части и одговорности. Ове комуникативне ситуације захтевају од војних руководиоца да покажу моћ широког спектра прикладне употребе језичких средстава којима се може приближити војна професија младим људима. Бити атрактиван младим људима, а очувати етику као фундаменталну војничку вредност, захтеван је језичко-стилски задатак. У овом поглављу биће представљени примери из говорне праксе припадника Војске Србије у служби промоције војног позива.

Промоција служења војног рока у Пожеги (23.08.2021. године)

Изјава официра

„Министарство одбране и Војска Србије у склопу својих редовних активности врше промоцију добровољног служења војног рока. То се и до сада, претходних година дешавало у другачијем формату. Ево, данас смо код вас у Пожеги овде. Посебно да нагласим да ми је драго што смо у Пожеги, јер сам један део и живота војног провео овде у Пожеги. Данас смо овде, као што рекох, у Пожеги на тргу у циљу промоције војног позива. То значи да сва омладина од 19 до 30 година без обзира на пол, могу да дођу да се информишу о условима пријема служења војске, као и накнадног службовања у јединицама Војске Србије. Заправо, могу да буду и професионални војници. Дакле, тиме могу да реше и један од својих егзистенцијалних проблема. Да би се то десило, предуслов је да одслуже добровољно служење војног рока.“⁴²¹

Говор се одликује предоминирајућом употребом административног стила. У првој реченици се користи бирократски језик кроз предлошко-падежну конструкцију у склопу *својих редовних активности* и предикатску реченицу са декомпонованим предикатом *врше промоцију* (уместо *промовишу*), што је одлика административног функционалног стила. Добра страна говора је то што официр повезује место на коме се врши промоција добровољног служења војног рока са властитим животним искуством и војном службом у том граду. Понавља два пута *Ево данас смо код вас у Пожеги овде* и *Данас смо овде, као што рекох, у Пожеги*, што може бити узрок нелагодности говорника пред камерама или одређена врста недостатка

⁴²¹ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=dhKrAf_4ENs> 22.07.2024.

језичких средстава који би указивали на разноврсност. Циљ доласка дат је бирократском кострукцијом у циљу промоције војног позива (уместо ради промовисања војног позива или да бисмо промовисали војни позив). Даје се опсег година регрута (19–30) без обзира на пол младих који се могу информисати, и могућност да стекну статус професионалних војника. Међутим, начин на који је та могућност представљена не кореспондира са изразом и говором младих нити има мотивишући аспект – то што *могу да се информишу* одаје утисак необавезности и лежерног става говорника према моћи привлачења кандидата за дати програм. Он модалном речцом *заправо* истиче да они *могу да буду и професионални војници*, али у свом говору не представља атрактивност и изазов војног позива. Истиче се егзистенцијални моменат, али се он јасније не прецизира, само се напомиње да се пре статуса професионалног војника мора одслужити добровољно служење војног рока. У овој изјави нема јаснијег прецизирања користи од добровољног служења, истицања његовог значаја за одбрамбени систем Републике Србије, односно не постоји права и јасна кључна порука. Обраћање је кратко, али сувопарно, без стварне мотивационе снаге и енергије.

Промоција војног школства у борским школама (28.02.2020. године)

Изјава официра

*„Да бисте дошли на Војну академију, потребно је да испуните услове: да сте држављанин Републике Србије, да нисте кажњавани, да имате минимално врло добру оцену из владања и добар успех. Након тога прво подносите пријаву у центрима Министарства одбране у вашем граду и након тога, ако положите пријемни испит из физичког и математике, да стекнете статус кадета Војне академије. Имамо једну занимљиву понуду да уз бесплатно школство, бесплатну исхрану, бесплатно образовање могу да стекну чин и звање официра и тако да добију сигуран посао на неодређено време.”*⁴²²

У овом говору видљив је још један пример бирократског формализма, кроз услове за упис на Војну академију, дате у квалификативном презенту и перфекту (*да сте држављанин Републике Србије, да нисте кажњавани, да имате минимално врло добру оцену из владања и добар успех*), предаја пријаве и полагање пријемног испита. И у овом обраћању истичу се социјални мотиви дати најпре условима конкурса на Војној академији (*бесплатно школство, бесплатна исхрану, бесплатно образовање*), у којима се посебно истиче понављање придева *бесплатно*, као вид социјалнеу, а потом и кроз стицање чина официра, и стално запослење употребом глаголских именица (*стицање, запослење*). То свакако може бити један од мотива, али нигде се не говори о томе шта ће будући кадети тамо научити, које ће вештине стећи, односно нема унутрашње мотивације, која би требало да буде основна приликом одабира занимања (лепота, узбудљивост, част војног позива). То се одређује као *занимљива* понуда, јер је реч о неубичајеној пракси у односу на друге образовне установе, али придев *занимљива* нема снагу привлачности коју би имали придеви *изузетна, атрактивна* или *јединствена*, а реч *понуда* делује сувише тржишно осмишљена, као да је реч о некој трговинској трансакцији, а не прилици и шанси за образовање и запослење. Напослетку, све се своди на формалне кораке за упис и погодности егзистенцијалне природе, а не на жар, снагу или вредност занимања, те изјава делује млако, неефикасно и без стварне кореспонденције с младим генерацијама.

⁴²² Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=fDpDTSJPiQA>> 07.09.2024

Промоција средњих војних школа у Пожеги (15.03.2022. године)

Изјава ученика Војне гимназије

„Један дан у Војној гимназији изгледа тако што имамо устајање око шест сати ујутру, затим имамо око пола сата да се припремимо за доручак, након тога одлазимо у школу која се налази око километар и по од интерната Војне гимназије. Тамо имамо наставу до један сат, потом се враћамо у интернат где идемо на ручак, затим после тога имамо слободно време и од 16 часова имамо часове учења који трају до 18 часова, након тога имамо вечеру, а потом имамо слободно време или идемо на секције које су у интернату Војне гимназије, након тога имамо припрему за вече од 21.30 до 22.00 часа. Након тога имамо слободно време и идемо да спавамо.“⁴²³

Реч је о одговору ученика Војне гимназије на питање новинара да представи један дан у својој школи. Ученик је питање буквално схватио и издекламовао сатницу активности која је прецизирана распоредом дневног времена, користећи се квалификативним презентом и набрајањем активности. Осим механичког истицања дневног реда и дисциплине, није представљена привлачност образовања у војној школи, односно нема младалачког угла који би упечатљиво приказао лепоту учења и одрастања у оваквом типу образовне институције, као и специфичан колективни дух који она негује. Излагање је линеарно и монотono, са прекомерном употребом временских одредница *затим, потом и након тога*, што указује на недовољне стилске компетенције које се идентификују претераним низањем активности, надовезивањем једне на другу. Да је направљена паралела између класичне и Војне гимназије и да се више истакао угао гледања младог човека, а не форма распореда активности, то би савременим генерацијама ученика било далеко ефективније и убедљивије.

Промоција добровољног служења војног рока у Новом Кнежевцу (17.04.2024. године)

Изјава официра

„На основу Закона о војној, радној и материјалној обавези, кандидати за добровољно служење војног рока могу бити регрути, жене и лица у резервном саставу који су извршили цивилну службу или одслужили војни рок без оружја. За упут на добровољно служење војног рока и војностручно оспособљавање за резервне официре могу се пријавити кандидати мушког и женског пола који у календарској години навршавају од 19 до 30 година живота. Услов за пријаву кандидата на упут на добровољно служење војног рока са оружјем је да је кандидат уведен у војну евиденцију. У војну евиденцију се уводе регрути који у календарској години навршавају 18 година живота и регрути старијих годишта који из одређених разлога нису уведени у евиденцију. Регрути који борава у иностранству уводе се у евиденцију код надлежног дипломатског конзуларног представништва Републике Србије који о томе обавештава војно-територијални орган. Заинтересовани кандидати подносе пријаву за добровољно служење војног рока са оружјем и војностручно оспособљавање за резервне официре територијално надлежном центру Министарства одбране за локалну самоуправу у месту пребивалишта, где добијају све додатне информације или пријављивањем електронским путем преко портала Е-

⁴²³ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=W70VViOt9TA>> 12.07.2024.

управе и јавног предузећа Поште Србије а.д Београд. За територију Севернобанатског управног округа, односно за град Кикинду, општина Ада, Сента, Чока и Нови Кнежевац, надлежан је центар Министарства одбране за локалну самоуправу Кикинда у којем канцеларија за град Кикинду и општина Ада и Сента раде сваки дан, општина Чока ради понедељак, среда, четвртак и петак и општине Нови Кнежевац и Кањижа раде уторком. Служење војног рока траје шест месеци, реализује се у Центрима за основну обуку према следећем:

*Основна обука траје један и по месец,
Специјалистичка обука траје један и по месец,
и у јединицама Војске Србије – три месеца.*

Новчана примања су у месечном износу од око 46.000 динара, накнада путних трошкова за јављање на добровољно служење војног рока, накнада путних трошкова за повратак са добровољног служења војног рока, здравствено осигурање у складу са прописима о здравственом осигурању у Војсци Србије, смештај, исхрана, обућа и одећа. За време служења војног рока војнику припада плаћено одсуство у трајању од десет дана и накнада путних трошкова за одлазак и повратак са истог.⁴²⁴

Обраћање се заснива на крутој примени обележја административног стила. Описују се законске одредбе у оквиру којих је могуће добровољно служење војног рока у Републици Србији. Дата је детаљно описана процедура како се врши пријава за добровољно служење, као и места где се кандидати могу пријавити. Користи се бирократски језик (*На основу Закона о војној, радној и материјалној обавези, за упут на добровољно служење војног рока, уводе се у евиденцију, новчана примања, накнада путних трошкова, плаћено одсуство*), са преминацијом квалитативног презенте. Следи навођење радног времена у појединим општинама и местима, што додатно формализује и успорава излагање и одузима му живост. Чини се да има превише података и да би у неком писаном формату или путем електронских медија њихово излагање било прихватљивије. И овде је пренаглашен социјални моменат, износ плате, здравствено осигурање, који свакако јесу значајни, али не делују ни довољно атрактивно, ни довољно мотивишуће за младе људе. Обраћање је формализовано и не даје дубље унутрашње мотиве за добровољно служење војног рока. Говорник притом чита преопширно излагање, што делује прилично монотонно на аудиторијум. Мишљења смо да би говор требало знатно сажети, прилагодити говору млађих људи, не истицати у тој мери социјалне аспекте и редувантне информације које је прикладније представити на неком другом месту путем флајера или на интернет порталу. Такође, сматрамо да непосредан говор, без читања, има снажнији мотивишући ефекат од монотонног читања излагања пуног бирократских фраза и упутстава који јесу прецизни, али немају покретачко дејство на слушаоце.

Акција „Отворени дан”

Најава одржавања акције „Отворени дан” у Касарни „Први пешадијски пук Књаза Милоша Великог” у Врању дана 20.09.2019. године.

⁴²⁴ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=mNsBNwwvTRU&t=52s>> 17.04.2024.

Изјава официра

*„Програм се састоји из два дела. Први део је статички где ћемо овде на писти да организујемо тактичко-технички збор. Наши гости биће у прилици да се упознају са наоружањем, техником и опремом којом бригада располаже. Након тога имамо динамички део где ће припадници бригаде по радним тачкама да прикажу део своје обуке и део онога за шта су оспособљени.“*⁴²⁵

Акција *Отворени дан* представља јавну демонстрацију војног позива пред великим бројем грађана, међу којима су и потенцијални будући припадници Војске Србије. То је већ традиционално атрактиван програм, занимљив широј публици, који додатно развија поверење грађана Србије у своју војску. Међутим, најаву програма креће се у суженом домену војне терминологије. Сегменти програма најављени су терминима које шира јавност не разуме, па се стиче утисак да је ова изјава прикладнија часу војно-стручне обуке на којој публику чине професионални припадници Војске Србије. Говорник не показује вештину прилагођавања језичке грађе циљу и контексту комуникације, односно не уме да се варијацијом стила прилагоди слушаоцима.

Тактичко-технички збор је карактеристичан војни термин. Питање је разумеју ли то грађани који треба да буду мотивисани да дођу као публика. Подела програма на *статички и динамички део* свела се на непотребно коришћењем обележја језика струке, а наведени термини такође изазивају недоумицу публике. Истакнуто је да ће чланови јединице по *радним тачкама* приказати своје вештине, али су и оне исказане крајње бирократски, уз плеоназам *део своје обуке* и *део онога за шта су оспособљени* (у оба случаја означавају исту садржину). Саопштење је исувише кратко, недоречено, нејасно и конфузно, самим тим и без довољне мотивационе снаге за присуство публике која је ускраћена за пријемчив и привлачан опис какав овај атрактиван програм заслужује.

Најава одржавања *Отвореног дана* на аеродрому „Батајница” (18.09.2015. године)

Изјава официра

*„Посетиоци који буду дошли на аеродром Батајница имаће прилику да виде у статичком делу програма наоружање и опрему са којим располаже 204. ваздухопловна бригада, 250. ракетна бригада за ПВД, 126. бригада за ВОЈ и навођење и имаће прилику да виде припаднике специјалне бригаде у делу динамичком који ће изводити падобранске скокове, приказ борбеног трагања и спасавања, то јест приказ спасавања пилота који је искочио из ваздухоплова. Најатрактивнији је летачки део који ће да изведу припадници јединице које се налазе на аеродрому Батајница – 101. ловачко-авијацијска ескадрила, 252. школско-тренажна авијацијска ескадрила, 138. транспортна ескадрила и 890. Мешовита хеликоптерска ескадрила.“*⁴²⁶

Отворени дан на војном аеродрому у Батајници у најави треба да буде атрактиван и динамичан летачки програм. Међутим, и овде се залази у бирократизам и недовољну разумљивост. Није термилошки јасно шта је то *статички део програма*, а заправо је реч о приказу војног наоружања три јединице, чији се називи у набрајању исказују употребом

⁴²⁵ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=XE2m7kMbKGs>> 01.09.2024.

⁴²⁶ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=wNNe2C5ezcs>> 07.05.2024.

формалних скраћеница, које такође не значе ништа публици. У динамичком делу програма прво се наводи термин *приказ борбеног трагања и спасавања*, а тек се онда појашњава да је заправо реч о спасавању пилота који је искочио из ваздухоплова. Користи се футур I, што је очекивано за истицање будућих радњи које ће се ускоро одвијати, али би било пожељно користити и презент за будућност. Најатрактивнији део програма, *летачки део*, најављен је непримерено, јер се поново наводе и набрајају називи јединица: 101. ловачко-авијацијска ескадрила, 252. школско-тренажна авијацијска ескадрила, 138. транспортна ескадрила и 890. мешовита хеликоптерска ескадрила, без икаквог јаснијег прецизирања шта ће заправо бити летачке тачке и атракције аеромитинга. И на овом примеру видимо колико је потребно да се старешина језичко-стилски приближи широј публици којој је намењен аеромитинг, те јасније, детаљније истаћи шта ће бити приказано, без непотребног коришћења уже стручних термина који збуњују све оне који се не разумеју у војну терминологију, а позвани су да присуствују овом програму.

Емисија „Дозволите” Радио телевизије Србије – изјава официра о утисцима са обуке војника

„Имали смо данас задатак из предмета Тактичке обуке да обучимо стрељачко одељење о наласку и дејству на постављену заседу. Мој задатак је био да их обучим у правилном и једнообразном извршавању команди и поступака приликом кретања на бојишту и заузимања ставова за гађање, пребацивање, подржавање ватром. Док се једна јединица креће напред, друге јединице подржавају ватром и пружају им подршку док оне наступају. Када се они зауставе креће наредна група. Циљ је да се приђе непријатељу што ближе и да се овлада његовим положајем.”⁴²⁷

У овој краткој изјави описана је реализација задатка приликом обуке војника из предмета *Тактичка обука*. Језик и стил изјаве заснован је на ригидним одредбама борбених правила и употреби војне терминологије (*стрељачко одељење, дејство на постављену заседу, пребацивање, подржавање ватром*). Командир се представља као неко ко је добио задатак да обучи своје потчињене, што говори и о колективном духу, али и о линији командне одговорности на релацији претпостављени–потчињени. Користе се временске реченице за истовременост у зависносложеној реченици (*Док се једна јединица креће напред, друге јединице подржавају ватром и пружају им подршку док оне наступају*), а потом следи временска реченица за постериорност (*када се они зауставе, креће наредна група*). Циљ је истакнут путем две изричне реченице повезане саставним односом (*Циљ је да се приђе непријатељу што ближе и да се овлада његовим положајем*). Овако исказане реченичке конструкције су интегрални део правилских одредби и примереније су часовима стручне обуке, а не јавном наступу. Изјава не даје прецизније и јасније утиске са обуке. Овако формулисан исказ који лебди у границама војног административног стила није примерен и ефикасан у медијима масовног комуницирања. Овај језички материјал био би примеренији у теоретској војно-стручној настави.

Емисија „Дозволите” Радио телевизије Србије – изјава официра о извођењу обуке са професионалним војницима

„Војници на добровољном служењу војног рока заједно са професионалним војницима врше обучавање и уједно стичу увид у стање у јединицама и могућностима даљег рада у јединицама Војске Србије, тако да они током обуке док се налазе у јединицама могу да поднесу

⁴²⁷ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=lk1Uyx-7Fk0>> 16.05.2024.

*потребну документацију претпостављеној команди да би одмах након њиховог служења наставили да раде у јединицама Војске Србије за које су конкурисали. Претежно се ради о лицима која у свом месту пребивалишта желе да наставе рад у јединицама Војске Србије.*⁴²⁸

Ова изјава такође садржи доминантну примену бирократског језика и стила (*врше обучавање, стичу увид у стање у јединицама*). Стил је сувопаран и не држи пажњу широј публици. У изјави се истиче да војници током служења војног рока могу да конкуришу да раде у Војсци Србије (*могу да поднесу потребну документацију*), што оставља утисак недоречености, а очекивано се наглашава војна хијерархијска структура (*претпостављеној команди*). Тако се код публике може створити дилема у недвосмислено означавање ознаке – претпостављеној команди. Употреба модалног глагола *моћи* у оквиру сложеног предиката (*могу да поднесу*) указује на необавезност, што делује недовољно мотивишуће. У обе реченице понавља се информација да лица која одлазе на добровољно служење војног рока могу да *наставе рад у јединицама Војске Србије*, што се може схватити као стилски вишак. Тврдња *Претежно се ради о лицима која у свом месту пребивалишта желе да наставе рад у јединицама Војске Србије* указује и на социјалне мотиве, али и чињеницу да постоје и они који због војне службе не желе да мењају своје место боравка. Интенција саговорника је била мотивациона, али није довољно упечатљиво исказана и промиче готово неопажено у исказу, а пошто је постављена као последња у изјави, не поентира се на прави начин и одаје утисак недовршености. Изјава делује круто, формализовано, шаблонски срочена и стиче се утисак да је незанимљива за телевизијски аудиторијум.

Емисија „Дозволите” Радио телевизије Србије – изјава официра о реализацији обуке са војницима на служењу војног рока (23. 07. 2023. године)

*„Са војницима на служењу војног рока данас реализујемо евалуације обучености основне и индивидуалне обуке. То је обука која се реализује у нашем центру и траје шест недеља и да бисмо уопште приступили евалуацији, војници морају да испуне одређене услове, дакле, мора да су присутни током реализације обуке, да успешно савладају планирана припремна гађања из пешадијског наоружања и да успешно савладају физичку обуку. Након тога приступају евалуацији. Евалуација представља проверу њихове обучености у складу са прописаним стандардима. Овом приликом реализујемо евалуацију из предмета Тактичке обуке, Пешадијске обуке, Стројеве обуке и Правила службе. Сви војници, који успешно савладају евалуацију, настављају обуку у центрима за специјалистичку обуку, а у складу са својим специјалностима које су им додељене пре служења војног рока.*⁴²⁹

У овој изјави присутна је доминантна примена бирократског стила (*реализујемо евалуације обучености, бисмо приступили евалуацији, провера обучености у складу са прописаним стандардима*). Дају се предуслови које војник мора испунити да би уопште могао да савлада обуку, што се представља градивно (*дакле мора да су присутни током реализације обуке, да успешно савладају планирана припремна гађања из пешадијског наоружања и да успешно савладају физичку обуку*). Наводи се из којих се предмета врши евалуација (а сама та лексема исувише се често понавља, без замене синонимом *вредновање*, што указује на језичко сиромаштво), као и даљи ток обуке учесника у центрима за специјалистичку обуку. Изјава је сувопарна и не држи пажњу ширем аудиторијуму публике, односно може бити јасна и разумљива само професионалним припадницима војних јединица. Користи од евалуације су дати кроз наставак обуке у центрима за специјалистичку обуку, уз врло бирократизован

⁴²⁸ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=Hn34CGho0>> 29.09.2024.

⁴²⁹ Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=SI_SpdGwN4U> 22.07.2024.

завршетак исказа а у складу са својим специјалностима које су им додељене пре службења војног рока, чиме сам крај делује врло конфузно и монотono ширем кругу слушалаца.

Изјава официра о реализацији логоровања војника на служењу војног рока (04.10.2024. године)

„Индивидуална основна обука војника на служењу војног рока планира се и траје начелно шест недеља односно 30 радних дана или 180 наставних часова. Циљ основне обуке је да створи самоувереног, дисциплинованог и сналажљивог војника, добро мотивисаног, физички способног и оспособљеног за реализацију по стандардима индивидуалне основне обучености. Са војницима на одслужењу војног рока реализујемо и изводимо стационарно логоровање у трајању од три до пет дана пре евалуације индивидуалне основне обуке. Циљ логоровања јесте практична реализација сложенијих садржаја обуке за чију реализацију не постоје услови на мирнодопској локацији и обухвата излазак, боравак јединица на већ одабраном и изабраном логорском простору у овом случају на Војном комплексу „Међа“.”⁴³⁰

Изјава је у потпуности обојена крутим језичко-стилским обележјима административног стила. Користи се војна терминологија и бирократски језик. Изјава је дата директно са полигона за званични сајт Министарства одбране Републике Србије. Реченице су типске и дословно преузете из правилских одредби *Упутства и програма обучавања војника*. Речник је формализован и у стручним круговима јасан и препознатљив, али без употребе примерених језичких средстава других функционалних стилова и опште-употребног језичког фонда, овај стил изражавања није довољно жив и убедљив.

Можемо закључити да се у анализираним говорним материјалима припадника војске доминантно користе језичко-стиљска средства административног функционалног стила који није прикладан и довољно убедљив у служби ефикасне промоције војног позива. Поред недовољно развијених стилских компетенција, стиче се утисак да је део војних лица несигуран на пољу језичке инвентивности и више је посвећено исказивању фактографског садржаја окованог административним нормама, а мање испуњењу другог важног услова који тражи добар стил а то је начин на који то саопштити, а да буде прикладно циљној групи којој се обраћају. Зато су приметна и децидирана дословна преузимања одредби из војних правила, упутства и нормативно-правног оквира конкурсне документације за упис у војне школе.

Усмено изражавање је често недоречено, нејасно и конфузно, самим тим и без нужне мотивационе снаге за присуство публике која је ускраћена за пријемчив и привлачан опис какав овај атрактиван позив заслужује. Пренаглашен је социјални моменат, износ плате током школовања и службења војног рока, здравствено осигурање и низање бирократских фраза које не делују довољно живо и мотивишуће за војни позив као животно опредељење. Обраћање је формализовано и не даје дубље дугорочне унутрашње мотиве. Навођење личног примера и истицање добрих искустава из војне праксе усмено излагање учинило би уверљивијим. Елементе дикције потребно је додатно унапредити јер се неретко дешава да се лоше управља логичким акцентом, артикулацијом, акцентуацијом, ритмом и местима где треба да се направи пауза.

⁴³⁰ Доступно на: <<https://www.mod.gov.rs/cir/21649/stacionarno-logorovanje-vojnika-na-sluzenju-vojnog-roka21649>> 07.11.2024.

Мишљења смо да би говоре требало знатно сажети, прилагодити говору млађих људи, не истицати у тој мери социјалне аспекте и редундантне садржаје који се могу представити на неком другом месту (флајер, интернет страница). Честа је и употреба војних скраћеница, разумљивих само стручној јавности, а не оним грађанима који се одлучују за војну професију. Такође, у обраћањима која су у служби промоције војног позива било би упутно да се поред примерених обележја разговорног стила прожимају и језичка средства рекламног стила са израженом етичком компонентом. Саопштења и најаве морају бити јасни најширем кругу гледалаца и читалаца и лишени наглашене употребе војно-стручне терминологије, односно инструктивно је да се језик струке додатно обогати језичким средствима из других функционалних стилова. На тај начин војни позив био би успешније представљен широј јавности, што може имати и позитивне ефекте на повећање броја заинтересованих младих људи за одабир војне професије.

6. РЕКЛАМНИ СТИЛ

Функционална стилистика и њени најзначајнији представници нису једногласно одредили место рекламе у бројним типологијама функционалних стилова. „Треба истаћи како је на почетку било покушаја да се реклама сврста у административни стил, затим у публицистички, да би се касније диференцирала као засебан стил.”⁴³¹ Наглашавајући присутност, али и утицај рекламе као специфичне форме аудио-визуелног изражавања у савременим медијима масовног комуницирања, Катнић Бакаршић бележи: „Рекламе су у толикој мери постале део савременог живота и једно од обележја масовне културе и цивилизације да није необично што се њима бави цели низ дисциплина – од психологије, социологије, преко маркетинга до семиотике, те за стилистичаре реклама представља вид језичке употребе који по много чему заслужује пажњу.”⁴³² Рекламни стил као посебан функционални стил идентификује и Крешимир Багић који у свом раду *Реклама – стил, жанр, дискурз* закључује да „њен статус и комуникацијске специфичности, језикословци, стилистичари и семиотичари све гласније сврставају у засебан функционални стил, жанр или дискурз.”⁴³³

Милица Михаљевић наглашава специфичност рекламног стила у односу на друге функционалне стилове када каже да се „у рекламама се могу разликовати три врсте порука

- лингвистичка порука – језична порука;
- некодирана иконичка порука – сликовна порука;
- кодирана иконичка порука, скривени покушај да се купац увери емоционално, а не логички.”⁴³⁴

Треба нагласити да рекламе на стилском плану карактерише могућност одабира језичких средстава из свих функционалних стилова тако да буду у функцији убеђивачке поруке. Можемо рећи да им није страна ни разговорна лексика, жаргон, али ни песнички језик, професионализми, архаизми или неологизми. Укратко, рекламна вербална порука може бити формирана од најразличитијих ресурса језичког инвентара, само под условом да је то у функцији његове аргументоване вредности.⁴³⁵ Са овим становиштем сагласан је и Владимир Бјелобрк који у свом раду *Којем функционалном стилу припадају рекламе* закључује да „рекламне поруке делимично узимају обележја свих функционалних стилова те су, на такав начин попримиле обележја мултимедијалног дискурса.”⁴³⁶

Рекламне поруке имају посебно значајну улогу у кампањама за упис у војне школе и промоцији војног позива. Њима се додатно унапређује видљивост значаја и вредности војног позива. Реклама носи и своју информативну вредност кроз саопштавање времена и датума конкурсисања за упис у војне школе или друге промотивне активности. Када говори о рекламном

⁴³¹ Марина Катнић Бакаршић, *Лингвистичка стилистика*, Open Society institute, Budapest, 1999, стр. 71.

⁴³² Исто, стр. 71.

⁴³³ Крешимир Багић, *Реклама – стил, жанр, дискурз*, *Писмо*, Босанско филолошко друштво, Сарајево, 2023, стр. 221.

⁴³⁴ Милица Михаљевић, *Функционални стилови хрватскога (стандардног) језика*, *Расправе Института за хрватски језик*, Институт за хрватски језик и језикословље, Загреб, вол. 28, бр. 1, 2022, стр. 332.

⁴³⁵ Недим Горанчић, *Рекламни функционални стил*. Доступно на: <<https://prezi.com/vgfaczrjkdxy/reklamni-funkcionalni-stil/>> 23.12.2024.

⁴³⁶ Владимир Бјелобрк, *Којем функционалном стилу припадају рекламе*, *Хрватистика: студентски језикословни часопис*, вол. 3, бр. 3, 2009, стр. 73

стилу, Славољуб Ранђеловић истиче да се рекламе могу одредити „као смишљено, систематско и контролисано ширење информације о неком производу или услузи која се нуди потенцијалним купцима–клијентима уз поруку о неспорном квалитету тог производа, у поређењу са сличним производима других произвођача, прикривајући свој пословни интерес, и са мање или више прикривеном тежњом да наведе потрошаче – клијенте да се одреде управо са њихов производ–услугу.”⁴³⁷ Припадници Војске Србије морају имати посебно развијену свест о етичком атрибуту ове врсте јавног дискурса. У том контексту треба истаћи да избор војне професије није посао већ позив, подразумева рад са људима, а не са клијентима, а радна места су са правом означена као дужности, а не позиције.

Рекламни стил у војсци треба да у позитивном светлу афирмише војнички живот, професију и војно школство. У војним рекламама истичу се етос и морал служења отаџбини, поносна историја српског војника, част, јунаштво, храброст и професионализам, односно традиционалне вредности војног позива. Реклама је у функцији мотивисања младих људи за попуну јединица Војске Србије, као и за њихово подстицање за упис у средњу војну школу, Војну гимназију и Војну академију. Сажети искази у императиву, лапидарност језичког исказа, употреба мисаоних именица и крилатица интегрисани су у рекламе у медијима масовног комуницирања, уз атрактивне слике или кадрове (лет војним авионом, хеликоптерске и падобранске јединице, војна вежба пешадије, речних јединица и других родова и служби Војске Србије). Прикладна музичка подлога или традиционална војна музика (војнички марш), препознатљива ширем аудиторијуму, доприноси драматици и атрактивности приказаних кадрова из војничког живота. Када се рекламира војно школство, представљају се и атрактивни аспекти образовања кроз кадрове из савремено опремљених кабинета, са терена и практичних облика наставе, као и приказивање кадета у свечаним униформама попут промоције у први официрски чин, који често бивају постављени у завршном делу рекламе. Слогани рекламних порука саопштавају се на крају, с посебним нагласком војничког кодекса части, као нека врста мисаоне поенте која треба да се ефектно задржи у свести гледалаца или слушалаца, односно да имају снажно мотивационо дејство.

Реклама за упис у Војну академију „Знање на делу”

*„Официр се не постаје овде, него овде.
Ово је Војна академија.
Овде се храброст и знање показује на делу.
Ту градимо нераскидива пријатељства,
постајемо бољи људи и живимо свој сан,
заједно на делу.
Ми врло добро.
Служимо Србији.
Зато изабери победнички тим.
Тим своје отаџбине.
Тим Војне академије.
Преузми одговорност за сопствену будућност.
Упиши се на Војну академију.
И покажи.
Знање на делу.”*⁴³⁸

⁴³⁷ Славољуб Ранђеловић, *Ефективно комуницирање*, Војноиздавачки завод, Београд, 2009, стр. 92.

⁴³⁸ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=4Vbk2qc1Hks>> 21.04.2024.

У овој реклами употребом прилошких одредби за место направљен је контраст да се официр не постаје *овде* (где је приказана конзола са ратничким игрицама), већ *на Војној академији*. Као кључне одлике будућих официра се истичу апстрактне именице *храброст* и *знање*. Пријатељство је истакнуто као врлина која подстиче колективни дух као важан елемент војне професије. Присутни су прилози за место *ту* и *овде*, који упућују на место дешавања. Истиче се мотив пријатељства као колективни дух (*ту градимо нераскидива пријатељства, заједно на делу*), лична надоградња кроз употребу компаратива (*ту постајемо бољи*). У том смислу у реклами се два пута, анафорски, помиње заједничка именица *тим*, дакле, кадети Војне академије нису нека било каква група, већ јединствена целина која тражи посебну врсту синергије међу својим припадницима. Такође, то није било који тим, већ *победнички тим*, где атрибут *победнички* у именичкој синтагми има снажно афирмативно дејство. Употребом императива у реклами истиче се одговорност појединца за властиту будућност, односно духовна и ментална зрелост, што се може повезати са претходним истицањем остваривања професионалног сна (*живимо свој сан*).

Знање на делу слоган је ове рекламе, чиме се истиче практична применљивост знања са Војне академије у будућем раду у јединицама Војске Србије. Приметно је да се са обезличеног исказа који контрастивно указује на погрешно место за јуначење у виртуелном свету насупрот стварног, у војсци (*„Официр се не постаје овде, него овде*) прелази на лично излагање у првом лицу множине, (*„Ми ту градимо нераскидива пријатељства, постајемо бољи људи и живимо свој сан заједно на делу. Ми врло добро служимо Србији”*), чиме се употребом квалификативног презента указује на делатни колективитет и наглашен етички кодекс кадета Војне академије. Потом се фокус преноси на будуће полазнике, употребом императива који треба да буде подстицајан за сваког будућег кадета, коме се појединачно реклама обраћа у другом лицу једнине (*Зато изабери победнички тим, тим своје отаџбине, тим Војне академије. Преузми одговорност за сопствену будућност. Упиши се на Војну академију и покажи знање на делу*). „Функција слогана је управо да делује у делићу секунде, да га реципијент запамти што брже у што краћем временском року, односно памтивљост.”⁴³⁹ „Без обзира на то које су језичне функције присутне у слогану или која су језичка средства коришћена у његовом обликовању, слоган је једна врста рекламе у реклами или реклама рекламе. У већ сажетој рекламној поруци, слоган још сажетије понавља њен садржај. Лаконичко понављање кључних семантичких елемената временски и просторно још је сведеније.”⁴⁴⁰ Сви наведени елементи делотворног слогана доследно су примењени у наведеној реклами.

У визуелном смислу, почетак рекламе гради снажан поларитет између младог гејмера са слушалицама који игра видеоигру са ратном тематиком и његових вршњака који студирају на Војној академији. Потом следи низ кадрова са наставе, из кабинета и других атрактивних локација Војне академије који се након тога претачу у кадрове са обуке на терену (Пасуљанске ливаде, војни аеродром) и спортских манифестација на којима кадети учествују. На половини рекламе представља се крај војног пута са кадром промоције официра испред Народне скупштине Републике Србије као циљ коме кадети теже. Након тога, приказују се кадрови војних вежби као природно радно окружење будућих официра. Завршетак рекламе представља

⁴³⁹ Линда Пруго Бабић, Језичне функције у рекламном стилу на примерима из руских часописа, *Радови*, Филозофски факултет у Сарајеву, Сарајево, књига 17, 2014, стр. 284. Доспутно на: https://www.academia.edu/12034405/JEZI%C4%8CNE_FUNKCIJE_U_REKLAMNOM_STILUNA_PRIMJERIMA_IZ_RUSKIH_%C4%8CCASOPISA > 06.05.2024.

⁴⁴⁰ Исто.

младе кадете на промоцији у први официрски чин, док се у завршном кадру приказује застава Републике Србије која се вијори као симбол патриотизма и духовних вредности којима се посвећује посебна пажња током школовања будућих официра. Наратор говори одлучним тоном, користећи беспрекорну дикцију, без претераног убрзавања или пренаглашеног заповедног тона. Његов глас делује убедљиво и одлучно. Музика је динамична и прати брзу смену атрактивних кадрова, држи пажњу, али није у првом плану, већ подвлачи слику и реч.

Реклама за упис у Војну академију „Знање на делу”

*„Данас сам у улози командира Кадетског вода,
сутра командујем војницима и бринем о њиховим животима.
Данас радим у програму за безбедност,
сутра ћу мењати свет.
Данас учим основе летења,
сутра ми је небо граница.
Данас смо кадети.
Мирно!
Сутра смо официри Војске Србије.
Знање на делу.”⁴⁴¹*

У овој реклами у склопу кампање за упис у Војну академију направљено је поређење између задатака на Војној академији као полигону на којем се обучавају будући официри и значаја стеченог знања које ће бити примењено у пракси. Постављен је однос тренутног угла гледања у студентском животу и будућности у војној професији, што се остварује кроз неколико исказа маркираних прилозима за време *данас* и *сутра*. Они се четири пута понављају и формирају анафору. Сlike су дате градивно – од дужности командира кадетског вода, преко рада официра техничке службе у програму за безбедност до пилота који управља борбеним авионом, а оно што чини врло ефектно представљену војну професију такође је стилски наглашено и проистиче из оног што је садашњост у којој се знања и вештине стичу на Војној академији. Градација се завршава круном школовања, крећући се од првих кадетских дана до свечане промоције у први официрски чин. Употребљени су индикативни и квалификативни облици презента у подстицајном сликању садашњости, а квалификативни и презент за будућност за оно што тек чека кадете. Уједначеност употребе презента ефектнија је од могуће употребе футура II за будуће догађаје, води се рачуна о језичкој економији у рекламном обраћању употребом простог уместо сложеног глаголског облика, а изузетак је само у другој целини (*Данас радим у програму за безбедност, сутра ћу мењати свет*). Почиње се излагањем појединца у прве две целине у првом лицу једнине, да би у четвртој дошло до употребе првог лица множине кроз слику колективитета (*Данас смо кадети – Сутра смо официри Војске Србије*). Указује се на одговорност послова којима се баве официри. Дакле, кроз рекламу је изражен однос садашњост–будућност. Слоган рекламе је *Знање на делу*. Знање је позиционирано као кључни ресурс који отвара врата будућности. Спот има ефектну аудио и визуелну компоненту. У њему се смењују кадрови са Војне академије и кадрови разноврсних занимања будуће официрске професије. Музика својом динамиком додатно појачава истицање кључних вредности војне професије.

⁴⁴¹ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=a-nXCLUq7oM>> 16.07.2024.

Први кадар рекламе представља комплекс Војне академије, приказан из птичје перспективе. Након тога, фокус је и представљању три кадета који похађају три различита студијска програма. Младић са смера Пешадија приказан је кроз наставу у стрељани, а потом и теренску вежбу са оружјем. Девојка која студира војноелектронско инжењерство приказана је за рачунаром, а младић који се определио за занимање војног пилота представљен је кроз атрактивно управљање војним авионом. Све троје су при крају рекламе на писти Војне академије, постројени у војничком строју. На тај начин истакнута је разноврсност смерова на Војној академији, али и јединство њених кадета у оквиру Кадетске бригаде. Музика је динамична, а наратор делује убедљиво и сигурно у преношењу рекламне поруке.

Реклама за упис у Војну академију „Част, знање, Србија – Војна академија”

*„Сигуран посао или посао пун изазова,
Предвидива каријера или непрекидно усавршавање.
Више различитих занимања,
Али само један позив.
За слободу и част отаџбине,
Увек ми испред ја.
И то што иза нас остаје –
Част, знање и Србија.”*⁴⁴²

Реклама започиње контрастом између уобичајене и устаљене цивилне каријере и изазова војног позива, што је дато употребом раставног односа (*сигуран посао или посао пун изазова, предвидива каријера или непрекидно усавршавање*). Истиче се разлика између занимања и позива, која се вредносно наглашава употребом супротног односа. Наглашава се војна крилатица за слободу и част отаџбине и колективни дух испред духа појединца. То је истакнуто употребом личних заменица (увек ми испред ја), а важност чистог и племенитог наслеђа види се кроз односну реченицу то што иза нас остаје, и наглашавање множине уместо једнине: увек ми испред ја. Кључне вредности дате су именицама *знање, част, Србија*, након чега следи слоган *Част, знање и Србија*, који уједињује сазнајне, моралне и патриотске аспекте студирања на Војној академији. Слоган *Част, знање, Србија – Војна академија* је врста риме која је ефектна и лако се памти, а своје стилско обележје црпи у књижевноуметничком стилу.

У визуелном погледу, ова реклама има цикличну структуру – на почетку рекламе кадети подижу заставу на Авали испред Споменика незнаном јунаку, којој на крају рекламе упућују војнички поздрав. Између су уметнути атрактивни кадрови који представљају активности разноврсних родова и служби Војске Србије, као и кадрови одавањања почаста на споменицима славним прецима. Дакле, представљене су вештине будућих официра, али и поштовање традиције и борбе за слободу наших предака. Музика је прикладна. Мотив заставе у спреси је са слоганом *Служимо Србији*. Говор наратора је свечан, одмерен и достојанствен.

⁴⁴² Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=8JquDsZCgYY>> 25.09.2024.

Реклама у кампањи конкурса за пријем професионалних војника „Буди професионалац”

„Мирно!
Крени!
Ко сме, тај може,
Ко не зна за страх,
Тај иде напред.
Буди професионалац.
Војске Србије!
Врло добро!
Служимо Србији!”⁴⁴³

Реклама започиње војном командама „Мирно“ и „Крени“, а затим се уносе односне реченице са субјекатском службом *Ко сме, тај може* и *Ко не зна за страх, тај иде напред* које врло уверљиво представљају војни позив као изазов. Употребљен је презент са квалификативним значењем који истиче особине одважности, смелости и неустрашивости. Реч је заправо о крилатици Живојина Мишића – *Ко сме тај може, ко не зна за страх, тај иде напред*. Реклама тиме повезује војну традицију са савременим контекстом извођења борбених дејстава. Следи заповедна реченица *Буди професионалац Војске Србије* којом се позивају кандидати на професионални изазов, као и вербално признање које претпостављени упућује појединцу и јединици *Врло добро*. Војнички одговор на такву врсту похвале и признања *Служимо Србији* у првом лицу множине указује на снагу колективног духа и дужност припадника војске да служе својој земљи, као темељној вредности војног етоса. Дакле, овим се показује да припадници војске немају стереотипног *шефа или послодавца* савременог потрошачког друштва, већ је њихова дужност, а не наметнута обавеза да служе својој отаџбини Србији. То их чини посебним, а кроз кадрове се шаље јасна порука да се за то вреди борити, као и да то није позив за свакога.

У овој реклами изостављен је наратор. Наредбе *Мирно* и *Крени* дате су у позадини кроз глас командира који је представљен као неко ко обучава и брине о својим људима. Крилатица *Ко сме тај може, ко не зна за страх, тај иде напред* представљена је по сегментима у виду текстуалног записа који се појављује и нестаје. Сваки сегмент ове крилатице прате кадрови војничке смелости (ко сме), вољног момента (тај може), неустрашивости (ко не зна за страх), искорака напред ка свом циљу и вредности за које се вреди борити (тај иде напред). На почетку рекламе приказана је девојка у строју која се касније појављује и у осталим кадровима. Тиме се истиче да и девојке могу бити професионални војници и савладати најзахтевније критеријуме ове професије. Музика је динамична и држи пажњу, али је у првом плану низ атрактивних кадрова који приказују веома захтевну обуку професионалних војника.

Реклама у кампањи конкурса за приступање Специјалним јединицама Војске Србије

„Да ли си спреман да прихватиш изазов?
Преузмеш одговорност?
Докажеш храброст?
И станеш у строј одабраних.
Пријави се за конкурс за специјалне јединице Војске Србије!”⁴⁴⁴

⁴⁴³ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=v3iMDcAT7pQ>> 06.05.2024.

Овде је реч о низу упитних реченица којима се од потенцијалних кандидата очекује одговор јесу ли спремни да служе војном позиву. Обраћање је у другом лицу јединине, сваком појединцу понаособ, као нека врста постављеног изазова, уз истицање одговорности и храбрости. И у овој реклами кадрови се градивно ређају, као етапе, од прихватања изазова, одговорности, доказивања храбрости до кулминативног доласка у елитну војну јединицу. Након низа упитних реченица, следи заповедна (*Пријави се на конкурс за специјалне јединице Војске Србије*). У овој реклами запажа се одсуство наратора, а текст се појављује након низа кадрова који представљају изазовне и сложене активности професионалних војника. У првом кадру је млада жена која се у строју спрема за захтевне борбене тактичке и ватрене задатке. Следи приказ теренских активности пешадије у суровим временским условима, где професионални војници савладавају неприступачне терене (планина, поток, шикара), кампују у пећини, дејствују с пуном ратном опремом. И у овој реклами веома је изражен колективни дух јер припадници специјалних јединица делују као тим. Музика има одлике драматичности и прати захтевне теренске и метеоролошке услове, односно има покретачко и мотивационо дејство. Лик жене у кадру наглашава да се овим позивом могу бавити сви они који испуне веома захтевне критеријуме, чиме се руше предрасуде да је војни позив намењен искључиво мушкарцима.

Реклама за конкурс за резервне официре Војске Србије рода авијација

„Одувек си знао да се само трудом и радом стиже до правог успеха.

Разумела си да је знање најјаче оружје.

За тебе је само небо граница.

Ратно ваздухопловство и противваздухопловна одбрана позивају

те да упишеш курс слушалаца резервних официра

и добијеш прилику да постанеш пилот Војске Србије.

Штити небо своје земље!

Пријави се!”⁴⁴⁵

У реклами се запажа да су заинтересовани младићи и девојке, дакле, истиче се родна равноправност у војном позиву, што се маркира употребом другог лица јединине мушког рода у првој, а истог лица, само женског рода у другој реченици. Поново се може видети да су темељне вредности војне професије истакнуте у први план: да се трудом и радом стиже до успеха, као и да је знање најјаче оружје. Реченице су кратке, јасне и недвосмислене. И у овој реклами је истакнуто опште место да је кандидатима само небо граница, што наговештава да је реч о реклами за попуну јединица рода авијације. То се у следећој реченици и открива као позив за школу резервних официра, с могућношћу да слушаоци стекну звање војног пилота. Следе заповедне реченице, у другом лицу јединине, као обраћање сваком потенцијалном кандидату, овог пута оправдано и примерено без наглашеног родовског одређења (*Штити небо своје земље* и *Пријави се*) што је учестало у рекламама за промоцију војног позива.

Како је реч о конкурс за младе људе који су већ завршили цивилне факултете, на почетку су приказани младић који је завршио информатички смер на неком факултету, девојка која је у лабораторији са епруветама (Фармацеутски, Хемијски или Медицински факултет) и

⁴⁴⁴ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=Gx0EpIaGDI0>> 12.10.2024.

⁴⁴⁵ Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=mOncwAuKFYA>> 12.09.2024.

младић испред Саобраћајног факултета у Београду. Дакле, реч је о битно различитим занимањима, до којих су млади дошли уз пуно рада, труда и упорности. Војска Србије упућује поруку свим младим и академски образованим људима да, уколико желе, могу да конкуришу за занимање војног пилота авиона или хеликоптера. Следе атрактивни кадрови пилота авијације који лете најсавременијим авионима или хеликоптерима чиме се истичу чар и лепота војне професије. На тај начин се указује да се може постати војни пилот и ако кандидат није завршио Војну академију, већ неки други факултет. Разуме се, то је могуће уз испуњавање високих психофизичких и здравствених критеријума који се проверавају на тестирању. Уколико их кандидат поседује, жеља да се појединац бави занимањем војног пилота кроз ову рекламну кампању показује се као могућа и остварива. Музика је одмерена, али подстицајна, а наратор има сигуран и подстичући тон упућен примаоцу рекламне поруке.

Рекламни стил у кампањама промоције војног позива пре свега се фокусира на изазов бављења овом професијом, којој са разлогом припадају само одабрани. Истовремено, истичу се етичке врлине служења отаџбини, односно вредност војног позива у духовном и моралном смислу. Млади људи који се позивају да се баве војним позивом подстичу се да провере границе својих психофизичких способности, а уколико се школују у оквиру институција војног школства, указује им се на јединство теоријских и практичних знања, ширење духовних видика, али и практичних војних вештина и способности. У војном позиву као актери пожељни су и мушкарци и жене, и свршени средњошколци и студенти, а воља, жеља, спремност и упорност, уз патриотизам и неговање традиције славне ратничке прошлости, посебно се наглашавају. У рекламама нема лажних обећања или манипулативних порука, не истиче се материјална, већ духовна вредност бављења војним позивом и не упућују се ратнохушкачке поруке које би угрожавале друге државе или нације. Војска Србије је војска свих грађана ове земље, те у рекламним порукама не постоји апострофирање једне нације. Образовање и етос су у првом плану реклама, као и атрактивност бављења војним позивом. Комбиновањем различитих функционалних стилова (новинарски, стил војних команди, књижевноуметнички стил), уз ефектне слогане, смене атрактивних кадрова из војне професије и адекватан одабир музичке пратње, постиже се ефекат примерен професији, али и савременом дигиталном добу у којем се пласирају рекламне поруке.

7. САОПШТЕЊА ЗА ЈАВНОСТ МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ

Саопштења за јавност према својим језичко-стилским обележјима припадају информативном жанру новинарског стила и својим језичким инвентаром треба да одговоре на кључна питања која су важна за овај стилски комплекс (*ко, шта, где, када, како и зашто*). Основна функција овог стила је информативна и треба да пренесе званични став војне установе поводом неког актуелног догађаја због којег се војска нашла у жижи медијског интересовања. Саопштење за јавност се не потписује именом, презименом или чином неког војног руководиоца јер не означава појединачни, већ општи став институције која има потребу да га јавно изда. Саопштење мора бити кратко, јасно, аргументовано, прецизно, те представља став институције поводом догађаја који изискује да буде пропраћен издавањем саопштења. Институција би пре приспећа вести у медије масовног комуницирања требало да изда званично саопштење у циљу избегавања шпекулација и ширења лажних вести у јавности. Приметно обележје овог стила је честа употреба фразе, као и да „језички стандарди помажу да се једноставно изложи информација тако да је читалац што брже разуме.”⁴⁴⁶

Циљ исказа у саопштењима за јавност је обавештавање и информисање. „Опште начело новинарског стила је да у многим случајевима мора довести до понављања речи на малом простору, без обзира на то колико аутор настојао да избегне ту негативну особину. У новинарском функционалном стилу ниво понављања неминовно се повећава, а синонимија као стилски поступак квалитативно и квантитативно се смањује.”⁴⁴⁷ Саопштења за јавност издају се путем медија масовног комуницирања, уз услов да су теме и њихове последице важне и имају јавни интерес. Зато ова саопштења не треба злоупотребљавати, јер тако губе своју функционалну вредност. Најчешће коришћени језички изрази су: *Министарство одбране предузело је, у вези са наводима, ради истинитог обавештавања јавности и спречавања ширења дезинформација*, где су у фокусу активности које чини институција да испита и реши спорну ситуацију, односно како наступа и делује у узрочно-последичном следу, са акцентом на проналажење правовременог решења. Истовремено, износи се став према појавама и догађајима које нарушавају *Кодекс части припадника војске*, тиме што се овакви поступци осуђују, с посебним нагласком на одвајању војног од политичког контекста. Коришћење војних скраћеница у овој комуникативној ситуацији није прихватљиво с обзиром да интерне скраћенице често нису разумљиве широком аудиторијуму. „Публицистички стил тежи језичкој коректности и тежи у највећој мери бити у складу са стандардним језиком јер је широк круг приматеља који за свој говор и комуникацију, па и писање, имају чврсто упориште баш у публицистичком стилу.”⁴⁴⁸ Вести поводом којих се даје саопштење, уколико су већ у рукама непроверених извора или жуте штампе, добијају статус гласине, а једна од функција саопштења за јавност коју војна установа даје је деманти нетачног, непоузданог и злонамерног извештавања, са позивањем на јасне доказе и изворе који обликују истинит ток догађаја.

⁴⁴⁶ Добривоје Станојевић, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022, стр. 59.

⁴⁴⁷ Бранко Тошовић, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988, стр. 164.

⁴⁴⁸ Мирта Гојевић, Публицистички стил, *Хрватистика: студентски језикословни часопис*, Осиек, вол. 3, бр. 3, 2009, стр. 30.

Саопштење 1.

„Ноћас око 1.45 часова дошло је до пожара у Рекреативном центру „Сурчин“ у објекту који користи председник синдиката „Слога“, запослених у Министарству одбране и Војсци Србије, старији водник прве класе Дејан Павловић. По позиву старијег водника Павловића ватрогасна јединица МУП-а брзо је стигла на лице места и локализовала пожар. У пожару није било повређених особа. Надлежни тужилац и други истражни органи се налазе на лицу места ради утврђивања узрока пожара. Истрага је у току. Старијем воднику Павловићу одмах је обезбеђен смештај у другом објекту. Министарство одбране поднеће тужбе против свих који узнемиравају јавност, прејудуцирајући разлог пожара, док је истрага у току. Какви ће бити резултати истраге о пожару, Министарство одбране не може да зна, али са сигурношћу може да каже да је саопштење синдиката „Слога“ политички мотивисано и да се не заснива на било којој проверљивој чињеници. Апелујемо на синдикат „Слога“ који није репрезентативан у Војсци Србије да се уздржи од политичких напада и сачека бар резултате истраге пре него почне да тужи и суди.“⁴⁴⁹

Ово саопштење спаја елементе новинарског са елементима административног стила. Вест о пожару, дата у првом делу, одговара на пет основних новинарских питања (ко, где, кад, како, зашто) у вези са пожаром у Рекреативном центру „Сурчин“. Присутан је бирократски језик (*дошло је до пожара уместо избио је пожар*), уз обезличавање конструкција (*Старијем воднику Павловићу одмах је обезбеђен смештај уместо Војска Србије је старијем воднику Павловићу обезбедила смештај*). Функционална је примена логичког субјекта *У пожару није било повређених особа* (уместо: *Нико није повређен у пожару*). Истиче се да је истрага у току и користи се перфекат у представљању скорашњих актуелних догађаја, а презент и футур I у контексту текућих и наредних корака Министарства одбране, где се из претходних информативних обезличених исказа прелази у исказ који је личан и који упућује на метонимијску институционалну позицију у трећем лицу јединице (*Министарство одбране поднеће тужбе против свих који узнемиравају јавност, прејудуцирајући узроке пожара, док је истрага у току. Какви ће бити резултати истраге о пожару, Министарство одбране не може да зна, али са сигурношћу може да каже да је саопштење синдиката „Слога“ политички мотивисано и да се не заснива на било којој проверљивој чињеници*). Посебно се истиче опасност од узнемиравања јавности лажним вестима и претпоставкама. Истовремено, у конструкцији у првом лицу множине указује се и на забрану политичког деловања у војсци, које Министарство одбране види у саопштењу Синдиката *Слога* којим председава старији водник Павловић, чији је објекат за становање изгорео. Тиме се тражи да се синдикат, који се не одређује као репрезентативан, лиши спекулација у вези са узроком пожара. Синдикат се представља метонимијски *да се уздржи од политичких напада и сачека бар резултате истраге пре него почне да тужи и суди*, мислећи притом на његовог председника и чланове. Обраћање синдикату дато је у првом лицу множине (*апелујемо*), где се сад Министарство одбране представља као скуп, множина чланова који траже деполитизацију спорне ситуације, чиме се са метонимијске ознаке (*Министарство одбране* – скуп људи који раде у њему) преносе на плурал који делује јединствено и наступа из позиције мноштва, не представљајући само установу, већ људе који се не слажу с таквом врстом непримереног понашања.

⁴⁴⁹ Доступно на: <<https://www.mod.gov.rs/cir/16010/saopstenje-16010>> 21.12.2024.

Саопштење 2.

„Министарство одбране од уредништва дневног листа „Данас“ захтева деманти и јавно извињење због фотографије потпуковника Горана Цолића, објављене на насловној страни тих дневних новина за 12. јун 2024. године у покушају да се илуструје текст који говори о другој особи истог имена и презимена. Уз фотографију нашег припадника која се појављује и на унутрашњим странама овог листа, његово име се у таблоидном маниру ставља у контекст дневне политике, што је неспојиво са ликом професионалног припадника Војске Србије. Објављивањем фотографије потпуковника Цолића, некадашњег команданта Одрета војне полиције специјалне намене „Кобре“ уз наведени текст, нанета је велика лична и професионална штета старешини изузетних моралних квалитета, али и свим припадницима Министарства одбране и Војске Србије. Стога инсистирамо од уредништва „Данаса“ да због наведеног пропуста, а у складу са Законом о јавном информисању и медијима, на насловној страни издања за 13. јун 2024. године, објави деманти и јавно извињење потпуковнику Горану Цолићу и свим припадницима Министарства одбране и Војске Србије.“⁴⁵⁰

Ово саопштење везано је за погрешну слику употребљену у новинском тексту, где је дневни лист „Данас“ штампао слику потпуковника Цолића уз текст који је везан за другу особу истог имена и презимена. Користи се новинарски стил да би се указало на време и околности у којима је техничка грешка направљена. Оштро се критикује контекст у ком је стављен потпуковник Цолић, а који се одређује као таблоидан и политички маркиран, што је у војној служби недопустиво и чини штету како појединцу, тако и установи. Истиче се велика мера професионалне и личне штете појединцу, који се афирмативно представља као старешина изузетних моралних квалитета чиме се истиче контраст између стварне личности и садржаја текста у ком је грешком описан, али и војним институцијама (свим припадницима Министарства одбране и Војске Србије). Следи одлучан захтев да се грешка исправи и упути јавно извињење. Тон је аргументативан, оштар и наредбодаван, што је и очекивано с обзиром на контекст грешке коју је аутор текста направио. И овде је присутна метонимијска позиција Министарства одбране у трећем лицу јединине на почетку обраћања (*„Министарство одбране од уредништва дневног листа „Данас“ захтева деманти и јавно извињење због фотографије потпуковника Горана Цолића“*), да би се она на крају преобратила у директније обраћање кроз прво лице множине (*Стога инсистирамо од уредништва „Данаса“ да због наведеног пропуста, а у складу са Законом о јавном информисању и медијима, на насловној страни издања за 13. јун 2024“*), односно са плана институције прелази се на план колектива који тражи исправку новинарске тврдње која угрожава професионални и лични интегритет једног од својих припадника.

Саопштење 3.

„Поводом неовлашћеног фотографисања и објављивања на друштвеним мрежама фотографија пацијенткиње у привременој болници „Штарк арена“ чиме су нарушене све етичке и моралне норме цивилизованог понашања од стране лица која су учествовала у овом незаконитом и крајње неморалном чину, Министарство одбране предузело је све законом прописане мере ради заштите приватности пацијената, смештених у овом објекту и одмах обавестило надлежне државне органе са циљем утврђивања идентитета и одговорности пред законом лица која су угрозила приватност пацијената. Министарство одбране најоштрије

⁴⁵⁰ Доступно на: <<https://www.mod.gov.rs/lat/21338/saopstenje21338>> 24.09.2024.

јавно осуђује овакво понашање. Посебно је несхватљиво да било ко чини овако неочекиване поступке у ситуацији када држава предузима све да заштити здравље грађана и спречи ширење епидемије корона вируса, а медицински радници улажу надљудске напоре да би спасили животе наших грађана оболелих од вируса Ковид-19.”⁴⁵¹

Ово саопштење потиче из времена пандемије вируса Корона, када је Војска Србије обезбеђивала привремене ковид болнице. Реч је о неовлашћеном фотографисању пацијенткиње ковид болнице у *Штарк Арени*, које је у супротности са правом на приватност оболелих лица, лекарској и новинарској етици, пошто је фотографија објављена на друштвеним мрежама. Текст има елементе новинарског и административног стила. Новинарски аспекти везани су као одговор на дељење фотографије, без одавања идентитета пацијенткиње, чиме се чува њено право на приватност. Приметна је употреба глаголских именица у опису спорних радњи (*Поводом неовлашћеног фотографисања и објављивања на друштвеним мрежама фотографија пацијенткиње*), уз употребу пасивне конструкције (*чиме су нарушене све етичке и моралне норме цивилизованог понашања*), а тако се избегава именовање вршиоца радње (највероватније неидентификованог, што се види и у употреби одређене (опште) заменице *било ко* у наредној реченици) и фокус преноси на сам чин. Тон је полемичан и оштар због кршења етичких норми, а сам акт одређен је као незаконит и крајње неморалан. Предузети кораци дати су из угла административног стила: *Министарство одбране предузело је све законом прописане мере ради заштите приватности пацијената, смештених у овом објекту и одмах обавестило надлежне државне органе са циљем утврђивања идентитета и одговорности пред законом лица која су угрозила приватност пацијента*. Следи оштра осуда самог чина, где се контрастом представља разлика између неморалности недозвољеног фотографисања у тренутку када држава и лекари чине све да спрече ширење заразе. Држава је дата путем персонификације (*држава предузима све да заштити здравље грађана и спречи ширење епидемије корона вируса*), што је често веома присутно у војним саопштењима, а она би се могла схватити и метономијски (држава уместо људи који управљају државом). Медицинским радницима одаје се почаст јер улажу надљудске напоре да сачувају здравље пацијената, што је био уобичајен вид обраћања у јавном дискурсу у том тренутку.

Званична саопштења представљају прожимање новинарског стила, са језичко-стилским елементима административног функционалног стила. Језик и стил службених саопштења је примерен и функционалан. У саопштењима нема сензационалистичког приступа новинарству, информације морају бити проверене и тачне и захтевају брзо реаговање. Званична саопштења преносе и други медији, од јавног сервиса и телевизија с националном фреквенцијом, до електронских портала и таблоидних медија. Став саопштења мора бити чврст, сигуран, проверен, утемељен у чињеницама и војној етици, а не у наговештајима, гласинама у непровереним изворима информација. Примери наведених саопштења показују да се у Војсци Србије веома пажљиво и одговорно приступа писању званичних саопштења, као и да се води рачуна о њиховом ефекту на најшири круг гледалаца и слушалаца са наглашеним етичким атрибутом који се са правом очекује од најодговорнијих војних институција.

⁴⁵¹ Доступно на: <<https://www.mod.gov.rs/lat/16701/saopstenje-16701>> 07.11.2024.

8. ЕТИКА И ВОЈНА КОМУНИКАЦИЈА

Војничка професија захтева етичност како у интерној комуникацији, тако и у комуникацији у медијима масовног комуницирања. Када говоримо о етици војне комуникације, чији је циљ продуктивно деловање у најосетљивијим животним ситуацијама које иманентно носи ратни вихор и природа војне професије, пре свега треба истаћи да је њено извориште у доследном и узорном карактеру и моралу војних руководилаца. У вези са тим, Живојин Мишић у својој књизи *Стратегија* бележи: „Да би официр могао да задобије утицај на своје војнике, он мора правилно да употреби надмоћније особине духа и карактера још у мирно време при васпитавању и обучавању својих војника. Зато, сваки официр треба да се стара да овлада душом својих војника, а то ће бити, ако им претходи примером у свим добрим делима.”⁴⁵²

Одступање од етичког кода може имати краткорочне ефекте, али и далекосежне разорне последице за војне организације, како у мирнодопским, тако и у ратним условима. Свака реч у војној организацији има огромну специфичну тежину која утиче на ефикасност војних колектива, али и на углед и поверење грађана Републике Србије у систем одбране. Морална димензија је срж функција мултидисциплинарног стилског спектра комуницирања и овај принцип је једна од фундаменталних норми на којој почива војна комуникација на свим нивоима командовања и руковођења. Недоследност примене овог принципа који представља језгро војне професије, има за последицу губитак поверења у војне руководиоце које се после оваквих грешака тешко може повратити.

Тачност и правовременост морају бити суштина сваке војне информације. Обманути војника на бојишту и дати му закаснелу информацију, погубно је у војној комуникацији. Етика подразумева и вештину слушања и уважавања мишљења својих потчињених. Такође, важно је да се ауторитет старешина не подрива. Не смеју се правити грешке попут оних да се старешина критикује пред млађима од себе. Такође, грубо и неоправдано прекорен старешина или војник губи самоиницијативу и постаје деморалисан у свом будућем раду. Речима се губе људи, али и војни колективи који постају механичке, а не органске целине у којима њени припадници раде до одређених граница, не дајући свој пун допринос. Слаткоречивост, односно допадљивост по сваку цену, у догматском изражавању може бити такође погубна. То војници брзо препознају, а ауторитет старешина се недвосмислено урушава. Етична комуникација потребан је, али у неким приликама недовољан услов за њену ефикасност, али вредно и важно је рећи да је њена неетичност референтна тачка њеног неуспеха. Аристотел је истицао етичку перспективу као веома важно обележје стила: „Стил ће бити складан ако буде страствен, ако је етичан и ако је у складу са предметом на који се односи.”⁴⁵³ Римљанин Марко Фабије Квинтилијан као идеалног говорника сматра не само неког ко добро влада законима беседништва, већ превасходно истиче етички кодекс, сматрајући да добар говорник мора бити поштен и честити човек.⁴⁵⁴

Према Драгашевићу „ни у ком другом сталежу као у војничком, не долазе такви тренуци, па било у миру или у рату, где се човек својим друговима или млађима мора показати онаквим какав је, и где извесни тренуци од беседника понајприје човека траже.”⁴⁵⁵ Етос војне комуникације мора се потврђивати сваки дан. Драгашевић посебно истиче „да је војничкој

⁴⁵² Живојин Мишић, *Стратегија*, Талија издаваштво, Ниш, 2018, стр. 115.

⁴⁵³ Аристотел, *Реторика*, Штампар Макарије, Београд, 2017, стр. 212.

⁴⁵⁴ Радоје Симић, Јелена Јовановић Симић, *Општа стилистика*, Јасен, Београд, 2015, стр. 15.

⁴⁵⁵ Божидар Јововић, Радосав Шуљагић, *Јован Драгашевић*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2016, стр. 249.

речитости темељ војничка личност.”⁴⁵⁶ У војној професији нема места за преговарање и поигравање са моралном изврсношћу написане или изговорене речи њених припадника. Она се негује у миру, како би се могла испољити у рату. Њена мирнодопска тежина једнака је ратној и за њу у војној професији нема места за предах и паузу. То је сидро без покретања и нема оправдања и за најмањи покушај моралне редукције. Према Драгану Станару, „особа која носи униформу Војске Србије није само под притиском симболичке репрезентације целокупне садашње институције оружаних снага у Републици Србији, већ уопштено историјско-идентитетске идеје и идеала српског војника. Такво лице ни у једном тренутку не представља само себе, већ идентитет целокупне групе.”⁴⁵⁷ Станар бележи да је „значај моралне димензије војне униформе немогуће пренагласити, будући да је она инхерентно повезана са морално узвишеном природом војног позива и као таква, нужно је рефлектује.”⁴⁵⁸ У Војсци Србије прописан је *Кодекс части* њених припадника који у својој основи носи универзалне вредности једног друштва чија се узорност мора перманентно примењивати и у процесу комуницирања.

Љубомир Покорни, начелник Војне академије у периоду од 1924 до 1927. године, на завршној свечаности промовисања питомаца Војне академије поручио је: „Код официрског кора мора довољна пажња да се обрати не само на његову знанствену спрему, већ и на његову васпитну страну, честитост и карактер. Од њега се захтева да се у интересу службе одриче намере зарађивања, богаћења и уживања. Он мора да је од таквих особина да његов војник још за време мира осети узвишене особине карактера и духа свога официра. Стога официр мора војнику дати доказа, да се о њему стара у свим приликама и о свима његовима потребама. Опадање угледа официра, као и његовог утицаја на војнике отпочиње оног тренутка када он престане да се стара о војнику, већ сву своју моћ испољава у виду грубог опхођења и неумешног заповедања. И официр чије се командовање осети само у звучној вици и грдњи може бити сигуран, да се с друге стране у тишини при том сигурно његов ауторитет код војника све више губи.”⁴⁵⁹ Нушић у свом уџбенику *Реторика* истиче значај етичких вредности код оних који беседе и бележи: „Када се у беседништву користи и онај који у себи нема као претходни услов етичку вредност, он злоупотребљава беседништво, а злоупотреба беседништва може нанети велике и недогледне штете и друштву и држави.”⁴⁶⁰ Етичка компонента војне комуникације нема математичку вредност квантитативне нужности у којој су војне старешине спремне да узму само њен део. Она је по принципу све или ништа, при чему се војним руководиоцем може назвати само онај који је спреман да узме све од етичке дужности и етичке одговорности војне комуникације.

⁴⁵⁶ Божидар Јововић, Радосав Шуљагић, *Јован Драгашевић*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2016, стр. 249.

⁴⁵⁷ Драган Станар, Морална димензија униформе, *Војно дело*, Београд, вол. 75, бр. 2, 2023, стр. 9.

⁴⁵⁸ Исто, стр. 4.

⁴⁵⁹ Љубомир Покорни, Говор Управника Војне академије приликом свечаног предавања награда његовог величества краља најбољем слушаоцу више и најбољем питомцу ниже школе Војне академије 12. октобра 1924. године, *Ратник*, Министарство војске и морнарице, 1924, свеска XI-XII, стр. 253.

⁴⁶⁰ Бранислав Нушић, *Реторика*, Издавачко и књижарско предузеће „Геца Кон” А.Д, Београд, 1938, стр. 133.

9. ВОЈНЕ ШКОЛЕ КАО ИЗВОР ДОБРОГ СТИЛА

Институције војног школства имају кључну улогу у изградњи културе изражавања будућих војних руководиоца. Оне су се кроз дугу историју свог постојања мењале, али оно што је заједничко за све фазе развоја војног образовања јесте да су се у њима са посебном пажњом неговале усмена и писана војничка реч. О томе сведоче и истакнути професори Војне академије који су предавали Стилистику, а касније и Реторику на Војној академији попут Јована Белимарковића, Јована Драгашевића, Бранислава Нушића и Божидара Рогановића. У периоду од 1884. до 1914. године у наставном плану и програму школовања питомаца Војне академије поред Стилистике уведен је и предмет Српски језик који је реформисан 1904. године и добио је свој пун назив Српски језик са књижевношћу. Као предавачи на овом предмету нашли су се угледни професори из академске заједнице тог времена: проф. др Љубомир Ковачевић, академик Љубомир Стојановић, професор Жарко Поповић и Драгутин Милутиновић.⁴⁶¹ Можемо рећи да се од самог почетка конституисања Војне академије као високошколске институције учила потреба да се мора развијати и неговати изговорена и написана реч будућих војних руководиоца.

Имајући у виду да се за будуће официре данас регрутују млади људи са завршеним средњошколским образовањем различитих програмских садржаја, на основним академским студијама Војне академије потребно је додатно изградити потребан ниво стилских компетенција за официрску професију. То подразумева да је поред познавања и успешне примене стила командовања, који је неодвојиви део војне праксе, потребно припремати будуће старешине и за бројне комуникативне ситуације које нису обухваћене војним правилима и упутствима. Зато је поред изучавања стила командовања и административног стила војне службене преписке, нужно додатно посветити пажњу изградњи широког распона језичког инвентара и стилских средстава које у војној професији проналазе значајно место и улогу. Поред писаног и усменог изражавања, као важне аспекте савремене војне праксе треба нагласити и компетенцију слушања, али и невербалне комуникације. Говор тела у служби је слања и примања порука, а своје значајно место проналази и у стилу војних команди. С друге стране, треба истаћи да војник и када ништа вербално не казује, заправо шаље поруку о својој вољи, проблемима, задовољству, мотивисаности и односу према послу. Ово су важни невербални кодови које треба да препознају и правилно читавају војни руководиоци. Зато кадети Војне академије изучавају овај вид комуникације у програмским садржајима предмета Војна психологија, Војна андрагогија и Вештине комуницирања.

Војне старешине у склопу својих свакодневних задатака непрестано преносе војничка знања и вештине и тако свакодневно учествују у обучавању својих потчињених, што захтева веома посвећен рад на језику и стилу као важном алату војних руководиоца који је у функцији трансфера знања и вештина. Значајно је истаћи да се кадети Војне академије током свог школовања стављају у улоге командира одељења и командира вода како би на прави начин сагледали перспективу војног руководиоца. Током школовања они учествују у обучавању својих млађих колега, а у четвртој години студирања одлазе на стажирање у јединице Војске Србије где имају прилике да своја знања провере у практичном раду са старешинама и војницима. Речју, током свог кадетског стасавања будући официри стављају се у бројне улоге потчињених, али и претпостављених, што ће управо и обележити њихову професионалну војну каријеру.

⁴⁶¹ Опширније у: Радош Љушић и др., *Официри у високом школству Србије 1804-1918*, Војноиздавачки завод, Београд, 2000, стр. 290-299.

Принцип према којем будући официри пролазе све дужности, својих будућих потчињених, представља драгоцен извор искуства у будућем раду са људима. Њихов рад стално је под надзором њихових командира водова који као својеврсни ментори имају прилике да им преносе своја знања у раду на командирским дужностима. То подразумева оспособљавање кадета и за бројне ситуације које нису шаблонизоване, већ се развија и њихова способност прилагођавања разноврсним околностима у којима ће се налазити официри у војној професији.

Поштовање и примењивање нужних војних правила и одредби, често врло круто формулисаних, не значи и свођење војне комуникације на обележја административног стила и стила командовања. То би имало за последицу да врло разноврсна комуникативна пракса постане монолитна и равна, чиме јој се одузима живост и моћ продуктивности. Разнолике професионалне улоге војних руководилаца намећу потребу да се све интензивније продре у разноврстан свет правог избора делотворне језичке грађе. И у језику и стилу командовања и руковођења могу се уочити специфичне ситуације које захтевају одређена одступања од правила и одредби, а односе се на захтеве услова на бојишту. Зато је потребно додатно радити и на изградњи самосвојности и критичког мишљења кадета, јер не треба заборавити да је сваки човек заправо носилац стила, па тако и сваки припадник војске може бити јединствен у свом вербалном изражавању, што свакако неће крунити оштрицу његовог ауторитета. Ова компетенција је важна у формирању ауторитета будућег војног команданта. Поред усавршавања на основним студијама, стилске компетенције су важне и за официре који се усавршавају на Командно-штабном и Генералштабном усавршавању, од којих се очекује да преузму најодговорније официрске дужности у Министарству одбране и Војсци Србије. Ове програме усавршавања потребно је додатно иновирати и повећати фонд часова из предмета Вештине комуницирања.

Из свега наведеног у овој дисертацији, можемо закључити да су ретке професије у којима је потребна толика разноврсност стилских компетенција као што је то војна. Нужно је истаћи и значај развоја критичког мишљења кадета и младих старешина које ће аргументовано бити поткрепљено адекватним језичким средствима. Ову врсту промишљања треба неговати још од првих кадетских дана. Даљи напредак не може се очекивати од старешина који немају ову способност, а налазиће се на одговорним руководећим дужностима. То се не може додатно развити самим постављењем на одговорну дужност ако се није неговало током школовања и усавршавања. Потребно је додатно радити и на стилу језичке праксе која је у функцији мотивисања и ефикасног јавног наступа. Јавни наступ је посебно значајан у активностима промоције војног позива, јер административни обрасци нису делотворан избор у веома разуђеном потенцијалу варијација језичког израза. Зато је важно да се током школовања кадета Војне академије ради на богаћењу фонда речи како би се моћ избора проширио. Потрага за различитим решењима у веома разноликим комуникативним ситуацијама додатно би унапредила ефикасност комуникације. За потребе војног школства нужно је израдити додатну литературу у виду савремених уџбеника и приручника на пољу језика и стила у којима ће се представити конкретна решења у специфичним комуникативним ситуацијама. Потребно је истраживати овај веома значајан феномен у служби савремених армијских потреба и трагати за иновативним решењима у свакодневној комуникацији. Оно што је свакако одлика добре праксе јесте да се кадети Војне академије припремају за јавне наступе кроз радионице и медијске тренинге које организује Управа за односе са јавношћу Министарства одбране. Свакако треба поменути и рад беседничке секције у војним школама, што даје додатни импулс неговању узорне усмене и писане комуникације. Веома је подстицајно истаћи да је у марту 2025. године после дужег времена покренут часопис *Академац* у којем кадети Војне академије имају прилике

да објављују своје чланке, литерарне радове и учествују у уређивању овог часописа. Током школовања кадети Војне академије учествују и у научно-истраживачком раду и своје радове имају прилике да публикују на престижним научним конференцијама чиме се усавршавају и у писаном изражавању и примереном коришћењу научног функционалног стила. Такође, треба истаћи да је на Војној академији током 2023. године потписан споразум о научно-стручној сарадњи између Војне академије и Филолошког факултета Универзитета у Београду. Широк сплет језичких средстава у војној професији обезбеђује продуктивну језичку интеракцију на релацији претпостављени-потчињени. Драгоцено би било да своја искуства у јавном наступу, кадети Војне академије имају прилику да размене са колегама са других факултета Универзитета у Београду учествовањем на пригодним радионицама и беседничким такмичењима.

10. ЗАКЉУЧАК

У овој докторској дисертацији приказан је широк распон функција стилова комуникације припадника Војске Србије који се користе у свакодневној професионалној пракси. Функционално-стилско раслојавање војног језика истражено је у оквиру интерне комуникације и комуникације припадника Војске Србије у медијима масовног комуницирања. Кроз рад је потврђено да језик и стил у савременој војној комуникативној пракси није монолитан, већ да се раслојава у складу с циљем и контекстом комуникације. Такође, у раду се оповргава често присутан стереотип и уврежено мишљење да је војни дискурс само шаблонизована и крута језичка форма. Стога се са посебном пажњом истиче нужност примене разноврсног стилског комплекса и језичких средстава које захтевају потребе војноорганизационих система.

Војна професија је мултидисциплинарна. Припадници Војске Србије се налазе у разноликим професионалним улогама. Они: командују, руководе, доносе одлуке, обучавају, мотивишу, учествују у изградњи војних колектива, представљају Војску Србије у медијима масовног комуницирања. У дисертацији је представљен веома разуђен репертоар потребних стилских компетенција војних руководиљаца на свим нивоима командовања и руковођења. Оптималан избор речи и њихова језичко-стилска усмереност функционалној намени комуникације, мера су успеха у издавању, али и реализацији свакодневних војних задатака и оперативно-функционалних способности Војске Србије.

Након теоријских образложења релевантних појмова из области опште теорије стилистике, представљен је њен историјски развој. Такође, сумирани су досадашњи резултати истраживања војног језика и стилова комуникације, чиме је утврђено да војни језик и његово функционално-стилско раслојавање још увек немају довољно релевантних научних извора. Уведени су и основни појмови из опште теорије комуникације са тежиштем на варијацијама језичког израза и њиховој импликацији на комуникативну продуктивност. Може се закључити да мали број аутора проблематизује језик и стил војне праксе у служби делотворне комуникације.

У истраживачком делу рада анализирани су разноврсне професионалне комуникативне ситуације у којима се налазе припадници Војске Србије. Као инструмент истраживања комуникативне функционалности коришћене су методе стилске и дискурзивне анализе примењене на конкретним примерима у оквиру стилистике као одабране теоријске перспективе. Истраживачки приступ током истраживања теме дисертације био је квалитативно-стилистички. Кључно епистемиолошко становиште ове дисертације био је критички реализам, услед чињенице да су језик и стил говорних и писаних остварења припадника Војске Србије критички испитивани у служби комуникативне продуктивности коју захтева савремена војна пракса.

Основна хипотеза гласи да се применом различитих стилова, прилагођених функционалној намени, унапређује ефикасност комуникације у Војсци Србије. Војни руководиоци припремају и обучавају своје потчињене за веома сложене захтеве које намећу мисије и задаци, додељени Војсци Србије у мирнодопским и ратним условима. Да би се оне успешно оствариле, командири и команданти не могу бити само пуки преносиоци формалних захтева, наређења и команди. Војнички живот и рад свеобухватнији је од формалног издавања наредби, заповести и команди и саткан је од свих оних потреба које војнике и старешине треба да учине стручним, моралним и мотивисаним – људима од интегритета који су избором своје професије постали посебни, јер су се полагањем војничке заклетве обавезали да ће своју земљу

бранити, не жалећи да у тој борби жртвују и свој живот. Зато се од војне комуникације очекује више него од формално унифицираног језичког варијетета уобличеног стилем командовања и административним функционалним стилем. Брига о начину језичког изражавања подразумева функционалну поливалентност језика чија обележја, форму и норму намећу примерена језичка средства, прилагођена циљу и контексту комуникације. Ови захтеви су војнички, али и људски, те се могу разумети у контексту сагледавања свих оних потреба у *цивилном друштву* које човек остварује у свом радном окружењу, породици, са пријатељима и друштвеној заједници у целини. Све наведене комуникативне ситуације старешинама и војницима на бојишту адресира њихов непосредни командир и командант, чији је задатак да изгради и негује војнички дух, постојан у миру и рату, у свом непоколебљивом опредељењу које представља највиши ниво психофизичке спремности и одлучности коју једно друштво може да постави пред своје грађане. Стога се недвосмислено може закључити да природа војноорганизационих система ставља војне старешине у бројне комуникативне ситуације у којима је језик драгоцен механизам у конструисању војничке стварности и ефикасности у извршавању свакодневних задатака. Управо та стварност која генерише војничку ефикасност садржана је и у бројним функцијама стилова комуникације, усклађеним са циљом и контекстом комуникације. У дисертацији је указано и на речи и језичке конструкције које имају моћ да делују са акцентом на конкретним примерима и предлозима за унапређење.

Прва посебна хипотеза је да се непримењивањем одговарајућег стила војних команди умањује ефикасност извршавања стројевих радњи, тактичких и ватрених борбених задатака. Стилска анализа језика војних команди показала је њихову виталност у савременој војној пракси. Оне су формулисане тако да имају функцију деловања. Овај ефекат се остварује њиховом сажетошћу, недвосмисленошћу, поделом на разделе – слоге – местима наглашене паузе, ритмом и интонацијом. Зато је улога доследног придржавања језика и стила војних команди од изузетног значаја за извршавање стројевих радњи, ватрених и тактичких задатака. У војним командама посебно је важно да ознака коју војни руководиоци испоручују у врло кратком временском интервалу буде тачно означена и прецизно и недвосмислено схваћена код потчињених. Зато је у језику и стилу војних команди посебно изражена економичност језичког израза која се саопштава заповедним начином. Тај унифицирани језички код ритуалног карактера одређује основна обележја стила војних команди. Свако одступање од њега на фонолошком, морфолошком, семантичком и синтаксичком плану ствара зону несигурности, заправо услове за погрешно читавање језичког кода на релацији претпостављени – потчињени.

Најчешће грешке у говорној реализацији извршних команди односе се на одступања у односу на њену акустичку стандардизацију кроз интонацију, ритам и паузу:

- када се извршни део команде изговара недовољно наглашено у односу на припремни део команде, чиме се повећава вероватноћа да се команде не изврше једноремено;
- када се не направи пауза између припремног и извршног дела команде, чиме се угрожава функција припремног дела команде која се односи на потребно време неопходно војнику како би правовремено извршио извршни део команде;
- проблеми са артикулацијом, када се гутају слова. Потребно је да се свако слово – фоностилом (самогласник и сугласник) јасно изговори;
- када се команде не изговарају довољно гласно.

Истраживање је показало и да допринос правилном извршавању војних команди омогућава и примерен уговорен невербални код војне комуникације, чији значај у овом истраживању посебно истакнут. Представљене су и војне команде у којима се као норма уводи и

извештај потчињених, као нужно додатно семантичко осигурање у процесу комуникације. Истражене су и специфичности команди у различитим родовима војске. Оно што им је заједничко јесте да војна команда увек мора да има алтернативу и зато су прилагођене различитим условима извођења борбених дејстава. Дугорочно гледано, језик и стил војних команди имају моћ само ако су уједињени са широким корпусом војничких знања и вештина, етичким и моралним интегритетом војних старешина. Дакле, функције овог стила траже потпору у стручности, али и капиталу људскости као кључних вредности које чине суштину војне професије. Речју, узоран стил војних команди захтева узорног војног старешину.

Друга посебна хипотеза је да доминантна примена административног стила у медијима масовног комуницирања умањује ефективност комуникације припадника Војске Србије у промоцији војног позива. Држећи се круте форме, војни руководиоци тешко се ослобађају формализама, а то их чини неинвентивним у коришћењу разноврсних могућности које нуди функционално-стилски комплекс. Овај реторички манир посебно је присутан у активностима припадника Војске Србије приликом промоције војног позива у медијима масовног комуницирања. Поред недовољно развијених стилских компетенција, приметна је несигурност војних лица на пољу језичке инвентивности и њихова излагања доминантно су усмерена исказивању фактографског садржаја окованог административним нормама, а мање испуњењу другог важног услова који тражи добар стил, а то је начин на који то саопштити и да буде прикладно циљној групи којој се обраћају. Зато су приметна и децидирана – дословна – преузимања одредби из војних правила, упутства и нормативно-правног оквира конкурсне документације за упис у војне школе.

Истраживање је показало да административни стил у значајној мери негативно утиче на продуктивну вредност јавне комуникације. Комуникација постаје шаблонизован образац који не доприноси подстицању и анимирању младих људи за упис у војне школе. Такав стил у којем су доминантни канцеларизми и обележја бирократског језика није жив, недовољно је разумљив и неподстицајан циљној групи којој се припадници војске обраћају. Зато је потребно да се у овом стилу комуникације примењује знатно шири репертоар језичког инвентара. Таква језичка моћ захтева и стицање неопходних стилских компетенција припадника војске у којима пресудну улогу имају институције војног школства. Бирократски језик као окамењен и монотон вид комуникације смањује капацитете језичке моћи у генерисању свих вредности и предности војног позива које војну професију чине атрактивном и која може наћи своје место у избору младих људи без обзира на *modus operandi* савременог потрошачког друштва. Дакле, језиком и стилком комуникације припадници Војске Србије треба да допру до младих људи који се одлучују да се професионално посвете војном позиву.

Усмено изражавање је често недоречено, усиљено, нејасно и конфузно, самим тим и без нужне мотивационе снаге за ангажовање публике која је ускраћена за пријемчив и привлачан опис какав овај атрактиван позив заслужује. Пренаглашен је социјални моменат, износ плате током школовања и служења војног рока, здравствено осигурање и низање бирократских фраза које не делују довољно атрактивно, живо и мотивишуће за војни позив као животно опредељење. Обраћање је формализовано и не даје дубље дугорочне унутрашње мотиве. Навођење личног примера и истицање добрих искустава из војне праксе учинило би усмено излагање уверљивијим. Елементе дикције потребно је додатно унапредити, јер се неретко дешава да се лоше управља логичким акцентом, артикулацијом, акцентуацијом, ритмом и местима где треба да се направи пауза. Мишљења смо да би говоре требало знатно сажети, прилагодити говору млађих људи, не истицати примарно социјалне аспекте и редундантне

садржаје који се могу представити на неком другом месту (флајер, брошура, интернет страница). Честа је и употреба војних скраћеница, разумљивих само стручној јавности, а не оним грађанима који се одлучују за војну професију. Ефекти комуникације војних руководилаца у медијима масовног комуницирања од посебног су значаја за Војску Србије, јер само они који се пријаве за војне школе, конкуришу за будуће најодговорније дужности. Војска нема другу алтернативу за добијање таквог кадра са неке друге адресе, осим институција војног школства.

Трећа посебна хипотеза гласила је: *Језик и стил војне литературе (војних правила и упутстава) је функционалан и усклађен је са потребама војника и војних руководилаца.* У дисертацији смо потврдили да се језик и стил војних правила и упутстава према својим стилским обележјима може сврстати у жанр административног функционалног стила чија је превасходна функција правилно, правовремено и безбедно извршавање војних радњи и поступака на најрационалнији начин који је лако разумљив њеним припадницима без обзира на ниво стручне спреме и животног искуства. Своје место у овом стилу писаног изражавања не могу пронаћи други функционални стилови јер би примена њихових језичких средстава отворила *широк фронт* језичких недоумица. Практичне војне радње приказане су поступно и унифициране су за све припаднике Војске Србије у складу с родом и службом. Графостилеми у војним правилима и упутствима у функцији су додатно објашњавања дефиниција и других садржаја војних текстова, као и за императивно апострофирање мера за рад на безбедан начин. Доследном применом обележја административног стила у војним правилима и упутствима доприноси се тачном, јасном, сажетом и недвосмисленом разумевању у издавању и извршавању војних радњи и поступака. Информативно језгро додатно допуњују шеме, слике и војни симболи. На синтаксичком плану честа је номинализација језичког израза коришћењем декомпонованог предиката, што је доминантно стилско средство у војној литератури која се бави обуком. Економичност језичког израза додатно се остварује употребом скраћеница устаљене војне терминологије. Стилски поступак синонимије није одлика узорности овог стила писане комуникације јер може створити широко поље различитих интерпретација и додатно угрозити семантичку недвосмисленост. Зато се на лексичком плану примењују карактеристичне језичке конструкције, војне лексеме и синтагме. Употреба декомпонованог предиката детаљније и прецизније описује радњу коју војник треба да изврши, односно представља се амбијент у ком се активност дешава, што не би било добро методички обликовано ако би се исказало простим глаголским предикатом. Војна правила и упутства су написана тако да укажу како се нека радња тачно изводи, а декомпоновани предикат има снажну упућивачку улогу. У реченицама нема афективних садржаја – личног односа – што је функционално и у складу са одликама административног стила. Поглавља војних правила и упутстава су типска – шаблонизована – што читаоцу омогућава лако сналажење и брзо проналажење теоретских одредби. Врло уочљиво обележје текстова војних правила и упутстава јесте појава колективног аутора, што значи да институција стоји иза ауторског означања. Овај задатак се додељује најстручнијим војним експертима са потврђеним искуством рада у јединицама Војске Србије. Све врсте наоружања и војне опреме имају своје правило, упутство или приручник за коришћење, што јасно указује колико је важно да се радње изводе унифицирано, прецизно, доследно и тачно. Можемо закључити да је језик и стил војне литературе (војних правила и упутстава) функционалан и усклађен са потребама војника и војних руководилаца.

Четврта посебна хипотеза јесте да функционално прилагођен језик и стил има значајну улогу у мотивисању припадника војске у мирнодопским и ратним условима. Истраживање је показало да постоје бројне комуникативне ситуације у којима се мотивација припадника војске додатно изграђује преплитањем више функционалних стилова, јер фонд језичких средстава

једног функционалног стила нема довољну моћ да оствари мотивационе ефекте, па се може рећи да овај стил као начин преношења информације заслужује посебно место у типологији војног функционално-стилског комплекса. У овој дисертацији је потврђено да је овај стил комуникације флексибилнији и разноврснији у избору прикладних језичких средстава. Војни руководиоци морају врло пажљиво да бирају лексику, језичка средства и начине коришћења језичке грађе у служби мотивације припадника војске. У дисертацији је доказно да се продуктиван избор лексичког фонда не може пронаћи само у једном, већ треба вешто и примерено позајмљивати из свих функционалних стилова. Кроз примере из усмене војне комуникације представљени су делотворни модели за мотивисање припадника војске, који се доводе у везу са изградњом моралних и професионалних вредности (официрска част, одговорност, развијање осећања дужности и родољубља, јунаштво и витештво, колективни дух и солидарност), уз посебан осврт на примењена стилска средства која делују продуктивно на релацији претпостављени–потчињени. Примерено прожимање функционалних стилова заступљено је у језику и стилу саветовања, стилу рапорта, периоду прилагођавања војника током првих војничких дана, а посебно у непосредном разговору старешина и војника у најтежим околностима, као што су ратне. Реч која крепи душу, реч која рађа, реч разумевања и подршке тражи више од онога што су домети административних језичких образаца. У овом стилу комуникације тражи се и фамилијарна, пријатељска реч, реч која у војној средини замењује све оно што војник очекује да чује од својих најближих – породице, пријатеља и особа од поверења. У борбеним дејствима који представљају услове великих физичких и психичких напора, војник непосредно уз себе има само своје претпостављене и себи равне. Зато је улога командира и команданата веома сложена и представља више од само круте и заповедне. О мотивационим ефектима функционално-стилског прилагођавања у складу са циљем и контекстом комуникације потврђено је и кроз сведочења припадника војске, који су у овој дисертацији истакнути као непосредни учесници борбених дејстава током НАТО агресије на Савезну Републику Југославију 1999. године. Војници и старешине истакли су значај непосредне комуникације војника и старешина у којима су изражени делотворни и војнички примерени елементи разговорног стила. Такође, једна од функција говора на војним свечаностима, обраћања старешина у припреми и након реализације војних вежби и ратних беседа јесте мотивациона, а језик и стил су у функцији јачања заједништва, морала и борбеног духа јединице. У дисертацији је доказано да ови говори захтевају употребу широког распона прикладних језичких средстава из различитих функционалних стилова. У њима се препознају обележја језика и стила командовања, административног, књижевноуметничког и разговорног стила. Прожимање обележја разговорног, књижевноуметничког и стила командовања комуникацији дају додатну прозорност, саопштавају емпатију, разумевање, приказују одлучног и храброг старешину који брине и који је заједно са својим људима и када је најтеже. Разговорни стил омогућава додатну непосредност када је то примерено и драгоцену размену информација на релацији претпостављени–потчињени. То су речи које треба добронамерно да укажу на потребу да старешина зна како је, али и какав је војник изнутра, које проблеме има и како то старешина да реши, а примери из војне праксе, представљени у овој дисертацији, показали су да праве речи на правом месту имају велику делотворну моћ. Припадници војске очекују од својих командира и команданта да поседују моћ у тачном и правилном командовању и руковођењу које уз речи наде, надахнућа, емпатије, личног примера, стеченог знања из опште културе друштвено угледног официрског кора, старешини дају суштински ауторитет и атрибуте узорности.

Доказивањем почетних хипотеза постављен је основ за даља истраживања развоја културе усмене и писане комуникације у Војсци Србије. У овој докторској дисертацији закључено је да публиковани научни и стручни радови углавном досежу до нивоа општих војних команди и сегмената доступне службене преписке, чиме се војна професија представља на један поједностављен начин. Из ових истраживања не могу се на прави начин сагледати потребе за функционалним раслојавањем језика, јер се не уочавају веома разнолике комуникативне ситуације у којима се налазе припадници Војске Србије.

У раду је назначена и етичка компонента као важан аспект комуникације у војноорганизационим системима. Војна професија захтева етичност како у интерној, тако и у комуникацији у медијима масовног комуницирања. Одступање од етичког кода може имати краткорочне ефекте, али и далекосежне погубне последице за војне организације, како у мирнодопским, тако и у ратним условима, јер свака реч у војној организацији има огромну специфичну тежину која утиче на ефикасност војних колектива, али и на углед и поверење грађана Републике Србије у систем одбране. Морална димензија је срж функција мултидисциплинарног војног стилског спектра комуницирања и овај принцип је једна од темељних норми на којој почива војна комуникација на свим нивоима командовања и руковођења. Недоследност у примени овог принципа има за последицу губитак поверења у војне руководиоце које се после оваквих грешака тешко може повратити.

Као допринос ове докторске дисертације треба истаћи и прикупљање разноврсне усмене и писане језичке грађе из различитих комуникативних ситуација савремене професионалне праксе припадника Војске Србије. Приметно је да се публиковани говори из корпуса усмене комуникације претежно односе на високо рангиране старешине Војске Србије. У вези са тим, драгоцено би било да се у даљем истраживању ове теме учине додатни напори како би се прикупила језичка грађа младих старешина, чији је рад непосредно везан за војнички састав и додатно се истражиле варијације употребе војног функционално-стилског комплекса и њихових практичних ефеката. Даља истраживања треба усмерити и на врло уочљиву грешку када се стил командовања изједначава са стилем војних команди, а одговор на ову проблематику није дат у овој докторској дисертацији. Дистинкцију између ова два термина треба разграничити и ваљано их описати, будући да термин командовање подразумева знатно шире поље значења и комуникативних ситуација од термина војне команде. У вези са тим може се рећи да постоје и одређене разлике језичко-стилских обележја у поређењу ова два војна термина. Мишљења смо да култури усменог и писаног изражавања припадника војске треба посветити већу пажњу у свим аспектима веома комплексне војне професије. Ради перманентног праћења нових сазнања и сталне надоградње стилова комуникације, потребно је организовати стручне расправе у којима ће учествовати цивилни и војни стручњаци како у домену теорије, тако и праксе. С обзиром на то да је војни језик жив и прилагођава се савременим војним потребама, уз помоћ лингвиста и официра који се баве овом проблематиком, потребно је израдити нове војне лексиконе, енциклопедије и речнике стручних израза. Последња издања ових драгоцених збирки војних речи и термина издати су током седамдесетих и осамдесетих година 20. века.

У дисертацији је наглашено и кроз примере доказано да грешке у војној комуникацији могу имати погубне последице како у мирнодопским, тако и у ратним условима. Оне могу да утичу на неправилно издавање војних команди и тако онемогуће ефикасно остварење ватре, демотивишу њене припаднике, круне кохерентност и кохезивност војних колектива, успоравају процес доношења одлука, отежају процес командовања и руковођења, а пре свега њен деструктивни потенцијал може да утиче и на губитак најдрагоценијег војног ресурса – људског

живота. Имајући у виду значај и осетљивост војне професије за друштво у целини, као и чињеницу да Војска Србије већ традиционално представља институцију у коју грађани Србије имају највеће поверење, са правом се очекује да су војне старешине парадигма највише одговорности, али и вредности изговорене и написане речи чије су импликације често биле одлучујуће за исход борбених дејстава, па тако и судбоносне по војску и државу. Оно што прво науче кадети војних школа јесте да је примарни задатак сваког командира и команданта брига о људима, неговање и развијање система вредности и колективног духа јединице. Да би се то остварило, поред улоге бројних стручних и људских квалитета, потребно је и да војни руководиоци поседују потребне језичко-стилске компетенције и да са посебном пажњом селекују и делотворно употребљавају језичку грађу. Истраживање је показало богатство језичког материјала који се креће у свим правцима војне професије као део захтева савремених армијских потреба. Стил је носилац информација и њиховог значења, уплетених у све сегменте војне професије. Стога нећемо погрешити ако кажемо да је делотворна усмена и писана комуникација важна градивна материја оперативних и функционалних способности јединица и установа Војске Србије. Ова дисертација указује на значај адекватне примене стилова комуникације и потребу за даљим истраживањима на пољу војног функционално-стилског комплекса. Рад има амбицију и да буде својеврсна збирка говорних дела припадника Војске Србије, јер је приметно да је мало војних хроничара и научних радника који их сакупљају, бележе и анализирају, као драгоцене изворе војне комуникативне праксе у којима се огледа разноврсност језичко-стилских средстава и поступака.

Сва досадашња истраживања функционалне стилистике нису довољно проматрала војну праксу и зато се овом докторском дисертацијом отвара простор за истраживање и класификацију аутономних функционалних стилова и подстилова у оквиру војног стилског комплекса. Војне старешине не могу се правдати фразама *како нису вешти говорници, а добри су теоретичари и практичари*. Језичко-стилске компетенције усмене и писане комуникације од војног руководиоца траже узорност на свим нивоима командовања и руковођења. Етичка компонента војне комуникације нема математичку вредност квантитативне нужности у којој су војне старешине спремне да узму само њен део. Она је по принципу *све или ништа*, при чему се војним руководиоцем може назвати само онај који је спреман да узме све од етичке дужности и етичке одговорности војне комуникације. Нужно је истаћи и значај развоја способности критичког мишљења кадета и младих старешина које ће аргументовано бити поткрепљено адекватним језичким средствима. Ову врсту промишљања треба неговати још од првих кадетских дана. Даљи напредак не може се очекивати од старешина који немају ову способност, а налазиће се на одговорним руководећим дужностима. То се не може додатно развити самим постављењем на одговорну дужност ако се није довољно неговало током школовања и усавршавања. За потребе школовања ученика средњих војних школа и кадета Војне академије потребно је израдити додатну литературу у виду савремених уџбеника и приручника на пољу језика и стила у којима ће бити представљена конкретна делотворна решења, али и огрешења у специфичним комуникативним ситуацијама. Институције војног школства имају кључну улогу у изградњи културе изражавања будућих војних руководилаца. Оне су се кроз дугу историју свог постојања мењале, али оно што је заједничко за све фазе развоја војног образовања јесте да су се у њима са посебном пажњом неговала усмена и писана војничка реч.

Литература

Авгајн Карина, „Критички осврт на досадашња истраживања језика војне струке”, *Војно дело*, вол. 68, бр. 6, 2016, стр. 200-209.

Андријанић Љубица, „Административни стил”, *Хрватискитка: студентски језикословни часопис*, Осијек, вол. 3, бр. 2, 2009, стр. 15-22.

Андрић Драгослав, *Речник жаргона*, Zepter book world, Београд, 2005.

Антош Антица, *Основе лингвистичке стилистике*, Школска књига, Загреб, 1974.

Аристотел, *Реторика*, Штампар Макарије, Београд, 2017.

Багић Крешимир, *Баците стил кроз врата, вратит ће се кроз прозор*, Наклада МД, Загреб, 2006.

Багић Крешимир, „Реклама – стил, жанр, дискурз”, *Писмо*, Босанско филолошко друштво, Сарајево, 2023, стр. 211-224.

Барт Ролан, *Задовољство у тексту*, Службени гласник, Београд, 2010.

Бахтин Михаил, *Естетика језичког стваралаштва*, ИК Зорана Стојановића, Нови Сад, 2013.

Бешић Милош, *Методологија друштвених наука*, Академска књига, Нови Сад, 2019.

Бифон Луј Жорж, *Расправа о стилу*, Градац, Београд, 2017.

Бјелобрк Владимир, „Којем функционалном стилу припадају рекламе”, *Хрватискитка: студентски језикословни часопис*, Осијек, вол. 3, бр. 3, 2009, стр. 67-73.

Благојевић Срђан, „Војне науке и визија развоја Војне академије”, *Зборник радова: Научна конференција војних наука ВојНа 2023*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2024, стр. 15-17.

Благојевић Срђан, Старчевић Срђан, Зоговић Михаило, „Науке одбране или војне науке – пола века без одговора”, *Војно дело*, Београд, бр. 1, 2019, стр. 178-188.

Бугарски Ранко, *Жаргон*, Библиотека XX век, Београд, 2006.

Бугарски Ранко, *Лингвистика у примени*, Чигоја, Београд, 1996.

Бугарски Ранко, *Увод у општу лингвистику*, Чигоја, Београд, 2009.

Будурина Лада, „Језичко раслојавање: кртички осврт на поједина питања функционалне стилистике”, *Зборник радова: Нестандардни хрватски језик према стандардном хрватском језику*, Агенација за одгој и васпитање, Загреб, 2015, стр. 45-50.

Васић Милош, *Висока војничка дисциплина*, Нова штампарија „Давидовић”, Београд, 1909.

Васић Милош, „Војничка читанка”, *Ратник*, Главни ђенералштаб, 1893, књига XXIX, стр. 158-159.

Вуковић Ново, *Путеви стилистичке идеје*, Јасен, Никшић, 2000.

Војна енциклопедија – друго издање, бр. 9, Војноиздавачки завод, Београд, 1974.

Војни лексикон, Војноиздавачки завод, Београд, 1981.

Вулетић Бранко, *Говорна стилистика*, FF press, Загреб, 2006.

Гаве Андре, *Вешина командовања*, Војноиздавачки и новински центар, Београд, 1993.

Гиро Пјер, *Семиологија*, Београдски издавачко-графички завод, Београд, 1975.

Гиро Пјер, *Стилистика*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1964.

Гојевић Мирта, „Публицистички стил”, *Хрватистика: студентски језикословни часопис*, Осијек, вол. 3, бр. 3, 2009, стр. 23-30.

Гринберг Џералд и Барон А. Роберт, *Понашање у организацијама*, Желинд, Београд, 1998.

Добријевић Гордана, *Пословно комуницирање и преговарање*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2021.

Доктрина Војске Србије, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2010.

Драгашевић Јован, *Војничка речитост*, Државна штампарија, Београд, 1876.

Драгашевић Јован, *Војничка стилистика*, Државна печатница, Београд, 1871.

Дрецун Милован, *Други косовски бој*, ЛДИЈ, Ветерник, 2001.

Ђурић Атанасиевски Ксенија, *Комуницирање и односи с јавношћу*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2017.

Животић Радомир и Јововић Божидар, *Језик и стил ратне вештине*, Центар високих војних школа ОС „Маршал Тито”, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 1990.

Илић Михаило, „Писменост у нашој Војсци”, *Војин*, бр. 2, 1868, стр. 17-23.

Исаковић Душан, „Познавање и употреба нашег и страних језика у Војсци Југославије”, *Војно дело*, Београд, вол. 52, бр. 1, 2000, стр. 117-123.

Јанићијевић Јасна, *Комуникација и култура са уводом у семиотичка истраживања*, ИК Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 2000.

Јовановић Владан, *Српска војна лексика и терминологија*, Институт за српски језик САНУ, Београд, 2016.

Јововић Божидар и Шуљагић Радосав, *Јован Драгашевић*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2016.

Јововић Божидар, „Развој језика наше савремене војне науке”, *Војно дело*, Београд, вол. 47, бр. 2, 1995, стр. 177-187.

Јововић Божидар, *Српски официри у националној култури*, Војноиздавачки завод, Београд, 1998.

Јокић Коста, *Војнички буквар*, Историјски институт Београд, Београд, 2017.

Каровић Самед, *Командовање и руковођење*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2016.

Катнић Бакаршић Марина, *Лингвистичка стилистика*, Open Society institute, Budapest, 1999.

Катнић Бакаршић Марина, *Стил, култура, семиотика*, University Press, Сарајево, 2019.

Клајн Иван, *Језик око нас*, Нолит, Београд, 1980.

Кликовац Душка, *Језик и моћ*, Библиотека XX век, Београд, 2008.

Кљајић Небојша, „Функције интерне комуникације у војноорганизационим системима”, *Војно дело*, Београд, вол. 74, бр. 1, 2022, стр. 60-71.

Ковачевић Милош, *Српски стилистичари*, Књижевна мисао, Београд, 2021.

Ковачевић Милош, *Стилистика и граматика стилских фигура*, Јасен, Београд, 2015.

Копања Михајло, „Језик као препрека тактичкој ефективности Аустроугарске војске у Првом светском рату”, *Годишњак факултета безбедности*, Београд, 2019, стр. 197-214.

Костић Бранислав и Радомир Животић, *Комуникација и култура*, Грађевинска књига, Београд, 1985.

Крсмановић М. Зоран и Липтаи Стеван, „Научна изграђеност тактике као науке одбране”, *Војно дело*, Београд, вол. 63, бр. 2, 2011, стр. 150-160.

Лакић Игор, *Дискурс, медији, рат*, Универзитет Црне Горе, Институт за стране језике, Подгорица, 2011.

Лешић Зденко, *Језик и књижевност*, Службени гласник, Београд, 2011.

Љушић Радош, Бојковић Слађана, Пршић Милоје, Јововић Божић, *Официри у високом школству Србије 1804-1918*, Војноиздавачки завод, Београд, 2000.

Маретић Томо, *Граматика и стилистика књижевног хрватског или српског језика*, Наклада Југословенског накладног Д. Д. „Обнова”, Загреб, 1931.

Миливојевић Снежана, *Медији, идеологија и култура*, Фабрика књига, Београд, 2015.

Милинковић Фимон Драган и Базић Миљојко, *Комуникационе вештине и ефективно лидерство*, Чигоја, Београд, 2009.

Михаљевић Милица, „Жаргонизми као значајка разговорног функционалног стила”, *Зборник радова: Нестандардни хрватски језик према стандардном хрватском језику*, Институт за хрватски језик и језикословље, Загреб, 2015, стр. 117-129.

Михаљевић Милица, „Функционални стилови хрватског стандардног језика”, *Расправе института за хрватски језик*, Институт за хрватски језик и језикословље, Загреб, вол. 28, бр. 1, 2022, стр. 325-343.

Мишић Живојин, *Стратегија*, Талија издаваштво, Ниш, 2018.

Мутавцић Раденко, *Битка за Паиштрик – сећања учесника 1999*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2020.

Мутавцић Раденко, *Битка на Кошарама – сећања учесника 1999*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2018.

Нинић Радивој, „Језик ратне вештине и мишљење”, *Војно дело*, Београд, вол. 48, бр. 4-5, 1996, стр. 137-158.

Нушић Бранислав, *Реторика*, Издавачко и књижарско предузеће „Геца Кон”, Београд, 1938.

Павковић Небојша, *Трећа армија, седамдесет осам дана – у загрљају „милосног анђела”, март 1999*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2018.

Павковић Небојша, *Трећа армија, седамдесет осам дана – у загрљају „милосног анђела”, април 1999*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2018.

Павловић Миливој, *Проблеми и принципи стилистике*, Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, Београд, 1969.

Перовић Косовка и Брчић Љиљана, *Војин – библиографија прилога*, Војна књига, Београд, 2002.

Петровић С. Данијела, *Умешност комуницирања*, Клио, Београд, 2019.

Петровић Тихомир, *Реторика*, Универзитет у Новом Саду, Учитељски факултет у Сомбору, Сомбор, 2006.

Пипер Предраг, Антонић Ивана, Ружић Владислава, Срето Танасић, Поповић Људмила, Тошовић Бранко, *Синтакса савременог српског језика – проста реченица*, Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, Београд, 2005.

Покорни Љубомир, „Говор Управника Војне академије приликом свечаног предавања награда његовог величества краља најбољем слушаоцу више и најбољем питомцу ниже школе Војне академије 12. октобра 1924. године”, *Ратник*, Министарство војске и морнарице, 1924, свеска XI-XII, стр. 249-259.

Поповић Мирјана, *Стандардни језик и стилови*, Академска штампа, Београд, 2007.

Правилник о летењу војних ваздухоплова Републике Србије, Службени војни лист бр.14, Министарство одбране, Београд, 2018.

Правило бродске службе, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2021.

Правило војник-одељење пешадије, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2016.

Правило минобацач 120 мм М-75 и М-74, Генералштаб Војске Југославије, Београд, 2001.

Правило митраљез 7,62 мм М-84, Савезни секретаријат за народну одбрану, Београд, 1989.

Правило пешадијска чета-вод, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2016.

Правило ручни ракетни бацач 64 мм М-80, Војноиздавачки завод, Београд, 1982.

Правило службе Војске Србије, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008.

Приручник за војника-извиђача, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2017.

Приручник за командира одељења, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2017.

Пруго Бабић Линда, „Језичне функције у рекламном стилу на примерима из руских часописа”, *Радови, Филозофски факултет у Сарајеву*, Сарајево, књига 17, 2014, стр. 279-295. Доспутно на:

<https://www.academia.edu/12034405/JEZI%C4%8CNE_FUNKCIJE_U_REKLAMNOM_STILUNA_PRIMJERIMA_IZ_RUSKIH_%C4%8CASPISA> 06.05.2024.

Пршић Милоје, *Ратник – тематска библиографија*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2017, стр. 11.

Радовановић Горан, *Командовање у борбеним дејствима тактичких јединица*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2021.

Радојковић Мирољуб и Милетић Мирко, *Комуницирање, медији и друштво*, Учитељски факултет, Београд, 2008.

Радојковић Мирољуб и Ђорђевић Тома, *Основе комуникологије*, Чигоја штампа, Београд, 2001.

Ранђеловић Славољуб, *Ефективно комуницирање*, Војноиздавачки завод, Београд, 2009.

Раосављевић Р. Блажа, „За писменост у војсци”, *Ратник*, Министарство војске и морнарице, 1925, свеска XI-XII, стр. 242-247.

Речник српског језика, Матица српска, Нови Сад, 2011.

Ристић Душан, *Границе дискурса*, Mediterran Publishing, Нови Сад, 2018.

Рогановић М. Божидар, *Реторика*, Новинско издавачка установа „Војска”/Матица српска, Београд/Нови Сад, 1995.

Рогановић М. Божидар, *Реторика – друго допуњено издање*, Војноиздавачки завод, Београд, 2001.

Рузнар Анера, „Колико је данас функционална функционална стилистика”, *Croatica*, Загреб, вол. 40, бр. 60, 2016, 101-110.

Сакан Момчило, „Изграђеност конститутивних елемената науке одбране”, *Војно дело*, Београд, вол. 63, бр. 2, 2011, 29-45.

Сакан Момчило, „Израда писаних саопштења у војним наукама”, *Војно дело*, Београд, вол. 50, бр. 2, 1998, стр. 80-101.

Сакан Момчило, *Методологија војних наука*, Војноиздавачки завод, Београд, 2006.

Сакан Момчило, Промене парадигме војних наука, *Зборник радова: Научна конференција војних наука „ВојНа 2023”*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2024, стр. 15-32.

Симић Радоје и Јовановић Јелена, *Основи теорије функционалних стилова*, Јасен, Београд, 2002.

Симић Радоје и Јовановић Симић Јелена, *Опита стилистика*, Јасен, Београд, 2015.

Службени војни лист бр. 23, Министарство одбране, Београд, 2009.

Службени војни лист бр. 9, Министарство одбране, Београд, 2016.

Смајлс Самјуел, *Карактер*, Библиотека Брактика, Београд, 1997.

Станар Драган, „Морална димензија униформе”, *Војно дело*, Београд, вол. 75, бр. 2, 2023, стр. 1-13.

Станојевић Добривоје, *Овладати стилем*, Завод за уџбенике и наставна средства, Подгорица, 2022.

Станојевић Добривоје, *Стилистика златног руна*, Мали Немо, Панчево, 2002.

Стројево правило Војске Србије, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2008.

Сун Цу, *Умеће ратовања*, Global book, Нови Сад, 1995.

Табс Стјуарт, *Комуникација – принципи и контексти*, Клио, Београд, 2012.

Тадић Љубомир, *Реторика*, Филип Вишњић – Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 1995.

Томић Зорица, *Комуникологија*, Чигоја, Београд, 2003.

Тошовић Бранко, *Функционални стилови*, Свјетлост, Сарајево, 1988.

Ћирић Ђорђе „О умном раду официра”, *Ратник*, Министарство војске и морнарице, Београд, 1925, свеска VI, стр. 120-123.

Упутство за развијање морала, Генералштаб Војске Србије, Београд, 2014.

Упутство и програми гађања из пешадијског оружја, Генералштаб Војске Југославије, Београд, 1999.

Форца Божидар, „Војна наука као вредност и интерес”, *Зборник радова научне конференције војних наука „ВојНа 2023”*, Универзитет одбране, Војна академија, Београд, 2024, стр. 41-51.

Halbe Dorothea, „Language in the military workplace – between hierarchy and politeness“, *Text & Talk*, Germany, Volume 3, Issue 3, 2011, pp. 315-334.

Цветковић Сретен, *Утицај вредности на однос аутентичног лидерства и интерне комуникације у војноорганизациским системима (докторска дисертација)*, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, Факултет техничких наука, 2018.

Цицерон Марко Тулије, *Како однети победу у расправи*, МІВА books, Београд, 2021.

Чаркић Ж. Милослав, *Увод у стилистику*, Научна књига, Београд, 2002.

Шопенхауер Артур, *О писању и стилу*, Укронија, Београд, 2022.

Шапошњиков Борис, *Мозак војске*, Војноиздавачки завод ЈНА, Београд, 1964.

Интернет извори:

Беседа Срета Малиновића, 24. март 1999. године. Доступно на:
<<https://www.youtube.com/watch?v=USMNF7mgpG8&t=117s>> , приступљено: 12.08.2024.

Бригадни генерал Милосав Симовић – обраћање старешинама и војницима поводом обележавања славе 4. бригаде Копнене војске – Саборни храм Свете тројице, Врање. Доступно на:
<<https://www.tiktok.com/@srbin644/video/7408676858801278216?q=tik%20tok%40srbin644&t=1730379438336>>, приступљено: 19.10.2024. године.

Буди професионалац – Тамара Крцуновић. Доступно на:
<<https://www.youtube.com/watch?v=v3iMDcAT7pQ>>, приступљено: 06.05.2024. године.

Војска Србије, промотивни спот, „Увек ми испред ја”, упис у војне школе. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=8JquDsZCgYY>>, приступљено: 25.09.2024.

Генерал Божидар Делић о искуствима током НАТО агресије 1999. године. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=7mzPaWcUIFs&t=2082s>>, приступљено: 05.01.2024.

Генералштаб посео основно и резервно командно место – генерал Љубиша Диковић. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=QZk92y9QsHA&t=2s>>, приступљено: 20.09.2024.

Дан Војске Србије 2022. Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=DP9Y_YgMZ1ge>, приступљено: 12.04.2024.

Дан Копнене војске 2021, Тамо далеко 1918, 22.11.2021. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=8mQMcbApOV4&t=3051s>>, приступљено: 03.06.2024.

Данас – сутра – спот за упис у војне школе. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=a-nXCLUq7oM>>, приступљено: 16.07.2024.

Емисија Дозволите: Како се служи војска у Србији. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=Hn34CGho0>>, приступљено: 29.09.2024.

Емисија Дозволите: Провера за војнике на добровољном служењу војног рока. Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=SI_SpdGwN4U>, приступљено: 22.07.2024.

Емисија Дозволите: Добровољно служење војног рока у бази Југ. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=lk1Uyx-7Fk0>>, приступљено: 16.05.2024.

Заврши оспособљавање за резервне офицере и постани пилот Војске Србије. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=mOncwAuKFYA>>, приступљено: 12.09.2024.

Знање на делу – спот за упис у војне школе. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=4Vbk2qc1Hks>>, приступљено: 21.04.2024.

Историјат Војске Србије. Доступно на: <https://www.vs.rs/sr_lat/istorijat-vojske-srbije>, приступљено: 15.09.2024.

Изведена вежба „Дипломац 2014” – обраћање генерал-мајора Младена Вуруне кадетима Војне академије, 18.06.2014. Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=SM_SZ9aApjU&t=2s>, приступљено: 12.10.2024.

Како Струганик чува сећања на Живојина Мишића. Доступно на: <https://www.rts.rs/lat/vesti/srbija-danas/5367923/kako-struganik-cuva-secanje-na-vojvodu-zivojina-misica.html>, приступљено: 01.05.2025.

Кодекс части припадника Војске Србије. Доступно на: <https://www.mod.gov.rs/multimedia/dodaci/kodeks_casti_pripadnika_vs_1726309723.pdf>, приступљено: 07.03.2025.

Конкурс за пријем у специјалне јединице Војске Србије – спот. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=Gx0EpIaGDI0>>, приступљено: 12.10.2024.

Најава „Отворени дан” на аеродрому Батајница, РТВ Стара Пазова, најава, 18.09.2015. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=wNNe2C5ezcs>>, приступљено: 07.05.2024.

Обележавање Дана рода артиљерије и Дана Мешовите артиљеријске бригаде – пуковник Новица Петровић. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=JiPFjsPW-M>>, приступљено: 14.05.2024.

Обележавање Дана 3. бригаде Копнене војске 2/4. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=Pq4PgivgGQE>>, приступљено: 12.05.2024. године.

Одржана промоција средњих војних школа за пожешке основце, ТВ Пожега. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=W70VViOt9TA>>, приступљено: 12.07.2024.

Отворени дан у касарни „Први пешадијски пук књаза Милоша Великог”, Врањска плус, 20.09.2019. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=XE2m7kMbGs>>, приступљено: 01.09.2024.

Отпочела међународна школска пловидба бродом Козара. Доступно на: <<https://www.va.mod.gov.rs/lat/1379/otpocela-medjunarodna-skolska-plovidba-brodom-kozara-1379>>, приступљено: 16.10.2024.

Поверење грађана Србије у безбедносне и правосудне институције – безбедносни барометар на Западном Балкану. Доступно на: <<https://bezbednost.org/publikacija/poverenje-gradjana-srbije-u-bezbednosne-i-pravosudne-institucije-bezbednosni-barometar-na-zapadnom-balkanu/>>, приступљено: 14.01.2025.

Примопредаја дужности у касарни „Генерал Павле Јуришић Штурм“, ТВ Дуга, 17.07.2015. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=FMOOrhbeEnE>>, приступљено: 21.06.2024.

Провера обучености војника. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=Hn34CGho0>>, приступљено: 29.09.2024.

Промовисани најмлађи официри Војске Србије 2013. године. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=kVyHhccNX3c&t=41s>>, приступљено 27.09.2024.

Промоција војног позива, ТВ Пожега, 23.08.2021. Доступно на: <https://www.youtube.com/watch?v=dhKrAf_4ENs>, приступљено: 22.07.2024.

Промоција војног позива у борским школама, 28. фебруар 2020, Радио телевизија Бор. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=fDpDTSJPiQA>>, приступљено: 07.09.2024.

Промоција добровољног служења војног рока у Новом Кнежевцу, ТВ Цинк. Доступно на: <<https://www.youtube.com/watch?v=mNsBNwwvTRU&t=52s>>, приступљено: 17.04.2024.

Рекламни функционални стил, Недим Горанчић. Доступно на: <<https://prezi.com/vgfaczrjxkdy/reklamni-funkcionalni-stil/>>, приступљено: 23.12.2024.

Стационарно логоровање војника на служењу војног рока. Доступно на: <<https://www.mod.gov.rs/cir/21649/stacionarno-logorovanje-vojnika-na-sluzenju-vojnog-roka21649>>, приступљено: 07.11.2024.

Саопштење. Доступно на: <<https://www.mod.gov.rs/lat/21338/saopstenje21338>>, приступљено: 24.09.2024.

Саопштење. Доступно на: <<https://www.mod.gov.rs/lat/16701/saopstenje-16701>>, приступљено: 07.11.2024.

Саопштење. Доступно на: <<https://www.mod.gov.rs/cir/16010/saopstenje-16010>>, приступљено: 21.12.2024.

Фотографије:

Блуза војничка М-10. Доступно на: <<https://www.facebook.com/Borbeni.Efektivi/posts/>> , приступљено: 15.05.2024.

Ветровка. Доступно на: <<https://militaryshopstrategic.com/products/vojna-vetrovka-outdoor>>, приступљено: 15.05.2024.

Војна ветровка М-10. Доступно на: <<https://www.facebook.com/photo/?fbid=979666032068210&set=pcb.979667698734710>>, приступљено: 12.06.2024.

Војни упртач. Доступно на: <<https://www.halooglasi.com/antikviteti-i-kolekcionarstvo/militarija/vojni-uprtac/5425642021759>> , приступљено: 13.05.2024.

Женска блуза. Доступно на: <<https://www.biliczki.rs/sr/proizvod/11011/zenska-bluza>>, приступљено: 12.07.2024.

Порција ја јело М-69. Доступно на: <https://www.halooglasi.com/sport-i-rekreacija/alat-i-pribor/vojna-porcija-jna-sa-priborom---m-69_manjerka/5425641532274>, приступљено: 05.04.2024.

Транспортна врећа. Доступно на: <<https://www.mmoc.rs/proizvod/torba-transportna-molle-zelena/>>, приступљено: 10.07.2024.

Упртач. Доступно на: <<https://www.sinbo.rs/proizvodi-za-hortikulturu/dodatna-oprema/dodatna-oprema-atomizeri/dodaci-i oprema/uprtac-7/>>, приступљено: 12.07.2024.

Биографија аутора

Небојша Кљајић је рођен 12.08.1981. године у Београду. Након завршене Земунске гимназије уписао је Војну академију где је дипломирао 2005. године. Мастер студије на Факултету за културу и медије завршио је 2011. године на студијском програму Управљање културом и медијима, новинарство и односи са јавношћу, са академским звањем *дипломирани мастер комуниколог*. Наведени студијски програм завршио је са просечном оценом 9.14.

Као припадник Војске Србије налазио се на бројним командирским и штабним дужностима. Од 2020. године асистент је на предмету *Вештине комуницирања* на Војној академији Универзитета одбране.

Учествовао је у организационом одбору Научне конференције војних наука „ВојНа 2023” која је одржана на Војној академији од 16.05. до 17.05.2023. године. На наведеној конференцији налазио се у улози модератора панела „Допринос друштвених наука систему одбране” и излагао је рад на тему „Значај медијске писмености за припаднике Војске Србије”.

Учесник је бројних активности Војне академије на пољу промоције војног позива и институција војног школства.

Објављени научни чланци:

1. Функције интерне комуникације у војноорганизационим системима, *Војно дело*, Београд, вол. 74, бр. 1, стр. 60-144, 2022.
2. Значај медијске писмености за припаднике Војске Србије, *Војно дело*, Београд, вол. 75, бр. 4, стр. 46-59, 2023.

Научне конференције:

1. Мићо Сувајац, Ненад Ковачевић, Александар Петровић, Небојша Кљајић, Кадетска бригада – корени, савременост и перспективе развоја, *Зборник радова са научног скупа Школе националне одбране, „Сорлог 2015”*, 2015, стр. 91-99.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: Небојша Кљајић

Број индекса: 21/2018

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом:

„Функције стилова комуникације у Војсци Србије”

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени;
- да нисам кршио ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Београду,

Потпис аутора

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора: Небојша Кљајић

Број индекса: 21/2018

Студијски програм: Докторске студије културе и медија

Наслов рада: „Функције стилова комуникације у Војсци Србије”

Ментор: проф. др Добривоје Станојевић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао ради похрањивања у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, датум и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, _____

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић” да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

„Функције стилова комуникације у Војсци Србије”

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао сам у електронском формату погодном за трајно архивирање. Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце. Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио.

1. Ауторство (CC BY)

2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)

3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)

5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)

6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци. Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду, _____

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.